

T.C.

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

**ANADOLU'DA GÖRÜLEN
AZİZ/AZİZELER VE
REHBER ANLATIMINDAKİ YERLERİ**
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

GİZEM ERÇOLAK

DANIŞMAN

DOÇ. DR. CANAN TANRISEVER YİĞİT

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
İNANÇ TURİZMİ PROGRAMI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ANADOLU'DA GÖRÜLEN AZİZ/AZİZELER VE
REHBER ANLATIMINDAKİ YERLERİ

GİZEM ERÇOLAK

Danışman: Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT

Jüri Üyesi: Doç. Dr. İbrahim YENEN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Aytuğ ARSLAN

MAYIS - 2021

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Gizem ERÇOLAK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ANADOLU'DA GÖRÜLEN AZİZ/AZİZELER VE REHBER ANLATIMINDAKİ YERLERİ

Gizem ERÇOLAK

Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT

Her dinde olduğu kadar Hristiyanlıkta da aziz ve azizeler önemli bir yer edinmiştir. Hristiyanlık tarihine mal olmuş ve bu dine bir şekilde yön vermiş, Hristiyanlık dini için faaliyetler göstermiş aziz ve azizeler araştırılmış, dinleri uğruna Anadolu'da bulunmuş veya bir şekilde yolu Anadolu'dan geçmiş 279 aziz ve azize bu tez kapsamında belirlenmiştir. Hristiyanlıkta aziz unvanına erişmiş kişilerden en çok hangilerinin rehber anlatımlarında nasıl ve ne sıklıkla bahsedildiğini ortaya koymak ve aziz ve azizelerle ilgili toplu bir kaynak oluşturmak bu tezin amaçlarıdır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme tekniği profesyonel turist rehberlerine uygulanmıştır. Turist rehberleri belirlenirken kar topu örneklem tercih edilmiştir. Rehberlere uygulanan görüşme formu 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcılara demografik sorular yöneltilmiştir. İkinci bölümde ise detaylı anlatım yaptıkları aziz ve azizelerin hayatları, efsaneleri, göstermiş oldukları mucizeleri, Hristiyanlık tarihi için önemleri, anlatımlarda en çok hangilerine yer verdikleri gibi sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda görüşme yapılan profesyonel turist rehberlerine aziz ve azizeleri ne sıklıkla kullandıklarıyla ilgili derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini hepsi profesyonel turist rehberi olan 28 kişi oluşturmaktadır. Uygulanan görüşme formunda toplamda 28 soruya yer verilmiştir. Araştırmanın sonuçları betimsel analiz ve içerik analiz yöntemleri ile çözümlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda Anadolu'da yaşamış aziz ve azizelerin en fazla İsa, Vaftizci Yahya, Havariler, Paul, Yusuf, Elizabeth, Zekeriya, Anna, Petrus, Meryem, 3 Münecimler, Polikarpos, 7 Uyurlar, Barnabas, Nikolaos, Ignatios, İncilci Lukas, George, 4 Evangelist, Panteleimon, Konstantin, Helena, Barbara, Sergios, Bachos, Kapadokyalı Babalar, Katherina, Mor Efrem ve Mor Yakup, Gregor Lusavoriç, Tekla, Euphemia, Lazarus, Mecdelli Meryem, Mamas, Simeon Stilit, Sivaslı 40 Marytr, Onouphrios, Theodore, Mamas, George (Amasialı) sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aziz, Azize, Turizm Rehberliği

2021, 341 Sayfa

Bilim Kodu: 116905

ABSTRACT

MSc. Thesis

THE SAINTS IN ANATOLIA AND THEIR PLACE IN THE GUIDE NARRATION

Gizem ERÇOLAK

Kastamonu University
Institute of Social Sciences
Department of Tourism Management

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT

Saints and saintess have an important place in Christianity as well as in every religion. The saints and saintess who had an important place in the history of Christianity and gave direction to this religion and carried out activities for the religion of Christianity were researched, 279 saints and saintess who were in Anatolia for the sake of their religion or somehow passed through Anatolia were determined within the scope of this thesis. It is the aim of this thesis to reveal which of the people who have attained the title of saints in Christianity, how and how often are mentioned in the guide narratives and to create a collective source about the saints and saintess. In the research, the interview technique, which is one of the qualitative research methods, was applied to professional tourist guides. While determining the tourist guides, snowball sampling was preferred. The interview form applied to the guides consists of 2 parts. In the first part, demographic questions were asked to the participants. In the second part, questions were asked such as the lives of the saints and saintess, their legends, the miracles they showed, their importance for the history of Christianity, and which ones they used most in the narrations. In line with the information obtained, an in-depth interview technique was applied to the professional tourist guides interviewed about how often they used saints and saints. The sample of the study consists of 28 people, all of whom are professional tourist guides. 28 questions were included in the interview form. The results of the research were analyzed by descriptive analysis and content analysis methods. According to the data obtained from the interviews, most of the saints and saintess who lived in Anatolia were Jesus, St. Luke, George, 4 Evangelists, Panteleimon, Constantine, Helena, Barbara, Sergios, Bachos, Cappadocian Fathers, Katherina, Mor Efrem and Mor Yakup, Gregor Illuminator, Thecla, Euphemia, Lazarus, Mary Magdalene, Mamas, Simeon Stilit, 40 Marytr of Sivas, Onouphrios, Theodore, Mamas, George (from Amasia) were concluded.

Key Words: Saint, Saintesses, Tourism Guidance

2021, 341 Pages

Science Code: 116905

ÖNSÖZ

Lisans eğitimim boyunca hem danışmanım hem de bölüm başkanım, yüksek lisans eğitimim süresince ve tezin yazılması aşamasında her daim desteklerini ve yardımını esirgemeyen bana olan inancı ve sevgisiyle güç veren ihtiyaç duyduğum her an tecrübesi ve sonsuz bilgisiyle her daim yanımda olan, akademik anlamda yol gösterenim Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT'e,

Lisans ve yüksek lisans dönemim boyunca her daim bilgisini ve desteğini esirgemeyen sevgili hocam Arş. Gör. Dilara Eylül KOÇ'a ve çok değerli hocalarım,

Fotoğraflar ulaşmam konusunda yardımlarını esirgemeyen Profesyonel Turist Rehberi Mustafa UYSUN ve sevgili arkadaşım Christina YAKICI' ya,

İhtiyacım olan her an desteklerini ve yardımı ile yanımda olan arkadaşım Ramazan YAŞAR'a ve Yılmaz KAHRİMAN'a,

Katkılarından dolayı Doç. Sr. İbrahim YENEN'e ve Doç. Dr. Aytuğ ARSLAN'a,

Tezin her aşamasında yanımda olan Profesyonel Turist Rehberi Mehmet Hüsnü HABEROĞLU'na,

Hayatım boyunca maddi ve manevi her koşulda yanımda olan kararlarımın arkasında sonuna kadar beni destekleyen sevgili ailem, babam Çetin ERÇOLAK, annem Zehra ERÇOLAK, ablam Sezen TASASIZ, eniştem Eyyup TASASIZ ve yeğenim Arya TASASIZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gizem ERÇOLAK

Mayıs, 2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR DİZİNİ	xiv
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xv
KISALTMALAR DİZİNİ	xx
1. GİRİŞ	21
2.HRİSTİYANLIK VE AZİZ KAVRAMI	24
2.1. Hristiyanlık	24
2.2. Mezhepler	29
2.3. Anadolu’da Hristiyanlığın Doğuşu	34
2.4. Hristiyanlıkta Aziz/ Azize Kavramı	36
2.5. Diğer Dinlerde Aziz/ Azize Kavramı	42
2.6. Aziz ve Azizelerin Diğer Kişilerden Ayrı Kılınan Ortak Karakteristikleri.....	43
2.7. Aziz ve Azizelerin Anadolu’da Hristiyanlığın Yayılmasındaki Etkisi	44
2.8. Aziz ve Azizelerin Kilise Oluşumundaki Önemi	45
3.ANADOLU’DAKİ AZİZ VE AZİZELER	48
3.1. Akdeniz ve Ege Bölgesi Önemli Azizleri	48
3.1.1. Aziz Anatolius- Laodikya	48
3.1.2. Aziz Andronikus, Probus ve Tarakhus- Tarsus	49
3.1.3. Aziz Apollinaris Claudius- Hierapolis.....	50
3.1.4. Aziz Babylas- Antakya	51
3.1.5. Aziz Blasios- Amortion	52
3.1.6. Aziz Diodoros- Tarsus	53
3.1.7. Aziz Euthymios- Sardes.....	55
3.1.8. Aziz Epaphra- Laodikya ve Colosseae.....	55
3.1.9. Aziz Gregory- Dekapolis	56

3.1.10. Aziz Haralambos – Magnesia	57
3.1.11. Aziz Hypatios ve Andrew- Thrakesion	58
3.1.12. Aziz İgnatios- Antakya.....	59
3.1.13. Aziz İrenaeus- Smyrna asıllı Lugdunumlu.....	61
3.1.14. Aziz John- Polyboton	62
3.1.15. Aziz Konstantin (Yahudi)- Synnada	63
3.1.16. Aziz Lucian-Antakya	64
3.1.17. Aziz Lukas (İncilci)- Antakya.....	65
3.1.18. Aziz Mark Eugenikos- Efes.....	67
3.1.19. Aziz Meliton- Sardes.....	68
3.1.20. Aziz Methodios- Olympos	69
3.1.21. Aziz Nikolaos- Patara.....	70
3.1.22. Aziz Nikolaos- Sion /Likya.....	73
3.1.23. Aziz Nikeforos- Milet	74
3.1.24. Aziz Papias- Hieropolis.....	75
3.1.25. Aziz Paul- Latros.....	76
3.1.26. Aziz Paul- Tarsus	77
3.1.27. Aziz Petrus (Pierre) – Antakya.....	81
3.1.28. Aziz Polikarpos- İzmir.....	85
3.1.29. Aziz Thalelaios- Kilikya	88
3.1.30. Aziz Theodore- Tarsus/Canterbury	89
3.1.31. Aziz Theodoretios- Kyrrhoslu.....	89
3.1.32. Aziz Theodoros- Mopsuestialı	90
3.1.33. Aziz Theofilos- Antakyalı.....	91
3.1.34. Azize Elizabeth-Thaumaturge –Heraklea	92
3.1.35. Azize Margaret- Pisidya Antakyası.....	93
3.1.36. Azize Pelagia- Antakya	95
3.1.37. Azize Pelagia- Tarsus.....	96
3.1.38. Azize Pelagia (Aktris)- Antakya	97
3.1.39. Azize Julitta ve oğlu Quricus- Tarsus	98
3.1.40. Azize Zenais ve Philonilla – Tarsus	99
3.1.41. Hz. Meryem/Meryem Ana	100
3.1.42. Yedi Uyurlar- Efes	106

3.1.43. Amoriunlu Kırk İki Aziz	109
3.2. İç Anadolu ve Kapadokya'nın Önemli Azizleri	109
3.2.1. Kapadokyalı Babalar.....	109
3.2.1.1. Aziz (Büyük) Basil- Caesarea.....	110
3.2.1.2. Aziz Nazianzoslu Gregor.....	113
3.2.1.3. Aziz Nyssalı Gregor/ Gregorios	115
3.2.2. Aziz Amphilochios- İkonium	117
3.2.3. Aziz Eudokimos- Kapadokya	118
3.2.4. Aziz Firmilian- Caesarea Mazaca.....	119
3.2.5. Aziz Georgios/Aya Yorgi- Lydda/ Kapadokya	119
3.2.6. Aziz (Yaşlı) Gregory- Kapadokya.....	122
3.2.7. Aziz Hieron- Kapadokya	123
3.2.8. Aziz Hypatios- Rouphinianai.....	124
3.2.9. Aziz Ignatios- Bathyrhax.....	125
3.2.10. Aziz Mamas- Kapadokya.....	125
3.2.11. Aziz Neilos- Ancyra.....	127
3.2.12. Aziz Peter- Sebaste.....	128
3.2.13. Aziz Theodore- Sykeon.....	129
3.2.14. Aziz Timothy- Klistra	130
3.2.15. Aziz Vlas	131
3.2.16. Azize Gorgonia- Nazianzos	132
3.2.17. Azize Katherine	133
3.2.18. Azize Dorothy- Kapadokya.....	134
3.2.19. Azize Nino- Kapadokya	135
3.2.20. Azize Nonna- Nazianzos	137
3.2.21. Aya Tekla/ Hagia Thekla- İkonium	138
3.2.22. Sivaslı Kırk Martyr- Sivas.....	141
3.2.23. Sivas'ın Beş Azizi	143
3.3. Marmara Bölgesinin Önemli Azizleri	145
3.3.1. Aziz (Genç) Basil- Konstantinapolis	145
3.3.2. Aziz Abercius- Kurşunlu/ Bitinya	146
3.3.3. Aziz Alexander (Akoimetos)- Konstantinapolis/Bitinya.....	148

3.3.4. Aziz Anthimos- Nikomedia	149
3.3.5. Aziz Artemios- Konstantinapolis	150
3.3.6. Aziz Auxentios- Bitinya	151
3.3.7. Aziz Eutybios- Frigya/Konstantinapolis	152
3.3.8. Aziz Flavian- Konstantinapolis	154
3.3.9. Aziz Germanos I- Kizikoz/Konstantinapolis	155
3.3.10. Aziz Gregory- Akritas	156
3.3.11. Aziz Hermalaos- Nikomedia	156
3.3.12. Aziz Hilarion- Konstantinapolis.....	157
3.3.13. Aziz Ignatios Patrik- Konstantinapolis	157
3.3.14. Aziz Ioannikios- Uludağ	158
3.3.15. Aziz Kallinikos- Konstantinapolis	160
3.3.16. Aziz I. Konstantin/Büyük Konstantin- Konstantinapolis.....	161
3.3.17. Aziz Kosmas ve Damianos- Konstantinapolis	163
3.3.18. Aziz Makarios- Pelekete	164
3.3.19. Aziz Markellos- Konstantinapolis.....	165
3.3.20. Aziz Maximos- Konstantinapolis/Lazika.....	166
3.3.21. Aziz Menas- Konstantinapolis	168
3.3.22. Aziz Methodios I- Konstantinapolis	169
3.3.23. Aziz Mokios- Konstantinapolis.....	169
3.3.24. Aziz Nestorius- Konstantinapolis	170
3.3.25. Aziz Nikeforos I- Konstantinapolis.....	171
3.3.26. Aziz Nikeforos (Medikion)- Bitinya	172
3.3.27. Aziz Niketas (Medikion)- Bitinya.....	172
3.3.28. Aziz Nikolas (Studit)- Konstantinapolis	173
3.3.29. Aziz Panteleimon- Nikomedia	174
3.3.30. Aziz Peter- Atroa.....	176
3.3.31. Aziz Plato- Uludağ.....	176
3.3.32. Aziz Proklos- Konstantinapolis.....	177
3.3.33. Aziz Sampson (Xenodochos)- Konstantinapolis.....	178
3.3.34. Aziz Sergios ve Bachos- İstanbul/Konstantinapolis	179
3.3.35. Aziz Simeon Metaphrastes.....	181
3.3.36. Aziz Simeon-Teolog- Konstantinapolis	182

3.3.37. Aziz Stephen Neolampes- Konstantinapolis	183
3.3.38. Aziz Tarasios- Konstantinapolis	183
3.3.39. Aziz Theodore (Studit)- Konstantinapolis	184
3.3.40. Aziz Theophanes-İtirafçı- Bitinya.....	185
3.3.41. Aziz Theophylaktos- Nikomedia	186
3.3.42. Aziz Yannis Hrisostomos- Konstantinapolis	187
3.3.43. Aziz (Genç) Stephen- Konstantinapolis.....	189
3.3.44. Azize Barbara- Heliopolis/Nikomedia/Antakya	190
3.3.45. Azize Euphemia- Kalkedon	192
3.3.46. Azize Helena- Drepanon/Konstantinapolis.....	194
3.3.47. Aya Irini/Hagia Eirene- Konstantinapolis.....	195
3.3.48. Azize Mary- Bizye	197
3.3.49. Azize Olympias- Konstantinapolis.....	198
3.3.50. Azize Pulcheria- Konstantinapolis	199
3.3.51. Azize Theodora- Konstantinapolis.....	200
3.3.52. Azize Theolekto- Optımatı.....	201
3.4. Doğu ve Gney Doğu Anadolu Blgesinin nemli Azizleri.....	202
3.4.1. Aziz Abraham (Kidunaia)- Edessa	202
3.4.2. Aziz Bardaisan- Edessa	203
3.4.3. Aziz Domitianos- Melitene.....	204
3.4.4. Aziz Gregor Lusavoriç.....	204
3.4.5. Aziz Tatianos- Asurlu.....	212
3.4.6. Aziz Nusaybinli Mor Efrem- Diyarbakır.....	213
3.4.7. Aziz Nusaybinli Mor Yakup- Mardin.....	214
3.4.8. Azize Gayane/ Azize Hripsime.....	216
3.4.9. Azize Theophania	217
3.4.10. Azize Santuht	217
3.5. Karadeniz Blgesinin nemli Azizleri	218
3.5.1. Aziz Alexander- Komana	218
3.5.2. Aziz Asterios- Amaseialı	218
3.5.3. Aziz Athanasios- Trabizond	219
3.5.4. Aziz Christodoulos- Patmos	220

3.5.5. Aziz Eugenios- Trabizond	221
3.5.6. Aziz George- Amastris	222
3.5.7. Aziz Gregory (Thaumaturgus)- Neokaiseria	223
3.5.8. Aziz Hypatios- Gangra	224
3.5.9. Aziz Marcion- Sinop.....	226
3.5.10. Aziz Phokas- Sinop.....	227
3.5.11. Aziz Theodore Teron- Amaseia	228
3.5.12. Azize Anthusa- Mantineon.....	229
3.5.13. Azize (Büyük) Makrina- Pontus	230
3.5.14. Azize (Genç) Makrina- Pontus.....	231
3.6. Sütuncu (Stilit) Azizler.....	232
3.6.1. Aziz Yaşlı Simeon (Stilit) – Kilikya.....	234
3.6.2. Aziz Genç Simeon (Stilit)- Antakya	236
3.6.3. Aziz Daniel (Stilit)- Konstantinapolis	237
3.6.4. Aziz Alpius (Stilit)- Hadrianapolis	239
3.6.5. Aziz Lukas (Stilit)- Konstantinapolis	240
3.6.6. Aziz Lazarus (Stilit)- Galesios.....	241
3.7. Yolu Anadolu'dan Geçen Azizler	242
3.7.1. Vaftizci Yahya /John The Baptism/ Aziz Ioannis Prodomos	242
3.7.2. Aziz Barnabas- Kıbrıs.....	245
3.7.3. Aziz Demetrios- Selanik.....	246
3.7.4. Aziz Epiphanius- Salamis	247
3.7.5. Aziz Eustathios- Roma	248
3.7.6. Aziz Isaac- Ermenistan	249
3.7.7. Aziz Onouphrios- Teb	250
3.7.8. Aziz Yohakim.....	251
3.7.9. Aziz Yusuf	252
3.7.10. Azize Anna.....	253
3.7.11. Mecdelli Meryem/ Maria Magdalena.....	254
3.7.12. 3 Müneccimler.....	255
3.7.13. İskenderiyeli Kiril	257
3.8. 12 Havari	258

3.8.1. Simun Petrus/ Pierre (Yunusoğlu)	260
3.8.2. Andreas (Petrus'un Kardeşi).....	261
3.8.3. Büyük Yakup (Zebedi'nin Oğlu).....	263
3.8.4. Aziz Yuhanna/ Aziz John & Aziz Jean (Zebedi'nin Oğlu)	264
3.8.5. Filipus/ Philippus (Hierapolis).....	266
3.8.6. Bartholemeus/ Bartalmay (Nikopolis).....	268
3.8.7. Thomas/ (Şüpheci Tomas).....	269
3.8.8. Matta/ Matheos (Vergi Tahsildarı)	270
3.8.9. Küçük Yakup (Alteoğlu veya Alfayoğlu).....	271
3.8.10. Simon/Simun (Yurtsever)	271
3.8.11. Yudas (Yehuda, Taday).....	272
3.8.12. İskariyot Yahuda/ Yahuda İskariyot (İsa'yı Ele Veren).....	273
3.8.13. Matthias (Yahuda İskariyot Yerine Seçilen 13. Havari).....	274
3.9. 4 Evangelist (İncil Yazarları)	274
3.9.1. Matta İncili.....	275
3.9.2. Markos İncili.....	276
3.9.3. Luka İncili.....	277
3.9.4. Yuhanna İncili.....	278
3.9.5. Apokrif İnciller	278
4.ANADOLU'DA GÖRÜLEN AZİZ/AZİZELER VE REHBER	
ANLATIMINDAKİ YERLERİ	279
4.1. Araştırma Metodolojisi.....	279
4.1.1. Literatür Taraması.....	279
4.1.2. Araştırma Problemi.....	279
4.1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	280
4.1.4. Araştırmanın Soruları	280
4.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları	281
4.1.6. Araştırmanın Modeli.....	282
4.1.7. Araştırmanın Çerçevesi.....	283
4.1.8. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	283
4.1.9. Veri Toplama Yöntemi	284
4.1.10. Verilerin Analizi.....	286

4.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları	286
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	301
KAYNAKÇA	314
EKLER.....	336
EK 1. ETİK KURUL FORMU.....	336
EK 2: GÖRÜŞME SORULARI.....	337
EK 3: ANADOLU'DA YAŞAMIŞ AZİZ VE AZİZELER İLE İLGİLİ LİTERATÜR TABLOSU	340
EK 4: SÖZLÜK.....	356

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 4.1. Katılımcılara ait demografik bilgiler	287
Tablo 4.2. Katılımcılara ait demografik bilgiler	290
Tablo 4.3. Aziz ve azizelerle ilgili açıklı uçlu sorular ve cevapları.....	293

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

	Sayfa
Fotoğraf 3.1. Aziz Andronikus, Probus ve Tarakhus.....	49
Fotoğraf 3.3. Aziz Babyllas şehitliği tasviri.....	51
Fotoğraf 3.4. Aziz Diodoros.....	53
Fotoğraf 3.5. Aziz Euthymios'un şehitliğinin tasvir eden minyatür	55
Fotoğraf 3.6. Aziz Gregory minyatürü, (II. Basileios'un Menologion)	56
Fotoğraf 3.7. Aziz Haralambos ikonu	57
Fotoğraf 3.8. Aziz İgnatios / Antakya Türk Katolik Kilisesi.....	59
Fotoğraf 3.9. Aziz İrenaeus gravürü	61
Fotoğraf 3.10. Aziz Lucian minyatürü	64
Fotoğraf 3.11. Aziz Lukas / Antakya Türk Katolik Kilisesi	65
Fotoğraf 3.12. Aziz Mark Eugenikos ikonu.....	67
Fotoğraf 3.13. Aziz Methodios Şehitliği.....	69
Fotoğraf 3.14. Aziz Nikolaos / Karanlık Kilise	70
Fotoğraf 2.15. Aziz Nikeforos	74
Fotoğraf 3.16. Aziz Petrus ve Aziz Paul /Yusuf Koç Kilisesi	77
Fotoğraf 3.17. Aziz Petrus ve Aziz Paul / Antakya Türk Katolik Kilisesi	81
Fotoğraf 3.18. Aziz Petrus / Antakya Türk Katolik Kilisesi.....	81
Fotoğraf 3.19. Aziz Polikarpos / Karanlık Kilise.....	85
Fotoğraf 3.20. Aziz Thalelaios / Kırkdamaltı Kilisesi	88
Fotoğraf 3.21. Aziz Theodore	89
Fotoğraf 3.22. Aziz Theofilos	91
Fotoğraf 3.23. Aziz Elizabeth-Thaumaturge	92
Fotoğraf 3.24. Aziz Margaret	93
Fotoğraf 3.25. Aziz Pelagia.....	95
Fotoğraf 3.26. Aziz Pelagia.....	96
Fotoğraf 3.27. Aziz Pelegia (Aktris) kurtezanların arasında ve Nonnus ona dua ederken	97
Fotoğraf 3.28. Aziz Julitta ve oğlu Quricus'un hayatı	98
Fotoğraf 3.29. Meryem Ana / Tokalı Kilise.....	100
Fotoğraf 3.30. Yedi Uyurlar / Tarsus Müzesi	106

Fotoğraf 3.31. Aziz (Büyük) Basil / Gümüşler Manastırı.....	110
Fotoğraf 3.32. Aziz Nazianzolu Gregor	113
Fotoğraf 3.33. Aziz Nysalı Gregor minyatürü (II. Basil Menelogionu).....	115
Fotoğraf 3.34. Aziz Eudokimos	118
Fotoğraf 3.35. Aziz Georgios ve Theodoros ejderhayı öldürürken/ Yılanlı Kilise..	119
Fotoğraf 3.36. Aziz Hieron / Tokalı Kilise	123
Fotoğraf 3.37. Aziz Mamas / Elmalı Kilise	125
Fotoğraf 3.38. Aziz Neilos	127
Fotoğraf 3.39. "Aziz Gregory, Azize Makrina, Azize Emmelia, Aziz Peter (Sebaste), Büyük Basil" ailesi.....	128
Fotoğraf 3.40. Aziz Theodore	129
Fotoğraf 3.41. Aziz Timothy, annesi ve büyükannesi ile kutsal metin okurken betimlenen gravürü.....	130
Fotoğraf 3.42. Azize Katherina / Tokalı Kilise.....	133
Fotoğraf 3.43. Azize Dorothy	134
Fotoğraf 3.44. Azize Nino.....	135
Fotoğraf 3.45. Azize Nonna	137
Fotoğraf 3.46. Aya Tekla / Aya Tekla Kilisesi (Silifke).....	138
Fotoğraf 3.47. Donmuş gölde bekleyen askerler ve hamama giren asker sahnesi...	141
Fotoğraf 3.48. Sivaslı Kırk Martyr.....	141
Fotoğraf 3.49. Sivasın Beş Azizi	143
Fotoğraf 3.50. Aziz Abercius	146
Fotoğraf 3.51. Aziz Anthimos.....	149
Fotoğraf 3.52. Aziz Artemios.....	150
Fotoğraf 3.53. Aziz Auxentios / Elmalı Kilise.....	151
Fotoğraf 3.54. Aziz Eutychios	152
Fotoğraf 3.55. Aziz Flavian	154
Fotoğraf 3.56. Aziz Germanos I.....	155
Fotoğraf 3.57. Aziz Ignatios / Ayasofya Kilisesi.....	157
Fotoğraf 3.58. Aziz Ioannikios	158
Fotoğraf 3.59. Aziz Kallinikos.....	160
Fotoğraf 3.60. Aziz Konstantin ve annesi Helena / Karanlık Kilise.....	161
Fotoğraf 3.61. Aziz Kosmas ve Damianos / Karanlık Kilise.....	163

Fotoğraf 2.62. Aziz Makarios	164
Fotoğraf 3.63. Aziz Markellos	165
Fotoğraf 3.64. Aziz Maximos	166
Fotoğraf 3.65. Aziz Menas ve Hz. İsa ikonası / Louvre Müzesi.....	168
Fotoğraf 3.66. Aziz Nikeforos I.....	171
Fotoğraf 3.67. Aziz Niketas (Medikion).....	172
Fotoğraf 3.68. Aziz Panteleimon / Karanlık Kilise.....	174
Fotoğraf 3.69. Aziz Proklos	177
Fotoğraf 3.70. Aziz Sergios / Elmalı Kilise	179
Fotoğraf 3.71. Aziz Bachos / Karanlık Kilise.....	179
Fotoğraf 3.72. Aziz Simeon Metaphrastes	181
Fotoğraf 3.73. Aziz Simeon (Teolog)	182
Fotoğraf 3.74. Aziz Theodore Studit minyatürü (II. Basil Menologionu).....	184
Fotoğraf 3.75. Aziz Theophylaktos.....	186
Fotoğraf 3.76. Aziz Yannis Hrisostomos / Antakya Türk Katolik Kilisesi	187
Fotoğraf 3.77. Azize Barbara/ Tokalı Kilise	190
Fotoğraf 3.78. Azize Euphemia ve işkence edilirken	192
Fotoğraf 3.79. Aziz Konstantin ve annesi Helena/ Karanlık Kilise.....	194
Fotoğraf 3.80. Azize Olympias	198
Fotoğraf 3.81. Azize Pulcheria Sikkesi.....	199
Fotoğraf 3.82. Azize Theodore	200
Fotoğraf 3.83. Kiduna şehri putperestleri tarafından taşlanan Aziz Abraham (Kidunaia)	202
Fotoğraf 3.84. Aziz Domitianos.....	204
Fotoğraf 3.85. Aziz Gregor Lusavoric	204
Fotoğraf 3.86. Aziz Gregorios Kral III. Trdat'ın önünde / Ani Tigran Honents Kilisesi	205
Fotoğraf 3.87. Azize işkence sahnesi / Ani Tigran Honents Kilisesi	206
Fotoğraf 3.88. Azize işkence sahnesi / Ani Tigran Kilisesi.....	206
Fotoğraf 3.89. Azize işkenceler sahnesi / Ani Tigran Honents Kilisesi	206
Fotoğraf 3.90. Azize işkence sahnesi/ Ani Tigran Honents Kilisesi	207
Fotoğraf 3.91. Aziz'in hapsedilmesi / Ani Tigran Honents Kilisesi.....	207
Fotoğraf 3.92. Kral ve ordusu savaşa giderken/ Ani Tigran Honents Kilisesi	208

Fotoğraf 3.93. Aziz'in zindandan çıkarılması/ Ani Tigran Honents Kilisesi.....	208
Fotoğraf 3.94. Aziz'in halk tarafından karşılanması/ Ani Tigran Honents Kilisesi..	209
Fotoğraf 3.95. Aziz'in rüyası / Ani Tigran Honents Kilisesi	209
Fotoğraf 3.96. Azize Nino ve yaşayan sütun hikayesi/	210
Fotoğraf 3.97. Aziz'in kutsanması / Ani Tigran Honents Kilisesi.....	210
Fotoğraf 3.98. Aziz'in Kral III. Trdat tarafından karşılanması / Ani Tigran Honents Kilisesi	211
Fotoğraf 3.99. Aziz'in birçoklarını vaftiz etmesi/ Ani Tigran Honents Kilisesi.....	211
Fotoğraf 3.100. Aziz'in oğlu Aristakes'i kutsaması/ Ani Tigran Honents Kilisesi...	211
Fotoğraf 3.101. Aziz'in vefatı/ Ani Tigran Honents Kilisesi.....	212
Fotoğraf 3.102. Aziz Nusaybinli Mor Efrem	213
Fotoğraf 3.103. Aziz Nusaybinli Mor Yakup	214
Fotoğraf 3.104. Azize Hrispime ve Gayane'nin şehit edilmesi / Ani Tigran Kilisesi	216
Fotoğraf 3.105. Azize Hrispime ve Gayane'nin şehit edilmesi / Ani Tigran Kilisesi	216
Fotoğraf 3.106. Aziz Anthanasios.....	219
Fotoğraf 3.107. Aziz Christodoulos	220
Fotoğraf 3.108. Aziz Auxentios ve Eugenios/ Karanlık Kilise.....	221
Fotoğraf 3.109. Aziz Gregory (Thaumaturgus) mozaiği/ Pammakaristos Manastırı (Fethiye Cami)	223
Fotoğraf 3.110. Aziz Hypatios ve mucizelerini anlatan Rus ikonu	224
Fotoğraf 3.111. Elçi John (sol), Aziz Marcion (sağ).....	226
Fotoğraf 3.112. Aziz Phokas/ Kiev Hagia Sophia Kilisesi	227
Fotoğraf 3.113. Aziz Georgios ve Theodoros/ Yılanlı Kilise	228
Fotoğraf 3.114. Azize Genç Makrina/ Kiev St. Sophia Katedrali	231
Fotoğraf 3.115. Aziz (Yaşlı) Simeon (Stilit) vaaz verirken	234
Fotoğraf 3.116. Aziz Daniel (Stilit)	237
Fotoğraf 3.117. Aziz Alpius (Stilit)	239
Fotoğraf 3.118. Vaftizci Yahya/ Tokalı Kilise.....	242
Fotoğraf 3.119. Aziz Barnabas/ Antakya Türk Katolik Kilisesi.....	245
Fotoğraf 3.120. Aziz Demetrios at üstünde düşman öldürürken/Bulgaristan Backovo Manastırı	246

Fotoğraf 3.121. Aziz Epiphianos	247
Fotoğraf 3.122. Aziz Eustathios.....	248
Fotoğraf 3.123. Aziz Onouphrios freski/ Yılanlı Kilise.....	250
Fotoğraf 3.124. Aziz Yohakim ve Azize Anna.....	251
Fotoğraf 3.125. Aziz Yusuf'un rüyası	252
Fotoğraf 3.126. Aziz Yohakim ve Azize Anna.....	253
Fotoğraf 3.127. Mecdelli Meryem/ Karanlık Kilise.....	254
Fotoğraf 3.128. 3 Müneccimlerin Tapınması.....	255
Fotoğraf 3.129. Müneccimler Tapınması/ Tokalı Kilise.....	255
Fotoğraf 3.130. İskenderiyeli Kiril	257
Fotoğraf 3.131. Havariler / Karanlık Kilise	258
Fotoğraf 3.132. Aziz Petrus (Pierre)/ Kariye Müzesi	260
Fotoğraf 3.133. Aziz Andreas	261
Fotoğraf 3.134. Büyük Yakup.....	263
Fotoğraf 3.135. Yuhanna.....	264
Fotoğraf 3.136. Filipus	266
Fotoğraf 3.137. Aziz Yuhanna ve Aziz Bartholemeus (sağdaki).....	268
Fotoğraf 3.138. Thomas	269
Fotoğraf 3.139. Matta.....	270
Fotoğraf 3.140. Simun	271
Fotoğraf 3.141. Yudas.....	272
Fotoğraf 3.142. İsa'nın ihanet sahnesi/ Karanlık Kilise	273
Fotoğraf 3.143. Mathias	274
Fotoğraf 3.144. Matta/ Elmalı Kilise	275
Fotoğraf 3.145. Markos/ Elmalı Kilise	276
Fotoğraf 3.146. Luka/ Elmalı Kilise	277
Fotoğraf 3.147. Yuhanna/ Elmalı Kilise	278

KISALTMALAR DİZİNİ

M.S.	: Milattan Sonra
M.Ö.	: Milattan Önce
İ.S.	: İsa'dan Sonra
St.	: Saint
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Hız.	: Hazreti
Vd.	: Ve diğçerleri
s.	: Sayfa
Ed.	: Editör
Çev.	: Çeviren
GAP	: Güneydoğđ Anadolu Projesi
And.	: Anadolu
Tur.	: Turist
Reh.	: Rehberliği
DÖSİM	: Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü

1. GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden beri beraberinde de din kavramını getirmiştir. İnsanlık tarihi boyunca yaşayan her millet beraberinde kendi inançlarına uygun bir dinin peşinden sürüklenmiştir. Birçok medeniyeti bünyesinde bulunduran Anadolu, beraberinde birçok farklı dini ve kültürü de barındırmıştır. Anadolu birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı gibi bu medeniyetlerin kültürünü de taşımıştır. Birçok dini, dili, ırkı yaşatmış olan Anadolu; Müslümanlık, Musevilik, Yahudilik ve Hristiyanlık için önemli bir merkez olmuştur.

Hristiyanlık hafızası için Anadolu oldukça önemli bir yere sahiptir. Hristiyanlığın doğuş yeri Filistin olarak bilirse de en büyük etkileri Anadolu'da yayılış gösterirken görülmüştür. İsa ile şekillenmeye başlayan Hristiyanlık, İmparator Konstantin'in Hristiyanlık serbestisi tanınması ve I. Theodosios'un Hristiyanlığı resmi din olarak kabul etmesi ile Anadolu resmen Hristiyanlık merkezi haline gelmiştir. Coğrafi konumu ve o dönemde diğer dinlere karşı hoşgörü benimseyen Anadolu, bu sebeple birçok inanan için kurtuluş yeri olarak görülmüştür.

Hristiyanların Kutsal Kitabı olan İncil'in neredeyse yarısı Anadolu ile ilişkilendirilmektedir (Tiefenbach, 2012). İncil'in içerisinde ise Anadolu'da geçen pek çok mekâna vurgu yapılmıştır.

İsa'nın ölümünden sonra, mesajını tüm uluslara duyurmak için Anadolu'nun dört bir yanına dağılan havarileri, öğrencileri olmuştur. Havariler dünyanın pek çok bölgesine dağıldığı gibi Anadolu'da da bulunmuşlardır. Misyoner olan Paul, Timothy, Petrus ve Philip Anadolu'da birçok yer gezip faaliyetlerde bulunmuşlardır. Havarilerden sonra onların çağdaşları olanlar ve İsa'nın inandığı yolda giden başka karakterler de olmuştur. Bu insanlar her türlü zorluğa karşı pes etmemiş ve inançlarından bir an olsun vazgeçmemişlerdir. Amaçları İsa'nın mesajını uluslara duyurmak ve birçoklarını peşlerinden getirmek olmuştur.

Anadolu'da kurulan Hristiyanlığın 7 Kilisesi kabul edilen kiliseler aslında kiliseden çok Hristiyan topluluklarının oluşturduğu cemaatler; Efes (Selçuk), İzmir (Smyrna), Bergama (Thyateria/Akhisar), Sardes (Salihli), Philadelpheia (Alaşehir), Laodikeia (Goncalı)'dır (Arslan, 2019: 691). Hristiyanlığın yayılış gösterdiği Kudüs'ten sonra en

etkin yer ise Anadolu'da bulunan Antakya/ Hatay'dır. Hristiyan sıfatının vücut bulması da burada gerçekleşmiştir. Hristiyanlık aleminin ilk kilisesi kabul edilen St. Pierre Kilisesi de Hatay'da bulunmaktadır (Sargın ve Tanrısever, 2020)

Hristiyanlık için önemli bir isim olan Paul, aynı zamanda İncil'in 13 bölümünün kendisine ayrılmış olması ile oldukça önemlidir. Paul'un Anadolu topraklarından Kilikya Bölgesi'nden Tarsuslu olduğu bilinmektedir. Paul'un yaşadığına inanılan evi ve ona atfedilen kilisesi de Tarsus'ta yer almaktadır. Hristiyanlıkta aziz olarak kabul görmüş Seven Sleepers (Yedi Uyurlar) da Tarsus'ta bulunmaktadır (Budak, 2012).

Efes yine Hristiyanlığın oluşumunda önemli bir merkez haline gelmiştir. Meryem Ana ve Havari Yuhanna'nın hayatlarının bir kısmı burada geçmiştir. Efes Meryem Ana Evi ve Havari St. Jean Bazilikası burada bulunmaktadır. Yine Tarsus'ta olduğu gibi burada da yaşadığına inanılan Yedi Uyurlar efsanesinin burada geçtiğine inanılmaktadır.

Urfa şehir olarak o dönemde Hristiyanlığı kabul etmiş nadir şehirlerden biri olmuştur. Hristiyanlık için önemli olaylardan biri kabul edilen "Kutsal Mendil" hikayesi de burada anlatılmaktadır. Kısaca özetleyecek olursak Urfa yöresinin hakimiyetinde olan dönemin kralı olan Abgar cüzzam illetine yakalanmıştır. Vezir tarafından iyileştirici gücü olan İsa'dan krala bahsetmiştir. Kral'ın emri üzerine İsa çağırılmış fakat Urfa'ya gelmemiştir. Veziri tarafından Kudüs'te bulunan İsa'yı bir yüksek tepe üstünde konuşmasını yaparken bulmuştur. Resmini çizmek ister fakat başarılı olamamıştır. Vezir tarafından olay İsa'ya aktarılmıştır. İsa vezirin elindeki mendile yüzünü silmiş ve sureti mendil de kalmıştır. Vezir tarafından Kral Abgar'a ulaştırılan mendil tarafından kral şifa bulmuştur. Bu olaya tanık olan kral ve halkı Hristiyanlığı benimsemişlerdir (Budak, 2012). Günümüzdeki İsa dini tasvirlerinin kökeni bu olaya dayandırılır.

Anadolu'da yapılan ve Hristiyanlığın şekillenmesinde büyük rol oynayan Ekümenik Konsiller; I. İznik Konsili (325), I. İstanbul Konsili (381), I. Efes Konsili (431), Kadıköy Konsili (451), II. İstanbul Konsili (553), III. İstanbul Konsili (680-81), II. İznik Konsili (787) Anadolu'da yapılmıştır. Bu konsillerde meydana gelen sorunlar için çözüm önerileri sunulmuş ve kararlar alınarak Hristiyanlığın şekillenmesine yol açmıştır (Madrigal, 2015).

Hristiyanlık için önemli noktalardan biri olan Kapadokya, kilise babalarının yaşadıkları yer olması bakımından oldukça önemlidir. Sayısız kilise ve manastır inşası ile hem Hristiyanlık için önemli hem de o dönemde Hristiyanlığın yayılımı için önemli bir merkezdir.

Hristiyanların hac güzergâhında bulunan birçok nokta Anadolu sınırları içerisinde olup her yıl milyonlarca yerli ve yabancı turisti ağırlamaktadır. Dinler var olduğu günden beri tüm dinlerde Tanrı'ya diğer insanlardan daha yakın olduğu düşünülen insanların varlığına inanılmaktadır. Bu kişiler, Hristiyanlıkta "aziz" ve "azizeler" olarak adlandırılmıştır. Hristiyanlık tarihi boyunca dinleri uğruna faaliyetler göstermiş, sayısız işkenceler görmüş, inançları uğruna şehit olmuş sayısız aziz ve azize var olmuştur (Budak, 2012).

Bu çalışmada Anadolu'da yaşamış veya Anadolu'ya yolu düşmüş, Anadolu'da öğrenim görmüş, misyonerlik faaliyetlerine katılmış, şehit edilmiş, kısaca Anadolu'da iz bırakmış aziz ve azizelerin biyografileri okuyucuya aktarılmıştır. Günümüzde sadece ayakta kalmayı başarabilmiş manastırlarda, kiliselerde, şapel yapılarında anlatımları geçen aziz ve azizeler yaşadıkları dönemde veya vefatlarından sonra Hristiyanlık için kutsal kabul edilmiş kimselerdir. Bu kapsamda tezin birinci bölümünde Hristiyanlık, aziz ve azize kavramı ele alınırken ikinci bölümde ise aziz ve azize hayatları, nasıl şehit edildikleri, yaşadıkları yüzyıllar, efsaneleri, Anadolu'da görüldükleri yerler okuyucuya aktarılmıştır.

2.HRİSTİYANLIK VE AZİZ KAVRAMI

2.1. Hristiyanlık

Günümüz coğrafyasında dünyanın her tarafına yayılmış ve bugün en çok mensuba sahip din olan Hristiyanlık, tek tanrılı dinler arasında yer almaktadır (Kuzgun, 2015). Filistin kökenli bu dinin zeminini kendinden önceki dinler (Yahudi, Grek, Roma, Helenistik, Pagan) oluşturmuştur. Daha öncesinde Hristiyanlığın oluşumunun Roma ve Yunan'a kadar gittiği bilinmektedir (Aksoy, 2002). Hristiyanlık Vahiy ve Kutsal Kitap inancına dayandırılmış bir dindir. Bu zemin M.S. 1. yüzyıl'da Filistin'de ortaya çıkmıştır. Hristiyanlık ortaya çıktığında Filistin'de Yahudilik inancı hüküm sürmektedir. Filistin halkı, Roma'nın baskı ve zulmünden ötürü kendilerini kurtaracak bir "kurtarıcı" geleceğine inanan toplulukları barındırmıştır. Öyle ki bu kurtarıcının onların çektikleri bu tüm eziyetleri yok edeceğine inanılmıştır. Bu inanış sonrasında güçlenmiş ve dilden dola dolaşarak Romalı yöneticilerin kulaklarına kadar gitmiş ve yönetimdeki huzuru da kaçırmaya başlamıştır. Yönetimdekilerin huzurunu bir hayli kaçıran bu söylem içten içe Filistin halkının neredeyse tek dayanağı olmaya da başlamıştır. Bu inanç doğrultusunda artık zulümler karşısında beklenen olmuş ve kurtarıcıları gelmiştir. Hristiyan dininin temelini oluşturan Kutsal Kitap (Bible), Tanrı'nın insanlığa sözleri olarak gönderilmiştir. "Tanrı'nın Kelamı" olarak adlandırılmış ve bu Hristiyanlık dininde, Hz. İsa'nın vücudun da hayat bulmuştur. "Tanrı'nın Oğlu" olarak da bilinen İsa, Âdem ile Havva'nın başlattığı ve sonrasında insanların işlediği bütün günahların bedeli için insanlığa armağan olarak gönderilmiştir. Kutsal Kitap'ta yer verilmiş olan ve insanlığın kurtarıcısı olarak görülen İsa'nın geleceğini ve insanlık adına doğruları göstereceğine onları kurtaracak olanın İsa olacağını halka Yahya bildirmiştir (Memiş, 2005).

Luka İncili (1/2)'nde Zekariya'nın eşi Elizabet hamileliğinin altıncı ayındadır ve bir oğlan çocuğu dünya getirmek için müjdelenmiştir. Elizabet yaşı olan ve kısır bir kadındır. Eşi Zekariya ve kendisi Allah katında vazifelerini yerine getiren bireylerdir. Bu sebeple Tanrı tarafından ödül olarak bir erkek çocuk dünyaya getirecekleri ve adının Yahya olacağı bildirilmiştir. Elizabet hamileliğinin altıncı ayındayken Tanrı'nın vazifesinde olan Cebrail Melek, Tanrı tarafından seçilen Meryem'e görünmüştür. Kutsal Ruh vasıtasıyla hamile kalacağı ve bir oğlan çocuk dünyaya getireceği bildirilmiştir ve doğan bebeğin adının İsa konulacağı iletilmiştir (Ulutürk,

2005). İsa'nın annesi Meryem, aynı zamanda Davutoğlu Yusuf ile nişanlıdır. Meryem bu kabulleniş ile birlikte akrabası olan ve hamile olan Elizabet'i görmeye gitmiştir. Orada bir süre kaldıktan sonra evine dönmüştür. Yusuf daha evlenmeden hamile kalan eşi Meryem'e ne olduğunu anlamamış içten içe bu durumu kabullenmekte güçlük çekmiştir. Meryem'i sessizce bırakmayı düşünmektedir. Fakat olan biten Yusuf'un da rüyasına giren bir melek tarafından kendisine anlatılmıştır. Bu tohumun Tanrı tarafından Kutsal Ruh aracılığıyla konduğunu, Meryem'in şüpheye düşürecek bir şey yapmadığı, adının İsa konulması gerektiği ve Tanrı'nın isterse neler yapabileceği söylenmiştir. Yusuf, durumu kabullenmiş ve Meryem'i bırakmamıştır (Matta 1:18-25).

Gündüz (2017)'e göre, Hz. İsa'nın M.S. 4-6 yılları arasında doğduğu fakat doğumunun tam tarihlenmediği bilinmektedir. İsa'nın doğumu, Beytlehem Kenti'nin Celile Bölgesi'ndeki Nasıra Kasabası'nda dünyaya gelmiştir. Bu yüzden kendisinden birçok yerde "Nasıralı" olarak da bahsedilmektedir. Yahudi ve yoksul bir ailede dünyaya geldiği bilinen İsa'nın doğumuna 4 İncil (Müjde)'den sadece Matta ve Luka'da yer verilmiştir. Bu iki İncil'de soyunun Davutoğlundan geldiğini ve insani bir babadan doğmadığını ve Kutsal Ruh tarafından Meryem'e verildiği belirtilmiştir.

Kral Hirodes zamanında Meryem handa doğum yapmış ve İsa'yı dünyaya getirmiştir. İsa kundağa sarılmış ve handa yemlikte yatırılmıştır. Bu sırada sürülerini otlatan çobanlara görünen Melek onlara İsa'yı müjdelemiştir. Bu çobanlar İsa'yı görmek için Beytlehem'e giderler. Çoğu tarihi sahneler de bu şekilde işlenmiştir (Luka 2:1-20).

Matta İncili'nde ise, Beytlehem'de doğan İsa, yıldızbilimciler tarafından görülmeye gelmiş ve ona tapınmışlar ve kutsallığından dolayı şükranlar sunulmuştur. O dönemde yayılan söylemlerden oldukça rahatsız olan Kral Hirodes, sözde İsa'yı buldurup ona tapınacağını ve bu sebeple emrinde olan yıldızbilimciler tarafından bulunmasını emretmiştir. Hirodes, içten içe İsa'yı ortadan kaldırmayı planlamaktadır. Yıldızbilimciler tarafından bulunan ve şükranlar sunulan İsa'nın yerini Hirodes'e söylememe kararı almışlardır. Tanrı'nın meleği Yusuf'un rüyasına girmiş kralın İsa'yı aratacağını ve bulunca öldürteceğini iletmiştir. Yusuf, Meryem ve bebek İsa, Mısır'a gitmişler ve bir süre orada bulunmuşlardır. Hirodes bu durumu anladığında dönemindeki yeni doğan ile iki yaş arasındaki bütün erkek çocukları öldürtmüştür (Matta 2:16-18). Hirodes'in ölümüyle birlikte bu tehdit ortadan kalmış; Yusuf,

Meryem ve İsa Nasıra'ya tekrar gelmişlerdir. Katar (2013)'e göre, İsa'nın çocukluk dönemiyle ilgili bilgilere çok yer verilmemiştir. Sadece 12 yaşlarında tapınakta din bilimcilerle tartıştığı bilinmektedir. Sonrasında gençliğiyle ilgili bilgilere de rastlanmamaktadır. İsa otuzlu yaşlarına gelene kadar çocukluğunu ve gençliğini Galile de geçirdiği düşünülmektedir (Aydın, 2007). 28-29 yıllarında İsa 30 yaşları civarındayken, Tanrının emrini yerine getirmek üzere Şeria Irmağı (Ürdün Nehri)'nde insanları tövbeye ve vaftiz olmaya çağıran Vaftizci Yahya "*Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaşmıştır.*" şeklinde halka seslenmiştir (Yuhanna 1-19:28, Markos 1-4:8, Matta 3:1-2). Yahya, İsa tarafından vaftiz olmayı beklerken İsa, Yahya'nın kendisini vaftiz etmesini istemiştir. Kutsal Ruhla dolan İsa'ya, Tanrının sesi, "*Sevgili oğlum budur, ondan hoşnudum.*" (Matta 3:16-17, Markos 1:10-11, Luka 3:21-22). Sonrasında İsa'nın imanının ne denli olduğunun bilinmesi üzerine kırk gün çölde tutulmuş ve İblis tarafından çeşitli sınavlardan geçirilmiştir (Matta 4:1-11, Markos 1:12-13, Luka 4:1-13). Bu sınavların her birinden başarıyla geçen İsa, artık insanları tövbeye çağırmakta ve Tanrının öğretisini yaymaya başlamıştır (Türkoğlu, 2006). Kendinden önce Vaftizci Yahya'nın zeminini oluşturmasıyla, İsa kendini kurtarıcı olarak gören kimselere Yahya ile birlikte öğretisini yaymaya başlamıştır. Yapılan baskı, zulüm ve eziyetlerden bıkmış Yahudi halkı, İsa'nın bilinmeye başlanmasıyla birlikte, kurtarıcılarının safında yer almaya başlamışlardır. Yaşının çok genç olmasından dolayı yanındaki en donanımlı kişi olan Vaftizci Yahya en büyük destekçisi de o olmuştur (Memiş, 2005). Kendisinin Tanrı'nın emir ve buyruklarını yerine getirmek için görevlendirildiğini söyleyen İsa, vaazlarına ilk olarak Celile'de başlamıştır. Yayımış olduğu tebliğini ilk olarak Yahudiler olmak üzere sonrasında bütün insanlığa duyurmaya başlamıştır (Aydın, 2007). Kendisiyle beraber bu yol için seçtiği 12 Havarisi; "Simun Petrus, Andreas, Yuhanna, Zebedinin Oğlu Büyük Yakup, Filipus, Bartholemeus, Thomas, Matta, Küçük Yakup, Yurtsever Simon, Yudas, İskariyot Yahuda" ve kendisine inanan topluluklarla beraber ilk olarak Kudüs ve çevresinde baş göstermişlerdir (Gündüz, 2017:121-202). Çevresinde toplananların sayısı gün geçtikçe artan ve güçlenen İsa, öğretisini de kolayca yaymaya devam etmiştir. O, inananlarına iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlış, haklıyı ve haksızı, barışı, Tanrının yerine getirilmesini istediği buyruklarını bildirmektedir. İsa'nın bildirimleri sadece onu dinleyenlerle sınırlı kalmamış, kulaktan kulağa aktarılmayla hızlı bir şekilde yayılmaya devam etmiştir (Memiş, 2005). Yanında toplananlar sadece İsa'nın

konuştuklarından etkilenmemiş, bu süreçte gerçekleştirdiği birçok mucize de etkili olmuştur. Bu mucizelerin çoğunda hastalara şifa dağıtmıştır.

Kendisini takip eden insanların gözleri önünde yapmış olduğu mucizeleri olmuştur. Bunlar yiyecek ve içeceği çoğaltma, insanların ruhlarını arındırma, hastaları iyileştirme, yardıma muhtaç kimselere yardım, ölüleri diriltme ve birçok doğa olaylarına hükmetme gibi mucizelerdir. Tanık olan insanlar dünyada olan mal, mülk, para gibi sahip oldukları şeyleri bırakmış onun yolundan gitmeye devam etmişlerdir (Matta 8/9). Fakat bu topluluğun yanı sıra İsa'ya olan düşmanlığın da artmasına sebep olmuştur. Onu tehdit olarak gören Yahudi din adamları tarafından, İsa'yı ortadan kaldırmak için çeşitli sebepler aranmasına neden olmuştur. Yaşadığı dönemde yaymaya çalıştığı bu din doğrultusunda çoğu karışıklığa sebep olmuş, İsa'nın Romalılara karşı ayaklanma sebebi olarak görülmesiyle birlikte hakkında birtakım suçlamalarda bulunulmuştur (Aydın, 2007). İsa'nın tutuklanmasıyla ilgili birtakım çalışmalarda bulunan İsa karşıtları havarilerinden birinin İsa'yı ele vermesi için antlaşma yapılmıştır. İsa ona inanan 12 Havarisi ile birlikte bir dostunun evinde katıldığı "Son Akşam Yemeği" olarak bilinen Fısıh Yemeği Günü'nde havarilerinden biri tarafından ele verileceğini dile getirmiştir. İsa, bu yemekte şükredip elindeki ekmeği bölüp Havarilerine "*Bu benim bedenimdir.*", önündeki kâsedan yudumlayıp "*Bu benim kanımdır.*" söylemlerinde bulunmuştur (Matta 26:20-29, Markos 14:18-25, Luka 22:14-22, Yuhanna 13:2-21). Kendisine ihanet eden havarilerinden biri olan Yahuda İşkaryot tarafından Yahudilere para karşılığında ispiyonlanmıştır. İsa'nın tutuklanmasının, çıkarıldığı mahkemelerce yargılamasının ardından ölüm cezasına çarptırılmıştır. O dönemin valisi Pilatus'a göre haksız görülmüş fakat bu tutumu devam ettirilmediği için İsa için beklenen son değişmemiştir. M.S 29 yıllarında günlerden bir Cuma Günü kölelere uygulanan ölüm biçimi olan çarımha gerilme İsa içinde uygun görülmüştür. Kudüs'te Golgota (kafatası anlamına gelen) Tepesi'nde çarımha gerilmiş ve burada ölmüştür. Ölümünün ardından bedeni bir kaya mezarına konmuştur. Bu ölümden 3 gün sonra dirilmiştir. İsa dirildikten sonra onu ilk gören Mecdelli Meryem olmuştur (Ulutürk, 2005). Çoğu kaynaklarda dirildikten sonra 40 gün kimilerinde ise 50 gün havarileri başta olmak üzere birçoklarına görüldüğü söylenmektedir. İsa tekrar göğe alınmadan önce havarilerine öğretilerini sunmaya devam etmiş ve artık öğretisinin bütün insanlığa yayılmasını istemiştir. Bir süre sonra dünyadaki görevini tamamlayan İsa da tekrar göğe Tanrı'nın yanına alınmıştır.

Havarileri İsa'nın göğe alınmasından sonra dünyanın dört bir yanına yayılarak İsa'nın öğretilerini yaymaya başlamışlardır. Kimi kaynaklarda ise İsa'nın ölümü 32-33 yıllarında olduğu söylenmektedir (Çelik, 2010).

Memiş (2005)'e göre, İsa'nın haçtaki ölümü insanlık adına yaptığı hizmetleri, imanının gücünden dolayı kurban edilmesi insanoğlu ile Tanrı arasındaki köprü görevini sağladığına işaret etmektedir. İnsanlığın kurtarıcı olarak görmesi ve Tanrı tarafından bu görevle nitelendirilmesi bu olayı, "Kurtuluş" olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. İsa, bu kurtuluşun sembolü olmuştur. Bu sebeple İsa, İncil'in de merkez noktası olmuştur. İsa'nın doğumu, yaşamı, gerçekleştirdiği işleri, mucizeleri, öğretisi, çarmıha gerilişi, tekrar dirilmesi ve göğe alınmasına kadar tüm işleri içermesidir. Bununla birlikte İsa kurtuluşu İncil'de şu sözlerle dile getirmiştir. "*Gidin, işitip gördüklerinizi Yahya'ya bildirin. Körlerin gözleri açılıyor, kötürümler yürüyor, cüzamlılar temiz kılınıyor, sağırlar işitiyor, ölüler diriliyor, Müjde yoksullara duyuruluyor.*" (Matta 11:4-5) bu sözleriyle Müjde'yi bildirdiğini ve herkese duyurduğunu göstermiştir.

Hristiyanlık inancında imanlılar, imanları ve vaftizlerini göre ilk olarak Tanrı'nın varlığını anarak Baba Oğul ve Kutsal Ruh (Trinity) yaparlar. Onların inanışında Baba, Tanrı, kâinatın yaratıcısı, Oğul yani İsa, insanlık için bütün günahlar için bedene girmiş ve feda edilmiş olandır. Kutsal Ruh ise ilahtan gelen sevgiyi insana yegâne yansıtandır. İncil'de bu olaylar; "*İman edip vaftiz eden kurtulacak iman etmeyen ise hüküm giyecek.*" şeklindeki sözleriyle vaftiz ve imanın önemini belirtmiştir (Markos 16: 16). "*Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin.*" (Matta 28:19). "Rab İsa Mesih'in lütfu, Tanrı'nın sevgisi ve Kutsal Ruh'un paydaşlığı hepimizle birlikte olsun." (Korintliler II. 13:14) şeklinde Kutsal Ruh, Baba ve Oğul'un vaftizlerde ki önemi gösterilmiştir (Aydın, 2007).

Hristiyanlık, İsa'nın hayatı ve öğretileri üzerinden yola çıkmış bir din olmuştur. İsa'nın misyonu yalnızca o dönemde öğretilerini yaymakla sınırlı kalmamış kendinden önce var olan Hz. Musa'ya bağlı olan dini yeniden şekillendirip, canlandırmak da olmuştur. Semavi dinler (Tek Tanrılı Dinler) arasında İsa merkezli bu dine inanan kimselere "Hristiyan" denilmiştir. Hristiyan kelimesinin anlamı Yunanca Hristos'dan gelmektedir. Hristos, "Mesih'e inanan" anlamına gelmektedir. İbranice Maşiah

“yağlanmış” anlamındadır. Bunun sebebi ise o dönemde kralların göreve başlamadan önce kutsal yağ ile yağlanmasıdır (Tekeli, 2020). Hristos’a bağlanmış olanlar Türkçe’ye ise “Hristiyan” olarak geçmiştir. (Memiş, 2005) Bu terim ilk olarak Antakya’da İsa’ya inanan putperesetler için kullanılmıştır. Mesihçi (Mesih’e inanan) anlamına gelmektedir. (Elçilerin İşleri 11:26) (Güngör vd., 2013).

Hristiyanlık ve Hz. İsa hakkında bilgiler İncil’de ve Kur’an-ı Kerim’de de geçmektedir (Tekeli, 2020). İsa’nın ölümünden sonra Hristiyanlığı yayma görevi kendisinin seçtiği 12 Havarilerine kalmıştır. İsa’nın seçmiş olduğu 12 Havarisi, kendisine yardımcı olmuş, vahiyleri İsa’dan öğrenmiş ve onları muhafaza edip saklamış kişiler olmuşlardır. Havariler, İsa ile yaşamış ve çeşitli mucizelere tanık olmuş ve İsa’nın öğretilerini ilk ağızdan işitmiş dünyanın dört bir yanına yaymak için her biri farklı yerlere gitmişlerdir. Havarilerin uzun ve zorlu yolculuklarındaki ilk ve temel görevleri İsa’nın öğütlerini (Müjde’yi) yaymak olmuştur. Bu yolculukların çoğunluğu Anadolu’nun hemen her yerine kadar ulaşabilmiştir (Memiş, 2005). Yeni bir din olan Hristiyanlık, ilk yüzyıllarında bu dine karşı olarak bilinen Roma ile Hristiyan yanlılarına yapılan zulüm ve işkenceleriyle bilinmektedir. Hristiyanlar zorlu süreçlere maruz kalmışlardır. Bu yapılan ağır baskılar ve zulümler yıllarca sürmüş ve karşısında direnenler sayesinde 4. yüzyılda sıyrılmayı başarabilmişlerdir. Konstantin tarafından 313 yılında Milano Fermanı ile Hristiyanlık koruma altına alınmış, 4. yüzyılın ikinci yarısından sonra tamamen özgürlüklerine kavuşmuşlardır. 395 yılında ise Theodosius tarafından Hristiyanlık Roma’nın “Resmi Dini” olarak kabul görmüştür (Aydın, 2007). Hristiyanlığın kabul görmesinden sonra pagan dinleri de hızlıca etkisini yitirmiş ve sonunda kaybolmaya yüz tutmuştur. Hristiyanlık M.S. 60. yüzyıldan sonra hızla yayılım göstermiş ve şimdiki halini alarak Dünya’da en çok mensubu bulunan din haline gelmiştir.

2.2. Mezhepler

M.S. 312 yılında Konstantin tarafından resmen kabul gören Hristiyanlık dini, uzun yıllar süregelen baskılardan ve zulümlerden kurtulmuş ve artık özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu sıyrılmadan sonra Milano Fermanı ile de resmen kabul gören Hristiyanlık beraberinde karışıklıkları, huzursuzlukları ve kargaşaları da yaratmaya başlamıştır. Öyle ki bu durum sonrasında yerini büyük ayrılığa bırakmıştır (Aydın, 2007). M.S. 4. yüzyılda ise uzun yıllar bölünme yaşamayan Hristiyanlık, Roma

İmparatorluğu'nun Doğu (İstanbul) ve Batı (Roma) Kiliseleri olarak ikiye ayrılmıştır (Yüçetürk, 1983). Bu ayrılığın sebeplerinin altında farklı kültür ve medeniyetlerde olması büyük etkilendiklerini göstermiştir. Uzun yıllar süren bu savaş Hristiyanlığı ilk olarak bu zamanda ayrılığa itmiştir. Sadece dinsel anlamda değil aynı zamanda siyasal ve kültürel anlamda da ayrılığı teşvik eden sebepler ortaya çıkmıştır (Karahana, 2018). Bu ayrılmadan sonra Batı Kilisesi, "Katolik", Doğu Kilisesi ise "Ortodoks" olarak ayrılmışlardır. Bu ayrılıklar beraberinde rekabetli ortama da zemin hazırlamıştır. Artık Doğu ve Batı Kiliseleri kendi inanç ve özgürlüklerine bağlı şekilde sistemlerini kurmuşlardır (Katar, 2013). 16. yüzyıldan sonra Hristiyanlık; Ortodoks, Katolik ve Protestan olarak 3 ana mezhebe ayrılmıştır. Bu mezheplerin ortaya çıkışı arasındaki en temel farklılıklar İncil'in farklı yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Toplulukların birbirlerine yaptığı suçlamalar ve zorlamalardan oluşmuştur. Zamanla tarihte siyasal sebeplerden dolayı bu bölünmeler de meydana gelmiştir. Hristiyanlık tarihinde din adamlarının toplanarak oluşturduğu konsillerde inançları belirlenmiş ve genel hatları sağlanmıştır. Bu koşullar altında görüşü aynı olmayan toplulukların kendilerini ötekileştirerek farklı isimlerle ayrışmaları mezhepleri ortaya çıkarmıştır. Temel anlamda büyük farklar meydana gelmemiştir. Bu mezhepler kilise olarak adlandırılmışlardır. Bu ayrımın temel geçmişinde; putperest inananların, havariler arasında anlaşmazlıkların olduğu, cemaatle ters düşen durumların, ayinlerde komünyon farklılığının, İsa'nın şahsi kimliğinin kabul sorunu ve tekrar dirilişi üzerine çıkmış sorunlar oluşturmaktadır (Ulutürk, 2005).

Hristiyanlık dini içerisinde, inançları, ibadetleri, kutsal ayinleri, hac ve oruç gibi konularda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar Hristiyanlık inancı içerisinde bölünmelere yol açmıştır. 11. yüzyılda Doğu, Ortodoks olarak ve Batı ise Katolik olarak ikiye ayrılmışlardır. 16. yüzyıldan sonra bunlara Protestanlık eklenmiştir. Katoliklik diğer ismiyle Katolik Kilisesi veya Batı Kilisesi, Hristiyanlık dünyasında en fazla üyeye mensup mezhebidir. Havari Petrus'un önderliğinde kurulan bir mezhep olduğuna inanılmaktadır. Dünyanın hemen hemen her yerine yayılan Katolikler çoğunlukla ise Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz, Almanya'nın bir kısmı ve Güney Amerika'da yayılım göstermişlerdir. Ortodoks diğer adıyla Ortodoks Kilisesi veya Doğu Kilisesi, Katoliklik mezhebinden sonra en fazla kişiye mensup mezhebidir. "Doğru İnanç" anlamında gelen Ortodoks mezhebi, İsa geleneğine bağlı olduğu için bu şekilde anılmaktadırlar. Ortodokslar için önemli merkezler ise; İskenderiye, Kudüs,

Anadolu'da ise Antakya ve İstanbul'dadır. Günümüzde ise çoğunlukta oldukları bölgeler ise Ortadoğu, Balkanlar ve Rusya'dadır. Protestanlık veya Protestan Kilisesi ise 16. yüzyılda Doğu ve Batı'nın birbirinden ayrılmasından sonra Katolik Kilisesi'ne karşı gelerek ortaya çıkan bir mezheptir. Martin Luther öncülüğünde olan mezhep "protesto edenler, karşı gelenler" anlamında Protestanlık adını almışlardır. Kutsal Kitabı, Tanrı'nın sözü olarak ilke edinmişlerdir. Almanya'da Luther'in hareketinden sonra Avrupa ülkelerinden de İsviçre'de Zwingli, Fransa'da Calvin mezhebin öncüleri arasında olmuştur (URL-72, 2021). Daha sonra ise Hollanda ve Amerika'da dağılım göstermiştir. Protestanlığın oldukça geniş bir coğrafyaya yayılım göstermesinde farklı inançlar da oluşmaya başlamıştır. Daha sonra ise Protestanlık adı altında birçok mezhepler ortaya çıkmıştır. Bunlar; Baptistler, Presbiteryenler, Mennonitler, Quakerler, Metodistler, Adventistler gibi mezhepler bunlardan birkaçıdır. Sonunda ise Protestanlık mezhebi kendi içerisinde Lutheryanizm, Kalvinizm ve Anglikanizm olarak üçe ayrılmıştır (Katar, 2013). Lutheryanizm: Protestanlık mezhebinin ilk mezhebi olarak bilinmektedir. Martin Luther'in fikir ve görüşlerine esas alan bir görüştür. Dağılım gösterdiği yerler ise; Almanya, İskandinav ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu bilinmektedir. Kalvinizm: Protestanlık mezhebinin ikinci mezhebi olarak bilinmekte ve diğer bir ismi ile "Reforme Hristiyanlık" olarak anılmaktadır. Mezhebin öncüsü ise John Çivin olarak bilinmektedir. Anglikanizm ise bağımsız bir Batı Kilisesi olarak görülmektedir. 16. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmış bir mezheptir. VIII. Henry'den sonra Roma ile ilişkisini kesmiştir.

Ermeni Kilisesi: Apostolik (havarisel) bir temele dayandırılmaktadır. Kuruluş yılı olarak ise 301 yılını esas almışlardır. Bu tarihte ise Aziz Gregor Lusavoriç önderliğinde topluca Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Ermeniler İncil'in aydınlatması doğrultusunda kendilerini aydınlattığı için Aziz Gregor'a "aydınlatici/lusavoriç" ismini vermişlerdir. Ermenistan merkezli kurulan bu mezhep sonrasında ise İstanbul ve Kudüs'te de yayılım göstermiş ve kendilerine ait patriklikleri bulunmaktadır (URL-73, 2021).

Süryani Kilisesi: Süryaniler çoğunlukla Suriye ve Mezopotamya'da yayılım göstermişlerdir. Hristiyanlık öncesi dönemlerde Süryaniler putperest inanışlıdır ve kökenleri Aramiler oluşturmaktadır. Hristiyanlığı kabul ettikten sonra ise putperestlerden ayrılanlara ise Süryan/ Süryani denilmiştir. Bu sebeple Süryanilerin

kökeni Asur olarak bilinmekte ve bu sebeple Süryani kelimesi Asurlu anlamında kullanılmıştır. Süryani Kilisesi merkezi Antakya'dır. 38 yılından sonra Hristiyan olmaya başlamışlardır. Anadolu'da Mardin/ Midyat bölgesinde çok eski zamanlardan yaşadıkları bilinmektedir. Mardin'de bulunan Deyruzzaferan Manastırı Süryani halkı için oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Yine Anadolu'da İstanbul'da, Ankara, Antakya, Adıyaman gibi şehirlerde yaşadıkları bilinmektedir (URL-73, 2021).

Nesturiler: diğer bir ismi ile Asuri veya Doğu Asurileri olarak da bilinmektedir. Kuzey Irak, Musul, İran, Güney Hindistan'da yayılım göstermektedirler. Anadolu'da ise Nusaybin, Siirt ve Hakkâri bölgelerinde yayılım göstermişlerdir.

3 temel Hristiyan mezhep Katolik, Ortodoks ve Protestanlıktır. Bu üç ana mezhep günah terimine, Teslis (Baba, Oğul ve Kutsal Ruh) kavramına, İsa'nın Tanrı'nın vücut bulmuş hali olmasına ve günahlarımızın bedeli olarak dünyaya gelmesine ve bu sebeple çarmıha gerildiğine, ölümünden üç gün sonra dirileceğine, göğe alınacağına ve gelecek zamanda yargı için tekrar geleceğine inanmaktadırlar (Kutsalkitap.org). Tüm mezhepler bazı yönlerden birbirinden ayrılırlar da hepsi tarafından kutsal kabul gören aziz ve azizeler genel olarak ortaktır.

➤ **Katolik Kilisesi**

Hristiyanlığın 3 ana mezhebiden en büyük olan mezhebidir. Yunanca "Katolik" kelimesi "Katholikos (Evrensel)" anlamındadır. Roma Kilisesi öncülüğünde yapılan ve tamamen bu görüşü savunanlardan oluşmaktadır. Havari olan Aziz Petrus din öncüsü ilan edilmiştir (Uysun, 2011). Din temsilcisi Papa'dır (Yörükoğlu, 2006). Azizlerinde kutsallığı ön plana çıkarılmıştır fakat Meryem'in kutsallığı daha ön plandadır. Kutsal Ruh, hem Baba'dan hem de Oğul'dan gelir. Doğu Kilisesi'ne bağlı olan Katolikler, 25 Aralık (İsa'nın Doğumu) olarak dini günlerini kutlarlar. Ayinleri Latince'dir. Vaftiz şekilleri su serpererek yapılmaktadır. Komünyon ayininde şaraba batırılmış ekmek ve başka yiyeceklerde vardır. Domuz eti yasaklanmamıştır. Rahip ve rahibe evliliği yasaklamıştır. Hiçbir şekilde evlenemez ve cinsel istekte bulunamazlar. Boşanma ve kürtaşı kabul etmemektedirler. Onlar için günah çıkarma çok önemlidir. Çarmıha gerilmiş İsa heykelleri ve resimleri önemlidir. İnançları gereği dinlerinde aforoz (dinden çıkarılma) vardır. Büyük ayinlerde haç çıkarma olayı vardır. (Yüçetürk,

1983). Kısaca Katoliklikten bahsedecek olursak; başta kiliseye bağlı sonrasında gelenekleriyle devam eden papa önderliğindeki mezheptir (Metin, 2013).

➤ **Ortodoks Kilisesi**

Hristiyanlığın 3 ana mezhebinden ikinci büyük olanıdır. Yunanca “Ortodoks” kelimesi “Ortos (Doğru), Doksa (İnanç)” yani doğru görüşü, doğru inancı temsil etmek anlamındadır. Papalık reddedilmiş tek temsilci İsa olarak kabul etmişlerdir (Uysun, 2011). Kutsal Ruh sadece babadan İsa vasıtasıyla gelmektedir. 6 Ocak (İsa’nın Doğumu) kutlanmaktadır. Boşanma işlemi belli şartlar altında yapılabilmektedir. Ayinler Batı’da Yunanca yapılmaktadır. Vaftiz tamamen suya batırılarak yapılmaktadır. Komünyon ayininde sadece şaraba su karıştırılmış ve ekmeğe maya karıştırma vardır. Rahip ve rahibeler evlenebilir (Yörükoğlu, 2006). Günah çıkarma işlemi yerine günahı kadar bedel ödeyerek hatanın telafisi olacağı savunulmaktadır. İsa, Meryem ve azizlerin ikonaları önemlidir. Aforoz vardır. Büyük ayinlerde haç çıkarma olayı vardır (Yüçetürk, 1983). Yine Ortodoks dendiğine aklımıza gelecek önemli kelimeler ise kiliseye bağlılık gelenek ve komünyon ön planda tutulmalıdır (Metin, 2013).

➤ **Protestan Kilisesi**

Hristiyanlığın 3 ana mezhebinden en sonuncusudur. 16. yüzyılda Martin Luther ve Jean Calvin liderliğinde Katolik ve Ortodokslara karşı olarak reform adı altında meydana gelmiştir (Yörükoğlu, 2006). Sadece Kutsal Kitap esas alınmaktadır. Papazlara gerek duyulmamıştır. Kutsal Kitap dışında bir şey esas alınmaz. Komünyonu karşı çıkmaktadırlar. İnançları gereği vaftiz vardır. Yapılan vaftiz su serperek su dökerek veya suya daldırılarak yapılmaktadır. Rahip ve rahibeler evlenebilirler. (Uysun, 2011). Ne heykel ne de ikona vardır. Günah çıkarma sadece Tanrı tarafından olacağına inanırlar. İnançlarında aforoz (dinden çıkarılma) vardır. Büyük ayinlerde haç çıkarma olayı vardır. Protestan mezhebi de kendi içinde 3’e ayrılmıştır; Lutheryanizm, Kalvinizm Anglikanizm’dir (Yüçetürk, 1983). Protestanlık dendiğinde ise iki önemli şey akla gelmektedir. Bunlar; Kutsal Kitap ve Kilise’dir (Metin, 2013).

2.3. Anadolu’da Hristiyanlığın Doğuşu

Anadolu diğer bir adıyla Küçük Asya, 12.000 yıllık tarihiyle en eski medeniyetlerden biridir ve birçok medeniyete ev sahipliği yapan merkez konumundadır. Bunun en önemli sebebi ise coğrafi konumunun getirmiş olduğu olumlu etkilerdir. Anadolu, Asya ve Avrupa kıtalarını bağlayan köprü vazifesi gördüğünden bu durum Anadolu’ya kültür statüsü de kazandırmıştır. Anadolu, dil, din, ırk farkı gözetmeksizin her milleti bünyesinde barındırmıştır. Bu kadar farklı medeniyete ev sahipliği yapması beraberinde farklı din ve inanışları da getirmiştir (Güzel, 2012). Anadolu’da yaşayan insanların, farklı dinlere mensup olan insanlara göre dinlerini özgürce yaşayabilme konusunda hoşgörülü olduğu bilinmektedir. Bunların başında ve en çok bilinen “Ana Tanrıça/ Kibele” dir ve Anadolu’da en etkili olmuş olandır. Devamında ise Anadolu çok tanrılı ve tek tanrılı dinleri de bünyesinde barındırmıştır (Memiş, 2005). Anadolu çok sayıda medeniyeti buluşturan yer olmasıyla şüphesiz ki beraberinde bu medeniyetlerin belirleyici unsuru olan “din” faktörünü de getirmiştir. Bu dinler ilk zamanlarda putperestlikle başlayıp devamında çok tanrılı dinleri de kapsamaktadır. Sonrasında ise tek tanrılı dinler olan Musevilik, Hristiyanlık, İslam dinlerini de yaşamıştır (Budak, 2012).

Anadolu’nun diğer dinler kadar, Hristiyanlık inancı için de önemi oldukça fazladır. Miladi Takvim başlangıcı olarak kabul edilen Hz. İsa’nın doğumuyla beraber Hristiyanlık dinini de ortaya çıkarmıştır. Kudüs’te ortaya çıkan din sonrasında Roma’da şekillenmiştir (Metin, 2013). Bilindiği üzere Anadolu’da, M.S. 1. yüzyılda Hristiyanlığın temelleri atılmıştır. İsa ile birlikte temelleri atılan Hristiyanlık; İsa’nın doğumundan başlayarak, yaşamı, ölümü, dirilişi ve kendisinden sonra temellerini kurduğu din şekillenmeye başlamıştır. İsa’nın ölümünden sonra Anadolu’da Hristiyanlığı yayma görevini kendisine inanan havarileri sürdürmüştür. Kendisine inananlar ve havarileri ilk başlarda Kudüs’te yayılım göstermiştir. Kudüs ve Roma’dan sonra en etkili oldukları yer ise Anadolu olmuştur. Anadolu Hristiyanlığı yayma adına atılacak adımlarda merkez konumunda kullanılmıştır. Anadolu Hristiyanlığı kucaklayan coğrafi bölgesiyle de önemi hayli çok olmuştur (Aydın, 2015). İlk olarak “Hristiyan” kelimesi Antakya da ortaya çıktığı gibi Hristiyanlığın ilk kilisesi kabul edilen St. Pierre Kilisesi de burada yer almaktadır. Tarsuslu olarak bilinen ve İncil’in bir bölümünde kendisinden bahsedilen Paul’un da Hristiyanlık için yeri ve önemi büyüktür. Paul’un yaptığı misyon yolculuklarıyla Anadolu’nun dört bir yanına gittiği

belirtmiştir. Bu sayede ilk Hristiyan toplulukları da kurulmaya başlamıştır (Aydın, 2015). Anadolu’da Hristiyanlığın var olmaya devam etmesindeki önemli rollerden biri de konsillerdir. Konsillerde dini ve ahlaki konuları tartışmak amacıyla bir araya gelinmesi olayıdır. Hristiyanlığın var olduğu ilk andan beri süregelen birden çok kilise topluluklarının ortaya çıkardığı sorunlar, dinsel olaylar ve ahlaki meseleleri tartışmak ve toplanmak için din adamları önderliğinde oluşturmak amacıyla çözüm odaklı yapılmış toplantılardır. Bunlar “konsil” veya “sinod” olarak adlandırılmıştır. Konsiller bütün kiliseleri etkileyen sorunları çözmek amacıyla bir araya gelirken sinodlar ise belirli kişilerle ve yine belirli bölgelerde kiliselerin kendi içlerinde problemlerini tartışmak ve bunlara çözüm üretmek için toplanılan toplantılardır. Evrensel konsillerin bir diğer adı ise “Ekümenik” dir. Grekçe “Yerleşik Dünya” anlamına gelen sözcükten türemiştir. İlk olarak Roma İmparatorluğu olmakla beraber yerleşik bu dünyada kurulmuş kiliselerin ve piskoposların o dönemin sapkınlıklarını ve ibadet biçimlerini konu alan tartışmalardır. Evrensel konsillerin amacı; tamamen İncil’in bölümlerini kararlaştırmak, sapkınlıkları yok etmek, İsa’nın havarileri ve ona inananlarıyla birlikte yaydıkları öğretilere sonsuz inanmayla kabul edip bu öğretileri korumak için toplanılmıştır (Madrigal, 2015). İşte bu Ekümenik diye adlandırılan konsiller Anadolu toprakları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Uysun (2012)’e göre, Hristiyan dini inançları ve o dönemdeki sosyal yapı içerisinde meydana gelen karışıklıkları, dinsel olayları, din adamlarının karşı karşıya kaldıkları problemlerin üstesinden gelebilmek için birkaç dinsel toplantılar meydana getirilmiştir. Hristiyanlıkla ilgili bilinmeyen ve tartışılacak konuları aydınlığa kavuşturmak içinde Anadolu’da çok etki görmüştür. Bu toplantılar genellikle ilk din adamları olan havarilerin cemiyetlerini kurdukları belli başlı yerlerde gerçekleştirilmiştir. Bu merkez yerler Hristiyanlığı yaymak açısından da büyük önem arz etmektedir.

Anadolu’da farklı yıllarda toplanan bu konsiller; I. İznik Konsili (M. S. 325), I. İstanbul Konsili (M.S.381), Efes Konsili (M.S.431), Kadıköy Konsili (M.S.451), II. İstanbul Konsili (M.S.553), III. İstanbul Konsili (M.S.680), II. İznik Konsili (M.S.787), IV. İstanbul Konsili (M.S.869)’dir. Bunların yanında önemli bir diğer merkez de Kapadokya olmuştur. Fakat bilinenin aksine kabul edilen ilk konsil İsa’nın havarileri hayattayken M.S. 50. yılında yapılmış Kudüs Konsili’dir. Devamında ise Ekümenik 7 konsilde toplanılmıştır. Anadolu’da düzenlenmiş bu 7 konsil Hristiyan ilahiyatını tarif etmek için oldukça önemlidir. Tabi ki bu toplantılarda yaşanan zıtlıklar

Hristiyanlıkta ilk mezheplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Madrigal, 2015). Bu konsiller Hristiyanlığın bu günkü şeklini almasını sağlamıştır. Konsiller sadece Anadolu'da değil aynı zamanda Hristiyanlık tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır.

Hristiyanlık İsa'nın 12 havarisiyle birlikte Hristiyanlığı yaymak adına yaptıkları misyonerlik yolculukları beraberinde kilise örgütlerini de oluşturmuştur. Yeni Ahit'te yakın zaman içerisinde gerçekleşecek olan olayları imanlılara ulaştırması için İsa'ya gönderilen ilhamın Kutsal Ruh ve emelekler aracılığıyla Aziz Yuhanna'nın ulaştırmasıdır. İncil'de 2. Ve 3. Bölümlerde yer verilen Anadolu'da Ege Bölgesinde yedi topluluğa özel olarak bildiriler almış olması ve bunları mektup şeklinde iletmiştir. *"Ben Yuhanna'dan, Asya İli'nde bulunan yedi topluluğa selam!"* (Vahiy 4-6) şeklinde geçmiştir. Bu olayda Patmos'ta yüksek bir ses duyduğunu ve gördüklerini yedi topluluğa ulaştırmasını istemiştir. Bu topluluklar Ephesos/ Selçuk, Symyrna/ İzmir, Pergamon/ Bergama, Thyateria/ Akhisar, Sardes/ Salihli, Philadelphia/ Alaşehir, Laodikeia/ Denizli'de oluşum göstermiştir. Bu mektuplarda övgüler, uyarılar, kehanetler, vaatler yazılmıştır (Arslan, 2019). Bu kilise oluşumları aynı zamanda ilk inananları bir araya getirmek için önemli statü kazanmışlardır.

Günümüzde Anadolu'da, Hristiyanların şimdiki hac güzergâhlarında önemli yer barındıran ilk mağara kilisesi de Antakya'da St. Pierre Kilisesi'dir. Yine Aziz Paul'un yaşadığına inanılan evi ve kuyusu da Tarsus'ta bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Urfa'da da o dönemde yaşayanların hemen hepsi Hristiyanlığı benimsemeye başlamıştır. Beraberinde Meryem Ana'nın evi olduğu bilinen Efes'te buna dâhildir. Efes, o dönemde Hristiyanlığın merkezlerinden biri olarak görülmektedir. Sadece buralar ile sınırlı kalmamıştır. Paul'un gezileri Kapadokya'da da çok etkili olmuştur. Bu cemaatlerin oluşması Hristiyanlığın Anadolu'da yayılması için önemli faktörler sağlamışlardır.

2.4. Hristiyanlıkta Aziz/ Azize Kavramı

İki bin yıllık Hristiyan kilise tarihinde kutsallıklarıyla bilinen binlerce aziz ve azize kabul görmüştür. Aziz ve azizeler Hristiyanlık dininin önemli bir parçası olarak bilinmektedir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991). Aziz kavramı Hristiyanlıkta birlikte ortaya çıkmış bir kavramdır. Daha öncesinde bu kavram yerine kutsal terimine bırakmıştır. Aziz ve kutsal kelimesi eşit anlamda söylenmiştir. Aziz teriminin kökeni

Hristiyanlığın ortaya çıktığı yerlerde bulunan önceki din kültürleriyle bağdaştırılmaktadır. Eski Çağlarda bu kült, mitolojik tanrısına, doğadaki kültlere dayandırılmıştır. Azizlerin kültü, sonrasında bıraktıkları rölikleri (aziz/ azizelerle ilgili onlardan geriye kalan kutsal eşya) göstermiş olduğu mucizeler ve ikonaları ve kendilerine atfedilen önemli günlerinde anılmalarıyla kutsallığını sürdürmüştür (Akyürek, 1999). Aziz kavramı, zamanla kutsallıktan azizliğe geçen bir terim olmuştur. Kutsal kelimesi sözcükte herkes tarafından sevilen, güçlü, her bakımdan saygı duyulan, yol gösterici, doğruya teşvik eden ve insanları bu yöne çeken anlamlarında kullanılmıştır. Bu kutsal diye adlandırılma sadece insanlara özgü olmamıştır. Kutsal zamanlar, kutsal mekânlar, kutsal eşyaları da kapsamaktadır. Bu kutsallık onlara sorgusuz sualsiz kendini Tanrı yolunda adanmış olanlara verilmiştir (Güç, 1998). Şeker (2016) ise, Kutsallığı; kutsal mekânlar, kutsal zamanlar, kutsal şahıslar ve nesnelere ifade etmiştir. Bu kutsallık Tanrı'dan sonra onun yolunda olanlara söylenmektedir. Hristiyanlıkta kutsal şahsiyetler olarak adlandırılan bu kişiler Tanrı ile bağlantısı olan kişilerdir. Mucizevî yetenekleri olan bu kişiler Tanrı ve İsa'dan sonra gelmektedirler.

Hz. İsa ile başlayan Hristiyanlık, kendisinden sonra yerini alan havarileri, inananları ve azizler ile devam etmiştir. Hristiyanlığı yaymak adına yapılan çaba ve uğraşların sonucunda bu "Aziz" kavramı daha çok saygı görmüştür. İsa'dan sonra havarileri, inananları, azizleri kendinin yolunda gitmiş ve faaliyetlerini hep bu yönde göstermişlerdir. O dönemde çok saygı ve ilgi duyulan azizler yapmış oldukları Hristiyanlığı yayma çabalarıyla bugün adlarını hala duyulur yapmışlardır. Sadece bu faaliyetler Hristiyanlık adına yapılmış öğretileri yaymak olmamakla birlikte göstermiş oldukları bazı mucizeler de içermektedir (Madrigal, 2015). Hristiyanlık inancında doğru inancın oluşmasında ve yer edinmesinde oldukça zorlu zamanlarda gayretler gösteren kimselere de aziz denilmiştir. Aziz ve azizeler, Hristiyanlık inancına göre mucizeler yaptıklarına inanılan kutsallıklarıyla kabul görmüşlerdir. Azizlerin her birinin farklı mucizeler gösterdiği bilinmektedir. Bu aziz ve azizelerin Hristiyanlığı yaymak ve insanları Hristiyanlığa davet etmek amacının yanı sıra hastalara şifa sağlamak, doğüstü güçler sergilemek, her daim doğru yol gösterme ve kötülüklerden koruduğuna inanılan kişilerdir. Bu aziz ve azizeler Tanrı tarafından yollanan mesajı Müjde (İncil), yaşayan insanlarla Tanrı arasında köprü görevini de sağladıkları bilinmektedir. Tamamen şeffaf şekilde yaşam sürmüşler ve kendilerine bahşedilen bu

unvanı layığıyla yerine getiren imanlılar olarak ayrı tutulmuşlardır. Hristiyanlıkta bu unvan melekleri, peygamberleri ve havarileri de içine almıştır (Budak, 2012).

Azizliğin terimsel anlamında ise dinin gerekliliklerini ve görevlerini yerine getiren, kendini dizginleyen her daim nefisini körelten, inandığı din doğrultusunda her türlü fedakârlığı gösteren ve elinden gelenin fazlasını yapmak anlamında kullanılmaktadır. Bu unvan onlara kilise tarafından bahşedilmiştir (Madrigal, 2015). Budak (2012) ise, Aziz kelimesi sözlükte “eşi benzeri olmayan derecede üstün, güçlü ve değerli” anlamına gelmektedir. Türkçe kelime anlamı ise “sevgide üstün görülen, ermiş” anlamına gelen “Aya” kullanılmaktadır. Batı’da kutsal anlamında kullanılan “Saint” kelimesi kullanılmaktadır. İngilizce “Holy”, Latince “Sanctus”, Yunanca “Hagios”, İtalyanca “Sacro, Sagrada”, Fransızca “Sacre, Saint”, İspanyolca “Santo”, Almanca “Heilig”, iken İbranice kutsallıktan “Qadoş” olarak söylemektedir (Güç, 1998).

Aziz kelimesi iki farklı anlamda kullanılmıştır. Birinci ve geniş anlamda bahşedilen unvan bütün Hristiyan camiasına hitap etmek için kullanılmıştır. Diğer anlamı ise daha daraltılmış şekilde olan kutsal yaşantıları ve kendinden sonra da geride bıraktığı izlerle özellikle Katolik Kiliselerde ve Ortodoks Kiliselerde saygı duyulan ve minnet edilen dualarında yer verilen insanlar için söylenmiştir. Bu anlamıyla aziz olan bir kimse dünyadaki yaşantısından ve zevklerinden tamamıyla feragat emiş Mesih’le yaşamış veya onun yolundan gitmiş kimselerdir. Bunları imanları sayesinde yapmışlardır. İncil gibi kutsal metinlerde ise bu kavram “Tanrı’ya adanan kimseler” için kullanılmıştır (Madrigal, 2015).

Aziz ve azizeler Tanrı ve Kutsal Ruh ile iletişimi olduğuna inanılan ve Hristiyanlık Dini için sürekli bir çaba içerisinde olup mucizeler gösteren kimseler olmuşlardır. Bu sebeple halk tarafından kabul görmüşlerdir. İlk başlarda karşı çıkılan aziz ve azizeler göstermiş oldukları mucizelerle insanlar arasında saygı duyulmuş ve inanç gereği kabul edilmişlerdir. Yaşadıkları dönemde kabul ettikleri din gereği oldukça zorlu hayatlar yaşamışlardır. Yine de dinlerinden vazgeçmeyerek birçoklarını peşinden getirtmişlerdir.

Aziz kavramı ilk Paul’un Mektupları karşımıza çıkmıştır. Aziz (Agius), kelimesi Hristiyanlık dininde kilise üyelerine atfedilmiş olduğudur. Bu şekilde kiliseye üye olanlar bu unvana sahip olmuşlardır. Birçok mektup ve kutsal yazılarda da geçen

kiliselere bağılı imanlılara, azizlere selam vererek başlamaktadır (Madrigal, 2015). Bu Kutsal Kitap'ta şu ifadelerle söylenmiştir. “*Tanrının isteğiyle Mesih İsa'nın elçisi atanan ben Paul ve kardeşimiz Timoteos'tan Ahaya'nın her yanındaki bütün kutsallara ve Tanrı'nın Korint'teki kilisesine selam!*” (Korintliler II, 1:1). Aziz terimi, Hristiyanlığın ilk başlarında bütün inanan Hristiyanlar için kullanıldıysa da sonraları sadece kiliseye bağılı olarak yaşayan ve bir şekilde yaşamlarını bu yolda sonlandırmış kişiler için kullanılmıştır. Hatta daha eskiye gidilecek olursa eski dönemlerde İsa adına vaftiz olan her bireye aziz kelimesi bahşedilmiştir. M.S. 2. yüzyılın başlarında ise aziz kelimesi belli başlı kişilere söylenmiştir. İlk aziz unvanı ise İzmir'de öldürülen Polikarp (piskopos) olmuştur. Sonra bu kavram yerini imanlarından dolayı ağır baskı ve zulümler yapılanlar içinde geçerli kılınmıştır. O dönemde soylu ailelere mensup kişilerde aziz sayılıyordu (Budak, 2012).

Madrigal (2015)'e göre, Hristiyanlık dini Katolik, Ortodoks ve Protestan mezheplerince olan bir kişinin azizlik mertebesine gelebilmesi için farklı kriterlere sahip olmaları gerekmektedir. Katoliklerde özel bir komitenin araştırması sonucunda Papa'nın da kararıyla bu karar alınır. Ortodokslukta azizler piskoposların toplanıp gerçekleştirdiği konseylerde veyahut sinodlarda belirlenmektedir.

Budak (2012), Azizlik mertebesi sıralaması ise,

- Tanrının Hizmetkârı olma
- Muhterem (mübarek) olma
- Ermiş (kutsanmış, kutlu) olma
- Aziz şeklinde belirtmiştir.

Hristiyanlarda aziz unvanını sonraki zamanlarda kilise tarafından bahşedilebiliyorken bir zaman sonra bu Papa'ya mahsus bir olay olmuştur. Son zamanlarda kilise, bir kişinin hayatına ve davranışlarına bakarak aziz unvanına layık olup olmayacağına karar vermektedir. Bu karar onaylandığında aziz ve azize kabul edilen kişiler hakkında belgeler kayıt altına almaktadır. Çünkü aziz ve azize kavramı yazılı kaynaklarda bulunmamaktadır.

Aziz kelimesi zamanla değişiklik göstermiştir. İlk zamanlar sadece peygamberler ve martyr (din şehitleri)'ne denilmiştir. Daha sonra işkencelere maruz bırakılan ama

sonucunda şehit edilmeyen kişilere söylenmiştir. Hristiyanlığın resmen kabulünden sonra ise hayatından tatmin olmamış ve mütevazî inziva yaşamı sürmek isteyen ve inandığı dini insanlara öğretmiş keşişlere aziz denilmiştir. Sonrasında ise yönetici sınıflara aziz denilmiştir. Bu sebeple birçok şekliyle aziz kelimesi kullanılmıştır (Mamytov, 2010).

Azizlik çeşitlerinden bir tanesi de “Şehit (Martyr)” kavramıdır. Bu şehit kabul edilenler kutsal olanlar arasından seçilmiştir. Hz. Yahya ve Azize Aya Tekla bunlara örnek isimler olarak kabul edilmiştir (Budak, 2012). İsa Mesih’e olan imanları yolunda bu inanç uğruna ölen insanlara verilmiş bir unvandır. Osmanlı’da bu kişilere “Yeni Din Şehidi (Neomartyr)” denmektedir. Bir başka deyişle “İman Şehidi (Confessor)” olarak da adlandırılmaktadır. Bu iman şehitleri diğer şehitlik mertebesindekilerden çok az farklı bilinmektedir. Bu kişiler Mesih’i inkâr etmemişler ve bu sebeple korkunç işkence ve zulümlere maruz kalmışlardır. Yalnız bu insanların hepsi öldürülmezler. Bu kişiler sadece işkencelere maruz kalırlar. İşte bu sebeple bu insanlara da aziz unvanı verilmiştir (Madrigal, 2015). Hristiyanlığı yaymak adına çıktıkları bu yolda şehit unvanına erişmiş, aziz veya azize statüsü kazanmış, Hristiyanlık dininin ilk dindarlarından bilinmekte olan bu aziz ve azizelerin yaşadıkları yerler ise Hristiyan dinince hac kabul edilmiştir. Bu şehitlik onlara önem vermiştir (Keskin, 2018).

Azizler normal insanlar gibi hayat sürdürmüş kişilerdir. Aralarında bazılarının aziz olacağı önceden bildirilmiştir. Azizler hayatlarını Tanrılarına adanmışlardır. Onlara Hristiyanlığın buyurduğu çerçeve doğrultusunda yaşamışlardır. Kutsal Kitap’larını rehber bilmiş ve yeryüzündeki melekler ve Tanrılarının dostu olmuşlardır. Onlar Tanrı uğruna yeryüzündeki tüm velinimetlerden vazgeçmiş, insanoğluna sevgi ve sabrı öğretenler olmuşlardır. Kendilerini hiçe sayıp ilk olarak tanrı ve ülkelerini öne çıkarmışlardır. Yeryüzünde inandıkları kilise kadar gökyüzü kilisesine bağlı bir hayat yaşamışlardır. Bu sebeple bazıları hayattayken “Tanrı’nın Lütü” ismi verilmiştir. Kendisinden yardım isteyen insanlara dualar etmiş ve Tanrı tarafından yaşanılacak olaylar kendilerine önceden bildirilmiştir. Bunun yanında insanlığa şifalar dağıtmış ve mucizeler göstermişlerdir. Onlar Tanrıları ile insanlar arasında aracı olmuşlardır (Mamytov, 2010). Azizler yaşarken olduğu gibi öldükten sonra da saygı duyulan kimselerdir. Zamanla aziz ve azizelerin rölikleri ve atfedilen kilise yapıları sayesinde

onlara ait kùltleri oluşmuştur. İnsanlar onların iyileştirici gücü olduğuna inanmış ve ziyaret etmişlerdir (Kazdhan ve Sevcenko,1991).

Tüm azizleri anmak amacıyla onlar için anma günleri yapılmaktadır. Bir diğer ismi ise yortu günü (ölüm günü)'dür. Hepsi için toplu kabul gören gün 1 Kasım'dır. 1 Kasım hepsi için kabul görse de bazı azizler özel günlerde de anılmaktadır. Batı Kiliselerde 1 Kasım yani Tüm Azizlerin Günü bilinen veya bilinmemekte olan kişilerin kutlanması günüdür. Doğu Kiliselerinde Pentekost Gününden sonraki ilk Pazar Günü kutlanmaktadır. Bu anma günlerinde ilahiler söylenmekte, adaklar adanmakta ve dualar bahşedilmektedir. Bunların haricinde her sene çeşitli tarihlerde "Aziz Anma Günleri" yapılmaktadır (Budak, 2012).

Korat (2005) Hristiyanlıktaki hiyerarşiyi şu şekilde açıklamıştır. Hristiyanlıkta göksel ve yersel olarak iki ayrı hiyerarşi bulunmaktadır. Biri Tanrı'dan başlayıp insanların arasında gezen meleklerle, diğeri ise patrikten başlayarak her bir Hristiyan bireye kadar uzanmaktadır. Baş melekler Mikail, Uriel, Cebrail, Rafael'dir. Bunun dışında Serafimler ve Kerubimler ise Tanrı'ya en yakın olan melekler arasında bilinmektedir. İkinci sırada aracı melekler, üçüncü sırada ise insanların arasında gezen meleklerdir. Melekler Tanrı'nın muhafızları olarak bilinmektedir. Kilise de oluşan hiyerarşi ise küçükten büyüğe doğru sırasıyla;

- Keşiş
- Diakon (bekarlar ve evliler)
- Papaz
- Episkopos
- Başpiskopos
- Metropolit
- Patrik (Patriark) şeklindedir.

Bu hiyerarşik düzende farklı olan giyinilen giysilerdir. Bunlar bulunulan statüyü belirleyecek şekilde farklı renklerde olmuştur. 1453'ten önceleri papazlar mavi ve kırmızı ile eflatun arası bir renk giymekte fakat İstanbul'un fethinden sonra yas anlamına giydikleri siyah renk olmuştur. Bu olay Yunanistan yasalarında da

görülmektedir. Atina ve Moskova'da patrikler imparator giysisine benzemektedir. Öncesinde imparatorluktan gelen hediyeler zamanla patrikler tarafından kullanılmıştır. İmparator gibi asa kullanmışlardır. Her bir giysinin farklı bir anlamı vardır. Osmanlı'da Bizans'ı hatırlatacak giysiler yasaklanmış sebebi ise kilisenin hem siyasi hem de dinsel olarak görünmesini istemedikleri için olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun sembolü kartalken Bizans İmparatorluğu'nun ise çift başlı kartaldır. Konstantin'in kiliseye bu hediyeleri sunduğu için ve papazların bu armağanları kabullenmiştir. Sembol olan çift başlı kartal hem Bizans'ta hem de Fener Patrikhanesi'nin sembolü olmuştur. Kapadokya Bölgesinde sıklıkla karşılaşılan bu sembol eğer bir evin üstünde yer alıyorsa o evde Hristiyan bir aile olduğu bilinmektedir (Korat, 2005).

2.5. Diğer Dinlerde Aziz/ Azize Kavramı

İnsanlık dinsel açıdan hiçbir zaman boş kalmamıştır. İnsan yaşamı boyunca kutsal olanın tanımını yapmak için mitolojik varlıklar, doğüstü olaylar ve güçler, inanmış olduğu işaretlere inanılmıştır. Kutsallığın başında ise Tanrı vardır. Bir yerin, bir zamanın veya bir nesnenin kutsallığı Tanrı tarafından verilmiştir. (Mamytov, 2010).

Her dinde kutsal olarak adlandırılan kişiler, nesnelere, mekânlar veya zamanlar vardır (Şeker, 2016). Bu kişiler veya nesnelere gibi Semavi Dinler haricinde insanların tapınmakta olduğu putlar da kutsallık anlamını taşımaktadır. Hristiyanlıkta olduğu gibi diğer dinlerde de bu terim sadece insanlara atfedilmemiştir. Antik dönemlerde bu unvana sahip mağaralar, yüksek tepeler, tapınaklar, hayvanlar ve olaylar kutsal kelimesini oluşturan zemini hazırlamıştır. Kutsallık her dinde var olan bir gerçektir. Kutsallık dinde Tanrı'dan sonra üst mertebeleri oluşturan kısımdır. Bu sebeple Azizler Tanrı'ya en yakın kişiler olarak görülmüşlerdir. Kutsal kelimesiyle birlikte olarak Aziz kelimesi de kullanılmaktadır. Diğer dinlerde de Melekler, Peygamberler üstün ve bu terime uygun görülmüştür (Budak, 2012).

Mamytov (2010)'a göre kutsallık; dini mekanlar (haç yerleri, mabedler), kutsal zamanlar (bayramlar, kutsal günler ve geceleri), kutsal nesnelere (peygamber, din kurucuları ve aziz/veli gibi kişilerin eşyaları), kutsal varlıklar (kutsal tanrılar) şeklinde tanımlamıştır.

Güç (1998) dinlerde kutsallığı;

- Dini şahsiyetleri
- Dini metinleri
- Kutsal kabul edilen kişilerin doğum-ölüm yerleri veya bir şekilde buldukları yerlerde kullandığı eşyalarının muhafaza edildiği yerleri
- Kutsal kabul gören mekânları ve zamanları
- Bayramları ve festivalleri
- Bazı hayvanları şeklinde belirtmiştir.

Dünyanın her yerinde kendi dinlerini yaymak adına çalışmalar yapmış, kendini bu yola adanmış veya bu çalışmaların sonunda belirli mertebeye erişebilmiş kişiler belirli statülere kavuşmuştur. Bu statüler Müslümanlıkta “Veli”, Hristiyanlıkta “Aziz/ Havari” şeklinde adlandırılmıştır. Hristiyanlıkta da olduğu gibi diğer dinlerde bu kutsal kabul edilen aziz ve azizeler farklı şekilde adlandırılrsa da hepsi kendi dinleri uğruna çabalar göstermiş ve adlarından hala bahsedilebilir olmuşlardır. Bunlar”, Yahudilikte “Hasid/ Tsaddiq”, İslam’da “Veli”, Zerdüştlük’te “Fravashi”, Hinduizm’de “Rişi/ Guru”, Budizm’de “Arhat/ Bodhisatva”, Taoizm’de “Sheng-jen”, Şintoizm’de “Kami”, Hintlerde “Sadhu” diye adlandırılmaktadırlar (Budak, 2012).

2.6. Aziz ve Azizelerin Diğer Kişilerden Ayır Kılınan Ortak Karakteristikleri

Budak (2012)’e göre, aziz ve azizeler kilise tarafından kabul görmekte olan ve insanlara en şeffaf olabileceğine inanılan kişiler olup, Tanrıya en yakın olduklarına inanılmaktadır. Dini gerekliliklerini yerine getirmekte olan her türlü fedakarlığı yapmış, çeşitli mucizeler göstermiş kişilere verilen bir unvandır. Tanrının kabul gördüğü kimseler olarak bilinmektedirler. Bu kimselerin çoğunlukla kutsal kabul edilmesi ölümlerinden sonra başlar. Benimsedikleri hayat tarzı, karakteristik yapıları onları kutsal mertebeye ulaştıran etmenler olmuştur. Örneğin Hristiyanlıkta İsa’nın bedeni kutsal bir kişilik olgusudur. İslam’da Kâbe kutsal bir yerdir. Canavello (2004)’e göre ise, aziz ve azizeler; Hristiyanlığın yayılmasında oldukça etkili olan, doğüstü mucizeler gerçekleştirebildiklerine inanılan, şifacı olarak da bilinen, yol gösterici, adil ve koruyucu karakterdeki insanlardır. Antik dönemden süregelen azizler Hristiyanlık uğruna can vermiş, Hristiyanlığın kurallarına göre kusursuz yaşamış olup, Tanrı ile yeryüzündeki insanlar arasında bir bağlantı kurmuş kimselere aziz denilmiştir. Bu aziz

ve azize statüsüne kavuşmuş kimseler çeşitli mucizeler göstermiştir. Tanrı tarafından verilen bu güç onları hem üstün hem de saygıdeğer kılmıştır. Hem insanların arasından olarak insanlığa hem de statüsüyle ve kutsallığıyla da Tanrı'ya yakın olan kimselerdir. Azizler buldukları kenti ve beraberinde yaşadığı insanları koruyucu, hastaları şifa dağıtıcı kimlikleri de bulunmaktadır (Akyürek, 1999:17). Aziz ve azizelerin diğer kişilerden ayrı tutulmaları; Hristiyanlık dininin getirdiği buyruklara uygun yaşamaları, dünyada sahip oldukları her şeyi bırakıp tamamıyla bu yöne yönelmeleri, ilk ve tek doğrunun İsa'nın öğretilerini yaymak olduğunu benimsemişlerdir. Sadece bununla sınırlı kalmamış mucizevî yetenekler de göstermişlerdir (Ulutürk, 2005). Cömert yapıda olmuş, dünyadaki mallarını önemsememiş, çıkarları olmayan, soylu ailelere mensup, eğitilmiş kişilerdir. Sonrasında bu özellikler yerini çileci hayat tarzına da bırakmıştır. Yine kerametler gösteren, yaşam öyküleri sebebiyle dikkat çekmişlerdir. Azizlik insanın kesinlikle kendi iradesiyle mümkün bir unvan olmamıştır fakat kendiliğinden oluşan bir olgudur. Bir kimsenin aziz olması kendiliğinden oluşur. Azizlik, daha çok halk tarafından yüceltilmekle olmuştur. Bir insanın kutsallığı, aziz ve azize mertebesine ulaşması ölümünden sonra yayılışını arttırmıştır. Hayattayken yaptığı işler, düşünceleri, faaliyetleri onun ölümünden sonra aziz veyahut azize olarak anılmasında büyük rol oynamaktadır.

Genel anlamda bakacak olunursa aziz ve azizelerin diğer kişilerden ayrı tutulmaları; adil ve her açıdan objektif olabilen, bir kiliseye bağlı kişiler, kilise hayatlarında da olduğu gibi normal hayatlarıyla öncü, itibarlı, meşhur olmuş kişilerdir. Bu kişiler çeşitli kerametleri bulunan, hayatları ve eserleriyle de günümüzde konuşulan bireylerdir. Gönüllü olarak şehit olmuş veya şehit edilmiş, din önderleri, inananlardan oluşmuştur.

2.7. Aziz ve Azizelerin Anadolu'da Hristiyanlığın Yayılmasındaki Etkisi

Hristiyanlık, İsa'dan sonra havarileri, Paul ve din öncüleri sayesinde oldukça hızlı bir şekilde yayılım göstermiş ve bu sayede temelini sağlam taşlar üzerine kurmuştur. Sonra ki zamanlarda ise Hristiyanlık gittikçe şekillenmiştir. (Ulutürk, 2005). Hristiyanlık Kudüs'te ortaya çıkmış fakat yayılış yeri olarak Anadolu seçilmiştir. İsa'nın öğretilerini ilk olarak kendi seçtiği 12 Havarisi öğrenmiştir. İsa'nın ardından öğretilerini yaymak için havarileri Anadolu'ya gelmiştir ve yeni bir din olarak baş gösteren Hristiyanlığı yaymak için farklı yerlerde bulunmuşlardır. Bu yüzden havariler

Hristiyanlığı Anadolu’da yaymak için ilk aziz statüsündeki kişiler olmuşlardır (Kılıç, 2006). Sonrasında Aziz Paul’un misyonerlik faaliyetleri adı altında yapmış olduğu gezilerin çoğunluğu Anadolu topraklarında olmuştur. Hristiyanlığı yayma fikri olan Aziz Paul, döneminde oldukça etkili topluluklar kurmaya başlamıştır. Nitekim İsa’dan sonra en etkili kişi olarak bilinen Paul, uzun ve zorlu yolculuları ile İncil’in bir bölümünü kapsamaktadır (Erçolak, vd., 2019). Hz. Meryem, İsa’nın 12 Havarisi, İncil yazarları, ilk din şehitleri ve İsa’nın ilk inananların aziz kabul edilmekte ve yaşadığı yerler de kutsal sayılmaktadır. Anadolu’da doğdukları, yaşadıkları veya bir şekilde buldukları yerler kutsal kabul görmüştür. Anadolu’da, Hristiyanların hac güzergâhlarında bulunan bu yerlerin çoğu bu din uğruna şehit düşenlerin, aziz ve azize olarak da bilinen din önderleridir (Zaman, 2005). Aziz Yuhanna ve Hz. Meryem Efes’te yaşamışlardır ve Hristiyanlık adına uğraşlarını burada gerçekleştirmişlerdir. Aziz Philippos (Pamukkale), Aziz Nikolas (Demre), Azize Barbara (İzmit), Aziz Bartholomeos (Pamukkale)’de boy göstermişlerdir. Bu ve bunun gibi birçok aziz ve azize Anadolu’da Hristiyanlık dinini yaymak için önemli olmuşlardır (Zaman, 2005). Bunların haricinde İstanbul, Antakya, Kapadokya, Urfa, Trabzon, Hatay, Tarsus, Çorum, İznik, Ankara, Konya, Silifke, Kayseri, Isparta-Yalvaç gibi yerlerin çoğunluğu azizlerin ve önemli olaylara ev sahipliği etmiş yerlerdir (Keskin, 2018). Bunların yanı sıra Hristiyanlığın ilk 7 kilisesi de Anadolu’da kurulmuştur ve ilk Hristiyan topluluklarının oluşumlarında önemli derecede etkili olmuştur. Bu kurulan kiliselerde amaç Hristiyanlığın mesajını iletmenin yanı sıra Hristiyanlaşmayı sağlamaktır. Konsillerin de önemli derecede etkili olduğu bilinmektedir (Gündüz, 2002).

2.8. Aziz ve Azizelerin Kilise Oluşumundaki Önemi

Anadolu topraklarında yüzyıllar boyu pek çok kilise ve manastır yapıları inşa edilmiştir. Hristiyanların da Anadolu toprakları içerisinde 7 Kutsal Kilisesi bulunmaktadır. Roma İmparatorluğu döneminde İsa’ya inananlar ve onun yolundan gitmek isteyenler Anadolu’da şüphesiz ki çeşitli zulüm ve zorluklar görmüşlerdir.

Hristiyanların ilk yıllarında görmüş olduğu baskılar ve zulümler ibadetlerini evlerinde gizli yapmaya yöneltmiştir. Kimileri dağlarda, bayırlarda kimileri ise mezarlıklarda gizlice tapınımını gerçekleştirmektedir. Bu gizli tapınımın sebebi ise yaşadıkları dönemde farklı bir dine inananların ölümle karşı karşıya getirilmesidir. Roma ve çevresinde Hristiyanlık için olumlu sonuçlar doğurmuyorken Küçük Asya diye

adlandırılan Anadolu'da tamamen tezat olarak coğrafi konumundan dolayı ve insanların hoşgörülü yaklaşımları bu zulümlere uğrayanlara kucak açması bakımından uygun şartlara sahiptir. Hristiyanlığın temellerinin atılması için verimli ve son derece rahatlık sağlamıştır (Varış, 2000). İlk kilise binalarının ortaya çıkışı 4. yüzyıl kadar öncesine dayanmaktadır. Konstantin döneminde Milano Fermanı ile rahat bir nefes alan Hristiyanlar bu gösterilen hoşgörü çerçevesinde rahatlıkla ibadetlerini yapmışlardır. Bu ibadetlerini "bazilika veya mozoleler" de yapmışlardır. Bu şekilde kiliseler ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkoğlu (2006)'a göre, Kilise anlamı Grekçe "Ekklesia" dan gelmektedir. Kilise "topluluk, cemaat" anlamına gelmektedir. Hristiyanlıkta İsa'nın dirilişi kiliselerin doğuşunu başlatmıştır. Sonrasında havariler ise kiliselerin taşlarını koyan kimselerdir. Havarilerden sonra ise piskoposları ve inananları bir arada olduğu kiliselerde cemaat teşkilatlanmaları oluşum göstermiştir. Kilisenin ortaya çıkışında her bir Hristiyan kişi, İsa'nın Tanrı'nın habercisi olduğuna inanmaktadır. (Ulutürk, 2005). Yeni Ahit'te 114 yerde geçen ve en önemli toplumsal yapıları kiliseleridir. Kiliseler o dönemde Tanrı'ya olan sevgiyi yöneltmek için deneyim kazanabilecekleri bir yapı birimidir. Kiliselerde yapılan ibadet aynı imanda olan aynı dine mensup insanların bir arada tapınmalarını sağlamaktadır. Bu insanlar Tanrı'ya şükranlarını dileklerini ve teşekkürlerini sunmaktadır. İbadetlerdeki temel esas Tanrı'yı yüceltmektir.

Kutsal Kitap'ta Yeni Ahit (İncil)'in en son bölümünde adları geçen ve mesajlar yollanılan, aynı zamanda Hristiyanlığın ilk kiliseleri olarak bilinen bu 7 kilise Anadolu toprakları içerisinde bulunmaktadır Hz. İsa, Havarisi Yuhanna'ya görünmüş ve bu 7 kiliseye mesajlar göndermiştir (Vahiy 1: 4-6), (Türkoğlu, 2006).

Arslan (2019)'a göre, Kutsal Kitap'ta bahsi geçen Anadolu'da ki bu 7 kilise; Efes (Selçuk), İzmir (Smyrna), Bergama (Thyateria, Akhisar), Sardes (Salihli), Philadelpheia (Alaşehir), Laodikeia (Goncalı)'dır. Buradaki ilk kiliselerin sayısının 7 olmasını da şu şekilde açıklamıştır. Göğün 7 kat olması, haftanın 7 günü, 7 Uyurlar Mağarası, 7 kollu şamdan ve Mısır Piramitlerinin kare/ üçgen şekillere sahip oluşuyla bağdaştırılmıştır. Efes (Ephesus/ Ephesos) Kilisesi, bu 7 kilise arasında ilk ve en önemlisi olarak bilinmektedir. Roma İmparatorluğu'nun ikinci büyük kenti olmasıyla birlikte Roma'yı Doğu ile bağlayan önemli bir merkezdir. Domitianus Tapınağı, Traianus Çeşmesi, Hadrianus Tapınağı ile imparatorlar açısından oldukça önemlidir.

Dünyanın 7 harikasından biri olarak kabul edilen Artemis Tapınağı da burada yer almaktadır. Çok tanrılı din zamanlarında en karışık kent olmuştur. Hristiyanlık inancında İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra Havarisi Yuhanna, Azize Meryem Ana'yı Efes'e getirdiğine ve buraya yerleştiğine inanılmaktadır. Bununla birlikte burada Hristiyan toplulukları yaşamaya başlamıştır. Din büyükler tarafından M.S. 431 yılında Bizans Döneminde Azize Meryem, "Tanrı'nın Anası" kabul edilmiş ve burada toplantılar yapılmıştır. Azize Meryem adına ilk kilise de bugün burada yer almaktadır. Symra (İzmir)'de bulunan ikinci kilise coğrafi konumundan dolayı üstün statüde olmuştur. Agorası (pazar meydanı) ve iki katlı galerisi ile önemli bir ticari merkez olmuştur. Üçüncü kilise Bergama/ Bergamos/ Pergamon kentinde bulunmaktadır. Antik Dünya'da en bilinen bu kentini bir şeyle kısıtlamak oldukça zordur. Antonius tarafından Kleopatra'ya hediye edilen 200 bin rulo kapasiteli kitaplığı, mısırdan getirilen papirüsleri, keçi derisini inceltilmesi işlemiyle yapılan parşömeni, tedavi merkezi olarak bilinen Asklepion'u, Helenistik Tiyatrosu ve tapınaklarıyla oldukça zengin olan kent Büyük İskender'in ölümünden sonra batı ve güneyde kilise topluluklarını oluşturmaya başlamıştır. Dördüncü kilise olarak bilinmesiyle ve günümüzde Thyateria (Akhisar)'da yer alan yapı yün, deri işlemeciliği üretimi ve boyacılığıyla önem kazanırken aynı zamanda bronz üretimiyle önem arz etmiştir. Beşinci Kilise olarak bilinen Sardes (Salihli), kent yerleşim merkezi olarak en önemlisi olmuştur. M.Ö. 6. yüzyıl'da altın ve gümüş karışımından ilk "madeni para" basımı burada gerçekleştirilmiştir. Yine M.Ö. 3. yüzyıl olarak tarihlendirilen Sinagog ve Artemis Tapınağı şehir hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Altıncı Kilise Bergama (Pergamon), Kral II. Attalos tarafından Philadelpheia (Alaşehir) 'da kurulan şehir aynı zamanda Anadolu'nun Batı ve İç bölgesini bağlayan önemli bir ticaret merkezidir. Bu haliyle geçiş kapısı olarak da bilinmektedir. Yedinci ve son mesaj gönderildiği bilinen kilise, M.Ö. 3. yüzyılda Laodikeia'da kurulmuştur. II. Antiokhos tarafından yaptırılmış olan bu kilise, Denizli (Pamukkale) sınırları içerisinde yer almaktadır. Hierapolis termal tedavi merkezi olarak bilinmesinin yanı sıra döneminde Apollon Tapınağı'nın burada bulunmasıyla önemli bir kehanet noktasıdır. Doğu ve Güney ticaret yollarını buluşturmasıyla Ege'de önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Burada ilk Hristiyan topluluklarının oluşmasında farklı din ve inanışları bir araya getirmesiyle birlikte Hem Musevi dinine mensup kişi sayısının fazlalığı hem de politik merkezlere konumu itibarıyla uzak olması etkili olmuştur.

İsa'nın kiliseleri inşa etme sebebini Tanrı'nın isteği doğrultusunda kurmuş ve kutsal olarak tanımlanacak olan önemli azizlerin veya kişilerin oluşu olarak açıklamıştır. Çünkü Hristiyanlıkta kilise İsa olarak tanımlanır. Diğer kimseler ise kilisenin yanı sıra İsa'nın bir parçası olmaktadır.

3.ANADOLU'DAKİ AZİZ VE AZİZELER

Bu bölümde yapılan araştırmada incelenen aziz ve azizeler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Araştırmaya dahil olan aziz ve azizelerin doğumundan ölümüne kadar geçen süre, yapmış oldukları işler, göstermiş oldukları mucizeler, yaşamları boyunca çekmiş oldukları eziyetleri, Hristiyanlıktaki önemleri, anma günleri ve Anadolu'da nerelerde görüldükleriyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Akdeniz ve Ege Bölgesi Önemli Azizleri

3.1.1. Aziz Anatolius- Laodikya

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl başı-283

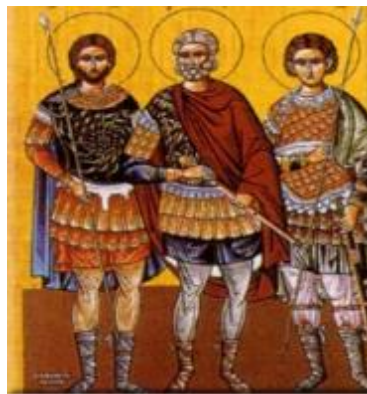
Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 3 Temmuz

Genel Bilgiler: Laodikyalı Anatolius/ İskenderiyeli Anatolius olarak da bilinmektedir. Aziz Anatolius 3. yüzyıl başında Mısır'ın İskenderiye şehrinde dünyaya gelmiştir. Piskopos olarak bilinen aziz aynı zamanda doğduğu yer olan Mısır İskenderiye'de ünlü bir filozoftur. Anatolius, aritmetik, geometri, fizik, retorik, diyalektik ve astronomi alanlarında da oldukça bilgilidir. Caesarealı Eusebius, Anatolius'tan İskenderiye'de bulunan Aristoteles verasetini okulunu yönetmeye uygun kişi olarak bahsetmiştir. 268 yılında Laodikya piskoposu olmuştur. Paschal kanonu (Paskaya'nın tarihlenmesi) ve Aritmetik üzerine yazmış olduğu on kitabın parçaları eserleri arasındadır. Eusebius, Anatolius'un hayatını anlatırken İskenderiye'de bulunduğu zamanlarda yaşanan bir isyandan söz etmektedir. Zenobialı güçler tarafından alı konulmuş olan bölge,

Romalılar tarafından oldukça sıkı bir şekilde kuşatılmıştır. İnsanlar açlıktan ölmeye başlamıştır. Anatólius bu yaşananlar sırasında işgal edilen Bruchium'da bulunmaktadır. Kadınları, çocukları, yaşlıları ve sakat kimseleri korumak amacıyla kuşatılan kişilerle anlaşmaya varmıştır. Bu sayede hem kaçmış hem de istediği kadar kar etmiştir. Savunulan tarafı bozguna uğratmış ve isyancıların teslim olmasına sebep olmuştur. Romalılarla yapmış olduğu antlaşma ile birçoklarını ölümün kıyısından dönderen aziz olmuştur (URL-1, 2020).

3.1.2. Aziz Andronikus, Probus ve Tarakhus- Tarsus

Fotoğraf 3.1. Aziz Andronikus, Probus ve Tarakhus

Kaynak: (URL-2, 2020)

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi

Anma Günleri: 12 Ekim

Genel Bilgiler: Numerianı Dönemi 283-284 Kilikya'da öldürülmüşlerdir. Hristiyanlığı kabul ettikleri duyulduğunda İmparator tarafından Tarsus'ta sorguya alınmışlardır. İçlerinde en büyük olan Taraklus sorgu esnasında Hristiyan olduğunu söylemiştir ve inancından geri dönmemiştir. Bunun üzerine İmparator Numerian tarafından çenesinin kırılması emredilmiştir. Sorgu sırası Pamfilyalı (Antalyalı) Probus'a geldiğinde o da Hristiyan olduğunu söylemiştir. Çeşitli işkencelere maruz kalmış ve sonunda hapse atılmıştır. Sorgu sırası Efesli Andronikus'a geldiğinde o da

---

1 Numerian Dönemi: Gerçek adı Marcus Aerelius Numerianus olan hükümdarın 283-284 arasında hüküm sürdüğü dönemdir.

pagan inancını reddetmiş ve Hristiyan olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine gövdesi iki yerden kesilmiş ve tuğla ile aşındırılmıştır. Taraklus bir direğe asılmış, kulakları gövdesinden ayrılmış, derisi yüzülmüştür. Probus'un ayakları ateşe verilmiş, kızgın demirlerle dövülmüştür. Andronikus ellerinden ve ayaklarından kazığa çakılmış ve kırbaçlanmıştır. Parmak aralarına kızgın çubuklar geçirilmiş, dişleri kopartılmıştır. Tarsus, Kozan, Ceyhan'da çeşitli işkenceler görmüşlerdir. Sonrasında vahşi hayvanlara atılmış mucize eseri hayvanlar onlara dokunmamıştır. Bunun üzerine gladyatörler tarafından öldürülmüşlerdir (Urgun, 2011). Onlar İsa için işkencelere ve acılara dayanmış ve bu sebeple şehit azizler olarak anılmaktadırlar. Tasvirlerinde Aziz Andronikus ve Tarakhus, ayakta, giyimli ve elinde haç ile resmedilmiştir (Kılıçkaya, 2010).

3.1.3. Aziz Apollinaris Claudius- Hierapolis

Fotoğraf 3.2. Aziz Apollinaris Claudius

Kaynak: (URL-3, 2020)

Yaşadığı Yıl: 2. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 8 Ocak

Genel Bilgiler: Kendisinden Apollinarios, Apollinaris veya Apollinaris şeklinde bahsedilmektedir. Syria Laodikeia'da büyük ve küçük olarak iki Apollinaris bulunmaktadır. Baba olan Apollinarios 315-392 yıllarında kilise hizmetinde yaşamış oğlu ile aynı kilisede öğreticilik yapmışlardır. Aristo görüşlüler tarafından işinden edilen Apollinarios 362-380 yılları arasında Syria Laodikeia piskoposu olarak görev yapmıştır (Tiefenbach, 2012). Apollinarios bir Roma vatandaşıdır. Ailesi ise tanınmış

üst düzey kişilerdir. Hierapolis'te Papias'tan sonra episkopos (din adamı) olarak göreve gelen Apollinaris Claudius, inanç savunucusu (Apologie) ve polemik yaratan yazar olarak tanınmıştır. Marcus Aurelius döneminde Hristiyan inançlı kişilere yapılan suçlamalar nedeniyle Apology (özür metni) yazmıştır. Eserleri arasında “Greklerle Karşı, Yahudilere Karşı, Hakikat Üzerine, Phrygialıların Sapkınlıkları Üzerine ve Paskalyada” isimli eserler bulunmaktadır. Sardesli Meliton ile birlikte Hristiyanlığı oldukça güçlü bir şekilde savunmuşlardır (Karahana, 2019). 217 yılında ise Septimius Severus'un eşi İulia Domna, Eski Roma inançlarını gün yüzüne çıkarmak için hatibini görevlendirmiştir. Apollonius'u rol model alan dönemin hatibi, Apollonius'u hem inancı gereği aziz hem filozof, hem reformcu, hem de mucizeler gösteren İsa gibi Tanrı Oğlu olarak benzetmeler yapmıştır. Apollonius'un Jupiter'in oğlu olduğuna inanmış ve doğumunda ona şimşeklerin eşlik ettiğini belirtmiştir. Öldükten sonra ise insanlara tekrar görünmesiyle de İsa'nın elçilerine benzetilmiştir. Onun fikirleri Mesihbilim sapkın yönünde olmuştur. Aziz Petrus'u Antiokheia'dan Roma'ya kadar takip etmiş ve sonrada Ravenna'ya gitmiştir. Burada birçok mucize gösterdiğine inanılmıştır. Sonra burada şehit olmuştur. 6. yüzyılda İtalya/ Ravenna'da kendine ithafen bir bazilika inşa edilmiştir (Tiefenbach, 2012). Apollinaris'in anlatılan mucizesinde Marcus Aurelius'un Danube'de savaşırken askerlerine yardımcı olduğu ile ilgilidir. Askerlere su verdiği, gök gürültüsü ve şimşek gibi doğa olaylarıyla düşmanlara zarar verdiğine dair inanç Roma'ya kadar gitmiştir (Karahana, 2019).

3.1.4. Aziz Babylas- Antakya

Fotoğraf 3.2. Aziz Babylas şehitliği tasviri

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 4 Eylül

Genel Bilgiler: Aziz Babylas hakkında bilgiler Yannis² Hrisostomos'un vaazlarından öğrenilmektedir. Aziz Babylas, 237-253 yılları arasında Antakya'nın yirminci piskoposu olarak atanmıştır. Aziz Bayblas, Decius Dönemi (249-251)'nde Antakya'da hapisanede öldüğü söylenmektedir. Söylentilere göre aziz ölünce zincirlerle gömülmek istemiştir. Ölüm sebebi ise Roma İmparatoru olan Philip'in (204-249) kiliseye girmesini yasaklamış olmasıdır. Çoğu kaynakta ise azizin ölüm yılları ve ölüm sebebi değişiklik göstermiştir (Kazdhan ve Sevckenko, 1991: 243).

İmparator Constantine Gallus tarafından Aziz Babylas adına Antakya Daphne (Harbiye)'de bir kilise yaptırılmış ve azizin rölikleri burada toplanmış ve muhafaza edilmiştir. Bu kilisenin yapılış amacı ise yine aynı yerde bulunan Apollo Tapınağı'nın pagan etkilerini sıfıra indirmektedir. Hrisostomos'dan öğrenilen bilgiye göre İmparator Julian, Apollon Tapınağı'na gitmiş ve beklediği kehanetli sonuca ulaşamamıştır. İmparatora ise sebebini Apollon Tapınağı yakınlarında olan Aziz Babylas Kilisesi'ni suçlamıştır. Bu sebeple İmparator Julian tarafından azizin mezarı açılmış ve azizin rölikleri ilk gömüldüğü yere gönderilmiştir. Birkaç zaman sonra tapınakta yangın çıkmıştır. Kilisenin kapatılmasından sonra bölgedeki Hristiyanların içerlenmesi sonucu yangının çıktığını düşünen İmparator, yangının sebebini öğrenmek için herkesi soruşturmuştur. Yangının sebebi olarak ibadet sırasında yakılan bir mumdan yangının çıktığı kanısına varılmıştır. Hrisostomos ise yangının Rab tarafından gönderilmiş bir yıldırım olduğunu belirtmiştir. Aziz Babylas'ın rölikleri ilk olarak Orontes (Asi Nehri) sonra ise İtalya'ya götürülmüştür (Urgun, 2011).

3.1.5. Aziz Blasios- Amorion

Yaşadığı Yıl: ?- 912 civarında

Görüldüğü Yerler: -

---

² Yannis Hrisostomos Bizans Kiliseleri'nde 7. yüzyılda Yannis/loannes, Hrisostomos/Khrysostomos (Altın Ağızlı) lakabı bahşedilmiş bir azizdir (Tiiefenbach, 2012).

Anma Günü: 20 Aralık

Genel Bilgiler: Aziz Blasios, Amorion (Afyon) yakınlarında bulunan Aplatianais Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra Konstantinapolis'e gitmiş ve kilisede kariyerine devam etmiştir. Vaftiz olan aziz Blasios'a "Basil" denilmiştir. Aziz Ignatios tarafından Aya Sofya diyakozu görevlendirilmiştir. Sonrasında Roma'ya gitmiştir. Bu yolculukta başına çok şey gelmiştir. Köle olarak İskitler'e verilmiş ve sonra kurtulmuştur. Tuna Nehri'nde korsanların soygununa uğramış ve Rab'bin Meleği tarafından kurtarılmıştır. Sonunda Roma'ya gitmiş olan Aziz Blasios, 18 yıl Roma'da Aziz Caesarius Manastırı'nda papazlık yapmıştır. Ünü oldukça yayılan Aziz Blasios, 897 yılında Konstantinapolis'e gelmiş ve Stoudios (İstanbul'da bir manastır) Manastırı'nda yaşamaya başlamıştır. M.S. 900 yılında ise Athos Dağı (Yunanistan)'na inzivaya çekilmiş ve 12 yıl burada kalmıştır. Sonunda 912 yılında Konstantinapolis'teki Stoudios Manastırı'na geri gelmiştir. 912 yılında Konstantinapolis'te vefat eden aziz, bu manastıra defnedilmiştir. Onunla ilgili bilgiler öğrencisi tarafından kaleme alınmıştır (Urgun, 2011).

3.1.6. Aziz Diodoros- Tarsus

Fotoğraf 3.3. Aziz Diodoros

Kaynak: (URL-4, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?- 390

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Tarsuslu olarak bilinen Diodoros, teolog, ilahiyatçı aynı zamanda da manastır kurucusudur. Zengin bir aileden gelen Diodoros 4. yüzyılın ilk zamanlarında Antakya veya Tarsus'ta dünyaya gelmiştir. Oldukça iyi bir eğitim alan Diodoros ilk eğitimi için Atina'ya gitmiştir. Silvanus adlı kişi tarafından kendisine Kutsal Kitap bilimi öğretilmiştir. Antakya'da bulunduğu süre boyunca Melitos ile Aristoçuluğa³ karşı durmuş ve bu yönüyle kilise rahibi olmuştur. Daha sonra bir arkadaşı ile birlikte ileri derecede çileciliğe yönelen manastırı yönetmeye başlamıştır. Manastırda yönetici olmuştur. Antakya Teoloji Okulu'nun kurucusu olmuştur. Bu okulda Kutsal Kitap doğrudan ve açıklamalı bir şekilde yorumlanmaktadır. Onun öğrencileri arasında Theodoros, İoannes Khrysostomos, Nestorios vardır. Bu okulda Aziz Diodoros oldukça iyi bir yorumlama yöntemi kullandığından Typologia adı verilen bu yorumlama tekniği ile Eski Ahit'teki birçok insanı, durumu ve nesnelere Mesih ve onun getirdiği kurtuluş ile tanımlamıştır. Aziz Diodoros, Aristoculuğa Aristoçuluğa karşı düşüncesiyle 372 yılında sürgün yemiştir. Diodoros, 378 yılında Meletios tarafından Diodoros Tarsus Episkoposu yapılmıştır. 381 yılında Konstantinapolis'te 2. Ekümenik Konsüle katılmış ve Pelegius (Laodikyalı) ile İmparator I. Theodosius tarafından Ortodoks inancın koruyucu sıfatını almıştır. Hayatı boyunca fazla sayıda çalışmalar yapmıştır. Kitapları apologetik (Hristiyan inancını akla dayalı açıklayan bir teoloji) ve tartışma şekildedir. Ayrıca Eski Ahit'in her bir kısmını yorumlar yaparak kaleme almıştır. Devamında İncil'in de birçok kısmını ele almıştır. Diodoros, evren ve yıldızbilim hakkında da çalışmalar yapmıştır. Azizin 393 yılından önce vefat ettiği düşünülmektedir (Tiefenbach, 2012).

---

³ Aristoculuk: M.Ö. 384- 322 Yunan filozof Aristoteles'in öğretilerine dayalı deneysel ve gerçekçi yanıyla bilinen bir düşüncedir.

3.1.7. Aziz Euthymios- Sardes

Fotoğraf 3.4. Aziz Euthymios'un şehitliğinin tasvir eden minyatür

Kaynak: (URL-5, 2020)

Yaşadığı Yıl: 754-831

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 26 Kasım

Genel Bilgiler: Doğum yeri Ouzara (Likaonya) olan Euthymios, 754 yılında dünyaya gelmiştir. Aziz Euthymios'un 754-831 yılları arasında Sardis (Manisa) metropolitliği yaptığı bilinmektedir. 787 yılında toplanan İkinci İznik Konsili'nin önemli bir parçası olmayı başarabilmiştir. I. Nikephoros tarafından katıldığı bir isyan gerekçesi ile tutuklanmış ve Pantelleria'ya (Sicilya) sürgüne gönderilmiştir. Sürgünden dönmüş ve ikonalara tapınım gösterdiği için tekrar sürgüne gönderilmiştir. 831 yılında Aziz Andrew Adası'nda vefat etmiştir. Aziz Euthymios'un hayatı, ölümünü gören ve sürgün yerinde yanında olan Aziz I. Methodios tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazıda azizin bir kadını zorlaması ile manastıra aldığı ve bu kadının ise İmparator Nikeforos'un evlenmek istediği kadın olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple İmparator Nikeforos tarafından kin beslendiğini de yazmıştır (Kazdhan ve Sevckenko, 1991: 740).

3.1.8. Aziz Epaphra- Laodikya ve Colossea

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: -

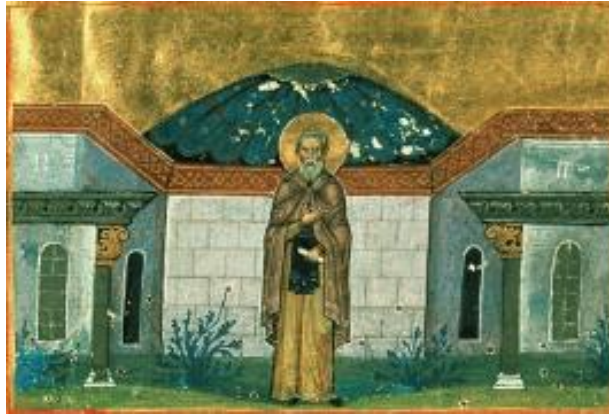
Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Epaphra hayatı hakkında çok az bilgi mevcuttur. Aziz Epaphra Colossea (Denizli) Honazlı rahiptir. Aziz Paul'un yazmış olduğu mektupları Lykos (Çürüksu) Vadisi'nde bulunan kentlerde yaşayan insanlara iletmış ve insanları Hristiyanlığa çağırmıştır. Aziz Epaphra, "Paul'un hizmetkârı, mahkûm bir arkadaşı ve sadık rahip" gibi birden farklı şekilde bahsedilmektedir. Collessea'da Paul'un adamı ve zıt düşünceye karşı direnmiş ve Hristiyanlığı yaymıştır (URL-6, 2020).

İncil'de onunla ilgili;

"Müjde'yi bizim adımıza Mesih'in güvenilir hizmetkârı olan sevgili emektaşımız Epafras'tan öğrendiniz. Ruh'tan kaynaklanan sevginizi de bize o bildirdi." (Koloseliler 1:7). *"Sizden biri ve Mesih İsa'nın kulu olan Epafras size selam eder."* (Koloseliler 4:12). *"Mesih İsa uğruna kendisiyle birlikte tutuklu bulunduğum Epafras, emektaşlarım Markos, Aristarhus, Dimas ve Luka sana selam ederler."* (Filimon 1:23-24) şeklinde geçmektedir.

3.1.9. Aziz Gregory- Dekapolis

Fotoğraf 3.5. Aziz Gregory minyatürü, (II. Basileios'un Menologion)

Kaynak: (URL-7, 2020)

Yaşadığı Yıl: 797-842

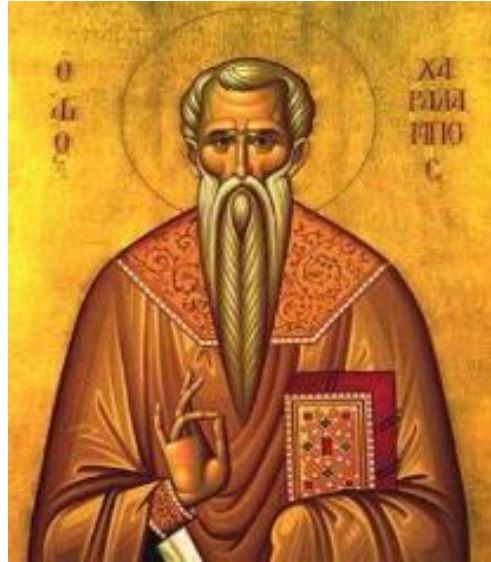
Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 20 Kasım

Genel Bilgiler: Aziz Gregory, 797 yılında İsauria Dekapolis (Kilikya) kentinde dünyaya gelmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra manastır yaşantısında 4 yıl geçirmiştir. Bu manastırın yüksek rütbelisi ise dayısı olan Simeon'dur. Aziz Gregory

sonra Efes, Konstantinapolis, Prokennesos (Marmara Adası), Ainos (Edirne), Christoupolis (Yunanistan), Selanik, Sicilya, Roma, Siraküza, Selanik, Uludağ ve tekrar Konstantinapolis seyahatleri yapmıştır. Diyakoz Ignatios tarafından azizin biyografisi 842-43 yılları arasında kaleme alınmıştır. İkonoklazm Dönemi (M.S. 746-842 arasında ikonaların tahrip edildiği dönem)'nde yaşamış ve hiçbir işkenceye maruz kalmamıştır. Bu sebeple hayatını kaleme alan yazar tarafından azize “Kırbaç izi olmayan şehit” denilmiştir. Birçok mucizeler göstermiş olan Aziz Gregory, onu öldürmek isteyen serazen (Hristiyan olmayan) ona hiçbir şey yapamamıştır. Tasvirlerinde düz beyaz sakalı rahip kılığında resmedilmiştir. 842 ya da daha öncesinde öldüğü düşünülmektedir (Urgun, 2011).

3.1.10. Aziz Haralambos – Magnesia

Fotoğraf 3.6. Aziz Haralambos ikonu

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 1. - 2. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Aziz Demetrios Kilisesi/İstanbul, Aziz Haralambol Kilisesi/İzmir

Anma Günü: 10 Şubat

Genel Bilgiler: Charalampos, Charalambos, Haralampus, Haralabos olarak farklı şekillerde bilinmektedir. Hieromartos (Kutsal Şehit) unvanı bahşedilmiştir. Septimus Severus 193-210 zamanında Magnesia'da (Manisa) papaz olarak görev yapmıştır. Hristiyanlık henüz kabul edilmediği dönemde Lukianos tarafından tutuklanmış ve

işkence edilmiştir. Çıplak bir şekilde derisi soyulmuş olan Aziz, ağzına hayvan gemi konup gezdirilmiş ve son olarak başı kesilerek öldürülmüştür. Azizin ölüm yeri olarak kaynaklarda Pisidya Antiokhia (Isparta-Yalvaç) yazmaktadır. Aziz Demetrios Kilisesi (İstanbul) içinde bir şapel Haralambos'a bahşedilmiştir. Diğer bir kilise ise İzmir-Çeşme'de Aziz Haralambos Kilisesi bulunmaktadır. Günümüzde bu yer Çaka Bey Kültür Merkezi olmuştur. Tayfun Cambaz'ın "Çeşme ve Çevresi" adlı eserinde bu kilisenin yapılış öyküsü ve önemi anlatılmıştır. Haralambos adına birçok yerde kilise inşa ettirilmiştir (Urgun, 2011).

3.1.11. Aziz Hypatios ve Andrew- Thrakesion

Yaşadığı Yıl: 8. yüzyıl

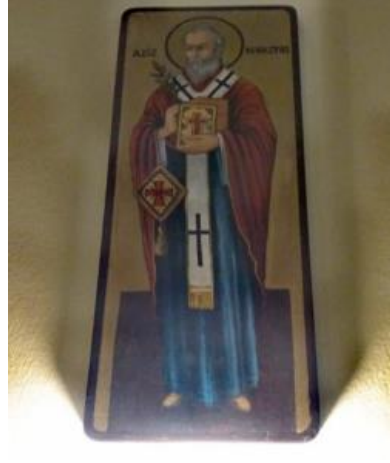
Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 20 Eylül

Genel Bilgiler: İkonodül (ikonalara saygı gösteren) olan iki şehit aziz Thrakesion (Bizans Eyaleti)'da dünyaya gelmişlerdir. Andrew gençliğinde okutman olarak manastırda görev yapmaya başlamıştır. Sonrasında Sardis Metropoliti tarafından Aziz Hypatios piskopos, Aziz Andrew rahip olarak atanmıştır. III. Leo Dönemi'nde (717-741) Konstantinapolis'e getirilmişlerdir. Çeşitli işkenceler gören azizler son olarak Xerolophos (Fatih)'ta kılıçla öldürülmüşlerdir (Kazdhan ve Talbot, 1998). Onların hayatı hakkında bilgiler ise Kilise Takvimi'nde yer alan bir not sayesinde öğrenilmiştir. Kilise Takvimi ise İsa'nın ölümünden sonra tekrar dirilmesine inandıkları gün Pazar Günü'dür. Dolayısıyla her Pazar onun dirilişini kutlamakta ve ayinlerini yapmaktadırlar. İsa'nın ölümünden dirilişine kadar olan süre her Pazar bir araya geldikleri zamanla bir ritüel olmuş ve Hristiyan Kilisesinde oluşan ve tüm anma günleri ve kutlamaları içermektedir (Katar, 2000).

II. Leo zamanında yaşamış oldukları bilgisinden yola çıkarak azizlerin 8. yüzyıl döneminde yaşadıkları bilinmektedir.

3.1.12. Aziz İgnatios- Antakya

Fotoğraf 3.7. Aziz İgnatios / Antakya Türk Katolik Kilisesi

Kaynak: Yazarın arşivinden

Yaşadığı Yıl: 50-107

Görüldüğü Yerler: İstanbul (Kadıköy/ Uzunçayır) Mezarlık Kilisesi, İstanbul

Fethiye Müzesi, Ayasofya Müzesi, Sümela Manastırı

Anma Günü: 17 Ekim

Genel Bilgiler: Ignatius veya Teophoros (Tanrıyı Taşıyan/ Tanrı Kuşanan) iki farklı isimle bilinen aziz 50 yılında Antakya’da dünyaya gelmiştir. Aziz Petrus ve diğer havarileri görmüştür. Hatta havarilere yakınlığı ile de adından “Havarisel Baba” olarak bahsettirmiştir (Madrigal, 2015). On yedi yaşında Petrus tarafından Antakya Kilisesi’nin önderi olarak göreve getirilmiştir. Hatta Antakya Kilisesi’nin başında yer almıştır. Kilise tarihçisi Eusebius’a göre ise İgnatios, Antakya Kilisesi’nin ilk veya ikinci piskoposu olarak bilinmektedir (Tiefenbach, 2012). Hakkında oldukça az bilgi olan İgnatius, tutuklanıp Roma’ya götürüldüğü yazdığı yedi mektuptan öğrenilmektedir. Bu yolculuğu sırasında durakladıkları yerlerde kendisi büyük ilgi görmüştür. Kendini görmeyenler için de mektuplar yollamıştır. Yazdığı yedi mektubun birisini arkadaşı olan Polikarpos’a, diğerlerini Efes, Manisa (Magnesia), Aydın, Roma, Philadelphia (Alaşehir), İzmir Kiliseleri’ne göndermiştir. Mektupların içeriklerinde ise kilise içi ayrımlardan uzak olup birlik olmak, İsa’nın fiziksel gücünü yok sayan ve bu fiziksel gücün yanılıcı olduğuna inanan Doketist (İsa’nın yaşamı boyunca gerçek bir bedeninin olmadığına inananlar) inananlarına karşı eleştiriler

(Yuh. 4:2-3), kilise birlik ve kutsallığının önemi, Hristiyan kardeşlerinden ise kendi şehitliklerine engel olmamaları için çağrı, inançlarını doğru bir şekilde yapmak için her kiliseye bir piskopos gerektiğini yazmıştır. Bunun yanı sıra mektuplarında ise Paul, Petrus ve Yuhanna'nın İncil'de yazdıklarına atıflarda bulunmuştur (Madrigal, 2015).

Öğretilerinde Hristiyan adını almaktan ziyade tam anlamıyla Hristiyan gibi yaşamak gerektiğini savunmuştur (Budak, 2012). Günlük vaazlar vermiş, kilise cemaatini teşvik edici rol üstlenmiş ve sıkça da oruç tutmuştur (Madrigal, 2015). M.S. 117 yılında İsa yolundan gittiği ve onu savunduğu için başkent Roma/ Coliseum'da vahşi hayvanlara atılarak parçalanmıştır. Kemikleri Hristiyanlar tarafından alınmış ve Antakya'da gömülmüştür. Sonra Roma'ya gönderilmiştir (Tiefenbach, 2012). Mektuplarında seslenirken "Tanrı Taşıyan" olarak kendini tanıtmıştır. Bu ismin hikâyesi iki farklı şekilde anlatılmıştır. İlki hayvanlar Ignatius'un kalbine bir şey yapmamışlardır, sonrasında kalbinin üstünde altın harflerle Hristos (Mesih) yazdığı görülmüştür. İkincisi ise İncil'de İsa'nın kucağına alıp gösterdiği kişinin Ignatius olduğuna inanılmaktadır (Budak, 2012).

Hristiyanlıkta çok saygı duyulan bir azizdir. Şehit olan ve örnek gösterilen karakteriyle de kilise kuruluşunda da boy göstermiştir. Her zaman İsa yolunda olan ve onun uğruna şehit olmanın gururunu anlatmaktadır. Kiliselerde de bölünmeye karşı psikopos önemini de hep savunmuştur. Schaff, İgnatios için ruhsal müziğin önde gelenlerinden ve koruyucusu olarak bahsetmiştir (Tiefenbach, 2012).

Efsanesi: İmparator Domityanus Dönemi (81-96)'nde Hristiyanlara karşı yapılan zulümler sırasında Ignatius, Hristiyanlığa davetçi rol üstlenmektedir. Hristiyanlığı benimseyen ve inanan çoğu insan hapisanelere konulduğu sırada Aziz İgnatius yanlarına giderek tek bırakmamış ve destek olmuştur. Pagan dinine inanan ve yaymayı isteyen Antakya Kralı Treyanus, İgnatius'u Roma'ya göndermiş ve hayvanların önüne attırıştır. Hayvanlar Ignatius'u yemiştir. Geriye kalan rölikleri ise Antakya'ya getirilmiştir (Köse, 2009).

Tasvirlerinde iki yanında aslan ile resmedilmiştir. İki aslanın Aziz Ignatios'u kolundan ve omzundan yediği gösterilmektedir. Başında halesi ile gri piskoposluk giysisi içinde ve haçlarla görülmektedir (Köse, 2009). Sol elinde İncil sağ eli ile vaftiz işareti yaparak resmedilmektedir (Tanrısever, 2020).

3.1.13. Aziz İrenaeus- Smyrna asıllı Lugdunumlu

Fotoğraf 3.8. Aziz İrenaeus gravürü

Kaynak: (URL-8,2020)

Yaşadığı Yıl: 115/25-

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 28 Haziran (Katolik), 23 Ağustos (Ortodoks)

Genel Bilgiler: Katolik kilise mimarlarından biri ve Yuhanna'nın öğrencisi olmuştur. Ortodoks inancın savunucusu olarak bilinmektedir.

Elçi Yuhanna'nın yetiştirdiği birçok Tanrı adamı vardır. Bunlardan bir tanesi de İrenaeus'tur Kendisinden de “baba” olarak bahsedilmektedir. Günümüz Katolik Kilise doktorini (öğretisi) baş mimarlarındanıdır. Aziz İrenaeus Asya İli'nde dünyaya gelmiş ve burada büyümüştür. Doğum yılı tam net olmamakla birlikte 115-25 olarak bilinmektedir. Kimileri onun öğrenimini tamamladığı Smyrna'yı doğum yeri olarak kabul etmektedir. Bu bilgi kesin değildir. Azizin hocasının Polykarpos olduğu kesin bilgilerdendir. İrenaeus Lugdunum'da (Fransa-Lyon) bir kilisede gözetmenlik yaptığı ve inancı gereği tutuklandığı bilinmektedir. Kayserili Eusebios ondan “barış adamı” olarak da bahsetmiştir. Aziz İrenaeus Doğu ve Batı kiliseleri arasında arabulucu görevi yapmaktadır. Episkopos olduktan sonra hayatı hakkında çok şey bilinmemektedir. O sapkın ve yanlış düşünce karşıtı olmuştur. İrenaeus, Yeni Ahit'te dayandırılmış yazılarıyla tanınmıştır. İrenaeus Lugdunum piskoposu olduktan sonra görevini tam anlamıyla yerine getirmiş hatta bu görevi boyunca bulunduğu yer olan Lugdunum'da hemen hemen tüm halk İsa'nın inancına geçmiştir. Aziz İrenaeus, İsa'nın mesajını

Grek dilinde vaazlar vererek anlatmaktadır. Hieronymos'dan edinilen bilgilere göre İrenaeus'un 180-92 yıllarında çok etkili bir şekilde çalıştığını öğrenmektedir. 4. veya 5. yüzyıllar ile tarihlenen bilgiler doğrultusunda Aziz İrenaeus 202 (Septimus Severus Dönemi) şehit edilmiştir. Mezar Lyons'da ki Aziz Yuhanna Kilisesi'nde bulunmaktadır. Söylentilere göre 1562 yılında azizin röliklerinin yerinden çıkarılıp Lyons sokaklarına atıldığı bilgisi vardır. Ancak bu bilgi kesin değildir. Çalışmalarında beş ciltlik yazmış olduğu eseri en bilinenidir. Bu eser gnostik akım (Hristiyanlık dışında bütün dinleri reddeden felsefi bilim) karşıtı şekliyle yazılmıştır (Tiefenbach, 2012).

3.1.14. Aziz John- Polyboton

Yaşadığı Yıl: 9. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: Hamsin Yortusu; Paskalya Bayramı'ndan yedi hafta sonra ellinci gün (Kutsal Ruh'un Havarilerin üzerine çöktüğü gün)

Genel Bilgiler: Aziz John, Büyük Kilise'de sikeofilaksisi (memur) olarak görev yaptıktan sonra Phrygia'da bulunan Polyboton (Afyon) piskoposu olmuştur. İkonoklast düşüncede olan İmparator V. Leo'nun görüşünü protesto etmek için Konstantinapolis'e gitmiş ve orada 838 yılında öldüğü bilinmektedir. Aziz'in Konstantinapolis Kilise Takvimi'nde iki mucizesi kayda geçilmiştir. İlki Polyboton'da türbeyi yağmalamaya gelen Araplar tarafından cesedi yakılmak istenmiş fakat başarılı olunamamıştır. Sonunda bu şahıslar hastalıklara yakalanmışlar ve Hristiyan olup tutsak edilenler serbest bırakılınca aziz tarafından sağlıklarına kavuşmuşlardır. İkinci anlatılan mucizesi ise azizin öldükten sonra cesedi hiçbir şekilde bozulmamış ve azizin kültü oluşmuştur. Aziz'in müridleri oluşan bu külte tapınmaya devam etmişlerdir. Pentekost Günü'nde ise azize papaz giysileri giydirilmekte ve ayinleri boyunca sunağın karşısında azizin naaşı dik bir şekilde konulmaktadır (Kazdhan ve Talbot, 1998: 56).

3.1.15. Aziz Konstantin (Yahudi)- Synnada

Yaşadığı Yıl: ?-886

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Yahudi bir aileye sahip olduğu için ve sonradan Hristiyanlığı benimsediği için adından “Yahudi Konstantin veya Konstantin Yahudi” olarak bahsedilmektedir. Doğum yeri Synnada (Afyon) olan aziz evlenmeye zorlanmıştır. Düğününün olacağı akşam Phlouboute Manastırı (İzник)’na saklanmıştır. Burada yaşamını devam ettiren Aziz Konstantin-Yahudi vaftiz olmuştur. Tam 12 yıl boyunca keşiş olarak hayatını devam ettirmiştir. Papaz olan Aziz Konstantin-Yahudi İzник’te yaşamakta olan Yahudileri Hristiyanlığa davet etmiştir. Olympos (Uludağ)’a gitmeye kalkışmış ve sonra geri getirilmeye zorlanmıştır. Bir gece rüyasında görmüş olduğu Aziz Spyridon (Kıbrıslı)’dan teşvik edilmesiyle birlikte Kıbrıs’a gitmiştir. Palamon’un sağ eli olan rölikle birlikte geri gelmiştir. Bu röliği İzник- Aziz Hyakinthos Manastırı’na koymuştur. Aziz Konstantin-Yahudi, İmparator I. Basil ve VI. Leo arasında uzlaştırıcı görevi sağlamıştır. 886 yılında Uludağ’da vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Azizin hayatı yazarı belli olmayan biri tarafından kaleme alınmıştır. Azizin hayatını kaleme alan kişi üst katmandakileri yüceltici şekilde ifadeler de bulunmuş ve Yahudi-Konstantin’in hepsinden önce asil ve dünya malında gözü olmayan kesimin tarafından desteklendiğini belirtmiştir. Yazar tarafından çok detaya girilmemişse de Konstantin’in mucizelerinden bahsedilmiştir. Azizin mucizeleri arasında ise; onu baştan çıkarmak isteyen bir kızın hacın önünde bayılıp düşmesi, kesesinin içindeki kitapların sele kapılması ve tekrardan ayağının dibine gelmesi gibi örneklerden bahsedilmiştir (Kazdhan, 1991:507).

3.1.16. Aziz Lucian-Antakya

Fotoğraf 3.9. Aziz Lucian minyatürü

Kaynak: (URL-9, 2020)

Yaşadığı Yıl: 240-312

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 7 Ocak (Batı)ve 15 Ekim (Doğu)

Genel Bilgiler: Aziz Lucian 240 yılında dünyaya gelmiştir. Antakya'nın ekol kurucusu, şehit ve teolog olarak farklı şekillerde adından bahsettirmiştir. Dinine bağlı bir aileye mensup olan Aziz Lucian, Adıyaman (Samsat)'da dünyaya gelmiştir. Hristiyan bir aileye mensuptur. Urfa yakınlarında bulunan Mısırlı Macarius tarafından 300-91 yılları arasında eğitimi tamamlanmıştır. Sonrasında ise Antakya Kilisesinde papaz olmuş ve "Antakyalı" unvanını almıştır (Madrigal, 2015).

Urgun (2011)'e göre, Hristiyanlık dinine etkileri oldukça fazladır. Onun dil bilimine olan yeteneği Septuagint (İbraniceden Yunancaya çevrilmiş ilk İncil) ve Yeni Ahit metinleri üzerinde düzeltmeler yapmak için çalışmıştır. 260 yılında Antakya Okulu'nda İncil'i yorumlama şeklini geliştirmiştir. Kutsal Kitap'ta geçenlerin edebi açıdan bir dengi olduğu düşüncesini savunmaktadır. O her bir cümleyi ayrıştırıp, analizlerini bularak benzeri olan yerlerle bağdaştırmıştır. Yunan ve İbrani edebiyatını göz önünde tutarak yazınsal metaforu (benzetme) bulmuştur. Eski Ahit ile Yeni Ahit arasında bir metafor bulmuştur. Onun metodu İskenderiye Ekolü ile zıt düşmüştür. Aziz Lucian 312 yılında Nicomedia (İzmit)'da ölmüştür. Aziz Lucian'ın okulunda Aziz Tarsuslu Diodor ve Aziz Yannis Hrisostomos gibi azizler eğitim görmüştür. Lucian'ın öğretileri Aryanist düşüncedeki taraftarlar tarafından benimsenmiştir.

Aryanistlere karşın Aziz Lucian'ın hayatı oldukça kusursuz olmuştur. Yannis Hrisostomos ve Kayiserialı Eusebios Aziz Lucian hakkında bilgiler vermişlerdir. Adına birçok kilise inşa edilmiştir.

3.1.17. Aziz Lukas (İncilci)- Antakya

Fotoğraf 3.10. Aziz Lukas / Antakya Türk Katolik Kilisesi

Kaynak: Yazar arşivinden

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Antakya Ortodoks Kilisesi, Antakya Aziz Luka Evi

Anma Günü: 18 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Lukas dört İncil yazarından bir tanesidir. Luka İncili ve Elçilerin İşleri'ni kaleme almıştır (Cömert, 1980). Aslen Yunan kökenli olup Antakyalı olduğu bilinmektedir. Annesi İris ve babası Enca Yunan soyundan gelmektedir. Babası Enca, Diodorus Cyrinus için çalışmaktadır (Çanlı, 1988). İlk Hristiyanlar arasında yerini almıştır. Fakat İsa'yı hiç görmemiştir. Cömert (1980)'e göre, Aziz Paul'un ikinci misyonerlik faaliyetleri adı altında yapmış olduğu geziler sırasında vaazlarından etilenmiş ve Hristiyanlığı kabul etmiştir. Uzunca bir süre Paul'la Makedonya'ya seyahat etmiş ve diğer havarilerle de tanışmıştır. Paul'un Timothy'e yazdığı ikinci mektubunda Lukas ile birlikte olduğunu söylemiştir (2.Timoteos 4:11). Yine Aziz Paul'un Koloselilere yazdığı mektupta Lukas'ın doktor olduğunu belirtmiştir (Koloselilere Mektup: 4:14).

Tarsus'ta tıp öğrenimi alan Lukas, aynı zamanda hem yazar hem de iyi bir ressamdır. Lukas İncili'ni Aziz Paul'un Kudüs'ten Roma'ya tutuklandığı son misyon yolculuğu aralığında yaptığı bilinmektedir. Bu İncil diğer İncillerden farklı olarak edebi yönü en kuvvetli olanı olmuştur. Bu sebeple Lukas'a, "Sözcüklerin Ressamı" ismi verilmiştir. Lukas'ın İncili deneyimleri üzerine olduğu kadar Paul'unda öğretisi üzerine yazılmıştır. Meslek olarak hekim olan Lukas'ın ressamlıkta yapmış olduğu bilinmektedir. Yapmış olduğu İsa resimleriyle birçok kişiye Hristiyanlığı kabul ettirmiştir (Cömert, 1980).

İncil yazarı Lukas'ın nasıl ve nerede öldüğü bilinmemektedir. 74 yaşında Yunanistan'da olduğu ihtimalleri vardır. Sadece Yunanistan değil Bitinya ve Mısır'da da öldüğü söylenmektedir. Yunanistan'da çarını öldürüldüğü söylenmektedir. Fakat Yunanlılar bu ölümü kabul etmemektedirler (Cömert, 1980). Azizin rölikleri II. Konstantius Dönemi (337-61)'nde Aziz Artemios tarafından Konstantinapolis (İstanbul)'a getirilmiştir. Ressamların koruyucu azizi olarak kabul görmüştür (Cömert, 1980). Çok fazla mucizesinden bahsedilmemiştir. İyi bir eğitim almış olan Lukas, birçok alanda çalışmış ama felsefe alanında yapmış olduğu çalışmalarla adından bahsettirmektedir. Bu sebeple ressamların ve hekimlerin koruyucu azizi olmuştur.

Efsanesi: Meryem'le tanışmış ve onun ilk resmini çizen kişi olduğu bilinmektedir. Yine bir efsane olarak Sümela Manastırı'nda ve İstanbul Hodegan Manastırı'nda kendisi tarafından yapılmış Meryem ikonaları (Kutsal bakire ikonası) olduğu söylenmektedir. Bu ikonada Meryem, bebek İsa'yı kollarında tutar. Hastalıklara, kıtlıkla mücadele ve her türlü sıkıntının üstesinden geldiğine yardımcı olan ve mucizeler gösterdiğine inanılan bu ikona, İnci yazarı olan Lukas'ın kendi tarafından yapıldığına inanılır.

Tasvirlerinde genellikle kıvrırcık kahverengi saçları, çukur yanakları, kısa sakalı olan bir genç olarak gösterilmiştir. Çoğu zaman ise masanın önünde yazı yazıyor şekilde resmedilmiştir. Lukas'ın simgesi kanatları olan bir öküzdür. Öküz, Yahudilerde kurbanlık hayvanı temsil eder bu sebeple de Luka İncili Yahya'nın babası Zekeriya'nın mabette kurban sunması ile başlamaktadır.

3.1.18. Aziz Mark Eugenikos- Efes

Fotoğraf 3.11. Aziz Mark Eugenikos ikonu

Kaynak: (Urgun,2011)

Yaşadığı Yıl: 1394-1445

Görüldüğü Yerler: Lazarus Manastırı/Galata

Anma Günü: 19 Ocak

Genel Bilgiler: Aziz Mark, 1394 yılında Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. "Efesli Mark" olarak bilinen azizin soyadı Eugenikos (nazik) 'tur. O önemli bir düşünür ve teolog olmuştur. Vaftiz olunca ismi Manuel olmuştur. 1437-45 yıllarında Efes Metropolitliği görevi yapmıştır. Babası George Eugenikos'tur. Babasının vefatından sonra Aziz Mark, John Chortasmenos ve George Plethon gibi önemli kişilerden eğitimini tamamlamıştır. 1420 yılında Burgazada (Antigone) keşiş olarak görev yapmıştır. Sonra Mangana Manastırı'na girmiş ve papaz olarak görev yapmaya başlamıştır. En son 1431-45 Floransa Konsili öncesi Efes Metropoliti olmuştur. Konsilde Filioque (Oğul'dan anlamında) ve Purgatory (araf) üzerine tavır sergilemiştir. Birlikten yana olmamış ve bir tek o, konsilde bir olmaya karşı çıkmıştır. Efes'e geldikten sonrada Lemnos (Limni Adası)'da tutuklanmıştır. Aziz Mark, 1445 yılında Konstantinapolis'te vefat etmiştir. Azizin rölikleri Galata/ Lazarus Manastırı'na getirilmiştir. Onun hayatı kardeşi John Eugenikos tarafından kaleme alınmıştır. Azizin adına yazılmış olan Akolouthia günümüze dek gelebilmiştir. Aziz Mark Eugenikos'un birkaç mektup, beste ve ilahileri saklanabilmiştir. Resimler

üzerine ekphraseis (görsel sanat eserlerinin dramatik bir şekilde heykel ve yazı gibi sanat eserlerine uyarlanması) yazmış ve bu sanata ilgiyi arttırmıştır. Hayvanların ruhu, şeytan ve özgürlük hakkında felsefi sorular sorup cevap arayışında olmuştur. Azizin çoğu eseri yayınlanmamıştır (Talbot, 1991:742).

3.1.19. Aziz Meliton- Sardes

Yaşadığı Yıl: ?-180

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 1 Nisan

Genel Bilgiler: Aziz Meliton'un aslen nereli olduğu, ailesinin kim olduğu, doğup büyüdüğü yer hakkında bilgilere ulaşılamamıştır. 2. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Aziz Meliton, Küçük Asya'da bulunan kiliseler içinde bir aydınlatıcı olmuştur. Döneminde onu bilenler arasında Hieronymos azizden bir peygamber olarak bahsetmiştir. Meliton'un peygamberlik üzerine yazmış olduğu kitap ile yaşadığı dönemde sözde peygambercilere karşı koymak istemiştir. Kilise tarihçisi olarak bilinen Kayserili Eusebius, üstün yetenekli Meliton'un ikinci yüzyılın son çeyreğinde Sardeis episkoposu olarak görev yaptığını belirtmiştir. Efesli Polykrates Roma episkoposu Victor'a yollamış olduğu bir mektupta ise Meliton için Kutsal Ruhla dolu hadım şeklinde ifadeler kullanmıştır.

Tertullianus ise Meliton'dan iyi bir konuşma kabiliyetine sahip şeklinde bahsetmiştir. Meliton 160-70 yılları arasında Fasih konusunda vaaz vermiştir. Bu vaazda Paskalya konusunda Quartadecumanus (14 Nisan'da Pasah kutlayanlar) görüşlerini savunmuştur. Daha sonra bu görüş sapkın görüş olmuş ve kilise tarafından reddedilmiştir. Çok sayıda kitap yazmıştır. Ne yazık ki bunların çoğu günümüze kadar ulaşamamıştır. Onun kitaplarının ne hakkında olduğu ise aynı dönemde yaşamış başka yazarlardan öğrenilmektedir. Meliton'un Marcus Aurelius'a gönderdiği mektup Hristiyan inancın savunucusu olarak yollanmıştır. Kutsal Kitap Kanonu ise onun şimdiki Protestanların benimsemiş oldukları bütünüyle yazmış olduğu yazılardır. İman üzerine adlı eserinde Mesihbilim konusunda düşüncelerini aktarmıştır (Tiefenbach, 2012).

3.1.20. Aziz Methodios- Olympos

Fotoğraf 3.12. Aziz Methodios Şehitliği

Kaynak: (URL-10, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?-311

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 20 Haziran

Genel Bilgiler: Aziz Methodios'un her bir kaynakta şehitliği ve piskoposluk yerleri farklı şekillerde söylenmiştir. Fakat en geçerli olanı Eubulius diye adlandırılan Methodios'un Likya Olymposu (Antalya), Patara (Kaş), Termessos, Philippi, Tarsus piskoposlukları yaptığını söylenmiştir (Baldwin, 1991:1354) Platoncu şekilde düşünen Aziz Methodios, yazar olarak da tanınmaktadır. Günümüze kadar gelmiş eseri Yunanca kaleme alınmış "Symposium/ Bekâret Üzerine Tez" dir. 3. yüzyıl olarak tarihlenen en eski Platoncu eser olmuştur. Methodios'un koruyucu azizesi olan Termessoslu Hanımefendi'ye bahşedilmiştir. On bakirenin saflıklarının övülmesi diyalog şeklindedir. Methodios, bu çalışmada bekâretin Hristiyanlık yaşam tarzında onurlu bir erdem olduğunu anlatmaktadır. Aziz Methodios, kendi cemaatine mensup olan kadınların Kutsal Kitabı nasıl yorumlayacakları şeklinde bilgiler yazmıştır. Bu bilgiler dua, insanın hür iradesi, kurtuluş, İsa'nın kurmuş olduğu krallık doğası hakkında da bilgiler sunmuştur. Bu sebeple Symposium, Hristiyanlık öğretisinin kısa hali Gnostizme karşı bir kaynak olarak kabul edilmiştir. "Özgür İrade Üzerine Tez ve Diriliş Üzerine" Slav dilde kaleme alınmış ve birkaç bölümü Yunanca şeklindedir. Diriliş üzerine eseri Origenes'in yeniden dirilmesi fiziksel vücut olmadığını anlatmıştır. Diğer eserleri ise "Yahudi Yemekleri, Yaşam Üzerine, Cüzzam Üzerine,

Yaratılanlar Üzerine, Porphyrios'a Karşı" şeklindedir. Aziz Methodios 311 yılında şehit edilmiştir (Baldwin, 1991:1354).

3.1.21. Aziz Nikolaos- Patara

Fotoğraf 3.13. Aziz Nikolaos / Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl başlangıcı

Görüldüğü Yerler: Aziz Nikolaos Kilisesi/ Demre, İznik, Samatya, Topkapı, Ayakapı, Yeniköy, Heybeliada, Büyükkada ve Galata

Anma Günü: 6 Aralık

Genel Bilgiler: Aziz Nikolaos'un doğum yılı tam tarihlenemese de 3. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başında Likya- Patara'da doğduğu bilinmektedir (Ertuğrul, 2018). Onunla ilgili yazılı kaynaklarda 6. yüzyılda sadece "Proxis de Stratelatis" Demre Piskoposu olarak görev yaptığı geçmektedir (Karakaya, 2005). Kaynaklarda Saint Nikolaos, Santa Klaas veya Santa Claus gibi farklı şekillerde de geçmektedir. Aziz Nikolaos'ın ünü sonrasında tüm dünyada tanınmıştır. Nikolaos "Noel Baba" ile özleştirilmiştir. I. Konstantinos zamanında Myra kentinin başpiskoposluğu yapmıştır. Aziz, öldükten sonra aziz statüsüne konmuştur (Ünal, 2020).

Varlıklı bir ailede dünyaya gelen Nikolaos gençlik zamanlarında Mısır ve Filistin’de bulunmuş daha sonra Patara’ya gelmiştir. I. Konstantin döneminde Patara piskoposluğu yapmıştır (Ünal, 2020). Çocukların koruyucusu ve denizcilerin koruyucusu olarak da bilinmektedir. Denizcilerin koruyucusu olarak anılması ilk olarak Poseidon’a benzetilmiş, sonra Aziz Nikolaos kültüne ve son olarak da Noel Baba’ya kadar süregelmiştir. Sadece çocuklara değil yardıma muhtaç insanlara da yardım ettiğine inanılmıştır. Gençlik yıllarında Mısır ve Filistin’de bulunmuş, sonrasında Demre’ye gelmiştir. İmparator Diocletianus Dönemi’nde hapse atılmış Konstantin zamanında serbest bırakılmıştır. 325 yılında İznik Konseyi’ne katılmıştır. Fakat konsilde ismi geçmemiştir (Budak, 2012). İyi bir din adamı olan Nikolaos, her daim örnek alınan bir şahsiyet olmuştur. En önemli azizler arasında yer almayı başarmıştır.

Efsaneleri: Aziz Nikolaos yaşamı boyunca birçok mucize göstermiştir. Ötügen (2010)’a göre, onun hayat hikâyesiyle ilgili bilgilerden çok gösterdiği mucizeler bilinmektedir. Bu mucizelerden bazıları aşağıda verilmiştir.

Çocuğu olmayan bir kadının azizden yardım istemiş ve Nikolaos’ın kadın için dua edip yardım etmesinden sonra kadın çocuk sahibi olmuştur. Sonrasında ise kadın, çocuğuyla birlikte Aziz Nikolaos’ın yanına gelmiş ve ona şükranlarını iletmiştir.

Nikolaos’un bir diğer mucizesi ise denizcileri fırtınadan kurtarmasıdır. Kudüs’e gitmekte olan denizcilere rivayete göre bir şeytan musallat olmuştur. Fırtınayla boğuşan gemide bulunan insanlar Nikolaos’tan yardım istemiştir. Azizin duası sayesinde olaydan Nikolaos’ın duaları sayesinde kurtulmuşlardır (Doğan, vd., 2014). Bu sebeple kendisine “Denizcilerin Azizi” unvanı bahşedilmiştir. Hatta o dönemde gemiciler tekne veya gemilerinde Nikolaos’ın ikonu veya resmini bulundurmışlardır. Hatta pagan dinlerde bu olay Poseidon (Denizlerin Tanrısı) ile bağdaştırılmıştır (Ünal, 2020).

Yine bir diğer anlatılan mucizesinde ise Myra kentinde ortaya çıkan veba hastalığında şehir oldukça zarar görmüştür. Bundan dolayı ticaret duraksamış ve şehirde kıtlık başlamıştır. Kıtlık ise gemilerden temin edilen buğdaylarla son bulmuştur. Buğdaylarının hiç bitmediğini öğrenen halk Nikolaos’a saygılarını sunmuştur.

Bir diğerk mucizesi Nikolaos'ın masum kişileri kötülüklerden korumasıdır. Bir evde baba ve üç genç kızı yaşamaktadır. Bu kızların hepsi evlenecek yaşadadır. Fakat yoksul oldukları için çeyiz yapacak paraları yoktur. Kardeşlerin birbirleri için kendilerini esir pazarına satmayı düşünmektedir. Bu olayı aziz pencereden duymuştur. Kiliseden aldığı bir kese altını 25 Aralık gecesi pencereden atmış ve en büyük kız evlenmiştir. Bir yıl sonra tekrar aynı gün atmış ve ortanca kız da evlenmiştir. Diğerk yıl aynı gün en küçük kız çorabını yıkamış ve sobanın üstüne kuruması için asmıştır. Aziz, kapalı olan pencereden atmadığı kese yi bacadan atmış ve kızın yıkanan çorabının içine düşmüştür. Son olarak en küçük kardeşte evlenmiştir. Nikolaos her yıl 25 Aralık gecesinde maddi durumu yetersiz ve yardıma muhtaç kimselere yardım, yiyecek ve çocuklar için oyuncaklar bırakmıştır. Myra halkı aksakallı, kırmızı ceketli, kızak üstünde geyikler sayesinde çekilmekte olan ve yaşlı ihtiyar olan Noel Baba'yı imgelemiştir. Dolayısıyla Aziz Nikolaos ve Noel Baba olarak bağdaşmıştır (Ünal, 2020). Hristiyanlıktaki Noel kutlamalarının M.S. 270 yılında Nikolaos'ın yardıma muhtaç ailelerin kapısına armağanlar bırakmasıyla başlayıp günümüze kadar bu inanışla geldiği söylenmektedir. Nasıl bir bağlantı oldu bilinmese de Nikolaos'ın yardıma muhtaç kimselere hediyeler verdiği için bu şekilde anıldığı düşünülmüştür. Gerçekleştirdiği mucizelerle bağlantılı olduğunda koruyuculuk, yardımseverlik ve iyiliklerle bağdaştırılmıştır (Işık, 1997).

En çok sahnelerde görünen bir diğerk olay ise rüya sahnesidir. Bu sahnede Aziz Nikolaos, dönemin imparatoru olan Konstantin ve Vali Abladius'a görünmüş ve haksızlığa uğratılan üç komutanın hapisten çıkarılması gerektiğini söylemiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:1470).

Denizde boğulmak üzere olan bir gencin hayatını kurtarması, Arap akınlarında kaçırılan bir çocuğu bulması, zihinsel hasta olan gencin iyileştirilmesi ve kilise yapımında çalışan işçilere yardım ettiği de gösterdiği mucizeler arasındadır (Doğan, vd., 2014). Yine bir diğerk mucizesi kıtlık döneminde şehirlerini terk etmiş gençler bir kasaba sığınmış ve bu kasap gece etlerini satmak için gençleri kesmiştir. Melek tarafından olay azize bildirilmiş ve aziz onları tekrar hayata döndürmüştür (Ünal, 2020).

Aziz Nikolaos'ın doğumu, eğitimi, piskoposluğu gibi bilgilere ulaşılammamaktadır (Aydın, 2010). Öldükten sonra Demre'ye gömülmüştür. Haçlı seferleri sırasında

Demre ele geçirilince İtalya'dan gelenler azizin röliklerini çalmışlardır. İtalya/ Bari'ye götürülen bu eşyalar orada yaptırılan bir kilisede korunmuştur (Ertuğrul, 2018). Bir süre sonra azizin röliklerinin iyileştirici gücü dilden dile yayılmıştır. Myra'da bulunduğu süre zarfında kemiklerinden bir yağ aktığı gözlemlenmiştir. 13. yüzyılda kaleme alınan bir kaynakta bu yağdan bol miktarda olduğu da belirtilmiştir. O dönemde bu şifasına inanılan yağ ampulalara (Antik Roma döneminde kullanılan çift kuplu, içine sirke, yağ veya içecek muhafaza etmek için topraktan yapılmış şişe) doldurularak muhafaza edilmiştir (Ünal, 2020) İnanışa göre bu yağ sızıntısı dört kez kesintiye uğramıştır. Birincisi 887 yılında Nikolaos'tan sonra göreve atanan bir piskoposun görevden alınmasıyla ilki gerçekleşmiştir. İkincisi azizin kalıntıları 1086 yılında Bali'ye götürüldüğünde, 1916-17 I. Dünya Savaşı boyunca ve son olarak da aziz adına yapılan kilise inşasında olmuştur. Bu kilise tamamlandığında ise yağ tekrar akmaya devam etmiştir.

Aziz Nikolaos öldükten sonra azizlik mertebesine erişmiştir. Demre'de Aziz Nikolaos adına yapılmış bir kilise bulunmaktadır. Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nin, Justinyen döneminde 8. yüzyılda inşa edildiği bilinmektedir. Kilisenin içinde balık pulu ve Okantus yapraklarıyla bezeli bir lahit olduğu ve bu lahadin Nikolaos'a ait olduğu bilinmektedir. Kilise içinde Aziz Nikolaos'a ait kemikler olduğu söylenmektedir. Aziz Nikolaos Kilisesi Unesco Geçici Miras Listesi'nde yer almaktadır. Bunun yanı sıra kilise Hristiyan turistlerin hac güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Anadolu dışında da binlerce kilise Aziz Nikolas adına yaptırılmıştır (Doğan, 2016).

Tasvirlerinde üç altıntop ile top sakallı, yaşlı ve kel şekilde resmedilmiştir. Ayakta veya oturur şekilde olan Nikolaos'un piskopos giysili tasvirleri de görülmektedir. Çoğu yerde ise Meryem'in yanında koruyucusu olarak betimlenmiştir. O tasvirlerinde hayatında göstermiş olduğu mucizeleri konu edinen sahneler de gösterilmiştir. Kiliselerde diğer piskoposlarla beraber tasvir edilmiştir. Tasvirlerinde ise çoğunlukla Meryem ve İsa, Aziz Nikolaos'a bir İncil uzatırken tasvir edilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991).

3.1.22. Aziz Nikolaos- Sion /Likya

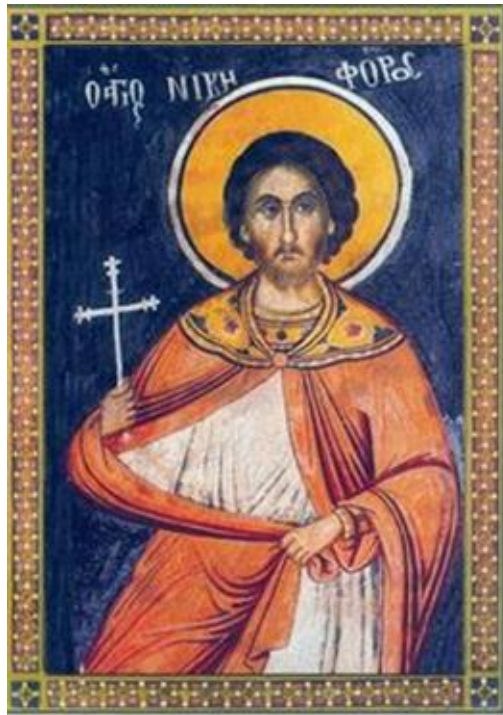
Yaşadığı Yıl: ?-564

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü:-

Genel Bilgiler: Aziz Nikolaos veya Sionlu Nikolaos Likya'nın Pharroa Köyü'nde dünyaya gelmiştir. 19 yaşında amcası tarafından Kutsal Sion Manastırı'na götürülmüştür. Bu manastır hayatına sonraları iki kardeşi de eklenmiştir. İki sefer Kudüs'e giden aziz, hayatının son zamanlarında Pınara Piskoposu olarak atanmıştır. 564 yılında Myra'da vefat etmiştir. Birçok mucize gösterdiğine inanılmıştır. Onun hayat hikâyesi 6. yüzyıl civarlarında, ona eşlik etmiş ve Sion Manastır kayıtları göz önünde bulunarak yazılmıştır. Yazıda çoğunlukla gösterdiği mucizelerden bahsedilmiştir. Yazarı hakkında bilgi bulunmayan 7. yüzyıl ile tarihlendiği düşünülmektedir. Günlük hayata dair bilgiler verilmiştir. 540 yılında salgın olan hastalıktan, ağacın içinde yaşadığına inanılan idolün ağacın devrilmesi olayından ve deniz seyahatleri de anlatılmıştır. Aziz Sionlu Nikolaos, Aziz Myralı Nikolaos kültü ile benzerlik göstermiştir. Göstermiş olduğu mucizeler ikisi içinde anlatılmıştır. Aziz Sionlu Nikolaos'ın tek portresi yapılmamıştır. O Noel Baba olarak anılan Myralı Nikolaos tasvirinde gösterilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991: 1471).

3.1.23. Aziz Nikeforos- Milet

Fotoğraf 2.14. Aziz Nikeforos

Kaynak: (URL-11, 2020)

Yaşadığı Yıl: 10. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 9 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz Nikeforos, Paflagonya- Boukellarioi Bölgesi'nde Basileon Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Normal düzeyde bir aileye sahip olan Miletli Aziz Nikeforos, annesi Maria ve babası Eustrathios'tur. 913-937 yıllarında doğmuş olduğu düşünülmektedir. Küçük yaşlarda hadım ettirilen Aziz Nikeforos, yedi yaşlarında I. Romanos Dönemi (920-944)'nde Konstantinapolis'e gitmiştir. Konstantinapolis'te Magistros Moselles isimli kişinin yanında eğitimini tamamlamıştır. Gençlik yıllarında öğrenimini yanında tamamladığı Moselles'in kâhyalığını da yapmıştır. Ruhban sınıfına dâhil olmuştur. 964 yılında Sicilya Seferi'nde yer almış fakat bu seferden olumlu bir sonuç alınamamıştır. Tekrardan Kostantinapolis'e geldiği zaman Milet (Aydın) Piskoposu olmuştur. Tam yirmi yıl piskoposluk yapan aziz daha sonra inzivaya çekilmek için Latros Dağı (Beşparmak Dağı)'nda bulunan Aziz Paul Manastırı'na gitmiştir. Erebinthos (Sedef Adası) ve Xerob Chorapian adlı iki manastırın kurucusu olmuştur. 1000'li yıllarda öldüğü düşünülmektedir (Urgun, 2011).

Onun hayatını kaleme alan kişinin adı bilinmemektedir. Muhtemel bir Sicilyalı olduğu düşünülmektedir. Aziz Nikeforos Kültü ile ilgili günümüze ulaşmış herhangi bir kalıntı veya iz yoktur (Kazdhan ve Talbot, 1998: 76).

3.1.24. Aziz Papias- Hieropolis

Yaşadığı Yıl: 70-155

Görüldüğü Yerler: Pamukkale Müzesi

Anma Günü: 22 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz Papias ile ilgili bilgiler oldukça azdır. Yuhanna'nın öğrencisi olarak bilinen Papias, İzmirli Polykarpos'un da dostu olarak bilinmektedir (Madriral, 2015). Antakyalı İgnatius, İzmirli Polikarpos ve Ludgunumlu İrenaeus ile arkadaşır. Papias da arkadaşları gibi kilise öncüleri arasında yer almıştır. 70 yılında dünyaya geldiği düşünülmektedir. 2. yüzyılın ortalarına doğru ise Phrygia-Hierapolis

piskoposluğuna atanmıştır. Milenium yanlısı ve khilias (bin yılcı) olarak İsa'nın tekrar geleceğini ve bin yıl hüküm süreceğine inanmıştır. Onun hayatı ile ilgili bilgiler Eusebius ve Irenaeus'un yazdıklarından öğrenilmektedir (Karahana, 2019). Bunun haricinde Aziz Papias, dini bütün, Kutsal Yazılar konusunda eğitimli ve bir o kadar da muhafazakâr bir kişiliğe sahip olmuştur. Adanmış ve sadık imanlı olarak tanınmıştır. Aziz Papias, 150 yılında İncil Kanonu'nu görmüştür. Markos ve Matta yazılarını öğrenmiştir. Hatta Yuhanna İncili'ni de tanıdığı söylenmiştir. İncil'deki Vahiy Bölümü'nü de yorumlamıştır. Polykarpos ile aynı dönemde zulme uğramış Papias, Pergamon'da 155 yılında şehit edildiği düşünülmektedir. Hristiyanlıkta ilk tefsir olarak kabul edilen ve içerisinde İsa'nın söylemleri ve benzetmeleri bulunan yazıyı kaleme almıştır. Beş ciltten oluşan bu çalışmanın günümüze sadece on üç tanesi gelebilmiştir. Aziz Papias, İncil'de Markos ve Matta bölümünün derlemesini de yapmıştır (Madrigal, 2015). Kendisine ait Pamukkale Müzesi'nde bir mezar taşı da bulunmaktadır (Tiefenbach, 2012).

3.1.25. Aziz Paul- Latros

Yaşadığı Yıl: ?-955

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 15 Aralık

Genel Bilgiler: Aziz Paul, diğer bir şekliyle “Genç Paul” Eleia (Bergama civarı) dünyaya gelmiştir. Babası Filo kumandanı olan Paul, ailedeki en büyük çocuktur. Ailesinin vefatından sonra yoksul bir hayat sürmüş ve domuzlara çobanlık yapmıştır. Sonraları Latros Dağı'nda inzivaya çekilmiştir. Girit, İskit ve Romalılar için önemli bir şahsiyet olmuştur. Aziz Paul, Mani Dinini savunanlara karşı bir davranış sergilemiştir. Sert bir öğretmen tutumu olan Paul, öğrencilerine tokat atmaktan da geri kalmamıştır. Bu durum onun sert tutumunu göstermektedir. Ölmeden önce manastır kuralları üzerine bir vasiyet bırakmıştır. M.S. 955 yılında Latros (Milet)'ta ölmüştür. Aziz Genç Paul'un ölümünden sonra onu gören birisi tarafından hayatı kaleme alınmıştır. Bu yazılan biyografinin yazarı bilinmemektedir. Çalışmada ise beslenme

---

4 Mani Dini veya Maniheizm: 3. yüzyılda Mani tarafından Pers İmparatorluğu (Eski İran) 'nda oluşan bir gnostik dindir. Kutsal Kitap'ları Arzhang'tır.

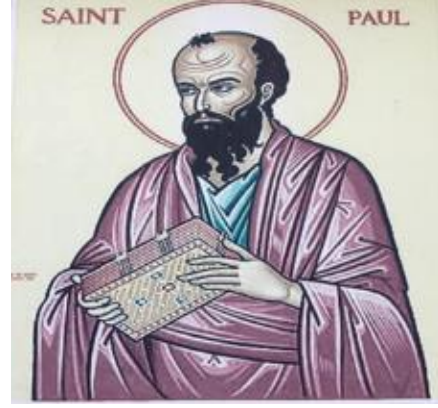
üzerine nameler yapılmıştır. Paul her daim aç bir şekilde yorumlanmıştır. Meşe palamudu yiyen aziz diğer yediği yiyecekleri ise sütle karıştırmış ve güzel tatlarını yok etmiştir (Kazdhan, 1991: 1608).

3.1.26. Aziz Paul- Tarsus

Fotoğraf 3.15. Aziz Petrus ve Aziz Paul
/Yusuf Koç Kilisesi

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Fotoğraf 3.17. Aziz Paul /
Aziz Paul Kuyusu

Kaynak: Yazarın arşivinden

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Aziz Paul Kilisesi (Tarsus), Aziz Paul Evi/ Kuyusu (Tarsus), Kariye Müzesi (İstanbul), Aziz Paul Kilisesi (Konya), Aziz Paul Kilisesi (Antakya), Aziz Paul Mağarası (Efes), Alahan Manastırı Haçlı Kilise,

Anma Günü: 25 Ocak, 10 Şubat, 29 Haziran (Aziz Peter ile), 30 Haziran, 18 Kasım

Genel Bilgiler: Hristiyanlık dininin kurucularından olan Aziz Paul'un yaşamı, yapmış olduğu misyonerlik faaliyetleri ile bilgileri Yeni Ahit'in Elçilerin İşleri Bölümü'nden öğrenilmektedir. Hristiyanlığı şekillendiren Paul'a İncil'de bulunan yirmi yedi bölümden on üç bölümden bahsedilmektedir. İncil'de bu denli ayrı tutulması Hristiyanlık'taki önemini gösterir. Hristiyanlığı şekillendiren kişidir. Kendisinin seçilmiş olduğunu ve İsa'nın öğretilerini yaymak için görevlendirildiğini söylemiştir (Erçolak, vd., 2019).

Paul'un doğum yılı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Onun doğumu İ.S. 6. ile 15. yüzyıl arasında tam tarihlenmemektedir. Paul, Elçilerin İşleri Bölümü'nde "*Kilikya*

Bölgesinden Tarsuslu, Yahudi bir aileden geldiğini ve hiçte önemsiz olmayan bir vatandaşı” olarak tanıtılmıştır. Yahudi bir ailede doğan ve büyüyen Paul’un ailesi eğitime önem veren kişilerdir. Döneminde Roma vatandaşlık hakkına sahip olan Paul’un iki ismi vardır. Paul ismi öncesi kendisi “Saul” olarak bilinmektedir. Saul ismi “Yahudilerin İlk Kralı” anlamına gelmektedir. Elçilerin İşleri Bölümü’nde kendisinden Saul olarak bahsedilmiş ve sonrasında Paul isminin verildiği bilinmektedir. Paul ismi kendisine Hristiyanlığı kabulünden sonra İsa tarafından verilmiştir. Tarsus’ta ve ailesi ile yaşayan Paul’un ailesi ile ilgili pek bilgilere ulaşamamaktadır. Babasının çadır ustası olduğu ve kendisinin de çadır ustası olarak yetiştirildiği bilinmektedir (Erçolak, vd., 2019). Paul’un ailesi eğitime önem veren kişilerdir. Paul ilk eğitimini Tarsus’ta felsefe okulunda okumuş daha sonra eğitimini tamamlamak için Kudüs’e gitmiştir. Eğitime önem veren Paul, Kudüs’te yeni bir din olan Hristiyanlıkla tanışmış, fakat ilk zamanlar Hristiyan karşıtı olup onlara yapılan saldırılarda baş göstermiştir. Bu durum Elçilerin İşleri (8:3)’nde “*Saul ise inananlar topluluğunu kırıp geçiriyordu. Ev ev dolaşarak kadın erkek demeden imanlıları dışarı sürüklüyor, hapse atıyordu.*” şeklinde yer almıştır. Bir gün Hristiyan olanların peşinden Şam’a giderken bir ses duymuştur. Hz. İsa kendisine görünmüştür.

“*Saul neden bana zulmediyorsun?*” demiştir İsa.

Paul, “*Sen de kimsin?*” diye karşılık vermiştir.

İsa “*Ben zulüm gösterdiğin İsa’yım*” demiştir. İsa tarafından kente gitmesi gerektiği ve orda ne yapacağını kendine söyleneceği bildirilmiştir. O anda Paul’un gözleri kör olur ve İsa’nın adını tüm uluslara duyurmak için seçilmiş olduğunu öğrenince gözleri açılmıştır. Bu durumdan etkilenen Paul, vaftiz olup Hristiyanlığı kabul etmiştir. Hristiyanlığı yaymak adına 10 yılı kapsayan uzun ve zorlu misyon yolculukları yapmış bunlara Elçilerin İşleri 9: 1-31’nde de yer verilmiştir (Erçolak, vd., 2019).

Urgun (2012)’e göre, Paul, Hristiyanlığı kabul ettikten sonraki Anadolu’da yapmış olduğu misyonerlik yolculukları ile Antakya’dan başlayarak Balkanlara kadar uzanan birçok yerde Hristiyan toplulukları oluşturmayı başarmıştır. Uzun ve zorlu yolculuklarında çeşitli zorluklarla karşılaşmış yine de Hristiyanlık dinini yaymaktan bir an olsun vazgeçmemiştir. Paul, bu yolculuklarda daha önce uğradığı yerlere tekrar uğramaktadır. Bunun sebebi ise yaydığı dinin ne halde olduğunu görmek istemesidir.

Hristiyanlığın farklı bölgelerde yayılmasını ve önemli faaliyetler İsa'nın mesajını kitlelere ulaştırılmasını sağlamıştır. Aziz Paul'un misyon yolculukları bu faaliyetlerin başında gelmektedir. Bu yolculuklar sırasıyla aşağıda verilmiştir;

Aziz Paul'un I. Misyon Yolculuğu (İ.S. 45-47): Barnabas ile yapmış olduğu bu yolculukta ilk yer Antakya ile başlamıştır. Yanlarına Yuhanna'yı da almışlardır. Samandağ'dan gemi ile Kıbrıs'a gelmişlerdir. Yuhanna burada onlardan ayrılıp Kudüs'e dönmüştür. Antalya'dan başlayan yolculuk, Perge, Pisidya, Konya, Karaman ve Derbe'de öğretiyi yaymaya başlamış ve yolculuğun güzergâhında geri dönmüş Antakya'ya varmıştır. Böylece ilk Hristiyan toplulukları oluşturulmaya başlanmıştır.

Aziz Paul'un II. Misyon Yolculuğu (İ.S. 49-52): Bu yolculukta Paul'a Aziz Silas eşlik etmiştir. Başlangıç yeri Kudüs olmuştur. Barnabas yanlarına Yuhanna'yı almak istemiş fakat Paul ilk yolculukta yarı yolda bıraktığı için onu istememiştir. Ortak bir sonuca varamadıkları için Barnabas ile Yuhanna Kıbrıs'a gitmişlerdir. Paul ise Silas ile Antakya'dan Tarsus'a gitmiş sonra Ankara, Galatya, Frigya, Çanakkale, Makedonya, Yunanistan, Efes, Kudüs, Antakya, Galatya, Frigya'ya gitmiş ve ikinci kez çıktıkları misyon yolculuğu tamamlanmıştır.

Aziz Paul'un III. Misyon Yolculuğu (İ.S. 53-57): Bu yolculukta Paul tek başınadır. Bu yolculuğundan önce gittiği yerlere tekrar ziyaret etmiş ve imanlıların ne durumda olduğunu görmek istemiştir. Efes ile başlayan yolculuğu devamında Çanakkale, Makedonya, Çanakkale, Assos, Milet, Rodos, Patara, Finike, Suriye, Kudüs'e gitmiş ve Kudüs'te tutuklanmıştır.

Aziz Paul'un IV. Misyon Yolculuğu (İ.S. 59-69): Bu yolculuk tutuklanıp Roma'ya götürüldüğü yolculuktan ibarettir. Gemiyle yolculuk yapan Paul, Roma'da esir düşmüş ve M.S. 64. yılında kılıçla öldürülmüştür (Erçolak, vd., 2019).

Aziz Luka ve Barnabas ile yapmış olduğu bu misyonerlik faaliyetleriyle bilinen Aziz Paul Hristiyan teolojisinde ve Yahudi olmayan ancak Hristiyanlığı kabul etmiş diğer milletlerin (Gentiles) havarisi olarak kabul görmüştür (Arslan, 2019: 41).

Aziz Paul'un yolculukları çoğunlukla Anadolu'da olsa da Anadolu dışında da gittiği yerlerde öğretileri; İsa, İsa'nın öğretisi, vaftizin önemi ve Hristiyanlık üzerine olmuştur (Gündüz, 2004). Hristiyanlığın önemli bir misyoneri, davetçiliğiyle putperestler arasında da Hristiyanlığı hızlıca yaymıştır. O örnek alınan onun yolundan

giden birçoklarını peşinden götürmüştür (Budak, 2012). Hristiyanlığın bugün var olabilmesinde önemli etkileri olan Paul, Yeni Ahit'in bir kısmının kendine ait olması Hristiyan mensubu insanlar için oldukça saygı duyulan ve adını hala bugün anılan kişi yapmıştır. Bunun yanı sıra Hristiyan teolojisini oluşturmada büyük rol oynamıştır. Teolojisinde her zaman İsa'nın yüce bir ilah olduğu ve insanlığı kurtarıcısının olduğunu savunmuştur. Nesillerce aktarmış olduğu hayat hikâyesini ve yaptığı işleri anlatan yazılarıyla Hristiyanlara miras bırakmıştır (Caka, 2009). Paul, Hristiyanlığı Yahudilikten tamamen sıyırmış ve şu an dünyada en çok mensup dini oluşturmayı başaramıştır. Anadolu'da Hristiyanlığı yayma işinde ismini birinci sıraya yazdırmıştır (Hart, 2008).

Aziz Paul Kültü, Paul'un Anadolu toprakları içerisinde yapmış olduğu seyahatler sonucunda oluşum göstermiş ve günümüze kadar gelebilmiştir. Baskı altında olan Kudüs ve Roma haricinde Anadolu'yu seçmiş olması burada yaşayanların her dine karşı olan hoşgörüsünden kaynaklanmıştır. Baskı ve zulümlerle engellemeye hatta yok edilmeye çalışılan Hristiyanlık dini bu noktada Anadolu'da yeniden yeşermeye başlamıştır. Kendinden sonra gelen misyonerlere yol gösteren Aziz Paul, hayatının büyük kısmını Anadolu'da geçirmiştir. O adından çoğu zaman "Küçük Asya Havarisi" olarak da bahsettirmiştir (Erçolak, vd.,2019).

Aziz Paul'ün öldükten sonra nereye gömüldüğü veya mezarının nerde olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Roma'da bulunan St. Paul Bazilikası (San Paolo Fuori le Mura) altında olduğu söylenmiştir. Buna istinaden arkeologların üç yılı aşkın süredir çalışması sonucunda M.S. 309 yılı ile tarihlenen bir lahit (Antik Çağ'da mezar) bulmuşlardır. Bu lahidin Aziz Paul'a ait olduğu düşünülmektedir. Bunun sebebi ise lahdin üstünde yazan Latince "Şehit Havarî Pavlus" yazmasıdır (Yıldız, 2020).

Aziz Paul adına birçok kilise yapısı yapılmıştır. Pisidya Antakyası (Yalvaç)'nda bulunan Aziz Paul Kilisesi, içerisinde vaaz da vermiş olduğu sinagog 325 yılında yapılmıştır. Bu kendisine atfedilen en eski yapıdır. Ne yazık ki bilinen en eski kilise olmakla beraber günümüze sadece birkaç kalıntı ulaşabilmiştir. İstanbul ve çevresinde bulunan dört kilise yine Aziz Paul'a atfedilmiştir. Bunlardan ilki Kutsal Saray'da bulunan şapeldir. İkincisi Eugenius Kapısı (Yalıköşk) civarında bir kilisedir. Diğer ikisi ise biri yetimhane ve bir diğeri ise külliye yapısıdır. Bu yapıların tarihleri en geç 6. yüzyıldır. Fakat hiçbiri günümüze kadar gelememiştir. Günümüzde sadece

Tarsus'ta ki Aziz Paul Kuyusu ve Aziz Paul Kilisesi ulaşabilmiştir. Tarsus'un doğum yeri olması haricinde her gezi lokasyonunda mutlaka uğradığı yer olmuştur.

Tarsus'ta bulunan Aziz Paul Evi/Kuyusu kendisinin burada yaşadığına inanılan evidir. Aynı zamanda Aziz Paul Kilisesi ve Kuyusu Unesco'da Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır. Aziz Paul Kilisesi ise kendisine sonradan atfedilen bir yapı olmuştur. Bu kilise yapısı ise M.S.11-12. yüzyıllara dayanmaktadır (Erçolak, vd.,2019). Tarsus'ta bulunan Aziz Paul'unda yaşadığına inanılan evi ve yine kendisine atfedilen kilise yapısı Hristiyanların hac güzergâhında bulunmaktadır. Hristiyanların buraya geldikleri zaman hacı olduğu da bilinmektedir. Burada ayinlerini yaptıktan sonra Paul'u anmaktadırlar (Atille, 2008). Bunların haricinde ise Anadolu'da kendi adını taşıyan bir yürüyüş yolu rotası bulunmaktadır. Aziz Paul Yolu, Kate Clow tarafından oluşturulmuş ve Aziz Paul'un yürüdüğü yol olarak kabul edilmiştir. Anadolu'da Likya Yolu'ndan sonra en uzun ikinci yürüyüş yoludur. Perge'den başlayıp Pisidia Antiokhiası (Yalvaç)'nda son bulmaktadır (Berk, 2012).

Aziz Paul tasvirlerine genelde ayakta giyimli olarak rastlanmaktadır. Paul'un bir elinde Kutsal Kitabı tutarken diğer eli ile de taktis işareti yaparken betimlenmiştir (Kılıçkaya, 2010). Bunun dışında Paul'a özgü işaretleri ise bir kâğıt tomarı tutarken ve kılıç tutarken olmuştur (Cömert, 1980).

3.1.27. Aziz Petrus (Pierre) – Antakya

Fotoğraf 3.16. Aziz Petrus ve Aziz Paul /
Antakya Türk Katolik Kilisesi
Kaynak: Yazarın arşivinden

Fotoğraf 3.17. Aziz Petrus / Antakya
Türk Katolik Kilisesi
Kaynak: Yazarın arşivinden

Yaşadığı Yıl: ? -64/68

Görüldüğü Yerler: St. Pierre Kilisesi (Hatay), Kariye Müzesi, Tokalı Kilise, Ahtamar Kilisesi, Alahan Manastırı

Anma Günü: 29 Haziran

Genel Bilgiler: Hristiyanlığın ilk şeklini almasında önemli rol model olan Havariler on iki kişiden oluşmaktadır. İsa'nın On İki Havarisi arasında Petrus'un yeri hep ayrı tutulmuştur. İsa tarafından ona diğer havarilerin öncüsü, sözcüsü olması bahsedilmiştir. Yetkileri diğer havarilerden farklı olmuştur (Ulutürk, 2006). Bunun yanı sıra Roma'nın Katolik Kiliseleri'nde ilk piskopos görevine layık görülmüş dolayısıyla da "İlk Papa" olarak kabul görülmüştür (Budak, 2012).

Petrus "Aziz Petrus, Beytsaydalı ve Havarilerin Prensi" olarak farklı şekillerde isimlendirilmiştir (Ulutürk, 2005). Metinlerde "Simun ve Simeon" olarak geçmektedir. İncil'de İsa, Petrus için "Tanrı Oğlu, Kuzusu" olarak tanıtmış ve bu şekilde dile getirilmiştir (Matta 16:18, Yuhanna 21:15-16). Petrus ismi kendisine İsa tarafından verilmiştir. Petrus, Petro'dan türemiş Grekçe "kaya, taş parçası" Aramice kefa (taş) anlamına gelmektedir. İsa Petrus için kilisesini kaya üzerine dikeceği için kendisine böyle denilmektedir. Matta İncili (16:18)'nde "*Ben de sana şunu söyleyeyim, Sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek.*" şeklinde geçmektedir. Bu şekilde kilisenin kurulması görevini Petrus'a verdiği bilinmektedir. Antakya Kilisesi kurucusu aynı zamanda buradaki cemaatin ilk başpapazı olmuştur (Arslan, 2019). Bu doğrultuda Hristiyanlıkta Petrus'un kilisesinin diğer kiliselerden üstün olduğu görülmektedir (Sargın ve Tanrısever, 2020).

Petrus ile ilgili bilgiler İncil'de Resullerin İşleri Bölümü'nde, Pavlus'un Galatyalılara II. Mektubu'nda geçmektedir. Yeni Ahit'te kendinden bahsedilmiştir. Petrus'un 1. ve 2. Mektubu Hristiyanlara öğütler şeklinde yazılmıştır. Bunların haricinde Apokrif sayılan Petrus İncil metinlerde onun hayat hikâyesi de bilinmektedir (Ulutürk, 2005). Havari olan Petrus ismi Matta'da beş kez, Markos'da altı kez, Luka'da on bir kez Yuhanna'da yirmi iki kez geçmektedir (Ulutürk, 2005).

Petrus Taberriya Gölü'nün kuzeyinde bir kasabada dünyaya gelmiştir. Petrus'un doğum yeri Yuhanna İncili'nde geçmektedir (Ulutürk, 2005). Celile'de yaşayan Yunus

Oğlu Simun ve Yunus Oğlu Andreas kardeşlerdir. Matta İncili'ne göre babalarının ismi Yunus, Yuhanna İncili'nde ise Yuhanna olarak tanıtılmaktadır. Petrus ile Andreas bir gün gölde balık tutarken İsa'nın onlara göründüğü ve kendisine katılmalarını istemiştir (Matta 4:18-20). İki kardeş hiç düşünmeden İsa'yı dinlemiş ve onun peşinden gitmeyi kabul etmişlerdir. Aziz Petrus ve kardeşi Andreas, İsa tarafından seşilmiş İsa'nın ilk öğrencileri olmuşlardır (Uysun, 2011).

Demir, (2017)' e göre, İsa'nın 12 havarisi ile Son Akşam Yemeği'nde iken havarilerinde Yahuda İşkariyot tarafından ele verileceğini önceden bildirmiştir (Matta 26:17-35, Markos 14:12-31, Yuhanna 13:30-38). İsa, havarilerin o gece zorluk çekeceğini ve öldükten sonra Celile'ye gideceğini de söylemiştir. Petrus, kendisinin zorluk çekmeyeceğini ve ölmesi gerekiyorsa İsa iēin öleceğini söylemiştir. İsa ona kendisini ē kez inkâr edeceğini ve ardından horozun teceği de söylemiştir. İsa tutuklandıktan sonra kurul önüne ıkarıldığında Petrus orada bulunmaktadır. Kendisinin İsa yanlısı olduğu anlaşıldığında ise İsa'yı tanıdığını ē kez reddetmiştir (Matta 26:69-75, Markos 14:66-72, Luka 22:56-62, Yuhanna 18:17-27). Aynı zamanda İsa ölüp dirildikten sonra onu ilk görenlerden bir tanesi de Petrus olmuştur (Budak, 2012).

Petrus, İsa tarafından vaftiz edilmiştir. Türkoğlu (2006)'a göre, Petrus Pentekost Günü kalabalığa seslenmiş ve İsa adıyla dine gelmelerini ve vaftiz olmalarını söylemiştir (Elēilerin İşleri 2:14-41). Bunun yanı sıra bir gün Yuhanna ile birlikte bir hastayı iyileştirdiği de söylenmektedir (Elēilerin İşleri 3:1-7). Buradan da anlaşılacağı gibi hem vaftiz etme hem de mucize gerēeřtirdiđi bilinmektedir. Paul'un mektubunda Petrus'un evli olduğu da geēmektedir. Bunun sebebi ise sahnelerde Petrus'un kayınvalidesinin iyileştirilme sahnelerinin işlenmiş olmasıdır.

Petrus Anadolu'da misyonerlik faaliyetlerini bitirdikten sonra Roma'da yaşamaya karar vermiştir. Kesin olmamakla birlikte Roma'ya gidişi M.S. 64-67 yılları ile tarihlenmektedir. Edinilen bilgilere göre Petrus, Roma'da ilk Hristiyan topluluğunu da kuran kişidir. Yeni Ahit'te Roma'ya gittiği yazmamaktadır. Sadece Kral Hirodes'in tahtta olduğu dönemde Kral tarafından tutuklanıp hapse atılmış fakat mucizevi bir Şekilde oradan kurtulmuştur (Resullerin İşleri 12:11). Aziz Petrus'un ölümü ile ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Rivayetlerde başi kesilerek veya başi aşağı ıarmıha gerilerek öldüğü söylenmektedir (Budak, 2012). Kilise ve tarih yazarı olarak bilinen

Eusebis'e göre Paul ile aynı dönemde öldürüldüğüne Paul'un başı kesilerek Petrus'un da baş aşağı çarmıha gerilerek öldürüldüğünü belirtmiştir (Sargın ve Tanrısever, 2020). Bazı kaynaklarda ise Roma'da çıkan yangında ateşe atılarak katledildiğini savunmuşlardır. Kayıtlarda da geçen en geçerli bilgi ise M.S. 67 yılında Petrus'un, Roma'da tutuklanıp baş aşağı çarmıha gerilerek öldürüldüğüdür (Ulutürk, 2005). Roma'da öldüğü yere San Pietro Kilisesi yaptırılmıştır (Budak, 2012).

Petrus'un kabul ettiği Hristiyanlık dinini yaymak için çok seyahat yaptığı bilinmektedir. Bu seyahatlerin birçoğunu da Anadolu'da gerçekleştirmiştir. Anadolu'da özellikle Antakya'da bu Hristiyanlığı yaymak misyonunu tamamlamıştır (Cömert, 1980). Aydın (2003)'e göre, İsa'nın ölümünden sonra 12 Havarisinden biri olan Aziz Petrus Antakya'ya gelmiştir. Hristiyanlığı yaymak için önemli konumu olan Antakya'da bulunmuş ve toplantılarını burada gerçekleştirmiştir.

Aziz Pierre Kilisesi, dünya üzerindeki bilinen en eski kiliselerden birisidir. Kesin inşa tarihi bilinmemekle birlikte; İsa'nın on iki havarisinden biri olan Aziz Petrus tarafından kurulan bu kilise aracılığıyla Antakya'da topluluklara İsa'nın mesajını yaymaya başlamıştır (Galatyalılara Mektup 2:7-11). İsa'nın en gözde havarisi Petrus, bu kilisede ilk vaaz veren kişi olmuştur. Bu mağarada cemaate ilk kez "Hristiyan (Hiristos)" adının verilmesi burada vücut bulmuştur (Resullerin İşleri 11:24). İlk Hristiyan cemaatlerinin toplandığı ve başta Aziz Petrus'un haricinde Aziz Paul ve Barnabas'ın da vaaz verdiği yer olmuştur. Bir kayaya oyularak yapılan 13 metre uzunlukta ve 9,5 metre genişliğe sahip ilk başta mağara olarak kullanılsa da sonrasında resmi bir kilise olmuştur (Güzel, 2010). Petrus, 7 yıl süre ile Antakya Kilisesi'nde başkanlık yapmış ve sonra görevini Ignatius'a devretmiştir (Türkoğlu, 2006). Hac güzergâhında olan bu yer Petrus'u simgelemektedir. Her yıl milyonlarca Hristiyan turist tarafından ziyaret edilen bu yer aynı zamanda Hristiyanlığın ilk kilisesi olarak bilinmektedir (Ege, 2015).

Petrus ikonalarında beyaz saçlı ve beyaz sakallı gösterilmiştir. Mavi uzun elbise giyimli ve sarı himation (tek omuzlu şal) giyilerek tasvir edilir. Sağ elinde rulo kâğıt tomarı sol elinde ise cennetin anahtarı bulunmaktadır (Budak, 2012). Hristiyanların inancına göre ise Petrus, ölümden sonra cennet ve cehennem mahkemesini işleyen kişi olacaktır. Çoğu zaman ise o anahtar belinde de görülmüştür. Bazı tasvirlerinde ise balık ile resmedilmiştir. Bunun sebebi ise İsa ile tanışmadan önce balıkçılık mesleğini

yaptığı içindir. Bu inanç doğrultusunda adından ruhların balıkçısı olarak da bahsettirmiştir (Cömert, 1980). Çoğu sahnelerde ise Petrus'un kayınvalidesinin iyileşmesi konu olarak işlenmiştir.

3.1.28. Aziz Polikarpos- İzmir

Fotoğraf 3.18. Aziz Polikarpos / Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 69-155

Görüldüğü Yerler: Aziz Polikarpos Kilisesi

Anma Günü: 23 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz Polikarpos Smyrna (İzmir)'de 69 yılı civarında yılında doğmuştur (Arslan, 2020). Hayatı hakkında çok bilgi elimize ulaşamasa da onun ünü şehitliğinden dolayı olmuştur. Aziz Polikarpos, on yaşında Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmiştir (Çanlı, 1988). İsa'nın Havarisi Yuhanna'nın öğrencisi olan Polikarpos, İsa uğruna şehit olan azizlerden biridir. Hristiyanların kilisesinde önemli bir külte sahip olmuştur.

İsa'nın öğretilerine Yuhanna sayesinde tanışmıştır. 26 yaşında Patmos'a sürgün edilmeden önce yine Yuhanna tarafından İzmir Kilisesine episkopos olarak göreve getirilmiştir (Arslan, 2020). İzmir'de akıllı bir adam olan Polikarpos, oldukça başarılı önemli bir din adamı olarak görülmüştür. Kendisiyle tanışma fırsatı yakalayan

Ignatios, Hristiyanlık için güçlü bir figür aynı zamanda önemli bir şahsiyet olduğunu söylemiştir. İgnatios Roma'ya götürüldüğü sırada Filipi Kilisesi ile karşılaşmıştır. Filipi Kilisesi sorasında hemen Polikarpos'a mektup yollamıştır. Bu mektupta yazılan tüm mektupları istemiştir. Polikarpos ise mektupların yanı sıra kendi yazdığı bir mektubu da göndermiştir. Filipi'deki kardeşlerinden İgnatios ile son haberleri de öğrenmek istemiştir (Tiefenbach, 2012). Yazdığı bir yazısı günümüze kadar gelebilmiştir. O yazı Filipi Kilisesi'nde M.S. 108 seneleri civarında yazdığı mektup olmuştur. Polikarpos'un Filipili inananlara yazdığı mektupta sapkın olan öğretilerden uzak durmalarını, şehit olanların hayatlarını örnek almaları gerektiğini, imanlarından asla vazgeçmemelerini belirtmiştir. Bu yazıda ise İncil'in 18 bölümünden 100 kez atıfta bulunmuştur (Madriral, 2015).

Polikarpos yaşamı boyunca ise Gnostikçi (sezgi ve tefekkürle edinilen bilgi) ve Markioncu tarikatlar karşı duruş sergilemiştir. Havari Yuhanna'ya olan bağı sayesinde ise Anadolu'daki birçok kiliseye doğru öğreti yaymış ve inananlarını sapkın fikirlerden korumayı başarmıştır (Madriral, 2015).

Polikarpos, çıkan Paskalya tartışmasını çözmek için Roma'ya seyahat etmiştir. Kendi görüşü Paskalya'nın İsa'nın dirilişi olan 14 Nisan olduğu yönündedir (Arslan, 2020).

Efsanesi: İzmir Bölgesi'nde Hristiyanlara karşı yok edişler başladığında Polikarpos, İzmir'in dışına kaçmış ve bir evde saklanmıştır. Yakalanmadan üç gün önce rüyasında yastığını yanarken görür. Hristiyanlardan kaçan Polikarpos, işkencelere maruz kalan bir köle tarafından yakalatılmıştır. Buradan hareketle şehit edileceğini anlayan Polikarpos öldürülmek için askerler tarafından İzmir'e götürülür. Yolda giderken askerler tarafından İsa'yı yok sayması istenir, fakat kabul etmemiştir. Bu sebeple arabadan aşağı atılır ve ayakları yara alır (Çanlı, 1988). İzmir'e vardığında günümüzde Kadifekale'de bulunan stadyumda kalabalık önünde tekrar İsa'yı reddetmesi söylenmiş, fakat Polikarpos bunu da kabul etmemiştir. Dönemin valisi önünde ilk olarak vahşi hayvanlara atılacağı, sonra ise yakılarak öldürüleceği emredilmiştir. Polikarpos'un şehit edilmesini anlatan metinler, 155 ile 168 yılları arasında tam tarihlenmemektedir. Yakılmadan önce ellerinden direğe çivileneceği, fakat bunu istemediğini belirten Polikarpos kaçmayacağını söylemiştir. Oduklar ateşe verildiğinde alevlerin arasında ışıldarken adeta bir ekmeğe benzetmiş ve yandığı sırada ortalıkta güzel kokulara büründüğünü görülmüştür (Tiefenbach, 2012). Kendisine bir

şey olmadığı gibi vücudu da ateşten etkilenmediği için Hristiyan karşıtı kimseler tarafından öldüresiye bıçaklanmıştır. Bıçaklanma sonucu ortalığa aşırı kan akması sonucu alevler sönmüştür. Yine de serbest bırakılmayan Polikarpos, bu sefer başka bir ateşte yakılarak can vermiştir. Kendisine inananlar tarafından kemikleri toplanmış ve gömülmüştür. Onun şehit edildiği ve işkenceler gördüğü zaman da kendi taraftarları tarafından Frigya Kilisesi'ne bir mektupla olan biten anlatılmıştır (Budak, 2012). Polikarpos, ölümünden sonra kemikleri toplanmış ve öldüğü gün yortu günü olarak kabul edilmiştir. Her sene o günde kemiklerin etrafında toplanılmak istenmiş ve aziz anılmıştır. O bir din şehidi olarak kültleşmiştir (Arslan, 2020).

Mükemmel bir insan olarak bilinen ve iyi bir hoca olan Polikarpos, İncil'e örnek olan bir şekilde şehit edilmesiyle örnek alınan kişiler arasında olmuştur. İzmir'de kendisiyle beraber toplamda on iki kişi şehit edilmiştir (Çanlı, 1988). Onunla ilgili bilgiler öğrencisi İreneus tarafından kaleme alınmış daha sonra ise Kaiserialı Eusebios tarafından da yazılmıştır (Tiefenbach, 2012).

İzmir'in koruyucu azizi olarak bahsedilmektedir. Anadolu'da bulunan yedi kiliseden biri olan İzmir'in en eski kilisesi, Polikarpos adına yaptırılmıştır. Polikarpos inandığı İsa uğruna ve kabul ettiği Hristiyanlık uğruna şehit edilmiştir. Onun askerlere yakalatılması da İsa'nın hayat hikâyesinde yakalanış sahnesine benzetilmektedir (Budak, 2012). Hristiyanlık tarihinde önemli bir yer alan Polikarpos, kendisine inananlar tarafından oldukça saygı duyulan bir aziz olmuştur.

3.1.29. Aziz Thalelaios- Kilikya

Fotoğraf 3.19. Aziz Thalelaios / Kırkdamaltı Kilisesi

Kaynak: (Göymen, 2019)

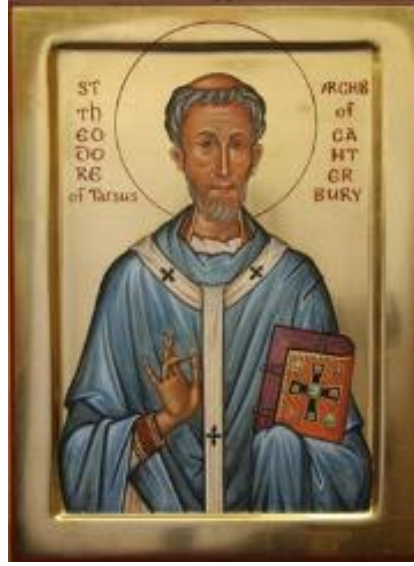
Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: Kırkdamaltı Kilisesi, Kırk Martyrler Kilisesi, Karşı Kilise

Anma Günü: 20 Mayıs

Genel Bilgiler: Aziz Thalelaios, Kilikya Anavarza (Kozan) dünyaya gelmiştir. Hekim aziz olarak bilinmektedir. Onun hayatı hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. M.S. 284 yılında Kilikya’da doktorluk yaptığı sırada İmparator Numerianus döneminde cellatlar olan Alexandros ve Asterios işkenceleri ile şehit olmuştur (Göymen, 2019).

3.1.30. Aziz Theodore- Tarsus/Canterbury

Fotoğraf 3.20. Aziz Theodore

Kaynak: (URL-12, 2020)

Yaşadığı Yıl: 7. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Aziz Peter Kilisesi

Anma Günü: 19 Eylül

Genel Bilgiler: İngiltere (Canterbury) Başpiskoposu, Kilise öncü figürlerinden biri olan Theodore, tam net olmamakla birlikte 602 yılları civarında Tarsus (Mersin)'de dünyaya gelmiştir (Whitaker, 1948). Tarsus'ta yaşadığı zamanlar Perslerin saldırısına maruz bırakıldığı zamanlar olmuştur ve bu sebeple oldukça zorlu geçmiştir. 660 yılında Araplar tarafından şehir istila edilince Theodore Atina'ya gitmiş ve burada felsefe ve hukuk üzerine eğitimler almıştır (Holloway, 2013). Canterbury (İngiltere) Piskoposunun ölümünün üzerine Hadrian tarafından Papa'ya önerilmiştir. Papa tarafından bu önerge ona Hadrian'ın eşlik etmesi şartıyla birlikte kabul edilmiştir. Theodore ilk diyakozluk yapmış sonrasında Papa tarafından piskoposluk görevine getirilmiştir. 88 yaşında vefat eden Theodore, Aziz Peter Kilisesi'ne gömülmüştür.

3.1.31. Aziz Theodoretios- Kyrrhoslu

Yaşadığı Yıl: 393-?

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: “Tanrı’nın Hediyesi” anlamına gelen Aziz Theodoretos 393 yılında Antakya’da dünyaya gelmiştir. Aziz Theodoretios’un annesi dindar ve itibarlı bir kadındır. Evlendikten sonra 16 yıl boyunca evlat sahibi olamamış bu durumu bir keşişle paylaşmıştır. Keşişin ettiği dualar sayesinde bir bebek dünyaya getirmiştir. Azizin babası hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Manastırda teolojik eğitim gören Aziz Theodoretios, 423 yılında Antakya’nın doğusundaki Kyrrhos (Kilis)’de episkoposluk yapmıştır. 449 yılında kilisedeki görevine son verilmiş sonra tekrar atıldığı görevden aklanmıştır. 431 yılında yazmış olduğu iki yazısıyla Ephesos Konseyi’ni yöneten Kyrillos’a saldırmıştır. 553 yılında Konstantinapolis 5. Ekümenik Konsül’de yazmış olduğu yazılarından dolayı lanetlenmiştir. Doğu kilisesinin en önemli yazarlarından bir olan Aziz Theodoretios edebiyatın her alanında yazılar kaleme almıştır. 450 yılında kendi tarafından 35 kitap yayımlamıştır (Tiefenbach, 2012).

3.1.32. Aziz Theodoros- Mopsuestialı

Yaşadığı Yıl: 350-428

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Theodoros 350 yılında Antakya’da dünyaya gelmiştir. Zengin bir aileden gelen aziz ilk eğitimini putperest hocası Libanius’tan almıştır. 20’li yaşlarında Diodoros’un yönettiği manastıra girmiştir. Manastırda eğitimi biten aziz sonrasında Antakya episkoposluğu yapan Flavius tarafından kilise rahipliği görevine getirilmiştir. Bir süre Tarsus’ta yaşayan Aziz Theodoros 392 yılında Adana civarında bulunan Mopsuestia Antik Kenti piskoposluğu yapmıştır. Bu görev tam 36 yıl devam etmiştir. Çalışmaları arasında çokça yorum kitabının yanında dogmatik türde yazılar da yazmıştır. 394 yılında Konstantinapolis’te yapılan bir konseyde başkanlık yapmıştır. 428 senesinde vefat etmiştir. Oldukça fazla yazısı olan aziz, Antakya Okulu’nun üstün kabiliyetinden dolayı yorumcusu ve Nestorios ile birlikte İran kilisesinin teoloğu unvanını da almıştır. Antakya Okulu’nun önde gelen Ortodoks din

adamlarından olmuştur. Nasturi Kilisesi diye bilinen Doğu Asur Kilisesi tarafından aziz ilan edilmiştir (Tiefenbach, 2012).

3.1.33. Aziz Theofilos- Antakyalı

Fotoğraf 3.21. Aziz Theofilos

Kaynak: (URL-13, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?-181/85

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 13 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Theofilos'un yaşamı kendi kaleminden çıkmış 3 ciltte yazılmış eserinden öğrenilmektedir. Bu eser kendisinin günümüze gelen tek eseri olmuştur. Pagan bir ailede dünyaya gelen Theofilos "Tanrı seven, Tanrı dostu" anlamına gelmektedir. "Ad Autolyicum" adlı eserinde kendinden Mezopotamya doğumlu ve genç yaşlarda Mesih inancını kabul etmiş biri olarak tanıtmıştır. O Kutsal Yazılar'ı okumuş ve Hristiyanlık dinine geçmiştir. Bu eseri de Pagan bir arkadaşını ikna etmek için Hristiyanlık dinini aşılama için yazmıştır. Bu kitapta Hristiyanlık için oldukça çok bilgi verilmiştir. Kendisinin kaleme aldığı diğer eserleri maalesef günümüze kadar ulaşamamıştır. Kayserili Eusebios'a göre 169 yılında Theofilos Antakya'nın 6. piskoposu olarak görev yapmıştır (Tiefenbach, 2012).

3.1.34. Azize Elizabeth-Thaumaturge –Heraklea

Fotoğraf 3.22. Azize Elizabeth-Thaumaturge

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 5. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 24 Nisan

Genel Bilgiler: Azize Elizabeth'in yaşamı 5. yüzyıl olarak tahmin edilmektedir. Uzun süre kısırlık tedavi gören bir ailenin çocuğu olan Elizabeth, Heraklea (Marmara Ereğlisi) Abydenoi şehrinde yaşamını sürdürmektedir. Annesi, Azize Glykeria Bayramı'nda gördüğü bir rüya ile çocuğunun olacağını öğrenmiştir. Çocuk dünyaya gelince piskopos tarafından vaftiz edilmiş ve ismi "Elizabeth" konmuştur (Talbot, 1996:117). Azize Elizabeth, 15 yaşında babasını kaybetmiştir. Tüm servetini ihtiyaç sahibi insanlara dağıtan Elizabeth, Konstantinapolis Aziz George Manastırı'nda halasının da burada başrahibe olduğu yerde yaşamaya başlamıştır. Daha sonra halasının vefatının üzerine başrahibe olarak halasının yerine geçmiştir.

Efsanesi: Aziz George efsanesinin kadın versiyonu olarak anlatılmaktadır. Bir ejderhayı hacı ile mühürlemiş tükürmüş ve ejderha ölünceye kadar onu ayaklarıyla ezmiştir. Mucizeleri arasında körleri iyileştirdiği ve adet gören kadınlardaki aşırı kanamalar üzerine de iyileştirici etkileri bulunmaktadır. Bu kadınlara o dönemde

hastalıkları sebebiyle “Patron Azizi” denmektedir. Yine Konstantinapolis’te olacak yangını önceden bilmiş ve Kutsal Ruh’un ayinleri sırasında sunakta belirdiğini görmüştür. Göstermiş olduğu mucizelerden dolayı ise kendine “Thaumaturge (Mucize Gösteren)” unvanını verilmiştir (Kazdhan, 1991: 688).

İki farklı versiyon ile hayatı kaleme alınmıştır. Biri keşiş Chariton tarafından oldukça sade bir anlatımla yazılmış 14. yüzyıl ile tarihlenmektedir. Diğer bir versiyon ise daha güvenilir şekildedir. İki versiyonunda da Azize Elizabeth’in, Aziz George’un hayatı ile benzer şekilde olduğu bilinmektedir. Kazdhan’a göre azizenin hayat hikâyelerine ejderha unsuru sonradan eklenmiştir. İstanbul’un önemli azizelerinde biri olarak kabul edilmiş ve öleceğini bir rüyada önceden görmüştür (Talbot, 1996:118).

Elizabeth Kültü, önemli bir kült olmuştur. Ölümünü önceden rüyasında görmüştür. 24 Nisan baş ağrısı sebebiyle ölmüştür. Azize, Aziz George Katedrali’ne defnedilmiş ve rivayetlere göre uzunca yıllar vücudunda bozulma olmadığı gözlemlenmiştir.

3.1.35. Azize Margaret- Pisidya Antakyası

Fotoğraf 3.23. Azize Margaret

Kaynak: (URL-14, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?- 304

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 20 Haziran (Batı), 13 Haziran (Doğu)

Genel Bilgiler: Azize Margaret'in 304 yılında vefat ettiği düşünülmektedir. "Margaritha/ Margaretha/ Marine/ Marina" gibi farklı isimlerle de bilinmektedir. Orta Çağ kilise şehitlerinden en ünlüsüdür. Onun efsanesinin hizmetçisi olan Theotimus tarafından yazıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Efsanesi: Azize Margaret Pisidya Antakyası (Isparta-Yalvaç)'nda yaşamını sürdüren Pagan bir rahibin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Azizenin hizmetçisi Hristiyan inanca sahiptir ve azizeyi yetiştiren de o hizmetçi olmuştur. Bakıcısının cemaatindeyken General Olybrius isimli kişi tarafından görülmüş ve azizeye sahip olmaya çalışmıştır. Azize bunu reddetmiş ve onu uzaklaştırmıştır. Bunu kaldıramayan general onu ihbar etmiş ve sonucunda azize mahkemeye çıkarılmıştır. Azize Margaret tutuklanmış ve hapse konulmuştur. Şeytanın ejderha kılığında azizeye görüldüğü ve azizeyi yuttuğuna inanılmıştır. Elinde haç tutan Margaret, ejderhayı çileden çıkarmış ve ejderha azizeyi dışarı atmıştır. Sonrasında görevliler azizeye işkenceler yapmışlardır. İlk olarak ateşe tutup sonra ise kaynar kazana fırlatmışlardır. Fakat azizeye bir şey olmaması, onu izleyenlerin Hristiyanlığı seçmesine neden olmuştur. General Olybrius tarafından kafasının kesilmesi istenmiştir. Azizeyi öldüren cellât azizeyle beraber cennete gitmek için o an canını vermiştir. Azize Margaret Pisidya Antakyası'na defnedilmiştir. Azizenin rölikleri 980 yılında çalınarak İtalya'ya götürülmüştür. Hristiyanlıkta on dört kutsal yardımcı şahsiyetten birisi Azize Margaret olmuştur. Kolayca doğum yapmak isteyenler, kısırlığa çare için, böbrek hastalığı, bebek emziren annenin sütü kesildiğinde azizeye dualar edilmektedir. Özellikle hamileler dua etmekte ve ejderhanın azgından atılması rahat bir doğum işareti olarak düşünülmektedir (Urgun, 2011).

3.1.36. Azize Pelagia- Antakya

Fotoğraf 3.24. Azize Pelagia

Kaynak: (URL-15, 2020)

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 8 Ekim

Genel Bilgiler: Antakyalı bir bakire olan Pelagia, önceden putperest inanca sahiptir. Sonrasında din eğitimini aldıktan sonra piskopos tarafından vaftiz edilmiştir. Sonrasında Zeytin Dağı'na gitmiş ve yaşamına orada devam etmiştir. Askerlerin kendisini tutuklayıp tecavüz edileceği korkusu ile çatıdan atlayarak ölmüştür. Ölüm yılı olarak Numerian Dönemi (283-84) olarak bilinmektedir. Humuslu Eusebios, Azize Pelagia hakkında bilgi vermiş ve Aziz Yannis Hrisostomos ise vaazlarından (344-407) birini azizeye atfetmiştir. Tasvirlerinde iki adam elinde mızraklarla yaklaşırken Azize Pelagia dua ederken resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:1618).

3.1.37. Azize Pelagia- Tarsus

Fotoğraf 3.25. Azize Pelagia

Kaynak: (URL-16, 2020)

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 4 Mayıs veya 7 Ekim

Genel Bilgiler: Azize Pelagia, Tarsus'ta dünyaya gelmiştir. Tarsuslu Pelagia, Hristiyanlık dinini merak etmiş ve bir gün rüyasında görmüştür. İmparator Diocletianus'un bir Tarsus ziyaretinde oğlu Azize Pelagia'ya âşık olmuş ve onunla evlenmek istemiştir. Azize Pelagia ise ailesinden gizli saklı dışarı çıkıp vaftiz olmuştur. Kaftanını ise sadaka yerine birine vermiş ve evine perişan halde gelmiştir. Annesi hem çok kızmış ve durumdan damadına bahsetmiştir. Kendisiyle asla evlenmeyeceğini düşünen Diocletianus'un oğlu intihar etmiştir. Oğlunun ölümüne çok öfkelenen İmparator Diocletianus, Hristiyanları öldürme yöntemi olarak kullanılan pirinç boğada Azize Pelagia'yı kızartarak öldürmüştür.

V. Konstantin Dönemi'nde (741-77) ise Azize adına kilise yaptırılmıştır. Tasvirlerinde ise pirinç boğada kızartılırken resmedilmektedir. Alman dinbilimciye göre ise Pelagia ile Afrodit'in Hristiyan şekli olarak tanımlanmıştır (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:1618).

3.1.38. Azize Pelagia (Aktris)- Antakya

Fotoğraf 3.26. Azize Pelegia (Aktris) kurtezanların arasında ve Nonnus ona dua ederken

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 5. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 8 Ekim

Genel Bilgiler: Tam olarak doğduğu tarih belirlenmiş olmasa da 5. yüzyıl'da yaşadığı bilinmektedir. Soyadı Margaret'tir. Diğer Azize Pelagia'lardan ayrı tutulması için "Pelagia Mima, Pelegia Meretix" olarak da bahsedilmektedir. Çocukluk döneminde iyi bir Hristiyan eğitimi alan Pelagia sonrasında eğitimini yarıda bırakmış ve aktrisliğe merak salmıştır. Azize Pelagia'nın yaşadığı zamanlarda ise tiyatro yapanlara iyi gözle bakılmamaktadır. Kilise ise sahnede gösterilen her tür sanata karşı çıkmaktadır. Aktör veya aktris olan bir kimse Hristiyanlığı seçtiğinde vaftiz olmadan önce mesleğini bırakmak zorunda kalmaktadır. Aksi halde dinden çıkarılmaya kadar giden bir süreç görülmektedir. Azize Pelagia ise pandomim ve dans sahneleri yapmaktadır. Sırasıyla Mısır (Helipolis) ve Urfa (Edessa) piskoposluğu yapmış olan Nonnus, Aziz Julian Kilisesi'nde çalışmaktadır. Azize Pelagia, Nonnus'un vaazlarından öyle çok etkilenmiş, yaptığı yanlışın farkına varıp çok pişman olmuştur. Pelagia, Nonnus'a bir mektup yazmıştır. Pelagia, kendine çalışan tüm köleleri özgürlüğe kavuşturmuş, altın ve gümüşlerini kölelere pay ederek Hristiyanlığa davet etmiştir. Kutsal kabul gören Kudüs'e gitmiş ve her yerini gezmiştir. Son durak olarak ise Zeytindağı olmuştur.

Nonnus onu ziyaret etmiş ve bu ziyaretten hemen üç gün sonra Pelagia ölmüştür (Urgun, 2011).

Onun hayat hikâyesi 5. yüzyılda kaleme alınmıştır. Birçok dile çevrilen hayatında azizenin pişman olup Hristiyanlığı seçmesi anlatılmaktadır. Kendisinden hem fahişe hem de aktrist olarak bahsedilmesinden dolayı iki farklı şekilde tasvir edilmiştir. Abartı bir kostümlü olan Azize Pelagia piskopos Nonnus ile konuşurken gösterilirken diğer yandan ise rahibe şeklinde dua ederken resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991: 1618).

3.1.39. Azize Julitta ve oğlu Quiricus- Tarsus

Fotoğraf 3.27. Azize Julitta ve oğlu Quiricus'un hayatı

Kaynak: (URL-17, 2020)

Yaşadığı Yıl: 2. yüzyıl sonu

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 16 Haziran

Genel Bilgiler: Soylu bir aileye mensup olan İkoniumlu (Konyalı) Azize Julitte ve oğlu Quiricus, İmparator Diocletianus ve Maximian (284-305) Dönemlerinde Hristiyan oldukları için çeşitli eziyetlere maruz kalmışlardır. Onlar Hristiyanlığı benimsedikleri için daha güvenli olan Tarsus'a gelmişlerdir. Anne Julitta yanına birkaç

hizmetlisini de almıştır. Fakat kaçmaları işe yaramamış her nasılsa burada da bulunmuşlardır. Tutuklanarak Alexander'ın huzuruna getirilmiştir. Onlara Hristiyanlığı reddetmesi ve pagan inancına göre tanrılara kurban vermesi gerektiği söylenmiş ama Julitta kabul etmemiştir. Julitta kamçılanmış fakat yine de inancını savunmuştur. Bu sırada Quricus'un da "*Ben de Hristiyanım*" dediği rivayet edilmiştir. Quricus, Alexander tarafından başı ezilerek öldürülmüştür. Bu esnada Julitta oğlunun daha önce ölüp Tanrı yanına gittiği için teşekkür etmiştir. Alexander tarafından çeşitli işkencelerle öldürülen Julitta'nın kalıntıları oğlunun kalıntılarıyla beraber şehrin dışına bırakılmıştır. Julitta'nın emrinde çalışan hizmetliler bu kalıntıları alıp gömmüşlerdir. Konstantin 306-337 zamanında ise bu kalıntılar açığa çıkarılmış ve birçok yere gönderilmiştir. Bu sebeple Hristiyan şehitler olarak adlarına birçok kilise ve manastırlar inşa ettirilmiştir (Urgun, 2011).

3.1.40. Azize Zenais ve Philonilla – Tarsus

Yaşadığı Yıl: 1. Yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 11 Ekim

Genel Bilgiler: İki azizenin Havarilere eş tutulan Paul'un akrabaları olduğu bilinmektedir. Azize Zenais ve Philomilla'nın M.S. 1. yüzyıl'da tıp eğitimlerini tamamladıktan sonra Tarsus'ta bir mağarada münzevi hayat yaşamaya başlamışlardır. Zamanla yaşadıkları mağarada insanları tedavi etmişler ve burayı ise tedavi merkezi olarak kullanmışlardır. Mucizeler göstermişler fakat hiçbir karşılık almamışlardır. İlk hekimler olarak bilinseler de 4. yüzyıla kadar süre zarfında kültleri yaygınlık göstermemiştir (Göymen, 2019).

Şehit azizeler olarak bilinen kardeşler dindar ve Hristiyanlığı benimsemişlerdir. İki kız kardeş evlerinden ayrılmış ve Demetriada bir mağarada yaşamaya başlamışlardır. Dua ederek işlerini yapmışlardır. Demetriada halkı bir süre sonra insanları hiçbir karşılık almadan tedavi eden bu iki kadın doktor olan kardeşlerden haberi olmuştur. Bu iki kardeş Mesih inancını insanların tedavisinde kullanmışlardır. Bir gece yarısı pagan inanışlılar mağaraya gidip iki kız kardeşi taşlamışlardır. Azize Zenais ve Philomilla

İsa'nın yolunda şehit düşmüşlerdir. Tanrılarında zafer tacı kazanmışlardır (URL-18, 2020).

3.1.41. Hz. Meryem/Meryem Ana

Fotoğraf 3.28. Meryem Ana / Tokalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: Kesin bilinmiyor

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi Freskleri, Trabzon Ayasofya Freskleri, Kapadokya Kiliseleri Freskleri, Sümela Manastırı, Ahtamar Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi (Efes), Aziz Paul Mağarası (Efes), Antalya Ortodoks Kilisesi, Konya-Aya Elana Kilisesi, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi (Mardin), Meryem Ana ve Notfe Manastırı (Mardin)

Anma Günü: 8 Eylül

Genel Bilgiler: Hristiyanlık dini için önemli bir figür olan Meryem'in hayatı Kanonik İncil'de pek fazla geçmemektedir. Onun hayat hikâyesi Yeni Ahit'te yer almaktadır. Hristiyanlığın Kutsal Kitabı İncil'de Meryem ile ilgili bilgiler oldukça azdır. İncil'de onun hayat hikâyesi gençliğinden itibaren başlamaktadır. İnciller de Meryem'in hayatı İsa'nın müjdesi ile başlar. Anna ve Yohakim'in hikâyeleri ve Meryem'in hayatı Yakub İncili ile Apokrif-Matta, Meryem'in Doğumu İncili gibi Apokrif İncillerden bilinmektedir (Arslan, 2020).

Meryem'in Doğumu: Davut Sülalesinden olan Yohakim ve eşi Anna çocukları olmayan bir çifttir. Bir bayram günü Yohakim, tapınağa sunak sunmak için dua etmeye

gitmiştir. Rahip Zekeriya tarafından çocuğu olmadığı halde tapınakta sunak sunamayacağı için kovulmuştur. Bu duruma çok üzülen Yohakim, tek başına çalılıkların arasında oturmuş ve durumuna üzülmemektedir. Yohakim, üzüntüsünden kırk gün boyunca çobanların arasında Tanrısına dua etmeye devam etmiştir (Arslan, 2020). Yohakim'in durumdan haberdar olan eşi Anna, eşine üzülür ve Tanrı'ya tam kırk gün dua etmeye başlar. Bir çocuğu olmasını dileyen Anna dileği kabul olursa o çocuğu Tanrı'ya ve hizmetine adayacağını dilemiştir. Dileğinin son gününde Anna'ya Tanrı'nın Baş Meleği olan Gabriel (Cebrail) görünmüş ve bir kızı olacağını, hep bakire kalacağına söz verdikleri gibi Tanrı'ya adanacağını söylemiştir. Bunun yanında Melek Yohakim ve Anna'nın Altın Kapı'da buluşacaklarını da söylemiştir. (Cömert, 1980). Bu kız doğduğunda tapınakta yaşayacağını ve insanlık için kurtuluşu getireceği bilinmektedir.

Meryem'in Tapınağa Sunulması: Nihayet bir kız doğar ve adı "Meryem" konmuştur. Meryem'in doğum yeri tam bilinmemekle birlikte, Beytlehem'de dünyaya geldiği bilinmektedir. Anna ve Yohakim onu alıp Kudüs'e tapınakların en yücresi olana götürürler. Meryem daima bakire kalmaya and içmiştir. Meryem artık tapınakta yaşamaya başlamıştır ve Zekeriya'ya emanet edilir. Meryem oldukça itaatkâr bir kişi olduğundan daima melekler tarafından beslenmektedir (Arslan, 2020). Meryem bu tapınakta yaşamaya başladıktan iki yıl sonra Anna ve Yohakim ölmüştür. Meryem uzun yıllar hayatını tapınakta geçirir. Burada geçen zamanını dua ederek veya iğne işi, dokuma yaparak geçirmektedir. Anne ve babasının ölümünden sonra kendi de tapınakta yaşamayı ve burada ölmeyi istemiştir (Kurt, 2010).

Meryem'in Yusuf'la Nişanlanması: Meryem, 12 yaşına gelene kadar sürdürdüğü tapındaki hizmeti sonucunda Yahudi kurallarınca evlenmesi için taliplerinin seçilmesi gerekmektedir. Meryem on iki taliplisinin önünde oturmuş ve önünde de on iki asa konulmuştur. Hangi asa yeşillenirse Meryem'in taliplisi o olacaktır. Marangozluk yapan Yusuf'un değneği yeşerir ve Meryem ona emanet edilir (Kurt, 2010).

Meryem'in Kutsal Ruh Tarafından Hamile Kalması: Matta 1:24-25, Luka 1:31-35 İncilleri'nde; Yusuf ile nişanlı olan Meryem'e Tanrı'nın Baş Meleği Gabriel (Cebrail) tarafından Tanrı'nın isteği ile Kutsal Ruh aracılığıyla hamile kalacağı ve bir erkek bebek doğuracağı ve adının İsa olacağı müjdelenmiştir (Uysun, 2011). Bu doğum

gerçek anadan fakat tohumları Kutsal Ruh tarafından atılmıştır. Nişanlı olan ve henüz bakire olan Meryem şaşkınlıkla durumu kabullenmiştir. Nişanlısı Yusuf, Meryem'in bakire olduğunu ve kendinin de ona dokunmadığı halde hamile kalması üzerine onu terk etmek istemiştir. Fakat Tanrı'nın Meleği tarafından bir gece rüyasında olan biten kendisine anlatılmıştır (

Meryem'in Elizabet Ziyareti: Meryem İsa'ya hamile olduğunda, kuzeni olan Elizabet'i ziyarete gider ve orada üç ay kalır (Cömert, 1980). Kuzeni olan Elizabet ise Yahya (John)'a hamiledir (Luka 1: 39-56).

Beytlehem'e Yolculuk: Meryem ve nişanlısı Yusuf Nasıra'da yaşamaktadırlar. Sezar Augustus tarafından çıkarılan yasa gereği Meryem ve Yusuf'un nüfus sayımı için kendi şehirleri olan Beythelem'e gitmeleri gerekmektedir (Arslan, 2020).

İsa'nın Doğumu: Yusuf ve Meryem Beytlehem'e gittiklerinde boş bir han bulamadıkları için konaklamak için geceyi bir ahırda geçirirler. Konakladıkları bu ahırda Meryem, İsa'yı doğurur. Melek tarafından Kutsal olanın doğumu müjdelendir.

Çobanların ve Gök Bilimcilerin Hediye Sunmaları: Melek tarafından Beytlehem'de bulunan çobanlara Kurtarıcının doğumu söylenmiştir. İsa'nın yemliğin içinde olduğu söylenmiştir (Cömert, 1980). Çobanlar İsa'yı görmeye gitmiş ve Kurtarıcının geldiği haberini herkese iletmişlerdir (Matta 2:11, Luka 2:15). O dönemde Kral Hirodes'in hükümdarlığı hüküm sürmektedir. Kral huzurunda çalışan bilgelerin bir yıldız gördüğü ve bu yıldızın bir kurtarıcıyı sembollediğini öğrenmişlerdir. Bu yeni yıldızın sahibine tapınmak için Beythelem'e giderler. Bu gidişin sebebi ise Kral Hirodes'in isteği üzerine gerçekleşmiştir. Bilgeler İsa'nın yanına gidip ona tapınmış ve çeşitli armağanlar sunmuşlardır. Bu ziyaretten sonra ise Kral Hirodes'e geri dönmeleri gerektiğine dair bir rüya görmüşlerdir.

Çocukların Katli ve Mısır'a Kaçış: Bilge adamların geri dönüp Hirodes'i bilgilendirmemeleri üzerine Kral'ın isteğiyle iki yaş ve altı tüm çocukların öldürülmesi emredilmiştir. Bu sırada Yusuf'un rüyasına bir melek aracılığıyla Mısır'a gitmesi söylenmiştir. Meleğin uyarısı ile Kral Hirodes'ten kaçıp Mısır'a gelirler. Kral ölene kadar burada yaşarlar ve kral öldükten sonra Nasıra'ya geri dönerler.

İsa'nın Tapınağa Sunulması: Meryem ve Yusuf, İsa'nın doğumundan 40 gün sonra Rab'be adamaya gitmişlerdir. O sırada dindar bir adam olan Simeon da tapınaktadır

ve İsa'yı kucaklamıştır. Meryem'e dönüp "Bu çocuğun kaderinde birçoklarının düşüşü ve birçoğunun yükselişi vardır. O Tanrı'nın işareti olarak gönderildi. Birçokları ona karşı duracaktır. En sonunda senin kalbine bir kılıç saplanacak ve bunlar birçoklarının yüreğindeki düşünceleri ortaya çıkaracaktır" (Luka 2:25-35).

İsa'nın Kaybolması: Meryem ve Yusuf her yıl Fısıh Bayram'ında Yeruşalim'e gitmektedirler. İsa, on iki yaşında iken Yusuf, Meryem ve İsa Kudüs'ten dönerken İsa'yı orada unuturlar ve üç gün sonra geri döndüklerinde İsa'nın tapınakta bilginlerle tartışırken bulurlar. İsa'yı alan ailesi Nasıra'ya geri dönmüştür (Luka 2:41-52, Matta 12: 46-50).

Kana Düğünü: İsa, annesi Meryem ve Havarileri bir gün Kana'da bir düğüne giderler. Bu düğünde şarap biter ve İsa suyu şaraba çevirir. Bu yaptığı ilk mucizesi olmuştur (Yuhanna 2:1-12). Bu olaya Meryem'de tanık olmuştur. İsa'nın doğumu ile artık Meryem'in görüldüğü yerler oldukça azalmıştır.

İsa'nın Çarmıha Gerilmesi: İsa halkına öğretilerini yaymaya devam etmektedir. Ancak halkında ona inanmayanlar vardır ve onu reddedmişlerdir (Markos 6: 1-6, Luka 4: 16-30). İsa Kudüs'te halkının isteği üzerine tutuklanır ve yargılanır. Halkın da isteği ile birlikte İsa çarmıha gerilmiştir (Markos 14:42). İsa çarmıha gerildiği sırada bu olaya tanık olan üç Meryem'de oradadır. Anne Meryem, Mecdelli Meryem ve Klopös'un karısı Meryem. Bu olaydan sonra Havariler dağılmıştır ve sadece Yuhanna kalmıştır (Arslan, 2020). İsa çarmıhtayken Havarisi Yuhanna'nın yanında annesinin olduğu ve ölürken annesini Yuhanna'ya emanet ettiği bilinmektedir (Yuhanna 19:26).

İsa'nın ölümünden sonra Meryem, Havari Yuhanna ile Efes'e geldiği ve burada putperest inananlardan uzakta Bülbül Dağı'nda yaşadığı bilinmektedir. Oğlunun ölümüne dayanamayan Meryem, Tanrı'dan oğluna kavuşmasını dilemiştir. Melek tarafından öleceği bildirilen Meryem hem cennete hem de oğluna kavuşma vaktinin geldiği için sevinçlidir. Göğe alınacağı zaman havarilerinde orda olmasını istemiştir (URL-6, 2020).

Meryem kelimesi anlamı İbranice "Mıryem" ve Süyanice "Maryam", Yunanca "Mariam" şeklindedir. Anlamı "Kadın Kadın Peygamber, Prenses, Kraliçe, Ermiş, Kamil, Yüce Ana" anlamlarına gelmektedir. Meryem ismi Kutsal Kitabın Yeni Ahit bölümünde Mariam ve Maria olarak on dokuz kez dile getirilmiştir (Kurt, 2010).

Meryem Tanrı'nın Oğlu'nun annesi, hep bakire kalmış, temiz, günahsız, ölümünden sonra göğe yükselişiyle imanlı ve Tanrı'ya olan sadakati ile bilinmektedir (Budak, 2012).

“Meryem’in Doğumu, Meryem’in Tapınağa Sunuluşu, Meryem’in Evlenmesi, Meryem’e Müjde, Meryem’in Elizabet’i Ziyareti, İsa’nın Doğumu, Kralların Tapınması, İsa’nın Sünnet Edilişi ve Tapınağa Götürülüşü, Pentikost, Meryem’in Ölümü (Koimesis), Meryem’in Göğe Çıkışı, Meryem’in Taç Giymesi” sahnelerinde Meryem görülmektedir (Cömert, 1980).

Meryem, İncil’deki Elçilerin İşleri Bölümü’nde Meryem’in göğe alınması sırasında havarilerin de bulunduğu bölümde yer almaktadır (Elçilerin İşleri 1:14). Vahiy bölümünde ise Meryem’den bahsedilmektedir. Onun hamile ve başının üstünde on iki yıldızdan oluşan bir taç ile doğumundan bahsedilmiştir (Vahiy 12: 1-6), (Kurt, 2010). Paul, Galatyalılar’a gönderdiği mektupta Meryem’den “Tanrı’nın Oğlu’nun Anası” olduğunu belirtmiştir (Galatyalılar’a Mektup 4/5). Hristiyanlıkta bu “Tanrı’nın Anası” unvanı kendisine Efes’te verildiği bilinmektedir.

Kybele ile başlayan Ana Tanrıça Kültü, sonrasında Artemis Kültü ve sonrasında Meryem Kültü’nün de ortak noktaları hayatları boyunca bakire kalmış olmalarıdır (Budak, 2012). Meryem Kültü, Tanrı'ya olan itaati ile bilinen zavallı kimselere yardımseverliği ile bilinen bir kült olmuştur (Kurt, 2010).

Üç Meryem: İsa’nın hayatında ise bilinen üç Meryem vardır. “Hz. Meryem, Mecdelli Meryem ve Beytanyalı Meryem”dir. Mecdelli Meryem, İsa’ya inananlardan ve onunla gidenlerdendir. Günahlarından İsa’ya olan inancı sayesinde kurtulmuştur. İncillerde kendisinin içinden İsa’nın yedi tane cin çıkardığı belirtilmiştir (Luka 8:2-3, Markos 16:9). Son olarak İsa çarmıhtayken onun yanı başında bulunduğu belirtilmektedir (Yuhanna 19:25, Matta 26:56). Sonrasında İsa’nın tekrar dirilişinde İsa’yı ilk gören kişi olduğu söylenmiştir (Matta 28:8-10). Beytanyalı Meryem de İsa’yı takip edenler arasında olmuştur. Yerusolim’de Betanya köyünde yaşadığı bilinen Meryem, kardeşleri Marta ve Lazar ile adı geçmektedir. Bu üç kardeş İsa’nın yoldaşları olarak bilinmektedir (Luka 10:38-42, Yuhanna 11:1-57, Yuhanna 12:1-11).

Meryem’in Hristiyanlıktaki önemine bakıldığı zaman ise İsa, Hristiyanlıkta nasıl kilise olarak inanılmaktaysa Meryem’de “Kilisenin Anası” olarak bilinmektedir. Bu inanış

ona kutsallığından dolayı bahşedilmiştir. İnsanlara yardımseverliği ile hem onların hem de melek ve azizlerin annesi olarak görülmüştür. Hristiyanlığın oluşumundaki önemli etkileri olduğu bilinen konsillerin de Meryem Ana'ya önem verdiği bilinmektedir (Budak, 2012). Hristiyanlığı şekillendiren Efes Konsili 431 yılında yapılmıştır. Bu konsilde kendisine “Theotokos (Tanrı Doğuran)” unvanı verilmiştir. Dolayısıyla İsa'nın annesi Meryem burada yaşadığı için Hristiyanlar için oldukça önemlidir. Aziz Paul'un, misyon yolculukları sırasında birden çok kez burayı ziyaret ettiği ve üç yılı aşkın süre burada kaldığı bilinmektedir. O dönemde Hatay'dan sonra Efes'in de Hristiyanlık için önemli bir merkez olduğu bilinmektedir. İlk Hristiyan topluluklarının kurulmasında statüsü epeyce fazladır (Kunt, 2014).

Uysun (2011)'a göre, Meryem'in kiliselerde görüldüğü sahneler; Meryem'e Müjde, Meryem'in Elizabeth'i Selamlaması, Meryem'in Masumiyetinin Kanıtlanması, Beytlehem'e Yolculuk İsa'nın Doğumu, Kralların Tapınması, İsa'nın Mabede Takdimi, Mısır'a Kaçış, Kana Düğünü, Çarmıh Sahnesi, Son Yakarış (Deisis), Pentekost Günü (Meryem ve Havariler Üzerine Kutsal Ruh İnmesi)'dür.

Meryem tasvirleri tek başına, kucağında bebek İsa, kendi yaşamı anlatımı ve İsa'nın yaşamı şeklinde tasvir edilmektedir. Siyah giysili başı örtülü ve kafasının çevresinde hale olduğu görünür. Giysisinin bazı fresklerde omuzlarının görüldüğü ve bazılarında ise kol ve ayakuçlarında haç figürlü resmedilmiştir (Uysun, 2011). Çoğu zaman kırmızı veya mavi renklerde tasvir edilen Meryem insan ve gök ile olanı temsil eder. Meryem göğe alınacağı zaman başucunda İsa ve elinde bir güvercin figürü vardır. Bu güvercin ruhun sembolü olmaktadır. Bu olay önceleri Yahya'nın Ürdün Nehri'nde İsa'yı vaftiz ettiğinde İsa'nın üstüne inmesiyle aynıdır (Budak, 2012).

Meryem'in nasıl, nerede kaç yaşında öldüğü bilinmemektedir. Kimileri ölüm yeri için Kudüs diye inansa da çoğu Efes'te ki Bülbül Dağı'nda öldüğü inanışı içerisinde. Her yıl 15 Ağustos'u izleyen ilk Pazar Günü ölüm yıl dönümü olarak anılmaktadır. (Kurt, 2010). Meryem adına birçok kilise yaptırılmıştır. Ve bu yerlerin hepsi kutsal sayılmıştır. Meryem Ana Kilisesi, Meryem adına yapılmış kiliselerin birincisidir. Ölümünden sonra Efes'teki Meryem Ana Evi/Kilisesi hac yeri ilan edilmiş ve buraya hacı olarak geldikleri bilinmektedir. Burada dua edenler mum yakıp dileklerini iletirler. Çoğu zaman eşyalarını da Meryem'in mezarının olduğuna inanılan yerde bırakırlar. İçerisinde bulunan suyun şifalı olduğu da söylenmektedir. Şifasal yönü

bilinen Meryem için dua etmeye çeşitli rahatsızlığa sahip olanlar gelmektedir (Budak, 2012).

Sadece Hristiyan turistler tarafından ziyaret edilmeyen Meryem Ana Kilisesi Müslüman turistler tarafından da oldukça rağbet görmektedir. Çünkü Hristiyanlıkta olduğu kadar Müslümanlıkta'da önemli bir figür olmuştur. Kur'an'da ismi geçen sayısız kadınlardan biri olmuştur (Arslan, 2020). Müslümanlıkta "İffetin Sembolü" olmuş Meryem, Kur'an'da kadınların en yücesi olarak geçmektedir. İslam'da da temizliğiyle ve İsa'yı dünyaya getirmesiyle kutsallığıyla ön plandadır (Budak, 2012). Meryem Ana'nın Evi dışında St. Jean adına Ayasuluk Tepesi'ndeki kilise oluşumu vardır. Bu kilise St. Jean'ın yaşamını burada sürmesi ve ölünce buraya gömülmüş olmasıdır. Mezarının olduğu yer sonradan bazilikaya çevrilmiştir.

3.1.42. Yedi Uyurlar- Efes

Fotoğraf 3.29. Yedi Uyurlar / Tarsus Müzesi

Kaynak: Yazarın arşivinden

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl -5. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: İzmir/ Efes, Mersin / Tarsus, Kahramanmaraş/ Afşin, Diyarbakır/ Lice

Anma Günü: 27 Temmuz (Batı), 4 Ağustos ve 22 Ekim (Doğu)

Genel Bilgiler: Hristiyanlıkta 5. Yüzyıla Stephenus (Efes Piskoposu) dayanan 13. Yüzyılda ise Jacabus de Voragine tarafından yazılan “Altın Efsane (Legenda Aurea) isimli el yazmasından öğrenilmektedir (Arslan, 2019: 692).

Hristiyanlıkta Yedi Uyurlar (Seven Sleepers) ile bilinen yedi gencin hikâyesinden Batı Avrupa’da VI. yüzyılda Süryanice metinlerden öğrenilmektedir. Bu metin sonradan Latinceye çevrilmiştir (Budak, 2012). Ashab-ı Kehf’in kelime anlamı Ashab kelimesi çoğul anlamda “koruyucular, dostlar, sahipler” anlamında Kehf ise “mağara” anlamında kullanılmaktadır (Polat vd., 2013). Buna istinaden Cave Friends (Mağara Arkadaşları) anlamına gelmektedir (Mersin İl Özel İdaresi, 2009). Eshab-ı Kehf, döneminde putperest inançlı hükümdardan kaçıp bir mağaraya sığınarak uykuya dalan yedi gencin ve bir köpeğin hikâyesi olmuştur. Birçok yerde Yedi Uyurlar efsanesi farklı şekillerde anlatılsa da genelde hepsi aynı olmuştur (Akgün, 2020).

Efsanesi: Yedi Uyurlar efsanesi Hristiyanlığın henüz resmi din olarak kabul görmediği zamanlarda olmuştur. Hristiyanlığın yavaş yavaş Anadolu toprakları içerisinde kabul görmesiyle birlikte Hristiyanlığı benimsemeyen hükümdarlar tarafından halklarına çeşitli zulümler gösterilmiştir (Demir, 2013). O dönemin Roma Hükümdarı olan Decius, zalim Pagan din inançlı bir hükümdardır. Döneminde ise Pagan inançta olmayan insanları istememektedir. Decius Dönemi’nde sadece Pagan dini tanrı ve tanrıçaları geçerli sayılmıştır. Mahkemelere çıkarılan ve yargılanan insanlar mahkeme huzurunda Pagan din inancını kabul ettirilmeye zorlanmıştır. Efes’te imanlı olan ve tek tanrılı dine inanan Hristiyanlığı benimseyen Maksimianus, Malkhus, Marcianus, Dionysius, Johannes, Serapion ve Konstantin isimli yedi genç Decius’un önünde İsa’nın yolundan gideceklerini bu sebeple Paganizmi kabul etmediklerini söylemişlerdir (Akgün, 2020). Hükümdar Decius tarafından kendilerine belli bir zaman tanınmış ve Paganizmi kabul edecekleri diretilmiş aksi halde ölümle cezalandırılacakları söylenmiştir. Bunun üzerine kararlarından dönmeyen yedi genç Efes’ten kaçma kararı almış ve sadece dönemin parasından biraz alarak Panayır Dağı’nda bir mağaraya sığınmışlardır. Kendilerine tanınan süre dolduğunda Decius, bu yedi kardeşi sormuş onların Efes’te bir mağaraya saklandığını öğrenmiştir. Saklandıkları mağarada açlıktan ölüme terk edilmeleri için Decius, mağaranın girişine duvar ördürmüştür. Bu yedi genç ve yanındaki köpekleri ile birlikte burada uykuya dalmışlardır. Eshab-ı Kehf bir gece kadar uyduklarını sansalarda aslında 300 sene

uyudukları bilinmektedir. 300 yıl uyudukları bilinen bu yedi genç, II. Theodosius döneminde mağarayı kullanmak isteyen bir kişi tarafından açtırıldığında uyanmışlardır (Budak, 2012). Uyandıklarında ise yılların geçtiğini anlamamışlardır. O dönemde artık Hristiyanlık dini resmen kabul edilmiştir. Bu duruma oldukça şaşırın Yedi Uyurlar'dan biri yiyecek almak için şehre inmiştir. Ekmek alacağı anda Decius zamanından kalan paralarını halk görünce oldukça şaşırmışlardır. Efes Piskoposu onlara inanmakta zorluk çekmiş bu yüzden İmparator II. Theodisous ve eşini çağırarak istemiştir. Mağaraya gittiklerinde anlatılan gibi buldukları için onlara saygı duyulmuştur.

Hristiyanlıkta Yedi Uyurlar'ın ismi; "Maximilianus, Malchus (Markos), Martinianus, Constantinus, Dionysius, Lohannes ve Serapio" olarak geçmektedir (Sümer, 1989).

Yedi Uyurlar Hristiyanlıkta aziz olarak kabul edilmişlerdir. Latin Kiliselerde 27 Temmuz'da anılırken, Ortodokslarda 4 Ağustos mağaraya saklanma zamanı ve 22 Ekim uyanış tarihleri olarak kutlanmaktadır. (Budak, 2012).

Hristiyanlıkta önemli olan Yedi Uyurlar İslamiyet açısından da önemli sayılmıştır. Yedi Uyurlar efsanesi Kutsal Kitaplardan sadece Kur'an'da geçtiği için daha çok Müslümanlık için önemli olmuştur (Demir, 2013). Çoğu kaynakta sayıları altı kimilerinde ise yedi olarak geçmektedir. Müslümanlar için Kur'an'da geçen 18. Kehf Suresi 22. ayet sebebiyle önemli kabul görürmüşlerdir (Akgün, 2020). Bu ayette "Onların sayısını en iyi Rab bilir, onlar yedi kişidir sekizincileri ise köpekleridir" şeklinde geçmektedir. Kur'an da uyanma süreleri ise üç yüz yıl söylenmiştir. İslamiyet dininde isimleri ise; "Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernuş, Debernuş, Sazenuş, Kefeştatayuş ve köpekleri Kıtmir" olarak söylenmektedir (Mersin İl Özel İdaresi, 2009).

Her iki din için de ortak kabul edilen dinden sapmaları istenen yedi gencin karalılıkları ve mucizevi bir biçimde uykuya daldırılması Tanrı tarafından korunup kollanmış olmalarıdır. Hatta diğer kültürler de ise Yedi Uyurlar Kültü zorluk karşısında saklandıkları veya sığındıkları bir simge olmuştur (Akgün, 2020).

3.1.43. Amoriunlu Kırk İki Aziz

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 6 Mart

Genel Bilgiler: 845 yılında Samarra’da idam edilen efsanevi azizlerdir. Keşiş Euodios şehit olan askerlerin hikâyesini muhtemelen onlar öldükten hemen sonra yazmıştır. Ortodoks Hristiyanların tarihinde önemli kabul gören 42 Bizans askerinin esir alınması ve 845 yılında Irak Samarra Kenti ‘nde idam edilmişlerdir. O dönemlerde esirler fidye karşılığı verilmektedir. Fidyeleri verilmiş 42 Bizans asker şehidin dönemin halifesi tarafından dinsel açıdan şehit ettirilmesi olayıdır. Bu olay Rum Ortodoks Hristiyan kaynaklara geçirilmiştir. Aziz unvanı verilen bu 42 asker şehit Bizanslıların dini törenlerinde anılmaya devam etmektedir (Kazdhan, 1991:800-801).

3.2. İç Anadolu ve Kapadokya’nın Önemli Azizleri

3.2.1. Kapadokyalı Babalar

“Kapadokyalı Babalar” olarak bilinen Aziz Büyük Basil, Basil’in kardeşi Nyssalı (Kapadokya, Nevşehir) Gregor ve arkadaşı olan Nazianzolu (Aksaray, Bekarlar) Gregor Hristiyanlık için önemli isimler olmuşlardır (Temiztürk, 2016). Bu azizler aynı dönemde 4. yüzyılda Kapadokya’da yaşamışlardır. Onlardan “Kapadokyalı Babalar, Üç Kapadokyalılar, Kapadokya’nın Kilise Babaları” şeklinde de bahsedilmiştir. Onlar Hristiyanlığın Kapadokya Bölgesi’nde yayılması ve şekillenmesi için önemli isimler olmuşlardır. Kapadokyalı Babalar hem piskopos hem de teolog olarak da bilinmektedir (Dinç, 2020). Kapadokyalı Babalar heretik (sapkın) düşünceye karşı göstermiş oldukları tavırla ve “Baba, Oğul ve Kutsal Ruh (Teslis)” inancının temellerini oturtmuşlardır. Bu göstermiş oldukları tavır yaptıkları işler sayesinde Hristiyanlar tarafından aziz kabul edilmişlerdir.

3.2.1.1. Aziz (Büyük) Basil- Caesarea

Fotoğraf 3.30. Aziz (Büyük) Basil / Gümüşler Manastırı

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 329-379 civarında

Görüldüğü Yerler: Aziz Basil Şapeli (Göreme), Bezirhane Kilisesi, Yılanlı Kilise Kariye Müzesi, Gümüşler Manastırı, Sarıca Kilise, Trabzon-Ayasofya Müzesi, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi

Anma Günü: 1 Ocak (Katolik), 2 Ocak (Ortodoks), 30 Ocak (Gregor ve John Chrysostom ile)

Genel Bilgiler: Aziz Büyük Basil, M.S. 329 yılında Kayseri (Caesarea)'de dünyaya gelmiştir (Adıbelli, 2002). Doğu Kilisesi'nin önde gelen isimlerinden olmuş ve ilk olarak kilise babalarından biri olarak anılmıştır (Dinç, 2020). Hristiyanlığa yapmış olduğu katkılar sonucunda kilise tarafından "Büyük (Great)" unvanı kendisine bahşedilmiştir (Genç, 2012).

Basil, dindar ve Hristiyan bir ailede dünyaya gelmiştir. Hristiyanlığa karşı yapılan zulümler zamanında yaşamış olan bu ailenin büyükbabası tarafından aileyi yanına alarak Pontus (Karadeniz)'a gittiği bilinmektedir (Dinç, 2020). Emmelia adında bir martyre evli olan Basil'in babası Senyör Basil, hem öğretmenlik hem de avukatlık yapmaktadır. Beşi kız beşi erkek on çocuklu ailede olan Basil'in kendi gibi üç kardeşi; Azize Makrina, Nyssa'lı Gregory ve Sebaste'li Peter Basil'de aziz unvanı almışlardır (Adıbelli, 2000). Basil ilk olarak dini konularda eğitimini babası tarafından almıştır.

12 yaşındayken babası vefat etmiştir. Basil'in, büyükannesi olan Azize Makrine, Origen'in öğrencisi olan Kapadokya Bölgesi'nde Hristiyanlığın yayılmasına etkin bir isim olan Gregor Thaumaturgus (mucize işleyici) öğrencisidir. Büyükanne Makrina ilk olarak Gregor (mucizeci olan)'un öğretisinin eğitimini almıştır. Basil, 15 yaşında ilköğrenimini Kapadokya'da aldıktan sonra eğitimini tamamlamak için Konstantinapolis ve Atina'ya gitmiştir (Temiztürk, 2016). Atina'da ki eğitimi sırasında Nazianzoslu Gregor ile dostluklarının temeli atılmıştır (Adıbelli, 2002). Eğitimi tamamladıktan sonra vaftiz edilmiş ve çilekeş bir hayat geçirmek için Pontus'ta yaşamaya karar vermiştir. Kutsal Kitap alanında çalışmalar yapan Basil, Nazianzos (Aksaray)'lu Gregorios ile beraber Origenes eserlerinden seçtikleri parçaları bir arada toplamışlardır (Budak, 2012).

Kendi gibi aziz olan kardeşi Azize Makrina'dan oldukça etkilenmiş ve bu nedenle Anadolu'da Pontus'ta kendilerine olan bir arazide ilk kez manastır cemiyetini bir araya getirmiştir (Madrigal, 2015). Sonrasında ise kadın ve erkekler için birçok manastır inşa etmiştir (Dinç, 2020). Basil manastır hayatına şekil veren ve yeni bir bakış açısı ilave etmiştir (Uysun, 2011). Birçok şehirde okullar ve manastırlar inşa ettiren Büyük Basil, manastır sistemine de ismini veren kişi olmuştur (Budak, 2012). O manastırdaki yaşam tarzı olan biraradallığı kabul etmiş bu sebeple tek yaşanılan çilekeş hayatı uygun bulmamıştır. Büyük Basil'e göre bir papazın halk ile iç içe yaşaması gerekmektedir. Büyük Basil, Hristiyanların manastır hayatlarını kiliselerde sapkınlığa uğratmaması ile de bilinmektedir. Manastır hayatı hakkında yazmış oldukları Doğu'daki manastır sistemi (Monastizm) bakımından önemli olmuş hatta çoğu kaynakta "Doğu Monastizmi Babası" olarak bahsedilmiştir. Büyük Basil, doğu ile batıyı harmanlayarak Yunan ve Mısır ilimini bir araya getirmiş ve manastır hayatına ve kiliselerdeki hizmetlere yansıtmıştır. Büyük Basil'in manastır sistemi Anadolu'da Göreme, Soğanlı, Ihlara ve Açık Saray'da da bulunmuştur (Budak, 2012). Manastırda kuralları belirleyen Basil, "Manastır Kuralları" adında bir kitap yazmıştır. Bu kitap doğu ve batıda da oldukça popüler hale gelmiştir. Günümüzdeki manastırlarındaki kuralların hala bu kitabın ışığı doğrultusunda uygulandığı bilinmektedir (Dinç, 2020).

O dünyada bilinen ilk bakımevi kurucusu olarakta bilinmektedir. Bakıma muhtaç kimseler için kendi sahip olduğu toprakları satmıştır. Pontus'ta 356 yılında kendi

kurduğu manastırda hasta, bakıma muhtaç, yoksul kimselere karşı kendini sorumlu hissetmiş ve kendi gelirinden hastane ve hanlar içeren bir kompleks inşa ettirmiştir.

Kutsal üçleme olan (Baba, Oğul ve Kutsal Ruh) karşıtlarına karşı duruş sergilemiştir. Büyük Basil'e göre Mesih inancı Baba ile başlar, Oğul ile devam eder ve Kutsal Ruh ile bütünleşmiştir (Tiefenbach, 2012). Basil, "Kutsal Ruh Üzerine" eserinde Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u bir olduğunu dile getirmiştir (Genç, 2012).

Manastır hayatıyla ön planda olan Büyük Basil bunun yanı sıra konuşma yetisi iyi olan, kilisenin akla dayalı yönetimi ve Tanrı Bilimi ile yakından ilgilenmiş olan bir azizdir (Budak, 2012). Aynı zamanda kiliseden kopan grupları tekrar bir araya getiren bir uzlaştırıcı statüsü sağlamıştır (Tiefenbach, 2012). 367 yılında rahip olan Büyük Basil, 370 yılında Kayseri (Caesareia) Piskoposu olarak görev yapmıştır. Piskopos olduktan sonra yeni yasalar ve maneviyatta düzen sağlamıştır. 365 yılında Aryan hareketine karşı mücadele etmesi için Nazianzos'lu Gregor tarafından Büyük Basil Kayseri'ye çağırılmıştır. Arianizm hareketine karşı yapmış olduğu mücadele karşısında Büyük Basil, zaferi de beraberinde getirmiştir. O doğuda "Tanrı'nın Doğudaki Kurtarıcısı, Tamircisi" olarak adlandırılmıştır. Yapmış olduğu çalışmalardan sadece yazdığı 366 mektubu günümüze ulaşmıştır. Aristoculuğa karşı gelmesiyle oldukça bilinir (Budak, 2012).

Aziz Basil, M.S. 379 yılında doğum yeri olan Kayseri'de vefat etmiştir. Öldükten iki yıl sonra karşı çıktığı aryan hareketi yavaş yavaş düşmeye başlamıştır (Dinç, 2020). Hristiyanlık için yapmış olduğu işler sebebi ile ölümünden sonra azizlik mertebesine yükselmiştir (Budak, 2012). Kapadokya Açık Hava Müzesi'nde adını alan bir şapeli bulunmaktadır. Aziz Basil Şapeli içinde ve pek çok kilise de azizin tasvirleri bulunmaktadır.

3.2.1.2. Aziz Nazianzoslul Gregor

Fotoğraf 3.31. Aziz Nazianzoslul Gregor

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 329/30-390

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi, Gümüşler Manastırı, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi

Anma Günü: 9 Mayıs (Batı), 25 Ocak (Doğu), 30 Ocak (John Chrysostom ve Basil ile birlikte)

Genel Bilgiler: Aziz Nazianzoslul Gregor, M.S. 329/330 yılında Aksaray'ın yakınlarında bulunan Bekârlar Kasabası'nda dünyaya gelmiştir (Uysun, 2011). Varlıklı bir aileden gelen Gregor, kendisi ile aynı isimde olan babası Gregor (Kayseri Piskoposu), annesi Nonna, Gorgonia isimli bir ablası ve Sezar isimli bir de kardeşi vardır (Budak, 2012). Babası Gregor vaftiz olup Hristiyanlığı benimsemiştir. Bu olayda en büyük etken karısı Nonna'dır (Dinç, 2020). Nazianzoslul Gregor, uzun süre çocukları olmayan baba Gregor ve anne Nonna çiftinin sonradan olan çocuklarıdır. Anne Nonna, Tanrı'ya dua etmiş ve eğer bir çocuğu olursa Tanrı hizmetine

---

5 Nazianzos : Aksaray Güzelyurt'a 30 km. uzaklıkta eski adıyla Nenezi olan bir köy. Bekar Sultan Türbesinden ötürü günümüzdeki adı Bekarlar Köyü.

adayacağını belirtmiştir. Gregor doğduktan sonra Nonna onu Tanrı hizmetine adamıştır. Nazianzoslu Gregor'un annesi Nonna çocuklarını Hristiyan din inancına göre yetiştirmiştir (Tokay, 2007). Hatta Nazianzoslu Gregor annesinden çok katı kuralcı olarak bahsetmektedir. Annesinin Pagan dininden kimseyle görüşmediği ve pagan tapınaklarının dahi önünden geçmediğini söylemiştir. Buna rağmen Gregor annesinden buna rağmen iyi niyetli ve yardımsever biri olarak belirtmiştir (Dinç, 2020).

Saygın bir ailede doğan Gregor, görüşleriyle, kiliseye yapmış olduğu katkılarıyla Hristiyanlık dini adına önemli bir şahsiyet olmuştur (Göregen, 2017). Bu sebeple Nazianzoslu Gregor, 4. yüzyıl için önemli kilise babalarından birisi olarak bilinmektedir (Uysun, 2011). Babası piskopos olan Gregor, babası ölene kadar onun yardımcısı olmuştur. Kilise öğretilerini savunan önemli simalardan birisi olmuştur. Bu sebeple de "Kilise Babası" olarak Batı'da büyük ilgi görmüştür (Budak, 2012).

Nazianzoslu Gregor öğrenimi için ilk olarak Kapadokya'da sonrasında ise Kayseri, İskenderiye ve Atina'da bulunmuştur (Adıbelli, 2002). Atina yolculuğunda hayatıyla ilgili oldukça büyük bir dönüm noktası olmuştur. Atina'ya gitmek için bindiği gemi fırtınaya kapılmış ve Gregor'un aklına daha vaftiz olmadığı gelmiştir. Dehşete düşen Gregor bu felaketten kurtulmuştur. Gregor'un öğrenim süreci otuzlu yaşlarına kadar sürmüştü ve Aziz Basil ile dostlukları Atina'da başlamıştır. Basil önce Atina'dan ayrılmış Gregor bir süre daha kalmıştır. 30 yaşında Atina'dan ayrılmış ve kendini çileci bir yaşama adamıştır. Çok az ekmek yiyip sadece su içerek hayatını devam ettirmiştir. Bu arada bol bol Tanrısına dua etmektedir (Dinç, 2020).

Babası ile aynı isimde olan Gregory, babası tarafından papaz olarak atanmış ve onun ölümüne kadar babasının yardımcısı olarak görevini sürdürmüştür. 381 yılında başkan sıfatıyla bulunduğu Konstantinapolis Konsili'nde Ortodoks inancın güçlü isimlerinden olmuş ve Neo-Aryanizmin (İsa'nın kutsallığının inkâr edilmesi akımı) başındaki isim Eunomios'u savunanlara karşı duruş sergilemiştir. Konsilden sonra görevinden istifa etmiş ve memleketine dönmüştür. Aziz Gregory ölmeden önceki zamanlarını ise üreterek yazıya aktarmış ve düşünmekle meşgul olarak geçirmiştir.

Arkadaşı Basil Gregor'u Kapadokya (Sasimes) Piskoposu olarak atamıştır (Adıbelli, 2002). Babasının ölümünden sonra İsaüira'da manastır hayatına başlamıştır. O da

diğer Kapadokyalı Babalar gibi üç birliği savunmuştur (Tiefenbach, 2012). Gregor teolog unvanını yapmış olduğu teoloji alanındaki sayısız çalışması ile ün kazanmıştır (Dinç, 2020).

Gregor Yunan antolojisi üzerine sekiz ayrı kitap yazmıştır. Diğer Kapadokyalı Babalar gibi o da şiir ve mektuplar yazmıştır. En önemli eseri ve en bilindik olan “Carmen De Se İpso (Kendimle Alakalı Bir Şarkı)” şiiridir. Şiirleri ise genellikle dini konular üzerine olmuştur (Budak, 2012). Tanrı bilime üzerine uzmanlaşmış ve kutsal yazılara bağlı kalmıştır (Göregen, 2017).

Nazianzolu Gregor, Aksaray’ın Arianzos şehrinde M.S. 390 yılında ölmüştür. Öldükten sonra cenazesi Konstantinapolis’e getirilmiştir. Şehir haçlıların işgaline uğradığında gizlice Roma’ya götürülmüştür (Dinç, 2020). Kutsal kabul edilen eşyaları Vatikan’da ki Aziz Petrus Kilisesi’ndedir. Her zaman Yannis Hrisostomos ve Aziz Basil ile tasvir edilen Gregor genellikle kare sakalı, genç ve sağlıklı yüzü ve kel kafası ile tasvir edilmektedir.

3.2.1.3. Aziz Nyssalı Gregor/ Gregorios

Fotoğraf 3.32. Aziz Nysalı Gregor minyatürü (II. Basil Menelogionu)

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 335/40- ?

Görüldüğü Yerler: Yılanlı Kilise, İstanbul Fethiye Müzesi, Kariye Müzesi, Gümüşler Manastırı

Anma Günü: 10 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz Nysaalı Gregor M.S. 335 Niksar (Neokaiseria)'da dünyaya gelmiştir. Büyük Basil'in kardeşi olan Gregor, Kapadokyalı Babalar'ın en genç ismi olmuştur. 10 çocuklu bir aileden gelmekte olan Gregor ailenin üçüncü evladıdır (Tiefenbach, 2012). Küçük yaşta babası ölen Gregor, abisi Basil hem anne hem de baba hem de öğretmeni olmuştur. Bu sebeple Nyssalı (Nevşehir) Gregor abisinden övgü dolu sözlerle bahsetmiştir. Nysaalı Gregor'da abisi Nazianzuslu Gregor gibi ablaları Makrina'dan etkilenmişlerdir (Dinç, 2020). Kiliselerde okuma yapmakta olan Gregor hitabet öğretmeni olmuştur. 25 yaşında Theosebıs adıyla bir kadınla hayatını birleştirmiştir (Madrigal, 2015).

Gregor'un ölüm tarihi tam net bilinmese de 335 ila 394 yılları arasında yaşadığı bilinmektedir. Asıl mesleği hukukçu olmasına rağmen yaşadığı dönemde önemli bir ilahiyatçı olmuştur. Aziz Basil'in kardeşi olan Gregor'un eğitiminde Nazianzoslu Gregor'un etkileri oldukça fazla görülmüştür (Adıbelli, 2002). Felsefe ve konuşma sanatı olan (retorik) alanında eğitimler görmüştür. Aziz Nysaalı Gregor, yaşamında bekârlığı savunmuş ve bekâr kalma düşüncesinde olmuştur. M.S. 360 yılında ise manastır yaşamına başlamıştır. Nysaa piskoposu olmuştur. Kapadokya'daki vali tarafından sürgüne yollanmış ve vali öldükten sonra Kapadokya'ya geri gelmiştir.

Diğer Kapadokyalı Babalar gibi karşı olmuştur. Vaazlarını dinsel yönde oluşturduğu kitaplarla bir araya getirmiştir. Bu çalışmalarını aynı zamanda Hristiyan ilahiyatına da yön vermiştir (Budak, 2012). O çalışmalarını mistik düşünce üzerine yapmıştır (Dinç, 2020). Hristiyanlık adına önemli olan Antakya ve I. Konstantinapolis Konsillerine katılmıştır. Özellikle de Konstantinapolis Konsili'nde oldukça etkileyici bir konuşma yapmış olan Gregor, bir süre kadar Sivas Piskoposluğu da yapmıştır (Uysun, 2012).

Oldukça kültür sahibi Gregor dönemindekiler arasında en kültürlü olarak sivrilmıştır. Tıp, astroloji ve geometri alanlarında kendini geliştirmiştir. Çağdaşları olan ünlü filozofların düşünce tarzlarını çözmüştür. Onun teolojisi insanın Allah adına ve onun tarafından yaratıldığını savunmaktadır. Kutsal Üçlemeyi savunmuştur. Aynı zamanda mistik teolojinin kurucusu olmuştur (Budak, 2012). Gregor'un eserleri; "Oratio Catechetica Magna, Bekâret Üzerine, Ruh ve Diriliş Üzerine" gibi çalışmalar yapmıştır. Birçok bilimsel çalışma yapan Gregor, özünde sapkın düşünceye ve öğretmeye karşı tutumudur (Dinç, 2020).

Ölümünden sonra yapılan İznik Konsili'nde Hristiyanlık için yaptıklarıyla "Babaların Babası" unvanı almıştır (Uysun, 2012). Genelde koyu renk saçla, sivrileşen sakallı piskopos tarzında tasvirleri bulunmaktadır.

3.2.2. Aziz Amphilochios- Ikonium

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Konya Alaaddin Tepesi

Anma Günü: 23 Kasım

Genel Bilgiler: Aziz Amphilochios M.S. 340-45 yılları civarında Diokaseria (Uzuncaburç/ Silifke)'da dünyaya gelmiştir. Amphilochios'un, çocukluk ve gençlik yılları ile ilgili bilgiler kuzeni olan Nazianzoslu Gregor ve Libenius'tan öğrenilmektedir. Kapadokyalı Babalar olarak anılan Basil ve kardeşi olan Gregor'un çok yakın arkadaşıdır (Ulutürk ve Uncu, 2017). Hatta bu sebeple onların gölgesinde kaldığı söylenmektedir. İlk eğitimini Antakya'da Libanius'tan almış ve sonrasında 10 yıl civarı Konstantinapolis'te eğitim aldığı retorik üzerine çalışmalar yapmıştır. M.S. 374 yılında ise Ikonium (Konya) Piskoposu Faustinus'un ölümünün üzerine Büyük Basil tarafından piskoposluk görevine atanmıştır (Ulutürk ve Uncu, 2017). Çalışmalarının çoğu günümüze ulaşamamıştır. Sadece dokuz vaaz ulaşabilmiştir. Bu çalışmalar İncil üzerine yapılmış çalışmalardır. İncil'in bazı bölümlerini şiirsel dilde yorumlamıştır (Baldwin, 1991:80). Papaz ve teolog olarak iki farklı kimliği olan Amphilochios, M.S. 394 Konstantinapolis'te bir sinodda bulunmuş ve sonrasında öldüğü bilinmektedir (Ulutürk ve Uncu, 2017). Konya Alaaddin Tepesi'nde adına bir kilise yapılmıştır. Türkler tarafından bu yer ilk başta mescid sonra saat kulesine çevrilmiştir. Platon'un adından esinlenen Türkler buraya sonraları ise "Eflatun Mescidi" demişlerdir (Urgun, 2011).

3.2.3. Aziz Eudokimos- Kapadokya

Fotoğraf 3.33. Aziz Eudokimos

Kaynak: (URL-19, 2020)

Yaşadığı Yıl: 807-840

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 31 Temmuz

Genel Bilgiler: Bizans askeri olan Aziz Eudokimos, M.S. 807 yılında Kapadokya’da dünyaya gelmiştir. Babası Basil’in yönetimde etkin rol oynamaktadır. Aziz Eudokimos, kariyer hayatına Konstantinapolis’te adım atmıştır. İmparator Theophilos (813-42) Kapadokya’da rütbesini yükseltmiştir. Hayatı iki farklı şekilde ele alınmıştır. Aziz Simeon Metaphrastes ve Konstantin Akropolies (13. yüzyıl) tarafından yazılan hayat hikâyelerinde askerliği, hayatı ve ölümü anlatılmıştır. Konstantin Akropolies tarafından kaleme alınan eser daha geniş kapsamlıdır. Bu eserde ilk bölümde azizin hayatına dair bilgiler verilirken ikinci bölümünde ise azizin röliklerinin Konstantinapolis’e götürülmesi sırasında gerçekleştirdiğine inanılan mucizelere yer vermektedir. Annesi tarafından istenen röliği Joseph (rahip) tarafından çalınmıştır. 840 yılında Kapadokya Charsianon’da öldüğü bilinmektedir. Öldüğünde güzel üniforma ile defnedilmiştir. Tasvirlerinde asker giysileri içerisinde resmedilmiştir. Duvar

resimlerinde kendi gibi şehit edilen George, Demetrios gibi azizlerle gösterilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:740).

3.2.4. Aziz Firmilian- Caesarea Mazaca

Yaşadığı Yıl: ?- 268

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 28 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Firmilian, 230-68 yılları arasında Caesarea Mazaca Piskoposluğu görevi yapmıştır. Origenes ile tanışan Aziz onu Kapadokya'ya davet etmiştir. Origenes ile hem öğrencisi hem de arkadaşı olmuştur. Decius Dönemi (249-51) dinden çıkan kişilerin yeniden vaftiz edilmesi ile ilgili münakaşaların tam merkezinde bulunmaktadır. Bu düşüncesi sebebiyle I. Stephen (Papa) tarafından dinden çıkarılmıştır. Aziz Firmilian birçok kilise toplantılarında bulunmuştur. Savunmuş olduğu düşünceyi ve Samsatlı Paul'u desteklemek amacıyla ile çıktığı yolculukta aziz, 268 yılında Tarsus'ta ölmüştür (Tiefenbach, 2012).

3.2.5. Aziz Georgios/Aya Yorgi- Lydda/ Kapadokya

Fotoğraf 3.34. Aziz Georgios ve Theodoros ejderhayı öldürürken/ Yılanlı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: ?-303 civarlarında

Görüldüğü Yerler: Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi (Büyükada), Azize Barbara Şapeli, Yılanlı Kilise, Gülşehir Karşı Kilise, Gülşehir Vaftizci Yahya Kilisesi Çarıklı Kilise, Elmalı Kilise, Karanlık Kilise, Azize Katherina Kilisesi, Saklı Kilise,

Kırkdamaltı Kilisesi, Van-Ahtamar Kilisesi, Sümela Manastırı, Trabzon- Ayasofya Kilisesi, Aziz Basil Şapeli

Anma Günü: 23 Nisan, 24 Eylül, 6 Mayıs,

Genel Bilgiler: Aziz Georgios M.S. 280 yılında tam bir Hristiyanlık düşmanı olan İmparator Dioklitianos döneminde yaşamıştır. Babası Kapadokyalı, annesi Filistinlidir. Aziz'in babası dönemin imparatoru olan Dioklitianos hizmetinde çalışmıştır (Budak, 2012). Zengin bir aileye mensup Georgios'un babası Putperest, annesi ise Hristiyandır. Babasının ölümünden sonra Roma ordusunda asker olmuştur (Uysun, 2011). Tribunus (binbaşı) olarak bilinmektedir. Orduda olduğu dönemde rütbesi yükselmiş general olmuştur (Yumuk, 2020). Hristiyanlığı kabul etmesinden sonra dini yayma faaliyetlerinde bulunduğundan dolayı Nikomedia (İzmit)'da M.S. 303 yılında Hristiyanlıktaki on dört kutsal koruyucudan biri olarak başı kesilerek şehit edilmiştir (Güngör, 2018). Öldükten sonra bedeni Filistin'de Sidra Kasabası'na gömülmüştür (Yumuk, 2020). Aziz Georgios bir asker aziz olmuştur (Korat, 2005). "Büyük Şehit" olarak bilinen Aziz George çok sevilmiş ve döneminde İsa'nın en parlak inananlarından olmuştur (Budak, 2012). Aziz George Doğu ve Batı kiliselerinde sevilmiş erken dönem aziz şehitlerinden olmuştur. Yunanca Gregorius, toprağın işlenme, tabiatın yenilenmesi olarak ilkbaharın habercisi, temsilcisi anlamına gelmektedir (Uysun, 2011).

Efsanesi: Uysun (2014)'e göre, George'un en çok bilinen efsanesi "Altın Efsane" olan ejderhaya karşı kazanmış olduğu zaferdir. Bu olay Libya'nın Silene şehrinde olmuştur. Şehrin su ihtiyacını karşılayan bir gölde yaşamakta olan ve şehre korku veren bir ejderha yaşamıştır. Kendisine yaklaşanları nefesiyle öldüren ejderhaya her gün iki koyun verilmektedir. Sonra koyunlar tükenince bakire kadınlar kura ile sunulmaktadır (Köse, 2009). Sıra Kralın kızı olan Cleodolinda'dır. Kral kızı alınmasını diye halka servetinin yarısını sunmuş, fakat halk buna razı olmamıştır. Aksi halde halk saraya saldırıp herkesi yakmakla tehdit etmiştir. Hazin sona gelen kız bir gün ejderhayı beklerken Aziz George onu görür ve ona yardım edeceğini söyler. Tam o sırada gölden çıkan ejderha atın üstündeki George tarafından mızrağıyla ağır yaralanmıştır. Aziz George tarafından boyunduruk altına alınan ejderha aziz ve kralın kızı şehre gitmişlerdir. Aziz, halka Tanrı tarafından gönderildiğini ve halk Hristiyanlığı kabul ederse ejderhayı öldüreceğini söyler. Buna şahit olan halk Hristiyanlığı kabul etmiş ve

George kılıcıyla ejderhayı öldürmüştür (Uysun, 2011). Bir başka anlatımda ise; bir ejderha şehrin su ihtiyacını kesmiş ve yeniden suya kavuşabilmeleri için kralın kızını istemiştir. Aya Yorgi kralın kızını kurtaracağına söz verir ve ejderhayı öldürür. Bu iki olayda da halkın Hristiyanlığa inanmasını isteyen Aziz George, halkın koruyucusu olarak kabul edilmiştir (Yumuk, 2020).

Azizin ölümü Vali Decian dönemi ile ilişkiler olduğu bilinmektedir. O dönemde Decian tarafından Hristiyanlığa karşı katliamlar başlamıştır. Bu arada Aziz George tutuklanmış ve işkencelere maruz bırakılmıştır. Her türlü işkenceye maruz kalan George ne yapılırsa yapılsın ölmemektedir. Son olarak çareyi büyücüde bulurlar. Büyücü zehirlenmek için şaraba zehir koyup içirmeye çalışır. Dua eden ve şarabı içen Aziz George'a bir şey olmaz ve gördükleri karşısında hayrete düşen büyücü Hristiyan olmak istemiştir (Uysun, 2014). Son olarak kafası kesilerek şehit edilmiştir (Budak, 2012). Ölüm yeri olarak çoğu kaynak Nicomedia (İzmit) geçerken kimi araştırmacılarda Lydda (İsrail)'da olarak belirtmiştir.

Aziz George kültürünün en eski Hristiyan kültürlerden birisi olduğu bilinmektedir. George, Antik Yunan'da Herakles Kültü ile özdeşleştirilmektedir (Budak, 2012). Kapadokya'nın karakteristik olarak kahramanı olmuştur. Onun girdiği eve bereket getirdiği ağaçları yeşerten özelliğiyle şifacı olduğuna inanılmıştır (Korat, 2005). Yine mucizeleri arasında ölüleri dirilttiği söylenmiştir.

Aziz George genellikle beyaz bir atın üstünde, sakalsız, genç bir savaşçı, zırhlı giysiler içerisinde tasvir edilmiştir (Korat, 2005). Sol elinde kalkan tutan aziz sağ eli ile bir mızrak tutar şekilde resmedilmektedir (Yumuk, 2020). Saçları çok ve kıvrıkcık olan George genellikle ejderhayı öldürürken betimlenmiştir. Bazen de Theodore Stratelates ise resmedilmiştir. Bazı kiliselerde ise elinde atribütü (simge) olan mızrağı ve peleriniyle at üstünde tasvir edilmiştir (Uysun, 2014). Kapadokya'da Aziz Stratilates Kilisesi'nde görülen tasviri ise Theodoros ile birlikte ejderha silahıyla saldırırken resmedilmektedir. Bu Hristiyan ikonografisinde oldukça sık rastlanan bir sahnedir. Yine Kapadokya Bölgesi'nde Ioannes Prodromos (Vaftizci Yahya) Kilisesi'nde saray kıyafetleriyle elinde büyük bir haç tutmuş şekilde gösterilmiştir (Yumuk, 2020).

Her sene 23 Nisan'da, Gregoryen takviminde ise 6 Mayıs'ta anma günü kutlanmaktadır (Korat, 2005). Hristiyanlıkta olduğu kadar Müslümanlıkta da önemli

tarihtir. Hıdırellez yanı Hızır-İlyas'ı kutlama günüdür. Hızır, uğurlu, kısmetli ve bereket getirdiğine inanılan bir velidir (Kurnaz, 2020). Hızır İlyas'ın, kılık değiştirebilen hayvan ve değişik insan kılıklarına girebildiğine inanılır. Hayvanları kendi hizmetinde kullanabilen İlyas, ölüleri diriltmek, su üstünde yürümek gibi çeşitli mucizelerde göstermiştir. Bolluk ve bereket simgesi olarak gösterilen Hızır, genellikle ak sakallı ve dilenci kılıklarında görülmektedir (Korat, 2005). İslamiyette Hızır zor zamanlarda insanlara yardım eden ve kötülerin cezalandırılmasını, iyilerin ödüllendirilmesini ve her zaman gittiği yerde bereketi simgelemektedir. Hatta bu tabir “Hızır gibi yetişti” olarak literatüre de geçmiştir (Yumuk, 2020). Hristiyanlıkta Georgios, atıyla yardıma muhtaç kimselere yetiştiği ile bilinir ve bu yönüyle Aziz Gergios ve Hızır İlyas bağdaştırılmıştır (Gülten, 2017). Hristiyanlar da 6 Mayıs baharın gelişinin ilk günü olarak kutlanmaktadır (Budak, 2012).

Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi Büyükkada'dır. Halk içerisinde burası “Çıngıraklı Manastır veya Kudunas” olarakta geçmektedir. İbadethane olarak geçen bu yer her yıl milyonlarca turist ziyaret etmekte ve inançlarını yerine getirmektedir (Yumuk, 2020).

3.2.6. Aziz (Yaşlı) Gregory- Kapadokya

Yaşadığı Yıl: 276-374

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 1 Ocak

Genel Bilgiler: Aziz Yaşlı Gregory, M.S. 276 yılında Nazianzos'da dünyaya gelmiştir. Nazianzoslu Genç Gregory'un babasıdır. Karısı Azize Nonna sayesinde Hristiyanlığı kabul etmiştir. Aziz Basil ve Nyysalı Gregory ile aynı dönemin insanlarıdır. Hypsistarn (Yahudi ile Pagan karışımı bir inanç) mezhebinin mensubudur Azize Nonna ve Aziz Yaşlı Gregory'un üç çocuklarının hepsi aziz unvanını almıştır. Zengin ve oldukça toprağa sahip olan bir aileye mensup Gregory, M.S. 328 yılında piskopos olmuştur. İlk zamanlar İtalya Komünlerinin heretik inançlı (Rimini) dini benimsemiş olsa da sonraları ise Ortodoks inancı benimsemiştir (Guiley, 2001: 139).

3.2.7. Aziz Hieron- Kapadokya

Fotoğraf 3.35. Aziz Hieron / Tokalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl sonu- ?

Görüldüğü Yerler: Aziz Hieron Şapeli, Tokalı Kilise, Direkli Kilise

Anma Günü: 17 Nisan

Genel Bilgiler: Kapadokyalı olarak bilinen Aziz Hieron, 3. Yüzyıl sonlarında Göreme (Koroma)'de dünyaya gelmiştir. Çiftçilikle geçimini sağlayan Aziz Hieron, dönemin İmparatoru Diocletianus'un askerleri tarafından yakalanmış ve Melitene (Malatya)'ye askerlik için yollanmıştır (Uysun, 2011). 4. yüzyıl kaynaklarından edinilen bilgilere göre; Hieron, Malatya'da 30 arkadaşı ile şehit edilmiştir. Sonrasında eli kesilerek Korama'da yaşayan annesine gönderilmiştir. Azizin elinin uzunca yıllar Tokalı Kilisesi içerisinde bulunduğu rivayetler arasında yer almıştır (Sürme, 2019). Bir başka yerde ise esir asker olmaktan kaçmış ve Göreme (Koroma)'ye sığınmıştır. Burada yer altında bulunan şarap mahzenlerinde saklandığı ve sonra ortadan kaybolduğu bilinmektedir. Asker bir aziz olan Hieron, öldürüldükten sonra aziz unvanına erişmiştir. Hristiyanlıkta pek tanınan bir aziz olamamıştır. Göreme'de karşılaşılan bir azizdir. Romalı asker elbiseleriyle tasvir edilmiş ve çiftçilerin ve bağcılarının koruyucu azizi olarak kabul görmüştür (Uysun, 2011).

3.2.8. Aziz Hypatios- Rouphinianai

Yaşadığı Yıl: 366- 466

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 17 Haziran

Genel Bilgiler: Aziz Hypatios, 366 yılında Frigya’da dünyaya gelmiştir. İyi bir konuşma becerisi (Scholastikos) olan babası tarafından eğitimi verilmiştir. Ailesi ile arasında olan antlaşmazlık sonucunda evinden ayrılmış ve Trakya’ya gelmiştir. Çobanlık yapmıştır. 20’li yaşlarda Jonas adında çilekeş bir rahibin yanında kalmıştır. Beraber Trakya-Halmyrissos Manastırı’nı inşa etmişlerdir. 400’lü yıllarında ise Konstantinapolis’e gelmiş ve Rouphinianai Manastırı’nı yapmıştır (Kazdhan, 1991:963).

Rouphinianai veya Ruffiniana ismi o dönemde Kalkedon/ Banlıyöye (Caddebostan)’a verilen isim olmuştur. Önceki dönemlerde buranın ismi Drys (meşe ağaçları) olarak bilinen Bizanslı bir general olan 4. yüzyılda Rufinus’tan gelmektedir. Rufinus, Hristiyanlığı benimsedikten sonra Peter ve Paul adına kilise inşa ettirmiştir. Sonrasında kilisenin hemen yanında 393 yılında manastır inşa ettirmiş ve bu manastıra rahip olarak Mısırlı keşişler getirtmiştir. Rafinus’un vefatından sonra bu manastır terk edilmiştir. 400 yılında Aziz Hypatios, tekrar düzenlemiş ve rahipliğini yapmıştır. Ondan sonra manastır hep Aziz Hypatios adı ile anılmaya başlanmıştır. 5. yüzyılın ortalarına doğru ise elliden fazla keşişe ev sahipliği yapmıştır. Latin istilasında terk edilen manastır birkaç defa ise tekrardan kullanıma uygun hal getirilmiştir. 13. yüzyıldan sonra ise bu manastır ile ilgili yazılı bir kaynak bulunmamaktadır (Talbot, 1991:1814).

Aziz Hypatios, Rouphinianai Manastırı’nda otuz yıl kadar rahiplik yapmıştır. Kendisinden 436 yılında “Konstantinapolis’te bulunan tüm keşişlerin babası” olarak bahsedilmiştir. Manastır işçilerden oluşan bir topluluktur. Bu manastırda yaşayan keşişler geçimlerini giyim, file yapımı veya bahçıvanlık yaparak sağlamaktadırlar. Aziz Hypatios, pagan geleneklere karşı uğraşmıştır. Olimpiyat oyunları düzenlenmesine, Artemis (dişi şeytan)’in kaybolmasına katkıda bulunmuştur. 466

yılında azizin vefat ettiği bilinmektedir. Onun hayatı, öğrencisi olarak bilinen Kallinikos tarafından kaleme alınmıştır (Kazdhan, 1991).

3.2.9. Aziz Ignatios- Bathyrrhyax

Yaşadığı Yıl: 10. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Ignatios, doğum yılı tam belli olmamakla birlikte II. Nikeforos (963-69) ve I. Yannis Çimiskes (969-76) dönemlerinde yaşadığı bilinmektedir. Kapadokya'da dünyaya gelen aziz, çok küçük yaşlarda Sebastie (Sivas) de bulunan Barthyrrhyax Manastırı'nda yaşamaya başlamıştır. Git gide artan ünü ile birlikte rahip olmuştur. Birçok kilise yaptıran Aziz Ignatios, Skleros İsyanı'nda manastırını oldukça iyi bir şekilde korumuştur. Kilise içi döşemeleri ve ikonalar için Konstantinapolis'e seyahat etmiştir. Dönerken hastalanmış ve 27 Eylül'de Afyon (Amorium)'da vefat etmiştir. Öldüğü yerde gömülmüş olan Aziz Ignatios daha sonra Bathyrrhyax'a getirilmiştir. İsa Kilisesi'nin narteks bölümüne defnedilmiştir (Kazdhan ve Talbot, 1998:49-50).

3.2.10. Aziz Mamas- Kapadokya

Fotoğraf 3.36. Aziz Mamas / Elmalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 259-275

Görüldüğü Yerler: Elmalı Kilise

Anma Günü: 2 Eylül

Genel Bilgiler: Kapadokya'nın en ünlü azizlerinden biri sayılan Aziz Mamas, M.S. 270 yıllarında Ceasarea (Kayseri)'da yaşamıştır. 12-13 yaşlarında Hristiyanlığa karşı yapılan baskılardan kaçıp dağlarda çobanlık yapmaya başlamıştır. Fakir bir aziz olana Mamas'ın, çobanlık için değneği ve heybesi vardır. Eğitim alamayan Mamas, çok dindar bir Hristiyandır (Budak, 2012). Hristiyanlığa karşı yapılan zulümlerin birisinde yakalanmış ve İmparator Aurelian Dönemi'nde (270-75) Hristiyanlığı inkâr etmediği için öldürülmüştür ve Kayseri'de gömülmüştür (Uysun, 2011). Ölümünden sonra aziz mertebesine erişmiştir (Budak, 2012).

Azizin geyik sütü içerek vahşi hayvanlar arasında yaşadığı bilinmektedir (Korat, 2005). Aziz Mamas, geyik sütünden yapmış olduğu besin ürünlerini fakirlere yardım için dağıtmasıyla bilinmektedir.

Aziz Büyük Basil ve Nazianzolu Gregorius, Aziz Mamas için övgü dolu sözler yazmışlardır. Bu yazılarda özellikle Aziz Mamas'ın mitolojik hayatından ve göstermiş olduğu mucizelerden bahsedilmiştir (Uysun, 2011). Mamas'ın geyik sütü içtiğinden ve çoban olduğundan bahsetmişlerdir (Budak, 2012).

Azizlerin hayatları ile ilgili yazılmış olan Yunan kaynaklarda ise Aziz Mamas'ın Gangra (Çankırı)'lı olduğu, Roma asili Theodotos'un oğlu olduğu ve 15 yaşında karnından mızrakla öldürüldüğü bilinmektedir (Uysun, 2011). Yine Latin kaynaklarda ise Aziz Mamas'ın yakalanıp vahşi hayvanların önüne atıldığında hayvanların ona dokunmadığını ve ayaklarının dibinde durdukları yazılmıştır (Korat, 2005).

Aksaray Gökçe Köy (önceki adı Mamasun)'de adına yapılmış bir kaya kilisesinde mezarı bulunmaktadır. Türklerin Anadolu'ya gelmeleriyle birlikte Aziz Mamas, ismini "Pir Şemaz Baba" olmuştur (Uysun, 2011). Yine Aziz Mamas Kilisesi'nde "Erenler Tekkesi"ne dönderilmiştir (Budak, 2012). Hristiyanlıkta olduğu kadar Müslümanlıkta da önemlidir. Sadece Türkler değil aynı zamanda Ermeni ve Rumların da sıkça ziyarette buldukları bilinmektedir. Azizin röliklerinin bulunduğu kilisede

şifasal yönden çok rağbet görmektedir (Budak, 2012). Mamas'ın adına Kıbrıs, Yunanistan Girit ve Fransa gibi birçok yerde kiliseler yapılmıştır (Budak, 2012).

Aziz Mamas tasvirlerinde kısa tunik giyinmiş şekilde kimi zaman uzun pelerinli elinde çobanlığın atribütü olan asası veya bıçağıyla görülmektedir. Kimi zaman ise kucağında geyik ile tasviri vardır. Bazen de ayakta görünen Mamas, koyunların içerisinde ayakta tasvir edilmiştir (Uysun, 2011).

3.2.11. Aziz Neilos- Ancyra

Fotoğraf 3.37. Aziz Neilos

Kaynak: (URL-20, 2020)

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 12 Kasım

Genel Bilgiler: Nikeforos Kallistos Xanthopoulos (Konstantinapolis Kilise Takvimi ve Yunan Kilise tarihçisi) tarafından edinilen bilgilere göre Ankaralı Nilus olarak bilinen teolog olan Aziz Neilos, I. Theodosios (379-95) döneminde Konstantinapolis Piskoposluğu görevi yapmıştır. Sonrasında Theodosios (Azizin oğlu) ile beraber Sina Dağı'na gitmiştir. Aziz hakkında bilgiler oldukça kısıtlıdır. Onların Sina'daki maceraları bir romana bağlı şekilde anlatılmıştır. Aziz Neilos, Aziz Yannis Hrisostomos'a oldukça saygı duymakta ve bir öğretmen olarak görmektedir. Konstantinapolis'ten hemen sonra Ankara civarlarında manastırın başrahibi olmuştur.

En önemli eseri Diegmata (Arabistan ve Mısır'da yaşayan sadece savaşarak geçimini sağlayan barbarlar üzerine) ve 1601 tane mektup küllüyatıdır. 430 yılında vefat etmiştir (Kazdhan ve Baldwin, 1991: 1450).

Efsanesi: En çok bilinen efsanelerinde Konstantinapolis'te evini terk etmiş sadece oğlu ile birlikte Sina Dağı'na gittiği bilinmektedir. Burada barbarların saldırısına uğramışlardır. Theodoulos burada tutsak edilmiştir. Serbest kaldığında Sina'dan kaçmış ve Aziz Neilos'un yanına gitmiştir. Onlardan bir hayli etkilenen Eleuse (Filistin Piskoposu) ikisini rahip atayarak tekrardan Sina'ya yollamıştır (Urgun, 2011).

3.2.12. Aziz Peter- Sebaste

Fotoğraf 3.38. "Aziz Gregory, Azize Makrina, Azize Emmelia, Aziz Peter (Sebaste), Büyük Basil" ailesi

Kaynak: (URL-21, 2020)

Yaşadığı Yıl: 340-391

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 9 Ocak

Genel Bilgiler: Aziz Peter 340 yıllarında Kapadokya'da dünyaya gelmiştir. Kardeşleri Aziz Basil, Aziz Nyssalı Gregor ve Azize Genç Makrina olarak bilinmektedir. On çocuklu ailenin en genç çocuğu olmuştur. Dinsel anlamda eğitimi kız kardeşi Makrina tarafından verilmiştir. Aziz Basil Kayseri Piskoposu olarak atandığında Aziz Peter'i

kutsamıştır. Sonrasında Aziz Peter inzivaya çekilmiştir. Aziz Peter, kız kardeşi Makrina ve annesi Emmelia'nın Yeşilirmak (İris Nehri)'ta manastır kurumunda onlara yardımcı olmuştur. 380-81 Sebaste (Shomeron-Filistin) Piskoposu atanmıştır. Kardeşleri gibi Aziz Peter'de Aryanizm akımına karşı faaliyetlerde bulunmuştur. Gregory'nin eserleri için Aziz Peter ilham verici rol oynamıştır. 391 yılında vefat etmiştir (Urgun, 2011).

3.2.13. Aziz Theodore- Sykeon

Fotoğraf 3.39. Aziz Theodore

Kaynak: (URL-22, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?-613

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 22 Nisan

Genel Bilgiler: Aziz Theodore, I. Jüstinyen (527-65) Döneminde Galatya Sykeon (Çayırhan)'da dünyaya gelmiştir. Annesi Maria fahişe ve hipodrumda deve üzerinde akrobasi yapan bir kadındır. Babası Kosmas ise ulaktır. Aziz Theodore dünyaya geldikten sonra Anne Maria fahişeliği bırakmıştır (Kazdhan, 1991:2045). Maria çocuğunu Aziz George Kilisesi el yazmaları ile büyütmüştür. Aziz Theodore on dört yaşında evini terk etmiştir (Urgun, 2011). Önce yer altı mağarasında yaşamış daha sonra demir bir kafesin içinde yaşamını sürdürmüştür. Aziz Theodore mucizeler

göstermiş, kötü ruhları kovup hastaları sağlığına kavuşturmuştur. Aziz Theodore, Sykeon'da bir manastır kurmuş ve Anastasioupolis (Beypazarı) Piskoposluğuna atanmıştır. On yılı aşkın bir süre bu görevi yerine getirmiş ve sonrasında bırakmıştır. Manastır yaşamına geri dönen aziz birkaç yolculuk yapmıştır. Hep Aziz George korumasında olmuştur. Onun hayatı öğrencisi George tarafından kaleme alınmıştır (Kazdhan, 1991).

3.2.14. Aziz Timothy- Klistra

Fotoğraf 3.40. Aziz Timothy, annesi ve büyükannesi ile kutsal metin okurken betimlenen gravürü

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 24-26 Ocak (Batı), 22 Ocak (Doğu)

Genel Bilgiler: Paul'un öğrencilerinden biri olan ve Efes'in ilk piskoposu olarak görev yapan Timothy/ Timotheus M.S. 17 yılında Klistra (Konya)'da dünyaya gelmiştir (Urgun, 2011). Timothy, Yahudi bir anne ve Yunan bir babanın çocuğudur Aziz Paul'un misyonerlik faaliyetlerinin ilki sırasında Konya'ya geldiğinde Timothy annesi Eunice ve büyükannesi Lois tanışmış ve Hristiyanlığı kabul etmişlerdir (Ulutürk ve Uncu, 2017). Yeni Ahit'in Elçilerin İşleri Bölümü'nde Timothy için övgü dolu sözler kullanılmıştır (Elçilerin İşleri 16:2). Annesi Yahudi olan Timothy, Paul tarafından sünet edilmesine izin vermiştir (Elçilerin İşleri 16:3). Bu Yahudilere karşı iyi niyet beslemesinden dolayı olmuştur (Urgun, 2011).

Aziz Paul'un uzun ve zorlu yolculuklarında daha önce gittiği yerlere tekrar gidip kontrol eder. Tekrar Konya'ya geldiğinde Timothy'nin çok ilgi gördüğünü ve Hristiyanlığı kabul edenler tarafından çok saygı duyulduğunu görmüştür. Barnabas ile yolları ayrılan Paul, artık yoluna Timothy ile devam etmiştir (Selanıklilere Mektup 1:1, Korintlilere Mektup 1:19). Geziler sırasında Paul Yunanistan'dan dönerken Timothy orada kalmış ve Hristiyanlığı kabul edenleri vaftiz etmiştir. Selanik'e gönderilen Timothy, Hristiyanlığın gidişatını öğrenmiş ve Roma'nın katliamlarını bildirmiştir. Bu sayede Paul'un Selanıklilere yazdığı birinci ve ikinci mektubu için vesile olmuştur (Urgun, 2011).

Paul, Yeni Ahit'te de bulunan Timoteos'a birinci ve ikinci mektubu göndermiştir. Bu mektuplarda Timothy'den “*Öz Oğlum, Sevgili Oğlum, Rabbe Sadık Kalan Oğlum*” (Timoteos 1:1-2, Timoteos 2: 1-2), şeklinde bahsetmiştir (Ulutürk ve Uncu, 2017). Paul'un yazdığı mektuptan Timothy için genç ifadesini kullanmıştır (Timoteos 1:4-12). İkinci mektubunda ölmeden önce Roma'da hapisten yazdığı mektuptur (Urgun, 2011).

Aziz Timothy'nin M.S. 97 yılı civarlarında taşla ve sopayla öldürülmüş olduğu söylenmiştir. Genellikle mide ve bağırsak hastalıklarında iyi geldiğine inanılmıştır (Urgun, 2011). Tasvirlerinde genellikle elinde parşömenle ayakta resmedilmiştir.

3.2.15. Aziz Vlas

Yaşadığı Yıl: 280/282- 316

Görüldüğü Yerler: Sivas- Gök Medrese

Anma Günü: 3 Şubat (Katolik) ve 11 Şubat (Ortodoks)

Genel Bilgiler: Rumca ve Latince Blasios, Fransızca Blaise, Almanca Blasien, Ermeniler ise Vlas olarak söylemektedir (Yurdakök, 2005). Sebasteialı (Sivas) Aziz Vlas/ Blaise/ Blasius, M.S. 280/283 yılları arasında tam tarihlenmemekle birlikte Sivas'ta dünyaya gelmiş ve burada yaşamını sürdürmüştür. Bazı kaynaklarda Rum bazılarında ise Ermeni olduğu söylenmektedir. Zengin bir aileye mensup olan Aziz Vlas, tıp üzerine eğitim almıştır (Budak, 2012). Kısa süre sonra yapmış olduğu işten dolayı ismini duyurmuştur. Boğaz hastalıkları konusunda ünü herkes tarafından bilinmiştir. Sonraları pagan dininden uzaklaşarak Hristiyanlığı benimsemiştir.

Sonrasında halkın da isteği ile Sivas Piskoposu olmuştur. Roma'nın ağır baskılarına dayanamamıştır ve Erciyes Dağı'nda bir mağarada yaşamaya başlamıştır. Romalı askerler tarafından Aziz Vlas bulunmuş ve işkenceler görerak 316 yılında öldürülmüştür (Yurdakök, 2005).

Efsanesi: Bir kadın boğazına kılıç takılmış ve neredeyse ölmek üzere olan oğlunu Aziz Vlas'a getirmiştir. Ağlamaklı anne Aziz Vlas'tan çocuğunu iyileştirmesini dilemiştir. Vlas, Tanrısına dua ederek ellerini çocuğun üstüne koymuştur. Çocuk o an sağlığına kavuşmuştur. Bu gibi mucizelerinin yanı sıra suyun üstünde oturma, domuz kapan bir kurttan domuzu kurtarma, hayvanları iyileştirme gibi mucizeler de gösterdiğine inanılmıştır (Budak, 2012). Onun mucizeleri genellikle sağlıkla ilgili olmuştur. Birçok kişinin tanık olduğu mucizeler gerçekleştirmiştir. En çok bir mucizesi ile bilinmektedir.

Ölümünden sonra aziz mertebesine erişmiş olan Aziz Vlas, adına birçok kilise ve manastır inşa edilmiştir. Ölümünden sonra mezarı taşınmış ve Sivas Gök Medrese'de son olarak müzede sergilenmektedir (Budak, 2012). Hristiyanlar için hem şifasal yönden hem de şehit edilmesiyle önemli olarak kabul gören bir azizdir. Hristiyanlıkta da olduğu kadar Müslümanlıkta da "Boğaz Evliyası" olarak bilinen önemli biridir. Mezarının bulunduğu yer Selçuklu zamanında türbeye dönüştürülmüştür. Müslümanlar bulunduğu lahittin bir kısmının oyuk olmasından dolayı "Göz Baba" demekte ve göz ile ilgili sorunu olanlar tarafından şifa bulmak için ziyaret edilmektedir (Yurdakök, 2005).

3.2.16. Azize Gorgonia- Nazianzos

Yaşadığı Yıl: ?-375

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 9 Aralık

Genel Bilgiler: Nazianzolu (Yaşlı) Gregor ve Azize Nonna'nın kızı olan Azize Gorgonia, genç Gregory ve Caesarius'un da kız kardeşleridir. Tam net olmamakla birlikte 375 yılında öldüğü düşünülmektedir. Onun hayatı ile ilgili tüm bilgilere kardeşi Genç Gregory için verdiği vaazdan ulaşılmıştır. Bu vaazda kardeşi için ahlaklı, dinine bağlı ve bonkör şekilde ifadeler kullanmıştır. Kardeşi ondan "kadınların örnek

kişisi” diyerek bu vaazlarda Azize Gorgonia için övgü dolu sözlerle bahsetmiştir. Rabbine olan sadakati sebebiyle iki tehlikeden kurtarıldığı da bilinmektedir. Birincisi katırının üstünden düşüp sürüklenmesidir. Bu durumda herkes öleceğini düşünürken Rab’ sayesinde kurtulmuştur. İkincisi ise ölümcül hastalığa yakalanmış ve bu hastalıktan da mucizevi şekilde kurtulmuştur. Azize Gorgonia evlidir. Birden fazla oğlu ve üç kız çocuğu vardır. Kızlarından en büyük olanı Alypiana annesinin yaşantısını örnek almıştır. Vaftiz olmayı hep erteleyen Azize Gorgonia’ya, Rab tarafından öleceği önceden bildirilmiştir. Huzur içinde uyuyacağını dile getirirken dünyaya gözlerini yummuştur (Urgun, 2011).

3.2.17. Azize Katherine

Fotoğraf 3.41. Azize Katherine / Tokalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 212- 305

Görüldüğü Yerler: Azize Katherine Kilisesi, Tokalı Kilise

Anma Günü: 24-25 Kasım

Genel Bilgiler: M.S. 212 yılında Mısır’ın İskenderiye şehrinde dünyaya gelen Azize Katherineina, asil bir aileye mensuptur. İyi bir eğitim alan Katherineina eğitimini Eski Yunan Bilimleri üzerine tamamlamıştır.

Efsanesi: Çok güzel bir kız olan Azize Katherineina, kendisiyle evlenmek isteyenlere sıcak bakmamış ve bekâr kalmayı istemiştir. Annesi kızının evlenmesini istediği için Katherineina’yı şehrin dışında yaşayan Ananias adında biriyle tanıştırmıştır. Ananias,

Hristiyan bir rahiptir. Ananias, tanıştığı Katherina'ya hediye olarak İsa ve Meryem'in ikonalarını hediye etmiş ve onlar için bütün gece dua etmesi gerektiğini söylemiştir. Bütün gece İsa ve Meryem için dua eden Katherina, rüyasında İsa'yı görmüştür. Tam İsa'nın yüzünü göreceği sırada hep İsa yüzünü başka yöne çevirmiştir. Bu durumdan etkilenen Katherina ertesi gün Ananias'a her şeyi anlatır. Ananias, Katherina'ya Hristiyanlığı anlatmıştır. Daha sonra Katherina ilk önce vaftiz olmuş sonrasında ise Hristiyanlığı kabul etmiştir. Evine geldiğinde bütün gece dua eden Katherina rüyasında İsa ile nişanlandığını görmüştür. Uyandığında ise parmağında rüyasında İsa tarafından takılan yüzük vardır (Uysun, 2011).

Katherina bulduğu her fırsatta kendini vaaz vermeye adanmıştır. Roma Valisi Maximinos tarafından hapse atılmış ve işkenceler görmüştür. Her gördüğü işkenceden sonra mucizevi bir şekilde iyileşmiştir. İsa'ya olan imanından bir an olsun vazgeçmeyen Katherina, M.S. 305 yılında Maximinos tarafından başı kesilerek öldürülmüştür (Uysun, 2011). Onun cesedinin melekler aracılığıyla Sina Dağı'na alınmış olduğu söylenmektedir. 6. yüzyılda keşişler tarafından cesedine ulaşılmış ve Azize Katherina Kutsal Manastırı (Mısır)'a götürülmüştür (Çetinbaş, 2019). Azize Katherina bakirelerin, genç kızların, nişanlıların ve gelinlerin koruyucusu olarak kabul edilmiştir (Uysun, 2011).

3.2.18. Azize Dorothy- Kapadokya

Fotoğraf 3.42. Azize Dorothy

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler:-

Anma Günü: 6 Şubat (Theophilus ile birlikte)

Genel Bilgiler: Kapadokyalı Azize Dorothy, bahçe ile uğraşanların ve birbirlerini seven genç çiftlerin koruyucu azizesi olarak kabul edilmiştir. Kayseri’de (Cesarea) idam edilmiştir. Dorothy’nin ailesi İmparator Diocletianus döneminde öldürülmüştür.

Efsanesi: Dönemin yöneticisi olan Sapiricus Dorothy ve eşini kendi huzuruna çağırma fakat Azize Dorothy tarafından bu görüşme reddedilmiştir. Bunun üzerine hapis edilen azize kendisi için eş seçmeye zorlanmıştır. Din olarak kabul ettiği Hristiyanlık’tan vazgeçmemiş ve bu sebeple ölümü göze almıştır. Hapiste Hristiyanlık dininden dönmüş olan iki kadının yanına konulan Azize Dorothy onları tekrar Hristiyan yapmıştır. Bunun üzerine ölümle cezalandırılmıştır. İdam edilmeye götürüldüğü sırada bir pagan tarafından kendisi ile dalga geçilmiş ve ona “İsa’nın gelini bana damadın bahçesinden elma ve gül gönder” demiştir. Azize Dorothy, o sırada Rabbine dua etmiş ve elinde bir sepet gül ve elma tutan melek azizeye görünmüştür. Azize Dorothy kendisiyle dalga geçen pagan inançlı kişiye hediye olarak göndermiştir. Elmayı tadan ve gülleri koklayan adam Hristiyanlığa inanmış ve şehit edilmiştir (Urgun, 2011).

Tasvirlerinde güllerden yapılmış çelenk tutarken yanında bir küçük melek tasvirinde elinde gül dolu sepeti taşıırken resmedilmektedir.

3.2.19. Azize Nino- Kapadokya

Fotoğraf 3.43. Azize Nino

Kaynak: (URL-23, 2020)

Yaşadığı Yıl: 296- 308

Görüldüğü Yerler: Azize Nino Kilisesi

Anma Günü: 1 Haziran ve 27 Ocak

Genel Bilgiler: Gürcistan'ın en önemli azizesi olarak bilinmektedir. İsa'nın mesajı olan Müjdeyi saçlarının arasında saklamış ve Kafkaslara bu şekilde götürmüş ve orada Hristiyanlığı yaymıştır (Sürme, 2019).

Efsanesi: Babası Romalı asker Zabulon ve annesi Sosana'nın kızı olarak dünyaya gelmiştir. Nino'nun ailesi Nino 12 yaşındayken Kudüs'e yerleşmiştir. Babası keşiş olmak istediği için onları terkedip gitmiştir. Ardından annesi de bir bakımevine girmiştir. Azizeyi Gürcistan'da mezarlığın bekçisi olarak görev yapan Sara Siapor büyütüştür. Azize Nino, Hristiyan gelenek ve göreneklerine göre büyütülmüştür. Onu büyüten Sara'dan İsa'nın gömleğinin Gürcistan'da olduğunu duymuş ve o andan itibaren İsa'nın gömleğini görmek için dua etmiştir. Bir anlatıma göre ise Azize Nino, bir gün rüyasında Meryem Ana'yı görmüştür ve Meryem tarafından Gürcistan'a gitmesi gerektiği ve eline bir haç verildiği söylenmektedir. Azize uyandığında elinde bir haç vardır ve onu saçlarına bağlamıştır. Azize Nino hem elçi hem de Ermeni Kilisesi azizi Gregorios gibi "aydınlatıcı" olarak söylenmektedir. Anadolu'dan Ermeni Kilisesi'ne gelmiş azize Gürcistan'da Hristiyanlığı yayarak halka ışık tutmuştur. Kaynaklarda Kapadokya-Kolastralı olarak geçen azize İberia halkıyla bir arada yaşamış ve onların geleneklerini ve dilini öğrenmiştir. Nonna yani rahibe anlamında kullanılan kelime Nino olmuştur. Gerçek ismi Nino değildir. Ermeni asıllı kaynaklarda adı "Nuné" olarak geçmektedir. O kaynaklarda hem Hristiyan kadın hem de Tanrı'yı bilen olarak geçmektedir (Tiefenbach, 2012).

Azize Nino'nun mucizeleri arasında kraliçeyi ölümden kurtarmak ve hasta bir bebeğin annesinin kapı kapı gezip yardım istemesi yardım etmesi geçmektedir. Bu inanış onlarda captive olarak geçmektedir. Fakat kadın bebeğiyle kime gittiye çocuğuna çare bulamamıştır. En sonunda Nino'nun yanına gelmiştir. Nino bir iyileştirme yöntemi bilmediğini ama tapınım gösterdiği Mesih'in yardımcı olacağını bildirmiştir. Bebeğin iyileşmesiyle halk ona inanmıştır ve Hristiyanlığı seçmiştir. Bir başka hikâyede ise halk hep birlikte bir kilise yapmak için çalışmaktadır. Sütunlar dikilmiş fakat bir sütunu dikmek için ne kadar uğraşalarda sütun kıpırdamamıştır. Birçok çekme alet

veya insan denesede olmamıştır. Tüm halk gittiğinde sütün captive tarafından konulmuştur. Onun hayatı ile ilgili en eski kaynak Tyrannius Rufinus'un tarafından Latince dilinden 403 yılında çevrilmiş olan James Dannenberg'in çalışması Historia Ecclesiastica (Kilise Takvimi) olarak bilinmektedir (Tiefenbach, 2012). Azize tasvirlerinde beyaz bir khiton (tunik) giymiş başında beyaz bir örtü ile sağ elinde bir hac tutmuş sol eliyle İncil'i tutar şekilde resmedilmiştir (Sürme, 2019).

3.2.20. Azize Nonna- Nazianzos

Fotoğraf 3.44. Azize Nonna

Kaynak: (URL-24,2020)

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 5 Ağustos

Genel Bilgiler: Azize Nonna, Aziz Nazianzosluy Gregory, Aziz Caesarius ve Azize Gorgonia'nın anneleridir. Dinine bağlı bir kadın olan Nonna, çocuklarının da bu konuda eğitimine de önem vermiştir. Azize Nonna'nın eşi Nazianzosluy Büyük

Gregory’i putperestlikten vazgeçirip Hristiyanlığa geçirmiş ve sonrasında ise kendisi Nazianzos Piskoposu olmuştur. M.S. 374 yılı civarlarında öldüğü bilinmektedir (Urgun, 2011). Dualar yardımıyla mucizeler göstermiş olduğuna inanılmaktadır. Hatta bir keresinde oğlu Gregory’u fırtınadan dualarla kurtardığına inanılmıştır (URL-24, 2020).

3.2.21. Aya Tekla/ Hagia Thekla- Ikonium

Fotoğraf 3.45. Aya Tekla / Aya Tekla Kilisesi (Silifke)

Kaynak: Yazar arşivinden

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Aya Tekla Kilisesi (Silifke)

Anma Günü: 23-24 Eylül

Genel Bilgiler: Hristiyanlıkta “ilk kadın şehit (martyr)” olarak bilinen Tekla, Ikoniumlu (Konya) soylu bir aileye mensup genç kızdır. Doğduğu yıl tam bilinmemekte fakat İ.S. 1. yüzyıl olarak geçmektedir. Aziz Paul’un Konya’da ki öğretilerinden oldukça etkilenen Tekla, pagan inancından vazgeçip Hristiyanlığı benimsemiştir. Bu yolda çeşitli zorluklarla karşılaşmış olsa da yine de Hristiyanlıktan vazgeçmemiştir. Tekla ile ilgili ilk bilgiler M.S. 2. yüzyıl “Acta Pauli et Theclae (Paulus ve Tekla’nın İşleri)” dan öğrenilmektedir (Erçolak ve Tanrısever, 2020:388-

95). Kiliseler tarafından kabul görmeyen bu yazı bir kilise büyüğü tarafından ele alınmıştır. İlahiyatçı Tertullianus, 200 yılı tarihli “De Baptismo” adlı eserinde de Paul ve Tekla’yı konu edinmiştir (Tiefenbach, 2012:1-17)

Aya, Hagia’dan gelen “Ermış” anlamındayken, Tekla ise Thecla’dan yani “Tanrı’nın Zaferi” anlamına gelmiştir. Tekla, yaşamı boyunca çeşitli mucizeler göstermiş ve bu mucizelerin çoğunluğu şifasal yönde olmuştur (Canavello, 2004). Bu sebepten Tekla’nın iyileştirici gücüne inanılmıştır.

Annesi Theocleia ile yaşamakta olan Azize Tekla, 17 yaşında güzelliğiyle nam salmıştır. Çoğu genç Tekla ile evlenmek istemiştir. Tekla bu durumdan oldukça rahatsız olmasından ötürü odasından çıkmamaktadır. Tekla’nın annesi Theocleia, onun için uygun ve soylu bir aileye mensup olan Tomyris’i kızına uygun görmüştür ve kızını onunla nişanlamıştır. Azize Tekla, Aziz Paul’un, I. Misyonerlik Faaliyetleri adı altında yapmış olduğu yolculuklarda İsa’nın öğretilerini yaymak için önemli bir merkez olan Konya’ya Ohepsiphoros’un yanına gelmesiyle Hristiyanlıkta tanışmıştır (Erçolak ve Tanrısever, 2020:388-95). Paul’un öğretilerinden oldukça etkilenmiş olan Tekla, üç gün üç gece yerinden kalkmadan yemeden, içmeden onu dinlemiştir. Paul’un vaazlarından oldukça etkilenen Tekla, durumdan annesine bahsetmiştir. Durumdan endişelenen annesi Theocleia, Tekla’nın durumundan Tomyris’e haber vermiştir. Tomyris tarafından şikâyet edilen Paul’e, yeni bir din yaydığı gerekçesiyle dönemin valisi tarafından tutuklama emri verilmiştir. Tekla, bunlara rağmen vazgeçmemiş zindana atılan Paul’u orada dinlemenin de yollarını bulmuştur. Git gide Paul’u benimsemiş ve kendini Hristiyanlığa adamaya başlamıştır. Annesi ne yapsa da onu dinlemeyen Tekla’ya valinin önünde yakılma emri verilmiştir. Tekla, çırılçıplak bir şekilde tiyatronun ortasında ateşe verileceği sırada şiddetli yağın yağmur ateşi söndürmüştür (Tiefenbach, 2012). Bu sırada ise Paul işkencelerle şehrin dışına atılmıştır. Tekla’nın, mucizevi kurtuluşuyla tekrardan Paul’u aramaya başlamıştır. Paul’u Yalvaç’ta bulan Tekla, vaftiz olmak istemiş fakat Paul tarafından henüz inancının yeni olduğu için bu isteği reddedilmiştir.

Efsanesi: Bir gün Yalvaç’ta gezerken Tekla’nın güzelliğinden etkilenen imparatorluk için çalışan Alexander, ona sahip olmak istemiş fakat Tekla, Tanrı hizmetinde olduğunu ve istemediğini belirtmiştir. Bu durum karşısında Tekla’ya iftira atan Alexander onu şikâyet etmiştir. Arenaya çıkarılan Tekla, ilk olarak vahşi aslanların

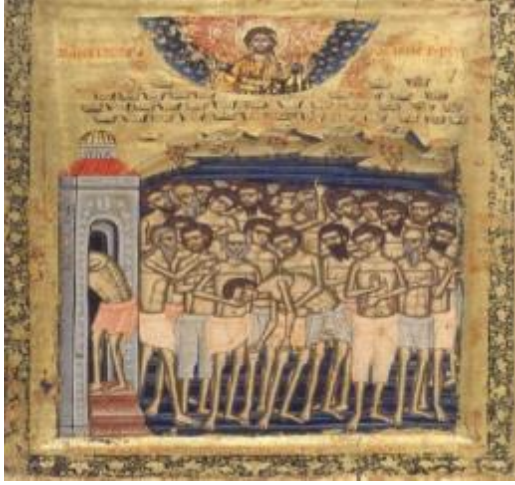
önüne atılmış fakat aslanlar azizeye dokunmamışlardır. Sonra iki boğaya ayaklarından bağlanmış şekilde parçalanmak istenmiş bir şekilde bu ipler ateş almış ve Tekla kurtulmuştur (Erçolak ve Tanrısever, 2020:388-95). O sıra Tanrı'sına dua eden Tekla su birikintisine atlayarak vaftiz olmak istemiş ve su canlılarıyla dolu birikintiye atlamıştır. Yaşamının geri kalanını Silifke'de devam ettirmek istemekte olan Tekla, dönemin doktorları tarafından kendisinin şifasal yönünden dolayı öldürülmek istenmiştir. Birkaç doktorun kendisine komplo kurmasıyla Azize Tekla'nın yaşadığı yere onu öldürmek için adam göndermişlerdir. 90 yaşında olan Tekla, kendisinin Tanrı huzurunda olduğunu parayla tutulan adamlara söylemiştir. Tam o sırada oturduğu kaya içine çökmüş ve Tekla, kaybolmuştur (Erçolak ve Tanrısever, 2020:388-95).

Budak (2012)'e göre, Tekla, kurtulduktan sonra Paul'u aramaktan bir an olsun vazgeçmemiştir. Paul'un da öğretilerinden ilk duyduğu şey olan bakireliği hayatı boyunca devam ettirmiştir. Bu yönü ile Artemis Kültü'ne dayandırılan Meryem'den sonra anılmış ve ona benzetilmiştir. Silifke'de mağarada yaşamını sürdürmüş ve burada 90 yaşında ölmüştür (Erçolak ve Tanrısever, 2020:388-95). İlk rahibe okulunun da kurucusu olarak bilinen Tekla'dan, çoğu kaynakta ilk rahibe olarak bahsetmiştir (Küçük, 2017).

Paul gibi Tekla'da yapılan baskılardan kaçmış ve gizlice ibadetlerini yapmakta olup, misyoner, davetçi ve şifacı olarak bilinmektedir (Berk ve Arslan, 2013). Yaşadığı dönemde çevresindeki pagan dinlere karşın Hristiyan toplulukları oluşturmayı başarabilmiştir (Erçolak ve Tanrısever, 2020:388-95). Kilise kuruluşunda da önemli rolü vardır (Öztürk, 2012). Buna istinaden Azize Tekla'nın da, Hristiyanlık'ta ne kadar önemli bir zat olduğu anlaşılmaktadır.

Kendisine atfedilen kilisesi Silifke'dedir. Mezarının da burada olduğuna inanılmıştır. Hristiyanların Hac güzergâhında olan bu yerde her yıl 23/24 Eylül'de "Aya Tekla Anma Günü" yapılmaktadır. (Erçolak ve Tanrısever, 2020:388-95).

3.2.22. Sivashlı Kırk Martyr- Sivas

Fotoğraf 3.46. Donmuş gölde bekleyen askerler ve hamama giren asker sahnesi

Kaynak: (Hasdemir, 2020)

Fotoğraf 3.47. Sivashlı Kırk Martyr

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi, Tokalı Kilise, Yılanlı Kilise, Nikeforos Fokas Kilisesi (Çavuşin), Kırk Şehitler Kilisesi (Nevşehir), Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi (Yeniköy), Kırklar Kilisesi (Mardin), Kırklar Kilise Köyü (Sivas)

Anma Günü: 9 Mart

Genel Bilgiler: Sebasteia'lı Kırk Martir olayı, Aziz Basil'in vaazından öğrenilmekte olan bir olaydır. Roma İmparatorluğu'nunda Hristiyanlığın kabul görmediği Licinius Dönemi'nde (M.S. 307-323) Sebasteia (Sivashlı) kırk genç askerin inançları uğruna çeşitli işkencelerle öldürülmesi olayıdır. Bu olay Sivas'ta geçmektedir. Bu olay birçok yerde ise "Kırklar Efsanesi veya Kırk Şehitler Olayı" olarak da geçmektedir (Tekeli, 2020).

Efsanesi: İmparator Licinius Dönemi'nde pagan inanışında olmayan insanlar işkencelere maruz bırakılmış veya öldürülmüştür. O dönemde İsa'nın dini yayılmaya başlamış fakat Romalılar tarafından asla kabul görmemektedir (Hasdemir, 2020). Hristiyanlık dininin suç olarak görüldüğü bu dönemde Sivas'ta görevli Kırk Roma askeri Roma bölüğünde görevlilerdir. Onlar İsa'nın dinini seçmiş ve inançları uğruna savaşmama kararı almışlardır. Bu kararları ise ordu içinde bir isyan olarak görülmüştür

(Tekeli, 2020). Bu sebeple bu kırk askerin cezalandırılmalarına karar verilmiştir. Askerlere bu kararı bırakmaları söylenmiştir. Bu kırk genç asker ölümü göz alarak yine de İsa'nın inancından vazgeçmemişler ve İsa'yı inkâr etmemişlerdir. Dönemin valisi tarafından yakalatılmışlardır. O dönemde birden fazla savaşta başarılı olduklarını kanıtlamış olan bu kırk asker ne pahasına olursa olsun Hristiyanlığa inanmışlardır. Fakat Pagan Tanrıları yok saydıkları için hapse atılmışlardır. Çıkarıldıkları mahkemede hâlâ İsa'yı inkâr etmedikleri için taşlanma cezasına çarptırılmışlardır. Atılan taşların hiçbiri azizlere ulaşmamış aksine atan insanlara geri dönmüştür. Tekrar inkâr etmeleri istense de onlar hiç vazgeçmemiştir ve sonucunda birçok işkenceye maruz kalmışlardır (Korat, 2005).

Bu kırk askerin cezalandırılması için kış günü Kızılırmak nehrine çırılçıplak bir şekilde atılmış ve kaçmamaları için başlarına görevliler dikilmiştir. Gölün tam karşısında ise bir tane hamam inşa edilmiş ve askerlerden vazgeçen olursa hamama girebilecekleri için inşa ettirildiği belirtilmiştir (Tekeli, 2020). Bir süre sonra azizlerden biri çıkmaya kalkmış fakat sudan çıkamadan can vermiştir. Diğer 39 asker ise kaderlerine mahkûm olup karalarından asla vazgeçmemişlerdir. Gecenin ilerleyen saatlerinde ise azizlerin buldukları göldeki askerlerin her birinin üzerinde ise taşlar belirmiştir. Bunu gören azizlere ve İsa'ya inanan bir muhafız soyunup suya girmiş ve eksilen sayıyı tamamlamış ve onunda üstünde taş belirmiştir. Ertesi gün hala yaşamakta olan kırk asker yarı ölü halde gölden çıkartılmış ve ayakları kesilmiştir (Korat, 2005). Daha sonra ise bedenleri yakılmış külleri ise Zile (Sarin Köyü)'ye atılmıştır. Bunun sebebi ise kırk askerin buraya gömülmek istemesidir (Paşay, 2002). Onlarla ilgili bilgilerden sadece Aziz Basil'in haricinde Aziz Nysaa'lı Gregory ve Suriyeli Efraim de bahsetmiştir. Symeon Metapphrastes gibi yazarlarında yazılarında anılmıştır.

Sivaslı Kırk Martyr isimleri; Acacius, Aetius, Agladius, Alexander, Angus, Athanasius, Candidus, Chudion, Claudius, Cyril, Cyrion, Dometian, Dommus, Ecdicus, Elias, Eunoicus, Eutyches, Euty chius, Flavius, Gaisus, Gorgonius, Helianus, Heraclicus, Hesychius, John, Lysimachus, Meliton, Nicholas, Pholoctemon, Priscus, Sacerdon, Servian, Sisinus, Smaragdus, Theodulus, Theophilus, Valens, Valerius, Vivanus, Zanthias (Tekeli, 2020).

Kırk Şehit Azizler sadece Sivas ile değil aynı zamanda Kapadokya ve Mardin ile de bağdaştırılmıştır. Kapadokya Bölgesinde bu kırk askerin kiliselerde resmedildiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra birçok yerde kırk asker şehit adına kilise yapıları yapılmıştır (Tekeli, 2020). Kırk askerin kemiklerinin ise Mardin- Mor Gabriel Manstırı'nda yer aldığı söylenmektedir. Bu sebeple Mardin Kırklar Kilisesi'nde resmedildiği görülmektedir. Birçok yerde Kırk Şehit adına kilise ve manastır yapıları inşa edilmiştir. Tokat- Sarin Köyü'nde eski adı ile "Kırklar Tekkesi" ile de anılan "Şeyh Nusrettin Tekkesi" olmuştur (Paşay, 2002).

Birçok yerde farklı şekillerde anlatılan kırk şehit hikâyelerinin hemen hepsi aynıdır sadece farklı Roma İmparatorları döneminde geçmektedir. Tüm bu anlatılan hikâyelerde olay Sivas (Sebasteia)'da geçmektedir (Tekeli, 2020).

Anadolu'da çok az kilise ve yapılarda resmedilmiştir. Tasvirlerinde gölde birbirlerine sıkışmış şekilde yarı çıplak şekilde görülmektedir. İnanışa göre İsa'nın kırk gencin üstünde olduğuna kimi zaman ise kırk taç başlarının üstünde şekilde gösterilmiştir. Kırklareli'nin en eski adı Kırk Kilise olarak bilinmektedir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:800).

3.2.23. Sivas'ın Beş Azizi

Fotoğraf 3.48. Sivasın Beş Azizi

Kaynak: (Weitzmann, 1979)

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 13 Aralık

Genel Bilgiler: Sivaslı beş azizin hayatları el yazmasından öğrenilmektedir. Beş aziz “Auxentios, Mardarios, Eugenios, Orestes ve liderleri Eustratios”dur. Sivas’ın Beş Azizi çoğu zaman “Kutsal Beş” olarak da bilinmektedir (Kazdhan, 1991: 789).

Efsanesi: Efsaneye göre Lysias ordusunda subay olan Eustratios kendini Hristiyan ilan etmiş ve beraberinde Auxentios ile birlikte mahkûm edilmişlerdir. Onların bu cesaretli tavrı kendilerinden sonra birçok kişi için de şehitliği kabul etmeleri için ilham olmuştur. Öldürülmeden önce şiddetli bir şekilde işkencelere maruz kalmışlardır. Eustratios içi çivi dolu ayakkabıları giymek zorunda kalmıştır. Mardarios baş aşağı asılmıştır. Eugenios’un dili ve elleri kesilmiştir. Auxentios’un tam başı kesildiği sırada bir mucize olmuş ve kafası kaybolmuş daha sonra ağacın tepesinde bulunmuştur (Kazdhan, 1991).

Sina’da 13. yüzyıl ile tarihlenen bir ikon bulunmuştur. Fazlaca tahrip olmuş bu ikon beş şehit azizdir. Başlarının üstünde bir Deesis sahnesi ve taçlandıran melek vardır. Şehitler soldan sağa şekilde; en küçük olan Aziz Orestes sivri ve uzun sakallı, mızraklı bir asker olarak tasvir edilmiştir. Bunun sebebi ise mızrakçılığı ile tanınmasıdır. En genç ikinci aziz Eugenios, hafif sakallı, uzun işlenmiş bir tunik ve pelerin (chlamys) ve şehitlik haçı taşır vaziyettedir. Ortada bulunan Eustratios, sakalsız, uzun tunik giyimli ve göğsünün üstünde manto sıkıştırılmış şekilde ve elinde bir parşömen tutmaktadır. Auxentios, gri saçlı ve Eugenios’a en benzer şekildedir. Mardarios ise kısa tunikli ve kırmızı kürklü, orta yaşlarda bir şapka ile resmedilmiştir. Auxentios, elleri kelepçeli ve celladın öldürmesini beklerken öne doğru eğilmiştir. Mardarios, baş aşağı asılı cellat tarafından demir bir kanca ile işkence görmektedir. Eugenios ise peştamala sarılı ve yüz üstü yatmakta elleri ve ayakları kesilmeden önce iki kişi tarafından dövülmüştür. Demir bir ızgara üstünde yatan Orestes ve önünde ölümüne tanıklık eden Eustratios bulunmaktadır (Weitzmann, 1979).

Eustratios uzun tunik giyimli göğsünde birkaç manto ile sıkıştırılmış bir şekilde boynuna beyaz atkı takmış yetkili şeklinde, Auxentios saray kostümü giyimli yaşlı bir adam, Eugenios mahkeme kostümü giymiş genç bir adam, Mardarios kırmızı keçe

şapka giymiş şekilde, Orestes boynuna haç takan bir genç asker şeklinde tasvir edilmişlerdir (Kazdhan, 1991). İmparator Diocletian zamanında şehit olmuşlardır. Haç tutarken ve şehit tacı tutan melek ile resmedilmişlerdir.

3.3. Marmara Bölgesinin Önemli Azizleri

3.3.1. Aziz (Genç) Basil- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: ?-944

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Genç Basil hakkında çok az bilgi günümüze ulaşabilmiştir. Tahmini M.S. 896 yılında Konstantinapolis'e geldiği düşünülmekte ve M.S. 944 yılında Konstantinapolis'te öldürülmüş olduğu bilinmektedir. Onun hayatı ilgili bilgilerde İmparatorluk adına çalışan görevliler tarafından Küçük Asya'dan Konstantinapolis'e getirilmiş olduğu yazmaktadır. Samonas adında bir hadım tarafından sorgulanan Genç Basil, kırbaçlanmış, ardından denize atılmıştır. Azizin yunuslar tarafından mucize eseri kurtarılmış olduğu bilinmektedir. Hiçbir şekilde manastır hayatına dâhil olmayan Genç Basil, Yannis adında bir adam ve eşi Helene'nin yanında kalmış, daha sonraları Konstantin ve Gongylas adında iki kardeşin yanında yaşamıştır. Genellikle şahsi evlerde yaşamış aziz, vaazlarını ahlak üzerine yapmıştır. Birçok mucize de gösterdiği bilinmektedir.

Genç Basil'in hayatı aynı dönemde yaşamış hadım olan Epiphanius'un da öğretmenliğini yaptığı sıradan biri Aziz Gregory tarafından ele alınmıştır. Bu eserde uzun yıllar Basil'in hizmetinde çalışan dinine yönelmiş Theodore ile bilgiler de bulunmaktadır. Yahudi karşıtı bir üslupla yazılmış olan bu eserde Basil'e göre "Eski Ahit inananları ve Hristiyanlığı benimseyen Yahudilere sonsuz ceza alacak olmalarını savunur" şeklinde yorumlanmıştır (Kazdhan, 1991:270).

3.3.2. Aziz Abercius- Kurşunlu/ Bitinya

Fotoğraf 3.49. Aziz Abercius

Kaynak: (Mango,1968)

Yaşadığı Yıl: 2. yüzyıl

Görüldüğü Yerler:

Anma Günleri: 22 Ekim / 4 Kasım

Genel Bilgiler: Frigya’da (Sanduklu) Hieropolis (Hierapolis değil) piskoposu olan Abercius, Marcus Aurelius döneminde yaşamıştır (Ramsay, 1882). Marcus Aurelius döneminde Hristiyanlara çeşitli zulümler uygulanmaktadır. Abercius’un da Roma’da kaldığı süre boyunca Marcus Aurelius tarafından hapis edildiği bilinmektedir. Abercius, Latince “Abercius, Avircius, Avercius, Aberkios” şeklinde de geçmektedir (Malay ve Tanrıver, 2012). Onun hayatı dokuzuncu yüzyılda Bizanslı yazar olan Metaphrastes’in tarafından ele alınmıştır (Ramsay, 1882).

Onun hayat hikâyesi ise 19. yüzyılda yaşamış Hieropolisli olduğu bilinen ve adı bilinmeyen kişi tarafından kaleme alınmıştır. Marcus Aurelius döneminde Hieropolis kenti Abercius isminde bir azizi ve onun hayat hikâyesi yazılmıştır. “Vita Abercii (Abercius’un hayatı)” adı altında ün kazanmıştır. Paul ile denk tutulmaktadır

Onun belge, dokümanları korunmuştur. Alışılmışın dışında karakteri ve çalışmalarının çoğunun onun sahte olarak görülmesine yol açmıştır (Nunn, 1952)

Çok iyi bir gezgin olan Abercius, Suriye, Kilikya ve Roma'ya sehayetler düzenlemiştir. 163 yılında Roma ziyareti yaptığı bilinmektedir (Ramsay, 1882). Seyahat ettiği bölgeleri ve köyleri gezen Abercius, hastaları iyileştirmiştir. O vaazlarında insanlara Tanrı'nın kutsallığını onun krallığını anlatmıştır (URL-25, 2020)

1882'de Sir AV. Ramsay, Frigya'da M.S. 216 yılında ölen bir İskender'in mezar taşını bulmuştur; mezarın yazıtı, açıkça Abercius'unkinden taklit edilmiştir. Daha sonraki bir yolculukta Ramsay, Metaphrastes tarafından verilen yazıtın kopyasının doğruluğunu onaylayan 1883 yılında Sandıklı'da Abercius'un gerçek mezar taşının parçalarını bulmuştur. Mistik dili, Tertullian ve İskenderiyeli Clement tarafından kullanılan terimlere ve ikinci yüzyılın yer altı mezarlarındaki sembolik resimlere karşılık gelmiştir. Yazıt, halka açık bir yerde duran bir sütuna oyulmuş olduğundan, bu dil muhtemelen Hıristiyan anlamını gizlemek için kullanılmıştır. Yazıtın tarihi yaklaşık 170'dir. Bu yazıtta ise 72 yaşında olduğunu ve mezarı yaşarken yaptırdığını belirtmiştir. Autun'dan gelen (Yazıt 42) ile karşılaştırıldığında, Hıristiyan inancının hem Doğu'da hem de Batı'da, Mesih'in kutsallığında ve Eucharist doktrininde birliği olduğuna dair değerli kanıtlar taşımaktadır (Nunn, 1952). Abercius'un yazıtı yaşadığı dönemle önemli biri olmasından dolayı mezarının da dikkat çekici bir anıt mezar olduğunu da göstermiştir (Ramsay, 1882).

Efsanesi: Putperest bir dönemde yaşamış olan Abercius, Tanrı'ya dilekte bulunmuştur. Duası kabul olan azize, bir melek görünmüş ve pagan tapınağındaki putları yıkması söylenmiştir. Tanrı'nın sözünü yerine getiren Abercius, şehirdeki putperest inançlıların taptıkları putları yıkmıştır. Putperestlerin kendisini öldürmek istediğini duyan Abercius halkın toplandığı yere gitmiş ve putperest inançlıları kınamıştır. Putperestler tam da o sırada azizi yakalayacakları anda içine cin giren üç genç bağırmaya başlamıştır. Aziz bu cinleri dualarıyla kovmuştur. Normale dönen gençleri gören halk şaşırmıştır. Hieropolisli halkı Aziz Abercius'a Hristiyanlığı öğretmesini isterler ve Hristiyan inancını kabul ederler (URL-25, 2020).

Başka bir mucizesi ise içine şeytan girmiş olan İmparator'un kızı Lucilla'yı iyileştirdiği söylenmektedir (Ramsay, 1812). Söylentilere göre bir cin dönemin İmparatoru Marcus Aurelius'un kızı Lucilla'nın içine girmiştir. İçine cin giren kız kafayı yemiştir. Aurelius dört bir yandan doktorlar çağırılmış ama bir türlü kızını

iyileştirememişlerdir. Abercius apar topar Roma'ya gider ve içine girmiş olan Lucilla'yı kurtarmıştır. (Malay ve Tanrıver, 2012).

Hieropolis'e geri dönen Abercius'un ölümü bazı kaynaklarda 167 yılı civarlarında vefat ettiği yazılmıştır. Aziz Abercius'un 72 yaşında Hieropolis'te öldüğü bilinmektedir (Ramsay, 1882). Putperest karşıtı olarak bilinen aziz, çok tanrılı dinlere inanan insanlar tarafından tanrılara atfedilen putları yıkmış ve Hristiyanlık için yaptıkları işlerle Havarilerle eş değerde tutulmuştur.

Kendi kitabesini mezar taşına yazan Abercius'un yazıtı şu an Lateran Müzesi'nde bulunmaktadır (URL-25, 2020). Abercius adına Kurşunlu (Elegn) bir Aziz Abercius Kilisesi inşa edilmiştir (Mango, 1968).

3.3.3. Aziz Alexander (Akoimetos)- Konstantinapolis/Bitinya

Yaşadığı Yıl: ?- 430 dolaylarında

Görüldüğü Yerler: -

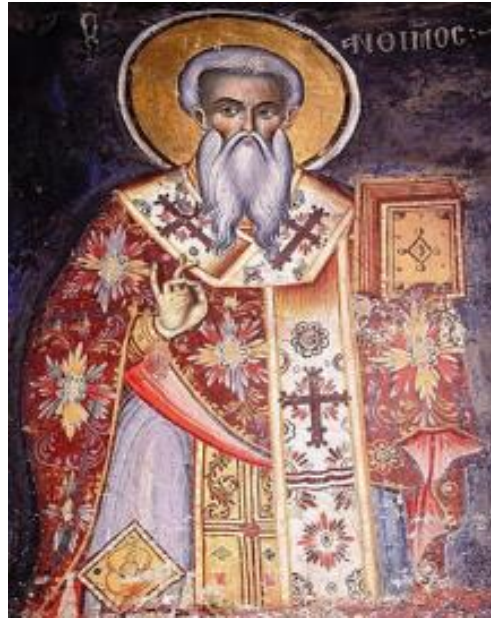
Anma Günü: 20 Şubat

Genel Bilgiler: Arşhimandrit (en yüksek manastır rütbesi olan) bir azizdir. Aziz Alexander, doğum yılı tam tarihlenmemekle birlikte kendisinin 5. yüzyıl Hristiyan önderlerden biri olduğu bilinmektedir. O mensubu olduğu dini Messalianizm ve kurmuş olduğu "Akoimetos Manastırı" ile tanınmıştır. Aziz Alexander, Konstantinapolis'te eğitimini tamamlamış ve kariyer hayatına da burada başlamıştır. Çoğunlukla Konstantinapolis'te değil Urfa, Suriye ve Antakya'da da bulunmuştur (Kazdhan, 1991:59). Suriye'deki öğrencileriyle birlikte İstanbul'a gelmiş ve Aziz Menas Kilisesi'nin orada yerleşim kurmuş olduğu bilinmektedir. Aziz Alexander'ın kurucusu olduğu Akoimetoî düşünce yapısı dönemin politik yapısına gösterilen müdahaleler, oturtulmuş dini otoriteler ve halk arasında nefret doğurmuştur. Kurucusu olduğu Akometoi Manastırı'nı kimi kaynaklarda 420 yılı ile tarihlense de kimi kaynaklarda ise öldükten sonra kurulduğu yazmaktadır. 420- 425 yılları arasında kurulduğu tahmin edilen Akoimetos Manastırı Konstantinapolis'te, Aziz Menas Kilisesi yakınlarında bulunmaktadır. Kilisesinin adı "Akometoi (uykusuzlar)" anlamında kullanılmaktadır. Manastıra bağlı olan kimseler ibadetlerinde sürekli Tanrı'ya dua etmek için yemin etmiş kişilerdir. Messalianizm dini ise ortaya çıkış yeri

Mezopotamya'dır. Şeytanın insanın içinden hiçbir şekilde çıkmayacağına inanmış ve yapılacak tek şeyin sürekli dua etmek olduğuna inanmışlardır. İnsanın Kutsal Ruh ile bir araya geldiği tek şey dua etmek olarak söylemişlerdir. "Messelian (sürekli dua eden)" anlamına gelmektedir. 431 yılı 3. Ekümenik Konsil'de bu dinsel akım lanetli olarak görülmüş ve kilise akımı dinden çıkarmıştır. Bu akımın da kurucusu olarak bilinen Aziz Alexander de suçlanmıştır (Kazdhan, 1991:59).

Kilise tarafından suçlu bulunan Alexander, öldürülmekten kıl payı kurtulmuştur. Aziz Hyoatios'un yanına gitmiş ve sonrasında ise Bitinya (Gomon)'a yerleşmiştir. Azizin hayatında çok az bilgi olmasının yanı sıra hayatı, öğrencisinden öğrenilmektedir. M.S. 430 yılında Bitinya'da ölmüş olduğu bilinmektedir. (Urgun, 2011).

3.3.4. Aziz Anthimos- Nikomedia

Fotoğraf 3.50. Aziz Anthimos

Kaynak: (URL-26, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?-303

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 3 Eylül

Genel Bilgiler: Aziz Anthimos, Nicomedialı olan azizin doğum yılı bilinmemektedir. M.S. 303 yılında Diocletianus Döneminde başı kesilerek şehit edilmiştir. İmanlı

kimselere yazdığı mektuplarla bilinmektedir (Tiefenbach, 2012). Aziz Anthimos, yirmi bin Hristiyanın katlinden sonra geri kalan Hristiyanlarla ilgilenmiştir. Sonrasında yakınlarda bulunan Omana Köyü'ne gitmiştir. Askerler tarafından bulunmuş ve İmparatorun huzurunda bile inancından geri dönmemiştir (Lafli, 2018). Eusebios'tan edinilen bilgilere göre Aziz Anthimos, Nicomedia (İzmit) Piskoposu olmuştur. Şehit edilmesinin sebebi olarak ise İmparatorluk sarayını yaktığına inanılmıştır. Ayasofya'da resimlenmiş Anthimos portresi günümüzde bulunmamaktadır. O tasvirlerinde yaşlı piskopos giysili olarak resmedilmiştir. Theodore Psalter'de aziz yirmi bin Hristiyan katli olan İzmit'te kilise yangınında gösterilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:110).

3.3.5. Aziz Artemios- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.51. Aziz Artemios

Kaynak: (URL-27, 2020)

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 20 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Artemios, aristokrat bir aileye mensuptur. 360 yılında Mısır'da yöneticilik yapmıştır. II. Konstantius (317-61) Aryanizm akımı inanişsa sahip olan aziz Ortodokslara ve Pagan inanişli kimselere eziyetler etmiştir (URL-9, 2020). Aziz Artemios'un Antakyalı olduğu bilinmektedir. Hayatı hakkında ise oldukça az bilgi edinilmektedir. 356 yılında İmparator Konstantinos (324-337) döneminde Andreas

ve Luka'nın röliklerinin Konstantinapolis'e getirilmesi için görevlendirilmiştir. Hristiyanlığa inanan Aziz Artemios, İmparator Julianus döneminde paganların adak ve nesnelerini yok etmek istemesi ile bu inanişından ötürü 362 yılında öldürülmüştür (Göymen, 2019).

Azizin rölikleri Ariste isimli diyakoz olan bir kadın tarafından Konstantinapolis Prodromos Kilisesi'ne götürülmüştür. Daha sonra bu kilise Aziz Artemios'a adanmıştır. Azizin röliklerinin şifasal yönden etkili olduğuna inanılmış ve bu inaniş dilden dile yayılarak süregelmiştir. M.S. 660-68 yıllarında azizlerin hayatını yazan bir anonim eserde azizin iyileştirici gücünden bahsedilmiştir. Bir örneği ise Artemios'un bir gece George adında bir adama rüyasında kasap kılında görünmesi ve adamı kasap aletleri ile ameliyat etmesidir. Onun mucizeleri İskenderiye, Rodos, Sakız Adası, Frigya, Amasya ve Afrika'dan insanları ayağına getirtmektedir. Philostorgius adında 368-439 yıllarında yaşamış tarihçi tarafından Aziz Artemios hakkında onun şehitliği övgü dolu sözlerle bir pasio (yaşam öyküsü) yazılmıştır. Sonraları ise bu pasio birçok aziz için de kullanılmıştır. Cinsel organ tümörü ve hastalıklar üzerine şifa dağıttığına inanılmaktadır (Göymen, 2019).

Tasvirlerinde kahverengi sakalı ve soylu giyimli olarak resmedilmiştir. Duvar resimlerinde askeri kıyafetler içerisinde ve zırhlı bir şekilde asker olan şehitlerle beraber gösterilmektedir. Minyatürlerinde ise İsa benzeri şekilde kahverengi sakallı soylu bir şehit olarak resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:194).

3.3.6. Aziz Auxentios- Bitinya

Fotoğraf 3.52. Aziz Auxentios / Elmalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 5. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Auxentios, M.S. 420 yılında Suriye’de dünyaya gelmiştir. Azizin ölüm yeri ise Bitinya’dır. Azizin hayatı hakkında çok az bilgi mevcuttur. Aziz Auxentios ile bilgiler Simeon Metaphrastes’in yazdığı derlemelerden bilinmektedir. Bu derlemede cesaretli bir reformcu olarak anlatılmıştır. II. Theodosius (408-50) Dönemi’nde Konstantinapolis’te askeri birlikte askerlik yapmıştır. Askerlik hayatından sonra münzevi bir hayat yaşamak için Oxeia Dağı (Maltepe)’na gitmiştir. Aziz Auxentios 451 Kalkedon (Kadıköy) Konsiline katılmıştır. Rouphinianan (Caddebostan, Kadıköy) Manastırı ile iyi ilişkiler kurmuş bu sebeple Konsil’de alınan kararlarla uyuşmazlık yaşadığı için mahkemeye bildirilmiştir. Aziz Auxentios, hayatının son yirmi yılı Skopa Dağı (Ataşehir)’nda kalmıştır. Dağın ismi ve bu yerde olan manastır azizin adını almıştır. Dağın olduğu yer aziz gibi münzevi bir yaşam sürmek isteyenlerin adresi olmuştur (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:236).

3.3.7. Aziz Eutychios- Frigya/Konstantinapolis

Fotoğraf 3.53. Aziz Eutychios

Kaynak: (URL-28, 2020)

Yaşadığı Yıl: 512-582

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 6 Nisan

Genel Bilgiler: 512 yılında Frigya-Theios doğumlu Aziz Eutychios, dindar bir aileden gelmektedir. Babası Belisarios teğmenlik yapmaktadır. Eğitimini Konstantinapolis'te tamamladıktan sonra ilk olarak keşiş sonra ise Amasya'da bir manastırda başrahip olarak görev yapmıştır. 522-65 ile 577-88 yılları arasında iki sefer Konstantinapolis Patriği olmuştur. Tria Kephalaia (üç bab olayı) münakaşasında ise I. Jüstinyen tarafı olduğunu savunan düşüncelerinden dolayı Menas'tan sonra İmparator tarafından patrik olarak göreve getirilmiştir. Aziz Eutychios, 553 yılı Konstantinapolis Konsili'nde yöneticilik yapan ve sonrasında Aya Sofya restorasyonu tamamlanmasıyla birlikte buraya da hizmetlerde bulunmuştur. 558 yılında Jüstinyen ile araları bozulan Aziz Euthychios, bir suikast davasında sorgulanmıştır. Bu duruma öfkelenen Jüstinyen tarafından 565 yılında Origenistlerce Amasya'ya sürgün edilmiştir. 577 yılında görevine tekrar getirildikten sonra vefat etmiştir. 582 yılında ölen azizin rölikleri Venedik'te Aziz Büyük George Kilisesi'ne götürülmüştür (Urgun, 2011).

Azizin yapmış olduğu çalışmaların çok azı günümüze ulaşmıştır. Papa I. Gregory ile "bedenin yeniden dirilmesi" üzerine çalışmalar yapmıştır. Azizin hayatı öğrencisi Eustratios tarafından anlatılmaktadır. Azizin göstermiş olduğu mucizelerden bahseder. En önemli mucizesi ise Amasya'da kişisel bir mülk olan Afrodit hikâyesi tasviri mozaığe zarar vermeye mecbur edilen ve sonunda cin tarafından zarar gören mozaik yapımıcısının iyileştirilme hikâyesidir (Kazdhan, 1991:759)

3.3.8. Aziz Flavian- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.54. Aziz Flavian

Kaynak: (URL-29, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?-489

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 18 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz Flavian, 446-49 yılları arası Aziz Proklos'dan hemen sonra patrik seçilmiştir. Azize Thekla Kilisesi'nde sorumlu olan presbitery⁶en olarak bilinmektedir. Episkoposluk yaptığı süre boyunca hem Konstantinapolis için hem de Hristiyanlık dini için zor bir süreç olmuştur. 448 yılında toplanılan mecliste Eutyches'in görüşlerini savunduğu sebebiyle kınanmış ve görevine son verilmiştir. Görevine son verildiği ve sürgüne gönderildiği zaman ölmüştür. Kadıköy Konsili'nde temize çıkarılmıştır. Öldükten sonra azizin rölikleri Konstantinapolis Havariler Kilisesi'ne getirilmiş ve adı ise Kadıköy Konsili'nde temizlenmiştir (Tiefenbach, 2012).

---

⁶ Presbiteryen: piskoposluğu kabul etmeyen ihtiyar meclis ile yönetilmeyi kabul eden sistemdir. Protestanların olduğu reforme kilise üyelerine verilen addır.

3.3.9. Aziz Germanos I- Kizikoz/Konstantinapolis

Fotoğraf 3.55. Aziz Germanos I

Kaynak: (URL-30, 2020)

Yaşadığı Yıl: 7 ile 8. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 12 Mayıs

Genel Bilgiler: Aziz Germanos, 715-30 yılları arasında Konstantinapolis'te patrik olarak görev yapmıştır. Aziz Germanos'un babası dönemin imparatoru olan Heraklius'un gözdelelerinden birisidir. Fakat yine imparator tarafından suçlu bulunmuş ve 668 yılında öldürtülmüştür. Babasının ölümünün ardından hadım ettirilmiş ve Aya Sofya ruhban sınıfına gitmeye zorlanmıştır. 706 yılında Kizikos (Balıkesir) Piskoposu olarak görev yapmıştır. Sadece İsa'nın ilah olduğu düşüncesi (Monotelizm) karşıtı olmuştur. 715 yılında tekrardan Konstantinapolis Patriği olarak görev yapmıştır (Urgun, 2011).

III. Leo'nun destekleyenlerinden olan Aziz Germanos Leo'nun Araplara karşı kazanmış olduğu zaferden vaazlarında da bahsetmiştir. Sonra araları bozulmuş fakat sebebi bilinmemektedir. Leo tarafından görevine son verilmiştir. Aralarındaki antlaşmazlık üzerine 730 yılında bir konsey toplanmış ve bu konseyde ikonolara tapınım yasaklanmıştır. Aziz Germanos, çıkan kararı kabul etmemiş ve görevini

yapmaması için zorlanmıştır. Aziz Germanos, 90'lı yaşlarda Yunanistan'da 730-42 yılları arasında vefat ettiği düşünülmektedir. Yazılan hayat hikâyesinde 705 yılında 37 yaşı belirtildiğinden doğum yılı 668 yılları civarında olduğu bulunmuştur. Günümüze ulaşmış eseri "De Haeresibus Synodis" dir (Kazdhan, 1991:846).

3.3.10. Aziz Gregory- Akritas

Yaşadığı Yıl: 8. ile 9. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Gregory, tam net olmamakla birlikte 754-55 yılları arasında Girit'te dünyaya gelmiştir. Gençlik yıllarında çobanlık yapmış ve sonra Seleukeia (Manavgat)'ya gelerek çilekeş yaşamı tercih etmiştir. 780 yılında Levant'ta on yılı aşkın süre yaşamış sonra Roma'da bir manastırda hayatını devam ettirmiştir. Roma'da karşılaştıkları Synnodalı Michael ile birlikte Konstantinapolis'e gitmişlerdir. Son olarak ise Akritas (Tuzla Burnu)'na yerleşmiş ve 843 yılını görmeden vefat ettiği bilinmektedir. Azize ilişkin bilgiler Konstantinapolis Kilise Takviminde bir notta Joseph (kafiyeci) yazmış olduğu bir kanondan alınmıştır. Bu belgeler doğrultusunda azizin kültünün tarihi 9. yüzyılın ilk yarısı olarak Konstantinapolis'te yayılmıştır (Kazdhan ve Talbot, 1998: 47).

3.3.11. Aziz Hermalaos- Nikomedia

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 16 Temmuz

Genel Bilgiler: İzmitli (Nikomedia) Aziz Hermalaos 4. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. Genelde Panteleimon ile tasvir edilmekte olan aziz hakkında çok az bilgi vardır (Kazdhan ve Sevchenko, 1991). Panteleimon'a Hristiyanlığı tanıtmıştır ve kendi iyileştirme gücünü ona da vermiştir. İmparator Maximianus zamanında din kardeşi olan Hermippos, Hermokrates ile birlikte şehit olmuştur. Tasvirlerinde sakalları dökülmüş uzun ve beyaz sakallı yaşlı bir adam şeklinde elinde kitap veya haç tutar şeklinde resmedilmiştir (Göymen, 2019).

3.3.12. Aziz Hilarion- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 8. ile 9. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Hilarion, imparatorlukta çalışan memur bir ailede dünyaya gelmiştir. Babası Kapadokyalı olarak bilinen Peter sarayın ekmek ihtiyacını karşılamaktadır. Aziz Hilarion yirmili yaşlarda Konstantinapolis Xerokepion’da keşiş olmuştur. Sonrasında Dalmanos Manastırı’nda yaşamaya devam etmiş ve I. Niekeforos 806-815 tarafından başrahip olarak atanmıştır. İkonlara olan tapınımı ile dönemin imparatoru V. Leo ve Theophilos tarafından işkencelere maruz kalmış ve sürgün edilmiştir. Theodore (İmparatoriçe) tarafından Konstantinapolis’e getirilmiş ve hayatının sonuna kadar Dalmanos Manastırı’nda yaşamını sürdürmüştür. Onun hayatı ile bilgileri Sabas adında bir keşiş tarafından kaleme alınmıştır (Kazdhan ve Talbot, 1991:48-49).

3.3.13. Aziz Ignatios Patrik- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.56. Aziz Ignatios / Ayasofya Kilisesi

Kaynak: (URL-31, 2020)

Yaşadığı Yıl: 797/8-877

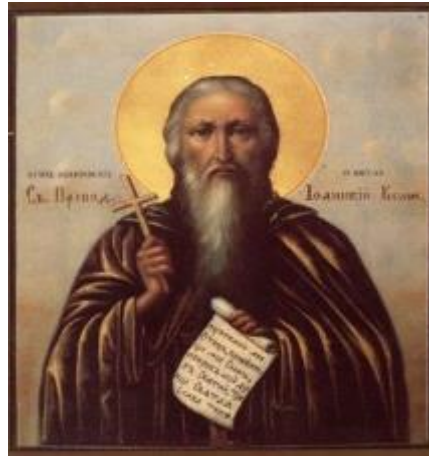
Görüldüğü Yerler: Ayasofya Müzesi

Anma Günü: 23 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Ignatios, 797-98 yılları arası Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. Antakyalı Ignatius (1. yüzyıl) ile benzetmemek için "Genç Ignatios" lakabı ile bilinmektedir. Azizin babası, dönemin imparatoru I. Mikhael Rangabe tahtan düşürülünce erkek kardeşleri ile birlikte hadım edilmiş ve zorla manastır yeminine zorlanmıştır. Prens Adaları üstünde yapmış olduğu üç manastırın başrahibi görevini yerine getirmiştir. İkonoklast döneminin sonrasında sıkıntılı süreçte Azize Theodore, I. Methodios yerine Ignatius'u patriklik görevine atamıştır. Theodore'nin kardeşi Bardas (?-866) yönetimi ele geçirdiğinde kız kardeşini sürgün etmiş ve Aziz Ignatios'a verilen destek sağlanmamış ve görevini bırakması istenmiştir. Azizin destekleyicileri görevini tekrar getirilmesi için kargaşa çıkarmışlardır. Bu yüzden Bardas tarafından Aziz Ignatios Terebinthos Adasına (Sedef Adası) sürülmüştür. Sonra annesinin yanına başkente dönmesine izin verilmiştir. Yine azizin müritleri kargaşaya sebep olmuş ve Ignatios'un tekrar görevine getirilmesini istemişlerdir. I. Basil (830-86), Aziz Ignatios'u görevine geri döndermiş ve Photios'u sürgün ettirmiştir. 847-58 ve 867-77 yıllarında iki defa Konstantinapolis patrikliği görevi yerine getirmiştir. Aziz Ignatios, Konstantinapolis'te vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Aziz Ignatios'un Aya Sofya mozaik bir portresi bulunmaktadır. Paflagonyalı Niketas David (9. Yüzyıl) tarafından kaleme alınan biyografisinde Photos'a olan nefretini anlatmıştır (Kazdhan, 1991:983-84).

3.3.14. Aziz Ioannikios- Uludağ

Fotoğraf 3.57. Aziz Ioannikios

Kaynak: (URL-32, 2020)

Yaşadığı Yıl: 752/54-846

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 4 Kasım

Genel Bilgiler: Aziz Ioannikios'un, 752-54 yılları civarında Bitinya'da Marykaton 'da dünyaya geldiği düşünülmektedir. Slav kökene sahip aziz köyde domuzlara çobanlık etmektedir. 19 yaşında orduya girmiş 792 yılında olan Markellai (Bulgaristan-Bizans Sınırı) Savaşı'nda da bulunmuştur. Bizansların yenilmesi ile Uludağ'a gitmiştir. Küçük Asya'nın hemen hemen her yerine gitmiştir. Münzevi bir hayat yaşayan aziz manastırda yaşamaya başlamıştır. İkonlara tapınımı savunmuş fakat V. Leo'nun işkencelerinden dolayı Alsos Dağı'na kaçmıştır. I. Methodios patrikliği olsun diye çabalamıştır. 846 yılında Uludağ- Antidion Manastırında vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Aziz Ioannikios'un hayatı iki şekilde kaleme alınmıştır. Biri Sabas adında azizin de tanıdığı olduğu biri tarafından yazılmış, diğeri ise Peter adında Hagiograf tarafından ele alınmıştır. Bu iki çalışmada oldukça benzerlik bulunmaktadır. Bu çalışmalar toplumda üst seviye ile ilgilidir ve azizin imparator ile ilişkilerinden söz etmektedir.

Aziz Ioannikios tasvirlerinde keşiş şeklinde resmedilmiştir. Minyatür olarak bir dağ ile birlikte gösterilmiştir. Symeon Metaphrates'te bu dağ Olympos Dağı (Uludağ) olarak söylenmektedir. Aziz Ioannikios, Antidion Manstırı (Uludağ) eteklerinde vefat etmiştir. (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:1005-6).

3.3.15. Aziz Kallinikos- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.58. Aziz Kallinikos

Kaynak: (URL-33, 2020)

Yaşadığı Yıl: 8. yüzyıl başı

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 23 Ağustos

Genel Bilgiler: Khalkedon (Kadıköy) yakınlarında bulunan bir manastırda yöneticilik yapmıştır. Öğretmeni olan Hypatios'un hayatını kaleme almıştır. 446 yılında ölmüştür (Tiefenbach, 2012). Kallinikos, Konstantinapolis Patrikliği (M.S. 693-705) görevi yapmıştır. II. Jüstinyen Dönemi'nde yaptırılan ve Meryem Ana'ya ithaf edilen kilisenin yıkımını takdis etmediği için Roma'ya sürgüne gönderilmiştir. Aziz Kallinikos'un diri diri betona gömüldüğü fakat kırk gün sonra beton açıldığında hala yaşadığı görülmüştür. Roma'da bulunan Aziz Petrus ve Aziz Paul Kilisesine gömülmüştür (Kazdhan ve Talbot, 1998:58).

3.3.16. Aziz I. Konstantin/Büyük Konstantin- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.59. Aziz Konstantin ve annesi Helena / Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 274/288-337

Görüldüğü Yerler: Mustafapaşa-Konstantin ve Helena Kilisesi, Elmalı Kilise, Karanlık Kilise, Yusuf Koç Müzesi, Yılanlı Kilise, Çarıklı Kilise, Sarıca Kilise, Elnazar Kilisesi, Aziz Baselios Kilisesi, Azize Katherina Kilisesi, Cemilköy-Başmelek Mikail Kilisesi, Nikeforos Fokas Kilisesi, Havariler Kilisesi, Aziz Ioannes Kilisesi, Sümbüllü Kilise, St. Jean (Karşı) Kilisesi, Azize Barbara Kilisesi, Tatların I ve II No'lu Kilise

Anma Günü: 21 Mayıs

Genel Bilgiler: Bizans İmparatoru Büyük Konstantin M.S. 274-288/337 yılları arasında yaşamıştır. Latince ismi “Gaius Flavius Valerius Aurelius Constantinus” tur. Konstantin, Azize Helena ve babası Konstantius Chlorus’un oğlu olarak Sırbistan/ Niş’te dünyaya gelmiştir. Konstantin gençlik yıllarını babasının emrinde subay olarak çalıştığı Diocletionus’un sarayının yer aldığı Nikomedia (İzmit)’de geçirdiği bilinmektedir.

Efsanesi: Roma İmparatoru olan Büyük Konstantin, M.S. 312 yılında Milvian Köprüsü Savaşı öncesi görmüş olduğu rüyadan çok etkilenmiştir. Etkilendiği rüyadan sonra askerlerinin kalkanlarına İsa’nın (Iesus Xristos=XP) baş harflerini üst üste getirerek khristogramı koymuştur. Milvian Köprüsü Savaşı’nda İmparator

Maxentius'u yenmesini ise İsa'ya bağlamıştır (Uysun, 2011). Bu savaştan sonra İmparatorluğun başına tek geçen Konstantin, başkentini Doğu Roma (İstanbul) topraklarına almıştır. Roma'da küçük bir kent olan Byzantion, uzun süre yapılan çalışmalar sonucunda İ.S. 330 yılında ikinci başkent yapılmıştır (Uysun, 2011).

Konstantin'in babası dörtlülük (tetraşik) yönetimi uygulamasıyla birlikte Konstantin için siyasi anlamda kariyeri ilerlemiştir. 305 yılında ise tetrark olan Maximian geri çekilme kararı almış ve Konstantin onun yerine getirilmiştir. Konstantin'in babasının ölümünden sonra ise kendisinin emrinde olan ordular ile birlikte "Augustus" unvanı verilmiştir. Sonradan iki tetrark daha yönetmekten vazgeçince geriye tek tetrark Maxentius kalmıştır. 312 yılında Ponte Milvio Savaşı ile Konstantin Maxentius'u yenmiş ve imparatorluk artık kendi ve Licinius tarafından yönetilmeye başlamıştır. Licinius ile Konstantin'in kızkardeşi Flavia Constantia evlenmiş ve bu da Konstantin ve Licinius arasında hak iddia etmeleri için fırsat yaratmıştır. 314 yılında Licinius'un Konstantin'e karşı yapacağı bir komplo ortaya çıkınca iç savaş başlamıştır. Licinius'u yenilgiye uğratan Konstantin altı ay sonra ise onu boğarak öldürmüştür. Licinius'u yenen Konstantin, Dicle ve İskoçya arasında büyük bir imparatorluğun başına geçmiş olur. Asya ve Karadeniz arasındaki ticareti ele almak için 330 yılında Byzantion'u başkent ilan etmiştir. Bu kentin yeni adı ise Nova Roma (Yeni Roma) olmuştur. Konstantin 330-337 yılları arasında başkent olan şehre çok sayıda kilise, su kemeri, sur ve yol inşalar ettirmiştir.

Konstantin, M.S. 313 yılında Hristiyanlığı kabul eden ilk Roma İmparatoru olmuştur. Doğu Roma İmparatorluğu'nda ve Konstantinapolis'te kendisi için "Büyük" lakabı ile anılmıştır. Kendisinin nasıl Hristiyanlığı kabul ettiği bilinmemektedir. Kimileri bu konuda siyasi hamlesi olduğunu düşünmektedir. Annesi Helena'nın koyu bir Hristiyan olmasından dolayı küçüklükten annesinden etkilendiği de düşünülmektedir. Sonrasında ise zamanla bu inancın temellerini sağlamlaştırdığı söylenmektedir. Sadece M.S. 337 yılında Konstantin, ölümün kıyasındayken Nikomedialı (İzmit) Esvap tarafından vaftiz edildiği bilinmektedir (Uysun, 2012). Konstantin'in Hristiyanlığı resmen kabul etmesinden sonra her yerde kiliseler yapılmıştır. Bundan yola çıkarak Konstantin'in de bu kiliselerin kurucusu olduğu bilinmektedir (Eyice, 1984).

İstanbul'un kurucusu olan Konstantin ve annesi Helena 316 yılında Hristiyanlığa inananları büyük zulüm ve işkencelerden kurtardığı için aziz ve azize unvanı almışlardır (Güzel, 2012). Konstantin'in azizliği ise Hristiyanlığa yaptığı katkıdan ötürüdür (Urgun, 2011). Konstantin'in hayatı ile en eski bilgilere ise 4. yüzyılda yazılmış tarihçi Kaiserialı Eusebios'un "Vita Constantini" adlı eserden öğrenilmektedir (Eroğlan, 2019).

Genellikle tasvirlerinde Konstantin ve annesi Helena ikilisi ellerindeki haç ile görülmektedir. Çoğu zaman ise ellerinde maket Ayasofya ve İstanbul ile tasvir edilmişlerdir.

3.3.17. Aziz Kosmas ve Damianos- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.60. Aziz Kosmas ve Damianos / Karanlık Kilise

Kaynak: (Göymen, 2019)

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl civarında

Görüldüğü Yerler: Kırkdamaltı Kilisesi, Ayvalı Kilise, Aziz Eustasios Kilisesi, Karabaş Kilisesi, Theotokos Kilisesi

Anma Günü: 17 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Kosmas ve Damianos ikiz kardeş "hekim-aziz" olarak bilinmektedir. Aziz Kosmas ve Damianos, Anargyroi (Bedava) unvanına erişmiş azizlerdir. Bunun sebebi ise hastaları karşılıksız bir şekilde iyileştirdikleri için verilmiştir. 5. yüzyıl ile tarihlenen kültleri ile Konstantinapolis'te tanınmış azizler

Genel Bilgiler: İkonodül bir aziz Olan Makarios vaftiz olunca adı “Christopher” olmuştur. Konstantinopolisli soylu bir aileye mensup olan aziz Bitinya’da Peleteke Manastırı’nda başrahiplik yapmıştır. Peleteke Manastırı konumu gereği bulunduğu kayalıklar üstünde oluşundan (balta ile kesilmiş) anlamına gelmektedir. Oldukça saldırılara uğrayan manastır 8. yüzyılda aziz tarafından onarılmıştır (Talbot, 1991:1620). V. Leo Dönemi’nde (813-20) Peleteke’den ayrılmış ve hapse atılan aziz sürgün yemiştir. İkonodül hayatına bağlı yaşamıştır. M.S. 840 yılında vefat ettiği bilinmektedir. 11. yüzyıla ait bir el yazması bulunmaktadır. Sabas isimli biri tarafından azizin hayat hikâyesi yazılmıştır. Bu yazıda azizin biyografik özellikleri oldukça azdır (Kazdhan ve Talbor, 1998:65).

3.3.19. Aziz Markellos- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.62. Aziz Markellos

Kaynak: (URL-35, 2020)

Yaşadığı Yıl: 5. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

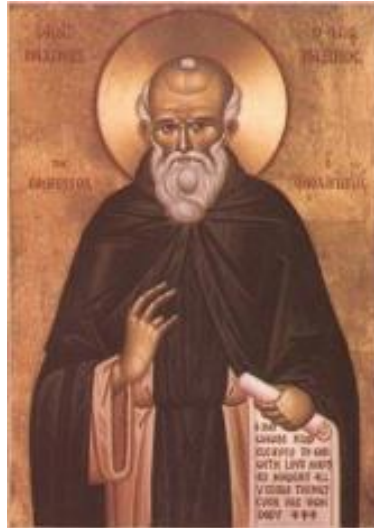
Anma Günü: 29 Aralık

Genel Bilgiler: Aziz Markellos, 400 yılı civarında Apanca (Suriye)’da dünyaya gelmiştir. Soylu bir aileye mensup olan Markellos, eğitimini tamamladıktan sonra Efes’e kaligraf olarak çalışmaya gitmiştir. Markellos, Aziz Alexander (Akoimetoı

cemaati kurucusu) tarafından Konstantinapolis'e çağrılmıştır. Bu cemaatin arasında Boğaz'da süren Irenation mücadelelerinde boy göstermiştir. Markellos, aryanist ve monofizitlere karşı tutum sargilemiştir. 470 yılında I. Gennadios ile beraber Aspar'ın Oğlu Patrikios'u tahtın varisi olarak söylemek için hipodromdaki gösteride başkanlık yapmıştır (Kazdhan, 1991:1301). Aziz Markellos, 463 yılında Stoudios Manastırı inşasında yardımcı olmuştur. II. Theodosius (401-50) ve Euthyches'e karşı duran arşimandrit (yüksek ruhban sınıftan biri) olmuştur. Markellos, 448 yılında Konstantinapolis'te yapılan kilise meclis toplantısında Euthches'i kınamış ve 451 yılında Kadıköy Konsili'nde İmparator Marcian (392-457) yandaşı olmuştur. 484 yılında Konstantinapolis'te vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Aziz Markellos'un hayatı yazarı bilinmeyen bir kişi tarafından kaleme alınmıştır. Muhtemel 6.yüzyıl diye tarihlenen bu çalışma Markellos savunucularını göz önüne çıkarmak ve Akoimetoı, Nestorculuk ve Messelianizm gibi akımlara karşı tutumunuda göstermiştir. Bu çalışmada azizin birçok mucizesinden bahsedilmektedir. Bunlardan bir tanesi ise Diyakoz olan Eugenios'un eşi zor bir doğum geçirirken ona yardımcı olmuştur (Kazdhan, 1991).

3.3.20. Aziz Maximos- Konstantiapolis/Lazika

Fotoğraf 3.63. Aziz Maximos

---

7 Monofizitizm: Hristiyanlık inancında İsa'nın ilahi ve beşeri iki farklı doğasının olduğunu fakat ilahi olanın beşeri olandan üstünlüğü anlamına gelmektedir.

Kaynak: (URL-36, 2020)

Yaşadığı Yıl: 580-662

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 13 Ağustos

Genel Bilgiler: Aziz Maximos, 580 yılında dünyaya gelmiştir. Teolog olarak da bilinen aziz vaftiz olunca adı “Moschion” olmuştur. Michael Exaboulites’in yazmış olduğu methiyede azizin doğum yeri için Konstantinapolis demiştir. Resainalı George tarafından düşmanca bir tavırla kaleme alınan biyografisinde ise azizin doğum yeri Tiberya Gölü civarında Hefsin’de bir köy olarak söylenmiştir. Michael aziz Maximos için soylu bir aileyle mensup olduğunu dile getirmiş George ise babasını Samiri tüccar annesini ise Pers köle olarak bahsetmiştir (Kazdhan, 1991:1323). Aziz Maximos, iyi bir şekilde eğitim almıştır. Devlete çalışan aziz sonra I. Heraklios’un (575-641) sekreteri olmuştur. 613-14 yıllarını Khrysopolis (Üsküdar) Manastırı’nda geçirmiştir. 26 yılında Perslerin istilalarından kaçarak Girit, Kıbrıs son olarak Afrika’ya geçmiştir. Kartaca’da patrik I. Pyrrhus’la Tek Tanrı münakaşasında bulunmuştur. Roma’ya giden Aziz Maximos, I. Martin tarafından tektanrıcılığın kınandığı Lateran Meclisi’ne (649) çağırılmıştır. 653 yılında I. Martin ile beraber hapse atılmıştır. Konstantinapolis’e getirilen Aziz Maximos vatana ihanet suçu ile suçlanmıştır. 655 Bizye (Kırklareli) sürgün yemiştir. 662 yılında imparatorluk fermanına karşı geldiği için dili ve sağ eli kesilerek cezalandırılmıştır (Tiefenbach, 2012). Ona inanan Anastasius olan iki kişi ile Lazika (Karadeniz civarı) gitmiş burada vefat etmiştir. 662 yılında Alania civarı Schiomarist’te öldüğü bilinmektedir.

Aziz Maximos kendinden geriye doksan eser bırakmıştır. Genç dönemlerinde Kutsal Kitap metinlerini yeniden açıklamalarını yapmıştır. En bilinen eserleri; Mistagogya (eklektik sembolizm üzerine), Çileci Yaşantının Kitabı, Thalassio’a Sorular, Sevgi Üzerine Bölümler olmuştur (Kazdhan, 1991:1324). Maximos’un teolojisi İsa merkezli olmuştur. Aziz Maximos’a göre İsa ilahi ve beşeri iki farklı tabiatı olduğunu savunmuştur.

3.3.21. Aziz Menas- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.64. Aziz Menas ve Hz. İsa ikonası / Louvre Müzesi

Kaynak: (URL-37, 2020)

Yaşadığı Yıl: 6. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 25 veya 27 Ağustos

Genel Bilgiler: Aziz Menas İskenderiye’de dünyaya gelmiş ve 536-52 yılları arasında Konstantinapolis Patriği olarak görev yapmıştır. Papa I. Agapetus tarafından bu göreve getirilmiştir. Çalışma hayatına ilk olarak Sampson Bakımevi’nde yönetici pozisyonuyla başlamıştır. Efsaneleri arasında I. Jüstinyan (482-565)’i çok riskli olan hastalıktan iyileştirmiştir. Monofizit ve Origenes desteklerine karşı tutum sergilemiştir. Roma ile güzel ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. 544 yılında Jüstinyen’in Üç Bab (Tria Kephalaia) ‘ına karşı çıkmış ve Konstantinapolis elçisi tarafından dinden çıkarılmıştır. Sonra azizin görüşü kabul edilmiş ve kınanmaya başlamışlardır. Aziz Menas’ın Konstantinapolis iki parçalı resimden oluşan panele adı yazılmıştır. 550 yılında Vigilius tarafından Aziz Menas bir kez daha dinden çıkarılmıştır (Urgun, 2011). Ekümenik Patrik ve Konstantinapolis Roması diye iki farklı unvan bahşedilmiştir. Jüstinyen’e yapısal faaliyetlerde fayda sağlamıştır. Hatta Aya Sofya ve Havariler Kilisesi yapım aşamasında bulunduğu da bilinmektedir. Kısa bir şekilde hayatı kaleme alınmıştır. Fakat bilgilerin yarısı kayıptır (Kazdhan, 1991:1339).

3.3.22. Aziz Methodios I- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 9. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 14 Haziran

Genel Bilgiler: Doğum tarihi net olmamakla beraber 8. yüzyıl olarak bilinmektedir. Siraküza (İtalya) doğumlu olan Aziz Methodios, tanınmış bir aileden gelmektedir. Konstantinapolis'e eğitim için giden aziz sonrasında Chenolkkos Manastırı'nda (Bitinya) eğitimine devam etmiştir. Sonra farklı bir manastırda başrahip olarak görev yapmıştır. 815 yılında Roma'ya girmiştir. 821 yılında ikonoklast düşünce yapısından dolayı hapse atılmış ve sürgün edilmiştir. 829 yılında özgürlüğüne kavuşmuştur. Theofilos zamanında dinsel açıdan önem arz etmiş ve Theofilos'un vefatının ardından kendisi yerine geçmiştir. 843-47 yılları arasında Konstantinapolis patriği olarak görev yapmıştır. Patrik olduğu yılda ikonoklazmı yıkıp ikonlara tapınmayı tekrar başlatmıştır. Bu yüzden ciddi problemlerle uğraşmıştır. O ikonoklast düşüncede olanlara iyi niyetli yaklaşmış olsa da kendisine ağır eleştiriler almıştır. Kendini eleştirenler için cezalar uygulamıştır. Orta yolu bulamayan insanlar ise ya dinden çıkarılmış ya da tutuklanmıştır. Konstantinapolis'te öldüğü bilinmektedir (Urgun, 2011).

Oldukça iyi bir eğitim alan aziz, yazardır. Onun yapmış olduğu çalışmaları lijürti⁸, eleştirisel ve hagio⁹grafik şekillerdedir. Onun yazmış olduğu çoğu çalışmaya şüpheli olarak yaklaşılmıştır. Onun hayat hikâyesini kaleme alan kişi bilinmemektedir (Kazdhan, 1991:1355).

3.3.23. Aziz Mokios- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

---

8 Lijürti: Ortodoks inançta Efkariştiya (ekmek-şarap ayini)

9 Hagiografi: kendini dine adanmış, kilise büyüklerinin veya ermiş olduğuna inanılan kişilerin anlatıldığı edebi tarzdaki eserleridir.

Anma Günü: 11 Mayıs (Konstantinapolis kurulduğu gün)

Genel Bilgiler: Martyriona göre azizin doğduğu yer Amfipolis (Yunanistan) tir. Putperestliğe karşı olan tavrı yüzünden Diocletianus zamanında işkencelere maruz kalmış ve meclis tarafından alınan karar ile başı kesilerek öldürülmüştür. Azizinin kültü Konstantinapolis'te ünlü olmuştur ve Sozomenos Konstantinapolis'te azize adanmış bir türbenin varlığından bahsetmiştir. İnanışa göre Markios Kilisesi I. Konstantin'in emri ile Zeus Tapınağı'nın bulunduğu yere yaptırılmıştır. Bu kilisenin tam olarak yeri bulunamamıştır. Kocamustafa'da (Yedi Tepe) bulunan Mokios Sarnıcı civarlarında olduğu düşünülmektedir. Kilisenin yıkılışı III. Leo Dönemi denilmiştise de bu kesin bir bilgi olamamıştır. 9. yüzyılda zarar gören tarafları ise Aziz I. Basil tarafından yeniden yaptırılmıştır. Mokios Kilisesi önemli bir yer olmuştur. 903 yılında Aziz Mokios geçiş töreninde İmparator VI. Leo bu kilisede saldırıya uğramıştır. Çoğu şehit olan azizler bu kilisede anılmaktadır. Aziz Genç Euthymios'un rölikleri yine bu kilisededir. V. Yannis Palailogos kilisede bulunan taşlarla Altın Kapı (Yedikule Hisarı) surlarını yapmış ve bu sebeple kilise yıkılmıştır (Kazdhan, 1991:1389-90).

3.3.24. Aziz Nestorius- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 386-451

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 25 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Nestorius 386 yılında Suriye'ye bağlı günümüz Kahramanmaraş'ta dünyaya gelmiştir. İlk olarak Antakya'da manastırda keşişlik yapmış daha sonra ise konuşma ve hitap yeteneğinden dolayı cemaate konuşmalar yapmış önemli bir din adamıdır. Oldukça beğenilen vaazlarının etkisi II. Theodosius'a kadar gitmiş ve Theodosius tarafından 428 yılında Konstantinapolis'te göreve başlatılmıştır. Oldukça iyi bir konuşma yeteneği olan Aziz Nestorius hem dindar hem de Ortodoks inançlı bir kişi olarak sapkın düşüncelilere karşı tavrı sergilemiştir. Meryem için kullanılan "Tanrı'nın Anası" söylemine karşı çıkmış ve beraberinde tartışmalar başlamıştır. Azizinin düşüncesine göre Meryem sadece İsa'nın annesidir. Aziz Nestorius'un temsil etmiş olduğu Nestoriosçuluk 431 yılında Efes Konseyi'nde lanetlenmiştir. Onun çalışmalarının birçoğu aforoz edildiğinden günümüze

gelememiştir. Sadece dört vaazı günümüze gelmiştir. Bunun yanı sıra kendi yazmış olduğu on mektubu da oldukça iyi durumdadır (Tiefenbach, 2012). Aziz Nestorius Mısır'da Panopolis'te vefat etmiştir.

3.3.25. Aziz Nikeforos I- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.65. Aziz Nikeforos I

Kaynak: (URL-38, 2020)

Yaşadığı Yıl: 750/58-828

Görüldüğü Yerler: Havariler Kilisesi

Anma Günü: 13 Mart

Genel Bilgiler: Tarihçi Nikeforos'un doğum tarihi tam net olmasada 750-58 yılları arasında tarihlenmektedir. Konstantinapolis doğumlu olan aziz, 806-815 yılları arasında Konstantinapolis patrikliği görevi yapmıştır. İkonlara tapınımı savunduğu için V. Konstantin (718-75 Dönemi'nde İznik'e sürgün edilmiştir. Sürgünden döndüğünde V. Konstantin ve İrene'nin sekreteri olmuştur. Görevini bırakan aziz sonrasında boğazın yakınlarında manastır yaşamına çekilmiştir. Küçük çaplı bir manastır kuran aziz, 802 yılında Konstantinapolis'e geri dönmüştür. Bu dönüşünde ise Konstantinapolis'in en büyük fakirhanesinin başına geçirmiştir. 806 yılında patik olarak atanmış ve birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar Mokhios Tartışması Aziz Studit (manastır sakini) Theodore ve imparatorluk otoritesini sarmak amaçlı yandaşlarını sakınleştirmek için uğraşmıştır. Aziz Nikeforos bu sorunun

üstesinden gelememiştir. İkonoklazm savunucu kararları içeren imzalar atmadığı için 815 yılında tekrar sürgün yemiştir. Bu süre zarfında ikonlara tapınmak ile ilgili birçok kitap yazmıştır. Aziz Nikeforos, 825 yılında Theodote Manastır'nda vefat etmiştir. Onun hayatı Diyakoz Ignatios tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazıda yazar azizden övgü dolu sözlerle bahsetmiştir (Kazdhan, 1991:1477). 847 yılında azizin rölikleri Methodios tarafından Konstantinapolis'e getirilmiş ve Havariler Kilisesi'nde konmuştur.

3.3.26. Aziz Nikeforos (Medikion)- Bitinya

Yaşadığı Yıl: 735-813

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Nikeforos, 755 yılında Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. Zengin bir aileye mensup olan aziz Bitinya- Medikion Manastır'nda kurucusu olduğu bilinmektedir. 787 yılında yapılan İznik Konsili'ne katılmış olduğu bilinir. 4 Mayıs 813 yılında Chalke Adası (Heybeliada)'nda 58 yaşında vefat etmiştir. Aziz Nikeforos'un hayat hikâyesinin 824 yılından sonra Medikionlu bir keşiş tarafından kaleme alındığı bilinmektedir (Kazdhan ve Talbot, 1998:75).

3.3.27. Aziz Niketas (Medikion)- Bitinya

Fotoğraf 3.66. Aziz Niketas (Medikion)

Kaynak: (URL-39, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?-824

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Niketas M.S. 760 yıllarında Bitinya Kaiseriası (Bursa civarlarında) dünyaya geldiği bilinmektedir. Dindar bir aileden gelen Niketas'ın doğumundan sekiz gün sonra annesi vefat etmiş ve babası da keşiş olmuştur. Keşiş Stephen'in öğrencilerinden biri olmuştur. Dini ikonoları desteklemesi ile bilinen "İkonodül Aziz"dir. Tek başına hayatı yaşayan kısa sürenin sonunda Aziz Nikeforos'un yaptırdığı Medikion Manastırı'na dâhil olmuştur. İlk olarak rahip olan Niketas Nikeforos'un vefatından sonra başrahipliğe getirilmiştir. Aziz Niketas kutsal ikonları korumak için acılar çekmiş ve büyük savaşılar vermiştir. İmparator V. Leo (775-820) tarafından Massalaina Kastronu (Massaalina: Marsilya, Kastron: Kale)'na sürgün ettirmiştir. Kısa süren bu sürgün sonrasında 9. yüzyılda Patrik I. Theodotos Kassiteras ile anlaşmaya varmıştır. Yönetim şekli olan İkonoklazm kabul etmesi üzerine Aziz Studir Theodore tarafından eleştirilmiştir. Sonrasında ise İkonodül düşünce şekline geri dönmüş ve tekrar sürgün yemiştir. İmparator II. Mikhail (770-829) döneminde serbest bırakılmış ve Medikion (Bursa civarı)'na tekrar dönmüştür. Aziz Niketas M.S. 824 yılında Konstantinapolis yakınlarında ölmüştür. Mezarı Medikion'da bulunmaktadır.

Azizin biyografisi 829-40 arasında Theosterikos tarafından yazılmıştır. Azizin yapmış oldukları işler hakkında az ama ikonoklazm hakkında son derece önemli bilgiler verilmiş bir yazı olmuştur. II. Basil Menelogyasında azizin portresi vardır. İmparatorun yanmasına müsaade etmeyen aziz tasvirlerinde İsa'nın portresinin olduğu yuvarlak ikonunu tutar şekilde resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:1482).

3.3.28. Aziz Nikolas (Studit)- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 793-868

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Nikolas-Studit 793 yılında Kydonia (Girit) dünyaya gelmiştir. Eğitimini Stoudios Manastırı tarafından yönetilmekte olan okulda tamamlamıştır. Aziz Nikolas Studit, Theodore Studit'in destekleyenlerden birisi olmuş ve Theodore 815 yılında sürgün yediğinde Metopa (Bursa)'ya onunla beraber gitmiştir. 843 yılında

Stoudios Manastırı'na rahip olarak atanmıştır. Kilise içinde oluşan antlaşmazlıklar sebebiyle görevinden ayrılmıştır. 853 yılında tekrar eski görevine getirilmiş bu sefer de Photios'un patriklik görevini istemeyip protesto etmek için görevini bırakmıştır. Aziz Ignatios göreve geldiğinde, Aziz Nikolas Studit'de İmparator I. Basil'in (811-86) emriyle tekrardan Stoudios'un başında görevlendirilmiştir. Nikolas, 4 Şubat 868 yılında Konstantinapolis'te vefat etmiştir. İyi bir yazımı olan Aziz Nikolas Studit, Uspenski İncilleri (Yeni Ahit eski el yazmaları) gibi birçok yazımını çoğaltmıştır. Bir keşiş tarafından ise azizin hayatı kaleme alınmıştır. Bu yazımda Photios ile Methodois taraftarları arasındaki kızgınlıkları ve Slav Thomas İsyanı (820-21) hakkında da bilgiler vermiştir (Kazdhan, 1991:1471).

3.3.29. Aziz Panteleimon- Nikomedia

Fotoğraf 3.67. Aziz Panteleimon / Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: ?-305

Görüldüğü Yerler: Gölyazı- Aziz Panteleimon Kilisesi, Karaköy- Aya Pantelimon Kilisesi, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi, Karşı Kilise, Aziz Eustathios Kilisesi

Anma Günü: 27 Temmuz

Genel Bilgiler: Aziz Panteleimon, M.S. 270 yılında Nicomedia (İzmit)'da doğmuştur (Laflı, 2018). "Pantoleon veya Pantaleon" gibi iki farklı şekilde de söylenmektedir. İlk

kez 5. yüzyılda anma töreninde kendisinden bahsedilmiştir. Sonrasında ise hakkındaki bilgilerde Aziz Panteleimon, senatör olan Eustorgios isimli pagan inancına inanan bir babanın ve Eubole isimli Hristiyan inançlı bir annenin oğlu olarak bahsedilmiştir. Aziz Panteleimon tıp alanında ünlü olan Eustorgios ile birlikte çalışmıştır. Hristiyanlığı kabul eden Papaz Hermolaos inandığı Asklepios, Hipokrat, Galen gibi tanrıların gerçek olmadığına inandırmıştır. Hristiyanlığı benimsemesindeki alt yapısı annesi tarafından oluşturulan Panteleimon sonrasında ise Papaz Hermolaos tarafından iyice işlenmiştir. Hristiyanlığı benimseyen aziz sonrasında tüm malı mülkünü dağıtarak ihtiyacı olan ve durumu olmayan kimselerin doktorluğunu yapmıştır (Laflı, 2018). Maximinus Dönemi'nde Nicomedia'da yaşadığı bilinmektedir (Güngör, 2018).

Efsanesi: Güngör (2018)'e göre, İmparatorun halkın önünde şov yapmak istemesi ve hepsine misilleme yapmak için Aziz Panteleimon'un vücudunu meşalelerle ateşe verdirtmiştir. O sırada İsa, Papaz Hermolalaus kılığında görünmüş ve Panteleimon'u korumuştur. Sırada eritilmiş kurşuna atılacakken İsa'nın tekrar aynı kılıkta görünüp ateşi söndürmesi sonucu kurşunu soğutmasına sebep olmuştur. Sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Aziz Panteleimon, vücuduna bağlanan taşla denize atılmış fakat taş suyun üstünde yüzmüştür. Vahşi hayvanlara atılan Panteleimon'a hayvanlar dokunmamıştır. Bu olaylar karşısında halk çok etkilenmiştir. Arabanın tekerine bağlanan Panteleimon halatın kopmasıyla mucizevî bir şekilde kurtulmuştur. Azize kılıçla saldıranların kılıcı eğrilmiş ve saldırganlar o an Hristiyanlığı benimsemiştir. Kendisine bunları yapan insanlar için Rab'den merhamet dilenen Panteleimon'a merhametli denilmiştir. Kendi rızası olmadan öldürtülememiştir. Kendi isteğiyle öldürülmüştür. Şehit edildiğinde vücudundan kan yerine süt akmıştır.

Onun hayatıyla ilgili en eski kaynaklar British Museum'da bulunan el yazmalarıdır. Onun Hristiyanlığı kabul edişi ve bu sebeple maruz kaldığı işkenceler, göstermiş olduğu mucizelerle adından bahsettirmiştir. Aziz Panteleimon'un hastalarını İsa'dan yardım alarak iyileştirdiğine inanılmıştır. Panteleimon 304 yılında öldüğü bilinmektedir. Öldükten sonra azizin kalıntıları İstanbul'a getirilmiştir (Laflı, 2018).

Hristiyanlıkta 14 Koruyucu Şehit arasında Panteleimon'da geçmektedir. Doktor ve hemşirelerin koruyucu azizi olmuştur. Müslümanlıkta Aziz Panteleimon, "Lokman Hekim" olarak saygı duyulmuştur. Anadolu'da Afyonkarahisar, Mardin gibi

şehirlerde Lokman Hekim yatırıları bulunmaktadır. Şifa arayan birçok hastanın uğrak noktası olmuştur (Güngör, 2018).

Tasvirlerinde elinde bir bisturi tutan genç, doktor kutusu içerisinde resmedilmiştir. Kahverengi veya kumral kıvrıkcık saçlı, sakalı olamayan, dar çene yapısı ve geniş yanaklı biçimde tasvirleri de vardır. Khiton (tunik) giyinmiş ve üstüne himation (tek omuzlu şal) giyimlidir (Göymen, 2019).

3.3.30. Aziz Peter- Atroa

Yaşadığı Yıl: 773-837

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Peter 733 yılında Elaia’da dünyaya gelmiştir. Vaftiz olunca adı “Theophylaktos” olmuştur. 18 yaşında Olympos Dağı (Uludağ) gitmiş ve hayatının çoğunluğunu burada yaşamıştır. Hocası Paul ile birlikte 800’lü yıllarda Atroa (Bursa, Uludağ) Ovası’na manastır inşa etmişlerdir. Bu manastır Aziz Zekeriya adına yapılmıştır. 805 yılında bu manastırda başrahiplik yapmıştır. İmparator V. Leo ikonodül karşıtı olduğundan dolayı Aziz Peter, Olympos’u koyu bir antiikonodül olmasına rağmen bırakmıştır. Bir süre yolculuklarda bulunan aziz tekrar Olympos’a gitmiştir. Büyücülükle suçlanan Aziz Peter’in adını temizlemek için Aziz Theodore Studit bir yazı yazmıştır. Sonunda azize karşı yapılacak saldırılara karşı önlem alınmıştır. 837 yılında 60’lı yaşlarında vefat etmiştir. Farklı iki şekli olan hayat hikâyesi yazarından birini Sabas isimli bir keşiş kaleme almıştır. Öğrencisi olarak bilinen Sabas, Aziz Peter’in röliklerini tarafından tedavi edilmiştir. Bazı hikâyelere tanık bazılarına ise gözlemci tavırla yazmıştır (Kazdhan ve Talbot, 1991:83).

3.3.31. Aziz Plato- Uludağ

Yaşadığı Yıl: 735-814

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 18 Nisan

Genel Bilgiler: Aziz Plato, 735 yılında Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. 12 yaşında ailesini kaybeden Plato'nun ailesi memurdur. Ailesi gibi o da rütbesi yüksek bir memur olmuştur. Notercilik ve Zygotates meslekleri ona amcası tarafından öğretilmiştir. 759 yılında ise Uludağ-Symboloi Manastırı'na gitmiştir. 770 yılında başkentine geri dönmüş ve İzmit metropolitliği teklifini reddetmiştir. 783 yılında yeğeni olan Aziz Theodore Studit ile birlikte Uludağ civarında kendi mülklerinde Sakkoudion (Saccudium) Manastırı'nı inşa ettirmiştir ve başrahibi olmuştur. 787 İznik Konsili'nde bulunmuştur. İkonodül düşünce tarzını benimseyen aziz, VI. Konstantin 771-79'in ikinci evliliğini eleştirdiği için hapse konmuştur. Serbest bırakılınca geri kalan zamanını Stoudios Manastırı'nda devam ettirmiştir. Moechian Tartışması'nda tavrı ile 809 yılında İmparator I. Nikeforos tarafından tekrar sürgün edilmiştir. Onun hayatı yeğeni Theodore tarafından kaleme alınmıştır. 4 Nisan 414 yılında aziz vefat etmiştir (Kazdhan ve Talbot, 1991:1684).

3.3.32. Aziz Proklos- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.68. Aziz Proklos

Kaynak: (URL-40, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?-446

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 24 Eylül

Genel Bilgiler: Aziz Proklos veya Proclus olarak da tanınmaktadır. Yannis Hrisostomos'un inananlarından ve bir dönem azizin sekreteri olarak çalışmıştır. Piskopos olan Attikos tarafından rahip olarak atanmıştır. 426 yılında ise Sisinnius tarafından Kyzikos (Erdek) Piskoposu yapılmış, fakat aralarında çıkan antlaşmazlık

sebebi ile görevine getirilememiştir. Vaiz olarak da tanınan Aziz Proklas, 428 yılında katıldığı vaazda çıkan krizin savunucusu olduğu düşünülmektedir. Ancak Proklos'un tartışmada önemli bir rol oynamamıştır. Buna rağmen Konstantinapolis'te 434-46 yılları arasında başpiskopos olarak çalışmıştır. Aziz Proklos'un vaazları Yahudiler üzerine olup inanışları ve ahlakları üzerine olmuştur. 435 yılında Ermeni Kilise Piskoposlarından aldığı mektupları almıştır. Bu mektuba kendi çalışması "Tomus ad Armenios de file (Ermenilere büyük kitap)" karşılık vermiştir. Bu eserinde İsa'nın iki doğası bir arada şeklinde bahsetmiştir ve Kalkedon Konsili'ni savunmuştur. Theodore Ortodoks düşüncelerine de karşı düşüncelerini söylemiştir (Baldwin, 1991:1729). Aziz Proklos, 446 yılında Konstantinapolis'te vefat etmiştir. 438 yılında azizin rölikleri Komana (Tokat)'tan Konstantinapolis'e getirilmiştir.

3.3.33. Aziz Sampson (Xenodochos)- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 6. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 27 Haziran

Genel Bilgiler: Aziz Sampson'un yaşadığı dönem net olmamakla birlikte 6. yüzyıl olarak düşünülmektedir. Romalı soylu bir aileye mensup olarak dünyaya gelmiştir. Konstantinapolis'e gelmiş ve papazların sınıfına alınmıştır. I. Justinyen'i tedavi etmiştir. Konstantinapolis'te adını alan bir hastanesi bulunan aziz doktordur. "Prokopius De Aedificiis" adlı eserinde bu bilgiye yer verilmiştir (Göymen, 2019). Bu sebeple doktorların koruyucu azizi olarak inanılmıştır. Hekim aziz kategorisinde olmayan Aziz Sampson hastanenin rahibi olarak da bilinmektedir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:1837). Azizi anma günlerinde doktorlar Aziz Sampson'un röliklerinin bulunduğu Aziz Mokios Kilisesi'ne yürümektedirler. Onun yaşantısı hakkında bilgiler Symeon Metaphrastes'in eseri olmaktadır. Bu eserde, Aziz Sampson'un hastanesinden hastanede çalışan görevlerinin kötü davranışlarından ve aziz öldükten sonra bu görevlileri cezalandırdığından bahsedilmiştir (Göymen, 2019). Kurucusu olduğu hastaneden dolayı "Xenodochos (Hastane Sahibi)" olarak bahsedilmektedir. Rus Çarı I. Petro Poltova Savaşı zaferinin azizi anma günü ile aynı olmasından dolayı Rusya'da St. Petersburg'da aziz adına katedral yaptırmıştır.

Tasvirlerinde kısa yuvarlak sakallı olan aziz rahip giysili ve elinde de kitabı ile resmedilmiştir. Başka bir tasviri ise kilisede cenaze tezkeresinin üstünde yatar biçimde resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991).

3.3.34. Aziz Sergios ve Bachos- İstanbul/Konstantinapolis

Fotoğraf 3.69. Aziz Sergios / Elmalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Fotoğraf 3.70. Aziz Bachos / Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başı

Görüldüğü Yerler: Sergios ve Bachos Kilisesi (Küçük Ayasofya Camii), Trabzon-Ayasofya Kilisesi, Van-Ahtamar Kilisesi (Sergios)

Anma Günü: 7 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Sergios ve Aziz Bachos, İmparator Galerius Maximianus (305-336) Dönemi'nde yaşamış ve yine o dönemde Roma ordusunda görevli askerlerdir. Hristiyanlık dinine inanan Sergios ve Bachos'un durumu ortaya çıktığında askerlerin rütbeleri ellerinden alınmıştır. Kadın giysileri giydirilmiş ve şehrin bir ucundan diğer bir ucuna kadar sergilenmişlerdir. Hala Hristiyan inanışlarından vazgeçmeyen askerler şehit edilmişlerdir. Bachos Barbalissos (Şam)'da kırbaçlanarak, Sergios ise Reşava'da işkenceler görek başı kesilmiştir. Maximian Dönemi'nde 285-310 yıllarında iki asker idam edilmişlerdir. Çoğu yerde ise Sergios ve Bachos'un kardeş oldukları da geçmektedir. Romalı olan iki asker dinleri uğruna inançlarından vazgeçmemiş ve bu sebeple şehit (martyr) aziz kabul edilmişlerdir. Bu sebeple askerlerin koruyucu azizleri

olarak bilinmektedirler. Antik Çağ'da Sergios oldukça fazla bir üne sahip olmuştur. Şehit edildiği Resafa'da yapılan yapının duvarlarında adak stelleri ve bir şehitlik bulunmuştur. Hatta sonrasında yapılan arkeolojik çalışmalarda ise Sergios ile şehit edildiği şehir Resafa'nın bağlantılı olduğu bilinmektedir (Köroğlu, 2020).

Onların biyografisinin veya şehitliğinin ne zaman olduğu bilinmemektedir. 11. yüzyıl ile tarihlenen bir el yazmasında öykülerine sonrasında Symeon Metaphrastes çalışmalarına eklemiştir. Bununla birlikte günümüze ise Latince çeşitli efsaneleri ulaşmıştır.

Tasvirlerinde genç birer asker olan ve saray giysileriyle ve maniakion (kolye) takmış şekilde resmedilmiştir. İkonları Kiev'de bulunmaktadır. Mozaikleri ise Selanik- Aziz Demetrios Kilisesi'nde bulunmaktadır (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:1879). Aziz Sergios kolları yana açık şekilde pelerin giyimli olarak tasvir edilirken, Bachos'un ise yine pelerinli elinde haç tutarken resmedildiği de görülmektedir (Köse, 2009).

Azizlerin adına İstanbul'da bir kilise inşa edilmiştir. Bu kilisenin inşası ile ilgili birçok söylenti vardır. Bunlardan biri; İmparator I. Justin yeğeni I. Justinyen'i tahtına göz diktiğinin ve bu konuda birtakım ayaklanmalar çıkardığı söylentileri kulağına gelmiştir. İmparator bu söylentiler üzerine yeğenini tutuklatıp hapse attırıştır. İmparator Justinyen'in rüyasına giren Sergios ve Bachos azizler onun bir suçu olmadığını söylemişler ve yeğeni için af dilemişlerdir. İmparator tarafından serbest bırakılan Justinyen bu durumdan kurtulmuştur. Kendisi imparator olduğunda onlar için bu kiliseyi inşa ettirmiştir. Başka bir anlatımda ise Justinyen rüyasında şehit olan azizleri görmüş ve onlar için kiliseyi yaptırmıştır. Bu kilise "Sergios Bachos Kilisesi/Küçük Ayasofya Camii" olarak da bilinmektedir. Bu kilise yapısı 1504 yılında camiye çevrilmiştir. Sergios ve Bachos Kilisesi Ayasofya Cami ile yapısal olarak benzerlik gösterdiği için bu şekilde bilinmektedir (Köroğlu, 2020).

3.3.35. Aziz Simeon Metaphrastes

Fotoğraf 3.71. Aziz Simeon Metaphrastes

Kaynak: (URL-41, 2020)

Yaşadığı Yıl: 10. yüzyıl sonu ile 11. yüzyıl başı

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 28 Kasım

Genel Bilgiler: Aziz Simeon Metaphrastes, doğum yılı ile ilgili birçok farklı söylemler vardır. Fakat 900'lü yıllarda Konstantinapolis'te doğduğu bilgileri de bulunmaktadır. II. Basil (960-1025) veya II. Nicholas Khrysoberges (984-96) dönemleri ile aynı çağda yaşamış olduğu da yazılmaktadır. Aziz Simeon üçleme üzerine ilahiler kaleme almıştır. Basil ve diğer Kilise Babaları'ndan alıntılar alarak bunlar üzerinde çalışmalarda da bulunmuştur. En bilindik eseri 10. yüzyılla tarihlenen ansiklopedi tarzda azizlerin hayatını kaleme almışlardır. Çalışmalarında süslü bir dil kullanmıştır. Eserleri oldukça beğenilmiştir.

Aziz Simeon Metaphrastes Menologyası on cilt şeklinde şekillendirilmiştir. Bu esere 11. yüzyılda resimler eklenmiş, portreler, başharfleri, şehit edilen sahneler ve sikluslar (döngü) dahil edilmiştir. 12. yüzyıl başı ise resimli baskılar da eklenmiştir. 1000 yılı dolaylarında vefat etmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:1983).

3.3.36. Aziz Simeon-Teolog- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.72. Aziz Simeon (Teolog)

Kaynak: (URL-42, 2020)

Yaşadığı Yıl: 946-1022

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 12 Mart

Genel Bilgiler: Aziz Simeon-Teolog, 949 yılında Paflagonya’da dünyaya gelmiştir. Öğrencisi olan Niketas Stethatos tarafından hayatı kaleme alınmıştır. Zengin bir aileye mensup Aziz Simeon, Konstantinapolis’te eğitim görmüştür. 14 yaşında senato üyesi olmuştur ve bir süre sonra görevini bırakmıştır. Sonra ilk olarak Stoudios Manastırına sonra da Aziz Mamas Manastırı’na giderek başrahip olarak görev yapmıştır. Studit Keşişler ile anlaşmazlık yaşayan Aziz Üsküdar’a sürgün edilmiştir. Konstantinapolis’e geri getirilmiş ve Azize Marina adına yapılacak manastır için arazi temin edilmiştir. Komşu köylerle sorun yaşamıştır (Kazdhan, 1991:1987). Aziz Simeon münzevi hayat hakkında çalışmalar yapmıştır. Gittikçe ünlenen Aziz Simeon için yeni teologlar arasında genç olanı şeklinde bahsedilmektedir. Azize göre kişinin kurtulması yaptığı hayır ve sadaka ile değil manevi babasına olan görüşü, Tanrı korkusu ve bulunduğu durumun farkında olması olmuştur. Azize göre insan Tanrı’ya tek erişebilmiştir. İnsanın vücudunu ilahi olarak ve İsa’nın vücudu olarak tanımlamıştır. Aziz Simeon aile ve arkadaşlık ilişkilerini yok saymıştır. Kendi gördüğü düşüncesi dışında o hayatta yalnız olmuştur. 12 Mart 1022 yılında Konstantinapolis’te vefat etmiştir (Urgun, 2011).

3.3.37. Aziz Stephen Neolampes- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 839/40-911/12

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 9 Aralık

Genel Bilgiler: Aziz Stephen Neolampes (Yeni Işık) Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. Dindar bir aileye mensup Aziz'in Zacharias ve Theophano adlarında anne ve babası vardır. 830-840 yıllarında doğduğu düşünülmektedir. Bebeklik zamanında anne sütünü reddetmesi ve yiyecekler yemeyi kabul etmesi çileciliğinin o zamanlardan başladığı ile bağdaştırılmıştır. 843 yılında babası Ayasofya Rahibi olarak görevlendirilmiştir. Babasını rol model alan Aziz Stephen, genç yaşlarda kilise ruhban sınıfına dâhil olmuştur. Babasını kaybettiğinde on sekiz yaşında olan aziz için çileci hayat başlamıştır. Ayasofya civarlarında bulunan Aziz Peter Şapeli'nde yalnız başına yaşamıştır. Sonradan rahip olmuş ve Aziz Antipas Manastırı'na geçmiştir. Sonra on yılı aşkın süre boyunca mezar benzeri çukurda yaşamayı seçmiştir. Çilekeş hayatından sonra tekrar manastır hayatına geçmiştir (Urgun, 2011).

72 yaşlarında 911-12 yıllarında kesin olmamakla birlikte öldüğü düşünülen azizin rölikleri Aziz Antipas Manastırı'na defnedilmiştir. Onun hayat hikâyesi ise yalnızca kilise takviminde yer almaktadır (Kazdhan ve Talbot, 1998:91).

3.3.38. Aziz Tarasios- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 784-806

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 25 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz Tarasios, 730 yılında Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. Babası rütbeli hâkim olan aziz İmparatoriçe İrene tarafından IV. Paul'un yerine seçilmiştir. İkonalara tapınım için Hadiran'a yapmış ve ılımlı bir sonuç almıştır. İrene ile birlikte İkinci İznik Konsili'nde ikonoklazm yasaklamışlardır. Yine de ikonoklazm savunucularına ılımlı bir tavır göstermiştir. Studit Theodore ve savunucuları ile bu tutumu yüzünden eleştiriye maruz bırakılmıştır. 784-806 yılları arasında

Konstantinopolis Patrikliği görevi yapmıştır. 806 yılında Konstantinopolis'te vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Aziz Tarasios, ikonalara tapınım ve kilisenin birlikteliği için çaba sarf etmiştir. Onun hayat hikâyesi öğrencisi Ignatios tarafından kaleme alınmıştır. Tarasios'un yazmış olduğu mektuplar edebi yönden önemli olmuştur. Onun mektuplarında 754 konsil sonuçları, Meryem'i takdim eden bir vaaz ve patrik seçilimi v üstüne yapmış olduğu konuşması bakımından edebi olarak bir eser niteliği taşımaktadır (Kazdhan, 1991:2011).

3.3.39. Aziz Theodore (Studit)- Konstantinopolis

Fotoğraf 3.73. Aziz Theodore Studit minyatürü (II. Basil Menologionu)

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 759-86

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Theodore, 759 yılında dünyaya gelmiştir. İlahiyatçı ve manastır reformcusu olarak iki farklı şekilde de bilinmektedir. İkonlara tapınım gösteren bir aileden gelmektedir. Dinsel eğitimini dayısı Aziz Plato tarafından verilmiştir. 780 yılında dayısının yönetiminde olduğu Sakkoudion Manastırı'na başrahip olarak gitmiştir. Konstantin ile anlaşamayan Aziz Theodore 795-86 yılında Selanik'e sürgün edilmiştir. Sonra tekrardan Sakkoudion Manastırı'na gelmiş, bu sefer de Arap Akınları nedeniyle 798 Konstantinopolis'e gitmiştir. Burada Stoudios Manastırı inşa etmiş ve manastır topluluğu oluşturmuştur (Kazdhan, 1991:2045). Theodore, prensip

sahibi olmasının yanı sıra kişilik bakımından kavgacı bir kimsedir. İmparatoriçe İrene'den sonra herkesle iyi ilişkiler kuramamıştır. Theodore ve kardeşi Joseph (Selanikli) 809 yılında I. Nikeforos tarafından sürgün edilmişlerdir. Sonrasında bir konsilde bulunmak istemediği için Metopa ve Smyra (İzmir) tekrar sürgün yemiştir. Sonra II. Mikhail ile anlaşamamış ve Cape Akritas (Tuzla)'daki Aziz Tryphon Adası'na ve sonra Prinkipo (Büyükada)'ya gitmiştir. Aziz Theodore 11 Kasım 826 yılında vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Aziz Theodore-Studit, Aziz Basil'i rol model almaktadır. Aziz Theodore manastır içi disiplin ve tertibin önemine de yer vermiştir. Aile bağlarını önemsemiş olan aziz kadının rolüne oldukça dikkat göstermiştir (Kazdhan, 1991). Manastır hayatının düzenlenmesinde de oldukça etkili olmuştur. Keşişlerin yapması gerekeni söylemek amaçlı 550 mektupluk koleksiyonu vardır (Urgun, 2011).

Aziz Theodore'nin hayatı ilk olarak öğrencisi Naukratios tarafından yazılmıştır. Yazar bu çalışmada azizin öldüğünü bildirmek amacıyla bir mektup şekliyle kaleme almıştır. Bu çalışmada 844 yılında Theodore ve Selanikli Joseph'in rölikleri Konstantinapolis'e götürüldüğü yazılmıştır (Kazdhan ve Talbot, 1998:100).

Studios Manastırı (İmrahor Camii), Anadolu'da Hristiyanlar için önemli bir merkezdir. Studit azizler bu manastırda öğrenimlerini tamamlamış ve yaşamlarını sürdürmüş kişilerdir. Bu manastırda kilit isim Theodore olmuştur. Bu çalışmada 844 yılında Theodore ve Selanikli Joseph'in rölikleri Konstantinapolis'e götürüldüğü yazılmıştır (Urgun, 2011).

3.3.40. Aziz Theophanes-İtirafçı- Bitinya

Yaşadığı Yıl: 760-817

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Theophanes, 760 yılında Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. Bizanslı tarihçi olan Aziz Kumandan Isaac'ın oğludur. Kariyerini tamamlayan aziz VI. Leo döneminde mecliste hizmet vermiştir. Bu anlamda dünyevi bir kariyer edinmiştir. Babası Bizanslı olan bir aristokratın Megalo adında bir kızla evlenmiştir. Sonra Marmara Denizi kıyısında Kyzikos (Erdek-Balıkesir) ile Kirmasti Nehri arasında bir

manastır inşa etmiştir. Yaşamını bu yönde değiştiren aziz ikonoklazm karşıtı olmuştur. Bundan dolayı tutuklanmış Samotroke'ye götürülmüş ve orada ölmüştür. 810-14 yıllarında arkadaşı George Synkellos'un akıl vermesiyle birlikte 284-813 yıllarını kapsayan vakainame (olayları günlük tutan) bir eser yazmıştır. Bu eser dünyanın yaratılışından başlayarak Roma Piskoposuna kadar başa geçen yöneticilere zamanına kadar her şeyi içeren bu çalışma olmuş ve kendinden önceki kişilerden faydalanılarak yazılmış bir eserdir. Aziz Theophanes 817 yılında Samatrake (Semadirek)'te ölmüştür. Grek ve Latin Kiliseleri tarafından aziz kabul edilmiştir (Urgun, 2011).

3.3.41. Aziz Theophylaktos- Nikomedia

Fotoğraf 3.74. Aziz Theophylaktos

Kaynak: (Lafli, 2018)

Yaşadığı Yıl: 8. yüzyıl sonu- 9. yüzyıl başı

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 8 Mart

Genel Bilgiler: Aziz Theophylaktos, 765 yılında orta halli bir ailede dünyaya gelmiştir. 780 yılında Konstantinapolis'e gitmiş ve gelecekte patrik olacak Tarsios için çalışmalar yapmıştır. Tarasios 784 yılında patrik olduğunda, Aziz Theophylaktos Aziz Manas Manastırı civarında bir manastıra geçmiştir. 806 yılında Nikomedia (İzmit) Piskoposu olarak atanmıştır. Aziz Kosmas ve Damianos adına manastırlar kurup hayır

işleri yapan kurumları eklemiştir. İkonoklazm döneminde Strobikos (Aspat-Muğla)'ya sürgün edilmiştir. 30 yıl sürgün edilen hayatının ardından 840 yılında vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Hayat hikâyesi iki farklı şekilde yazılmıştır. İlki aynı isimli olan Nikomedialı bir rahip Theophylaktos tarafından yazılmıştır. Bu eserde azizi şahsen tanıdığını belirtmemiştir. İkincisi ise yazarı belli olmayan birisi tarafından 14. yüzyılda kaleme alınmıştır. Bu eser daha süslenmiş bir dil ile yazılmıştır. Bunun yanı sıra ise Aziz Theophylaktos ikonodül inançlı biri olduğu ve her fırsatta bunu savunduğu için Doğu Ortodoks Kiliselerinde aziz olarak kabul edilmiştir (Kazdhan ve Talbot, 1998:107).

3.3.42. Aziz Yannis Hrisostomos- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.75. Aziz Yannis Hrisostomos / Antakya Türk Katolik Kilisesi

Kaynak: Yazar arşivinden

Yaşadığı Yıl: 340/50-407

Görüldüğü Yerler: Antakya Ortodoks Kilisesi, Kariye Müzesi, Yusuf Koç Kilisesi, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi

Anma Günü: 13 Kasım- 13 Eylül

Genel Bilgiler: Bizans Kiliseleri'nde 7. yüzyılda Yannis/ Ioannes, Hrisostomos/ Khrysostomos (Altın Ağızlı) lakabı bahşedilmiş ve bu şekilde anılmıştır. Dinleyicileri konuşmalarından etkilendikleri için ondan bu şekilde bahsetmişlerdir. İyi bir

konuşmacı olarak bilinen Ioannes, kilise babası ve ünlü bir yazardır. (Tiefenbach, 2012). Aziz tam net olmamakla birlikte M.S. 340-50 tarihleri arasında Antakya’da doğduğu bilinmektedir (Uysun, 2011). Babası Secundus Roma ordusunda rütbesi yüksek bir komutan, annesi Anthusa’dır. Azizin babası aziz doğduktan hemen sonra vefat etmiştir. Zengin bir aileden gelen John Chrysostomos, hocaları Libanios ve Tarsuslu Diododros’tan ilköğrenimini almıştır (Kaçar, 2011). Onun ilk aldığı eğitim hitabet sanatı üzerine olduğundan sonrasında avukatlık yaptığı bilinmektedir. Bir süre avukatlık yaptıktan sonra bu mesleğin kendine uygun bir meslek olmadığını anlamış ve dine yönelmiştir. M.S. 368 yılında Meletios tarafından vaftiz olmuştur (Tiefenbach, 2012). Rahip olup bir süre kendini çölde inzivaya almıştır (Uysun, 2011). M.S. 372 yılında Antakya’da piskoposluğu yapmış ve diakon (rahip yardımcısı) olmuştur (Kaçar, 2011). M.S. 397-403 yılları arasında Antakya’dan İstanbul’a gelip Konstantinapolis başpiskoposluk yapmıştır (Urgun, 2011). Bunun en büyük sebebi iyi bir hatip ve iyi bir öğretici olmasındandır (Kaçar, 2011). John Chrysostomos, Kahlkedon (Kadıköy)’de yapılan Oak Sinodu sonunda başpiskoposluk görevinden alınmıştır. Bu duruma halkın ayaklanması sonucunda tekrardan görevine getirilmiştir (Uysun, 2011). M.S. 403 yılında üç yıl Ermenistan’a sürgün edilmiştir ve orada ölmüştür. Bu sürgünden sonra halk ayaklanmış ve görevine geri çağırılmıştır (Kaçar, 2003). M.S. 407 yılında ise Tokat ilinin yakınlarında Komana (Göreme)’de ölmüştür (Uysun, 2011). Aziz Yannis Hrisostomos hatip ve vaizlerin koruyucu olarak inanılmaktadır (Urgun, 2011).

Yazar olarak bilinen John Chrysostomos yazılarında; ahlaka, bakireliğe, münzevi yaşama, münzevilerin bir arada yaşaması ve rahipler üzerine kaleme almıştır. Bunun yanı sıra sirk, tiyatro, araba yarışları ve halk eğlenceleri üzerine de değerlendirmeler kaleme almıştır. 21 İncil’den bazı bölümlerin bir araya getirilip açıklanması (homilyesi) bulunmaktadır (Uysun, 2011). Azizin hayatını 425 yılında bir psikopos tarafından yazılmıştır. Onun tüm çalışmaları 2000 el yazması günümüze dek gelebilmiştir. Tasvirlerinde genellikle arkaya doğru uzanan başı ve içine çökmüş yanaklı resmedilmiştir (Uysun, 2011). Çoğu zaman ise İncil yazarı gibi resmedilmiştir (Urgun, 2011).

Aziz Yannis Hrisostomos’a adanan kilise, günümüzde İstanbul Kalamış’tadır. Rum-Ortodoks Kilisesi’nin 1875-56 Kadıköy’de yaşamakta olan Hristiyanlar tarafından

yaptırıldığı bilinmektedir. Bu kilise yan tarafında bir çan kulesini de barındırmaktadır. 1204 yılında azizin rölikleri Roma'ya götürülmüş 2004 yılında ise tekrardan İstanbul-Fener Rum Patrikhanesi'nde yer verilmiştir (Urgun, 2011).

3.3.43. Aziz (Genç) Stephen- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 713-764

Görüldüğü Yerler: Nevşehir -Aziz Stefanos Kilisesi

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Genç Stephen, M.S. 713 yıllarında Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. Zanaatkâr bir babanın en küçük evladıdır. I. Germanos tarafından vaftiz edilmiştir. Hayatının keşiş olarak geçirmesi için Auxentios (Ataşehir) Dağı'na gitmiştir. V. Konsantin (718-775) zamanında bir ikonodül olarak ikonoklastlığa karşı direnmiş ve direnişin merkezi sayılacak bir manastır kurmuştur. 754 yılında Hieria (Fenerbahçe)'de yapılan Lokal Konsili'ni reddetmiştir. Synkelotos'u yasal olmayan bir şekilde traş ettiği savunularak suçlu görülmüştür (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:1955). V. Konstantin tarafından manastırı yıkılan Stephen, Prokonnesos (Marmara Adası)'a sürgün edilmiştir (Kazdhan ve Talbot, 1998:94). Daha sonraları Konstantinapolis'e getirilmiştir. İşkenceler gören Stephen M.S. 746 yılında öldürülmüştür. Onun hayatını öldükten 42 yıl sonra yazan Ayasofya Diyakozu Stephen'dır (Urgun, 2011). Azizin hayatını anlatan bu eserde ikonoklast dönemi barındıran bilgiler bulunmaktadır. Stephen'in doğumu, bir Meryem İkonası ile önceden bahsedilmiştir. Bu ikonalar kör bir adamın şifa bulmasına da yardım etmiştir. Bizanslı birçok ikonoklazm alanında yazılar yazanlara da çok büyük bir kaynak olmuştur. Tasvirlerinde genç, siyah saçları olan ve sakallı bir adam olarak resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991).

3.3.44. Azize Barbara- Heliopolis/Nikomedia/Antakya

Fotoğraf 3.76. Azize Barbara/ Tokalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Azize Barbara Şapeli (Nevşehir), Elmalı Kilise, Çarıklı Kilise, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi

Anma Günü: 4 Aralık

Genel Bilgiler: Azize Barbara, M.S. 273 yılında eski Bitinya'nın başkenti İzmit (Nikomedia)'da doğmuştur (Cömert, 1980).

Efsanesi: Barbara diğer bir ismiyle Varvara, Dioscurus isimli Roma İmparatorluğu'nda memur olarak çalışan bir putperestin kızıdır. Varlıklı bir aileden gelen Barbara, uzun boylu esmer tenli saçları oldukça parlak ve yeşil gözlü bir kızdır. Güzelliğiyle bilinen Barbara ile neredeyse tüm erkekler evlenmek istemektedir. Babası bu durumdan rahatsız olmuş ve kızını kendinin de uygun gördüğü biriyle evlendirmek istemiştir. Bunun yanı sıra kızını olabilecek tehlikelerden korumak için kendi yaptırdığı kulede yaşamasını istemiştir (Budak, 2012). Barbara, babasının sözünden çıkmamış ve yaptırılacak kuleyi beklemektedir. Bu sırada Barbara putperestlikten uzaklaşmış Hristiyanlığı benimsemiştir. Buna vesile olan ise doktor kılığında bürünmüş bir Hristiyandır (Uysun, 2011). Babasının emriyle kule yapılırken iki pencere yapılması söylenmiştir. Fakat Barbara, bir pencere daha açılmasını istemiştir. Barbara için bu olay "Baba, Oğul ve Kutsal Ruhu" simgelemektedir (Urgun, 2011). Babasının sonradan durumu öğrenmesi üzerine Barbara yöneticilere teslim edilmiştir. Mahkeme

tarafından suçlu bulunan Barbara'nın başına ceza olarak çelik bir tel geçirilmiştir fakat gece yanı başında beliriveren melek tüm kanı temizlemiştir. Ertesi sabah halkın önüne tertemiz ve parlak bir şekilde çıkmıştır ve bu durum babasını daha çok kızdırmıştır. Tam bu sırada Barbara'nın acı çekmesine göz yummak istemeyen arkadaşı Juliana da Hristiyan olduğunu açıklar. Bu durum karşısında ikisi ateşe verilir fakat alevler onlara zarar vermeden sönmüştür. Elbiseleri çıkarılarak çıplak gezdirecekken her defasında bir şekilde giyinmiş bulunurlar. Bunlardan sonra Dioscurus tarafından Barbara'nın başı kesilerek öldürülür. Barbara'nın babası Dioscurus ise evine giderken yıldırım çarpması sonucu ölmüştür (Lafli, 2018). M.S. 306 yılında doğum yeri olan İzmit'te ölmüştür (Çanlı, 1988). Efsaneleri arasında ise bir diğeri Barbara'nın öldüğü gün kaldığı kule deniz feneri gibi parladığına inanılmıştır (Uysun, 2011). Bir Hristiyan dindar tarafından Barbara ve arkadaşı gömülmüşlerdir.

Azize Barbara, oldukça saygın bir karakter olması ve ayrıca Hristiyanlık için önemli figürlerden biri olmasıyla birlikte "Büyük Şehit" unvanı almıştır (Yüksel, 2016). 6. yüzyılda Justinianus, Azize Barbara'nın röliklerini İstanbul'a getirmiştir. Venedikliler tarafından çalınan bu buluntular Venedik'e kaçırılmıştır. Sonrasında Aziz Yuhanna Kilisesi (Torcello)'ne taşınmıştır (Çanlı, 1988). Hristiyanlıkta bu mezara gelen hastalar şifa bulmuşlardır.

Barbara'ya ilk başlarda ani ölenlerin koruyucu sıfatı verilmiştir. Bunun yanı sıra koruyuculuğu ani ölüm tehdidi barındıran işleri (topçuları, marangozlukla uğraşanları, madencileri ve itfaiyecileri) kapsamıştır (Güngör, 2016). Günümüze gelecek olursak savaş gemilerinde cephaneliğe azizenin ismi verilmiştir. O tüm bu mesleklere sahip herkesin kurtarıcı bir azizesi olarak görülmektedir (Güngör, 2016).

Barbara çoğunlukla elinde bir kitap ve başındaki tacı ile birlikte resmedilmiştir (Güngör, 2016). Tasvirlerinde genellikle ayakta, sol eli göğüs hizasında, sağ elinde bir haç ile betimlenmiştir. Khiton (Tunik) giydirilmiş hale içinde tasvir edilmektedir (Karaca, 2013). Batıda ise elinde kâse ve ekmekle betimlenmiştir. Bu olay şehit edilirken herkes için şarap ve ekmekten yardım dilemiştir (Uysun, 2011). Bir başka işareti ise Heliopolis'in simgesi olan tavus kuşudur (Güngör, 2016).

3.3.45. Azize Euphemia- Kalkedon

Fotoğraf 3.77. Azize Euphemia ve işkence edilirken

Kaynak: (URL-43, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?-307

Görüldüğü Yerler: Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi

Anma Günü: 16 Eylül

Genel Bilgiler: Azize Euphemia, Diocletianus Dönemi'nde 4. yüzyılda yaşamış şehitlerden birisidir. Kalkedonlu (Kadıköy) olan azize senatör olan bir babanın kızıdır. Hristiyanlığı kabul ettiğinde dünyevi zevklerden uzak durduğunu belli etmek için sürekli siyah giyinmeyi tercih etmiştir. Priscus adında bir rahip Azize Euphemia'yı kabul etmiş olduğu Hristiyanlıktan vazgeçirmek için çaba sarfetmiş fakat başarılı olamamıştır. Sonunda azizeyi dövdürmüş ve kendi evinde hapis etmiştir. Azize Euphemia'ya sahip olmak isteyen rahip bir türlü azizenin olduğu evin kapısını açamamıştır. Azize Euphemia bu ve bunun gibi birçok olaydan bir şekilde sıyrılmıştır.

Azize ilk başlarda yaşadığı Kalkedon (Kadıköy) ve sonrasında Konstantinapolis'te ünlenirken çok sonraları ise Hristiyanlık dünyası için oldukça önem taşımaktadır. Azize Euphemia, M.S. 307 yılında Romalıların tapındıkları Ateş Tanrısı (Ares)'na tapınmayı istemediği için Priskos'un emri ile oldukça uzun süre işkenceler görmüş ve sonunda öldürülmüştür. Bu işkenceler bazı kaynaklarda; ağır taşlar atılması, hapis, ateşe atılması ve zaman zaman da kızarmış ızgaraya atılması, çarka bağlanması, vahşi hayvanların önüne atılması şeklinde geçmektedir. Azizenin ölüm tarihi kaynaklara 16 Eylül 307 olarak geçmektedir. Ölümü farklı şekillerde dile getirilmiştir. Asterios, canlı

bir şekilde yakıldığından bahsetmiştir. Fr. Haklin ise arenada vahşi hayvanlara atıldığından bahsetmiştir (Akyürek, 1998). Yine rivayetlerinde ne vahşi hayvanların ona dokunduğunu ne de ateşin kendisine zarar vermediği söylenmiştir. Bu sebeple başı vurularak katledilmiştir (Cömert, 1980).

Azize Euphemia gençlik yılları ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Onun hayatı Amasyalı Asterios tarafından kaleme alınmıştır. Azize Euphemia genellikle kilisede göstermiş olduğu mucizeleri ile bahsedilmektedir.

Efsanesi: 451 yılında Kalkedon (Kadıköy) gerçekleşen konsile Azize Euphemia Kilisesi ev sahipliği yapmıştır (Akyürek, 1998). Rivayetlere göre bu konsilin sonuca bağlanmasında azizenin rolü etkili olmuştur. İki mektup yazılır ve birisi Ortodoks diğeri ise Heterodoks bakış açısı ile yazılmıştır. Bu iki mektupta azizenin yattığı tabuta konmuştur. Birkaç zaman sonra tabut açıldığında azizenin Ortodoks metni elinde Heterodoks metni ise ayağının altında bulmuşlardır (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:747). Perslerin saldırısı ile Euphemia'nın kilisesi ciddi zararlar görmüş ve mezarı Antiochos Sarayı'na taşınmıştır. İkonoklast dönemde azizenin rölikleri denize fırlatılmıştır. Ortodoks inançlı iki kardeş olan Sergios ve Sergonos bu rölikleri kurtarabilmeyi başarmıştır. 796 yılında götürülen rölikler tekrardan kiliseye verilmiştir.

Azize Euphemia Kalkedon'dan sonra tüm Konstantinapolis'e yayılım gösteren bir kült olmuştur. Anadolu'da ve Avrupa'nın birçok yerinde azize adına kiliseler yaptırılmıştır. Tasvirlerinde mophorion (bir çeşit peçe) ve tunik giyimli şekilde gösterilmiştir. Kimi el yazmalarında ise vahşi hayvanlar tarafından etrafı sarılmış şekilde de resmedilmiştir. Azize'nin phre (ahşap taht) üzerinde çıplak şekilde gösterildiği de olmuştur (Urgun, 2011).

Akyürek (1998) çalışmasında Konstantinapolis'te bulunan Hagia Euphemia Kilisesi'nde şehitliğinden bahseden on dört bölümlü freskler halen bulunmaktadır. Bu fresklerde; azizenin doğumu, Hristiyanlar tarafından kendine gösterilen saygı, mahkeme sahnesi, çarktaki işkence sahnesi, ateş yanan fırına atılması, yine ağırlık konulmuş bir işkence sahnesi, deniz hayvanların önüne atılması, vahşi hayvanlara atılması, kırbaçlanması, testere ile parçalanması, konsilin sonuca bağlanması şeklinde resmedilmektedir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:748).

Azizenin cansız bedeni öldükten sonra Kalkedion'da kendi adına yapılan kilisesinde tabut içerisine konulmuştur (Akyürek, 1988). Azize Euphemia'nın rölikleri ise Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nde bulunan Aziz George Kilisesi'nde yer almaktadır. İstanbul'da bulunan ve kendi adını alan kilisesinde yılda bir defa Azize Euphemia'nın vücudundan kan aktığını ve bunun şifa veren özelliği olduğuna inanılmıştır. Bu kanı cam ampulalarda muhafaza edip çeşitli yerlere gönderilmektedir (Akyürek, 1998).

3.3.46. Azize Helena- Drepanon/Konstantinapolis

Fotoğraf 3.78. Aziz Konstantin ve annesi Helena/ Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl ile 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Mustafapaşa Konstantin ve Helena Kilisesi, Yılanlı Kilise, Azize Katherina Kilisesi, Tokalı Kilise, Karanlık Kilise, Yusuf Koç Kilisesi, Konya-Aya Elana Kilisesi

Anma Günü: 18 Ağustos (Batı), 21 Mayıs (Doğu) Konstantin ile birlikte

Genel Bilgiler: Roma İmparatoru Büyük Konstantin'in annesi olan Azize Helena 250 yılında Bitinya (Bursa)'da doğmuştur. Bir hancının kızı olan Helena, sonrasında Khlorus'un karısı olmuştur (Güzel, 2012). Kocası o zamanlar asker olan Helena birlikte Doğu'ya gelmişlerdir ve sonrasında oğlu I. Konstantin'i doğurmuştur. Khlorus M.S. 293 yılında imparator olduğunda Helena'yı boşamış ve Theodora ile evlenmiştir. Filistin'e dönen ve uzunca yıl orda yaşayan Helena, oğlu imparator olduktan sonra tekrar saraya gelmiştir (Budak, 2012). Oğlu Konstantin'in sayesinde Hristiyanlığı ve

İsa'nın öğretilerini benimsemiş ve sonrasında 324 yılında kutsal topraklarını görmeye gitmiştir.

Efsanesi: Hristiyanlık'taki en büyük rolü İsa'nın çarmıha gerildiği haçı bulmasıdır. Bu olay iki şekilde anlatılmaktadır. İlki Helena, bir sarnıçta Golgota'nın üç haç bulur ve üzerinde üç farklı dilde "Yahudilerin Kralı, Nazare'li Jesus" yazdığını görmüştür. Bu haçlar ile birlikte İsa'nın çarmıha gerilmesinde kullanılan üç çivi de bulmuştur. Helena bunun gerçek olup olmadığına inanmakta zorluk çekmiş ve Kudüs Piskoposu Macaire tarafından kendisine fikir sunulmuştur. Hangisinin İsa'nın haçı olduğunu anlamak için ölümle pençeleşen bir hastanın bu üç haça dokunmasını istemiş ve sonuncu yani İsa'nın haçına dokunan hasta bir anda iyileşmiştir. Helena bu haçı üçe ayırır ve Kudüs, İstanbul ve Roma'ya göndermiştir. İkinci anlatımda ise, Judas adında bir gencin ağladığı yerde bu haç bulunmuştur. Helena bu haçı orda bulmuş ve vaftiz olup Hristiyanlığı benimsemiştir (Budak, 2012).

İstanbul'un kurucusu sayılan Konstantin ve annesi Helena M.S. 316 yılında tüm dinlere serbestlik sağladığında o dönemde zulmedilen Hristiyanlığa inananları kurtarmış ve bu sebeple Hristiyanlıkta aziz ve azize kabul edilmişlerdir (Güzel, 2012). Helena ve oğlu Konstantin Hristiyanların koruyucusu olmuşlardır. Kendi ve oğlu ile tasvir edilen Helena'nın sembolü haç olmuştur ve kafasında taç vardır. Çoğu zaman elinde kilise maketiyle tasvir edilir (Budak, 2012). 330 yılında Nikomedia (İzmit)'te ölmüştür.

Anadolu'nun birçok yerine Helena, kilise ve bazilika yaptırmıştır. Mustafapaşa Konstantin ve Helena Kilisesi kendilerine ithaf edilmiştir. Kutsal Haç Kilisesi, İstanbul'da ki Havariler Kilisesi kendi yaptırmıştır. Yine Konya'daki Aya Elena Kilisesi kendisi tarafından yaptırılmıştır. Sadece Anadolu'da değil Filistin'de de Milat ve Eleona Kiliseleri inşa ettirmiştir. (Budak, 2012).

3.3.47. Aya Irini/Hagia Eirene- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 845-940

Görüldüğü Yerler: Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi

Anma Günü: 28 Temmuz

Genel Bilgiler: Azizenin hayat hikâyesi yazarı belli olmayan biri tarafından kaleme alınmıştır. 845 yılında Kapadokya'da dünyaya gelen Aya İrini zengin bir aileye mensuptur. İmparator III. Mikhail'e gelin bulmak üzere Konstantinapolis'e gönderilmiştir. Başkente gittiğinde Mikhail eşini seçmiş olduğundan Khrysobalanton Rahibe Manastırı'nda kalmıştır. Çok genç yaşta olmasına rağmen üç sene içinde başrahibe olarak görev yapmaya başlamıştır. Çileci yaşam tarzı ile manastırda örnek ve becerikli olduğundan büyük topluluklara özellikle de senatörlerin kadınlarına verdiği vaazlar onu büyük bir vaiz olarak anılmasına sebep olmuştur. Aya İrini, tahtta karşı komplo kurduğu gerekçesi ile suçlu bulunmuştur. Saraylı olan akrabasının hayatını kurtarmış olan azizenin, imparatora müdahale etmiş olduğu söylenmektedir (Urgun, 2011). 940 yılında azize 97 yaşında yaşlılığı sebebi ile Konstantinapolis'te ölmüştür (Kazdhan ve Talbot, 1991:1010).

Efsanesi: Aya İrini aynı zamanda yaşamış ve asıl ismi Penelope olan bir azizenin ismidir. Hristiyanlık dinini yaymaya çalışan azize putperest yanlıları tarafından ağır işkencelere maruz kalmış ve bunlara rağmen ölmemesi sebebiyle onu mucize bir kişi olarak görmüşlerdir. İşkenceler eden putperestler azizeye bir şey olmadığını görüp Hristiyanlığı kabul etmişlerdir. İrini de azize olarak kabul görmüştür. Başka bir rivayette ise İrene, putperest bir babanın kızıdır ve adı Penelope'dir. O dönemde Hristiyanlık yayılmaya başlamıştır. Putperest baba yayılan bu dinden etkilenmesini istemediği kızını korumak amaçlı bir kuleye kapatmıştır. Bir süre sonra kız Hristiyan olmuştur. Baba bu dinden vazgeçmesi için kızı çeşitli işkenceler yapmıştır. Onca yapılan işkencelerden etkilenmeyen kızın mucizelerine tanık olan baba Hristiyanlığı kabul etmiştir (Albuz, 2020).

Azizenin hayatı 10 yüzyıl sonlarına doğru yazıldığı bilinmektedir. Onun biyografisinde büyücülükte pratiklik ve seksüalite karşı tutumları yazılmıştır. Bu çalışmada İrini nişanlısı tarafından terk edilmiş bir rahibenin sevdası ile ilgilenmiştir. İkonlara tapınımın şölenleri de yazılmıştır. I. Basil rüyasında İrini'yi görmüş ve İrini'nin manastırına portresi yapılınsın diye ressam bulmuştur. Rüyasında görmüş olduğu kadın Khrysobalanton'un başrahibesi olan İrini olduğu anlaşılmıştır (Urgun, 2011).

Hristiyanlığı yaymaya çalışan azize putperestler tarafından içi yılanlarla dolu bir kuyuya atılmış fakat ölmemiştir. Taşlanır ve ayaklarından atlara bağlanır yine bir şey

olmaz. Çeşitli işkenceler gören azizeye hiçbir şey olmamıştır. Bu olaylardan sonra putperestler Hristiyan olmuşlardır. Konstantin tek tanrılı din adına yaptırılan ilk mabede Aya İrini adını vermiştir. Aya İrini “Kutsal Barış” anlamına gelmektedir. Aya İrini Kilisesi, Bizans’ın ikinci büyük kilisesi olmuştur. İnşa yılı tam bilinmemekle birlikte kimi araştırmacılar 4. yüzyıl’da Büyük Konstantin tarafından inşa edildiğini söylemiştir. Aynı zamanda Bizans’ın ilk kilisesi olan yapı eski bir Roma Tapınağı’nın üstüne dikilmiştir (Albuz, 2020).

3.3.48. Azize Mary- Bizye

Yaşadığı Yıl: 9. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 16 Şubat

Genel Bilgiler: Mary adlı olanlar arasında kendisinden “Genç Mary” olarak bahsedilmektedir. Genç Mary, 805 yılı civarında Konstantinapolis’te dünyaya gelmiştir. Kökeninde Ermenilik bulunan azize I. Basil (867-86) zamanında ailesi ile beraber Konstantinpolis’e gelmiştir. Evlendikten sonra kocası ile Doğu Trakya-Bizye’ye gelmiştir. 4 çocuğu olan azizenin iki evladı erken yaşlarda ölmüştür. Diğer iki evladı ise ikiz ve vücutlarında bir asker ve bir keşiş olacakları belirten işaretler bulunmaktadır. Babası gibi kocası da Nikeforos’da askerdir. Azize Mary oldukça dinine bağlı bir insandır. O ibadetini kilisede yapmakta ayrıca yardıma muhtaç kimselere sadaka vermektedir. Emrinde çalışan hizmetlilere oldukça iyi davranan azize onlara arkadaş gibi yaklaşmaktadır. Hayırsever olan Azize Mary, kayını ve görüncesi tarafından israfçı olduğu için ve bir köle ile zina yaptığı gerekçesi ile suçlu bulunmuştur. Mary hiçbir suçlamayı kabul etmemiştir. Kocası için de onun adına sadaka verdiğini belirtmiştir. Bunun üzerine evde odaya hapsedilmiştir. Mary’nin kocası evdekilerin gazı ile Mary’nin söylediklerine öfkelenip onu hırpalamıştır. Bu arbede sırasında kaçan Mary, başından darbe almış ve bu olaydan çok geçmeden vefat etmiştir. 903 yılında Bizye’de (Kırıklareli) vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Bizye’de bulunan Aya Sofya Katedrali Kilisesi’nde bulunana mezarında öldükten dört ay sonra mucize olmuştur. Bizye Piskoposu mucizelerin erkek keşiş veya martırlar tarafından yapılabileceğine inandığı için bu duruma inanmak istememiştir. Sonrasında

ise piskoposun eşi, Mary'nin bedeni onun adına yaptırılan bir şapele taşınmıştır. Öldükten 25 yıl sonra bile vücudunda hiçbir bozulma olmayan azizenin naaşı ise mermer bir lahit içerisine konmuştur. Mary'nin çocukları mal ve mülkü Mary'nin adına yapılan kiliseye bağışlamışlardır. Bir manastır inşa etmişlerdir. Çoğu insan Mary Kilisesi'nde şifa aramak için geldiği bilinmektedir (Talbot, 1996:139-141).

3.3.49. Azize Olympias- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.79. Azize Olympias

Kaynak: (URL-44, 2020)

Yaşadığı Yıl: 361/68-408

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 24, 25 ve 29 Temmuz

Genel Bilgiler: Azize Olympias, oldukça zengin bir aileye mensup olup 361-68 yılları arasında Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir (Tiefenbach, 2012). Çok küçük yaşlarda anne ve babasını kaybeden azize pagan inançlıdır. Amcası Procpius ise Hristiyan inançlıdır. Amcası tarafından azizenin eğitimi için Aziz Amphilochios (İkoniumlu)'un kardeşi Theodosia'ya gönderilmiştir. Amcanın bu kararı arkadaşı Nazianzoslu Gregor'un etkisiyle aldığı da bilinmektedir (Urgun, 2011). Azize Olympias, 386 yılında Konstantinapolis'te yöneticilik yapan Nebridios ile evlenmiş fakat eşi bir süre sonra vefat etmiştir (Tiefenbach, 2012). I. Theodosios (347-95)'un akrabası Elpidios ile evlendirilmek istenmiş fakat azize bunu kabul etmemiştir. Bunun

üzerine azizenin mal varlığına el konulmuştur. Anadolu'nun birçok yerinde (Trakya, Galatya, Kapadokya, Bitinya) arazileri ve Konstantinapolis'te konaklara sahip olmuştur. Tüm servetini kiliseye, Rabbine ve Aziz Yannis Hrisostomos için harcamıştır (Tiefenbach, 2012). 397 yılında Aziz Yannis Hrisostomos, Azize Olympias'ın kadınlar üzerindeki etkilerini gördüğü için ona çoğu konuda danıştığı bilinmektedir. Bunun haricinde azize hayır işlerinde ve dinsel törenlerde de bulunmaktadır. Nektarios Döneminde diyakoz olan azize Aya Sofya'nın yakınlarında bir rahibe manastırı inşa ettirmiştir. Yannis Hrisostomos'tan sonra gelen patriği savunmadığı için İzmit'e sürgün edilmiştir. 408 yılında İznik (Nicomedia) vefat etmiştir. Öldükten sonra Brochthoi Thomas Manastırı'na konmuştur (Urgun, 2011). Nika Ayaklanması (532) sırasında zarar gören azizenin rölikleri ve mezarının bulunduğu Olympias Manastırı I. Justinyen tarafından onarılmış ve 537 yılında tekrardan halka açılmıştır (Kazdhan, 1991:1524).

3.3.50. Azize Pulcheria- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.80. Azize Pulcheria Sikkesi

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 399-453

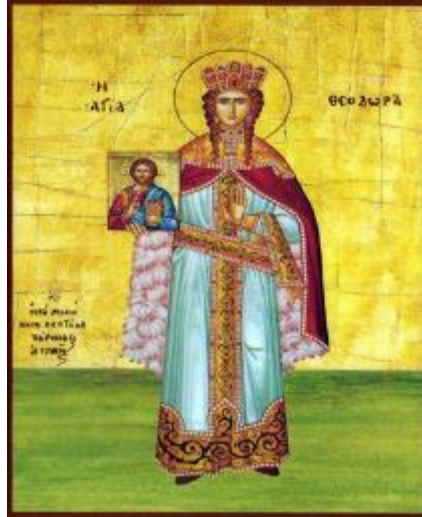
Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 10 Eylül veya 11 Temmuz

Genel Bilgiler: Azize Pulcheria, 399 yılında Konstantinapolis'te dünyaya gelmiştir. İmparator II. Theodosius'un kız kardeşidir. Babasının ölümünden sonra gücü artmıştır. Augusta ilanında (414) on beş yaşlarında olduğu bilinmektedir. Kardeşinin güçlenmesi için önemli faaliyetlerde bulunan azize kardeşi Theodosius'un hem koruyucusu hem de sözcüsü olarak çalışmıştır. Kendi ve kız kardeşlerinin de evlenmesini yönetime

karşı tehdit unsuru olarak bulduğundan bekâretliği övgülü ve dinsel tarzdaki üslubundan oldukça etkilenmiştir. Kız kardeşleri ile birlikte bekâret sözü vermişlerdir. Halka açık şekilde verilen bu söz altın tablete yazılmıştır. Attikos'un desteğiyle birlikte sarayı manastıra çevirmiş ve imparatorun eğitimini devralmıştır. Theodosius'un 450 yılında vefatının ardından Azize Pulcheria tekrar göz önüne çıkarılmıştır. Bekârlık için yemin eden azize İmparator Markianos (369-457) ile evlenmiştir. Kalkedon Konsilinde de bulunmuştur. Azize Pulcheria, Aziz Yannis Hrisostomos'un naşını Konstantinapolis'e getirtmiş ve Havariler Kilisesi'ne gömülmüştür. Azize Pulcheria Meryem'e olan ilgisiyle de oldukça bilinmektedir. Havarî Lukas tarafından yapılan portrenin Azize Pulcheria tarafından Konstantinapolis'e getirildiği söylenmektedir. Meryem adına üç kilise yaptırmıştır. Birinde Meryem'in portresi, birinde gömleği ve diğerinde ise kuşağı bulunmaktadır. Yardıma muhtaçlara sadaka vermesi ve Konstantin I. Tarafından yaptırılan üniversiteyi düzenleyen kişi olarakta bilinmektedir. İstanbul'da bulunan Sainte Pulcherie Fransız Kilisesi ismini azizeden almıştır (Urgun, 2011).

3.3.51. Azize Theodora- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.81. Azize Theodore

Kaynak: (URL-45, 2020)

Yaşadığı Yıl: 9. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 11 Şubat

Genel Bilgiler: Azize Theodore 810 yılında Paflagonya’da dünyaya gelmiştir. İmparator olan III. Mikhael’in annesidir. Ermeni soylu zengin bir aileye mensuptur. Theofilos’un annesi Thekla oğluna eş olarak Theodore’yi uygun görmüştür. 829 yılında eşi başa geçip ikonoklazmı savunurken Azize Theodore gizlice ikonofil (veya ikonodül) olarak devam etmiştir. Eşinin ölümünden sonra Theodore 843 yılında meclisi bir araya getirmiştir. İkinci kez İznik konsilinde hem ikonoklazm hem de ikonoklast liderler kınanmıştır. Askeri gücü arkasına alarak Pavlusçuları (Paul’a inananları) inananlara Anadolu’dan göndermek için girişimde bulunmuştur. 855 yılında oğlunu kendi istediği gelinle evlendirmek istemiştir. Mikhael, amcası ile birlikte Theodore’yi yönetimden göndermek için uğraşmışlardır. Yönetimden gönderilen Theodore sarayda yaşamaya devam etmiştir. Kızlarını da yanına alarak Gastria Manastırı’na gitmiştir. Ignatios, Theodore’yi manastır yaşantısına girişi resmi olmadığı için istifa etmeye uğraşmıştır. Mikhael ve Azize Theodore, oğlunun suikaste kurban gitmesinden önce uzlaşmaya başladığı bilinmektedir. Azize Theodore, 862 yılında vefat eden azize Gastria Manastırı’na konulmuştur (Urgun, 2011).

3.3.52. Azize Theolekto- Optimatoi

Yaşadığı Yıl: 9. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Azize Theolekto, evli bir kadın azizedir. Yapmış olduğu hayır işleri ile adından oldukça söz ettirmiştir. Doğum yeri Optimatoi (İzmit civarı)’dır. Kocasını gibi o da evlenmeye zorlanmıştır. Azize Theolekto, Kutsal Kitap Metni çalışmaları, fakirlere yardım etmesi hane halkına olan ilgisiyle de tanınmıştır. Kendiyle çağdaş olan Theofilos (813-42) vardır. İkonlara olan tutumundan bahsedilmemiştir. Ölümünü önceden tahmin eden Azize Theolekto, öldükten sonra mucizeler göstermiştir. Aile kültüründe etkili olmuştur. Theolekto’nun akrabaları ölüm yıl dönümünde azizenin vücudunda bir şey bozulmadığı için giysilerini değiştirmiş saçlarını taramış ve el-ayak tırnaklarını kesmişlerdir (Urgun, 2011). Azizenin hayat hikâyesinin olduğu metin yoktur. Konstantinapolis Kilise Takvimi’nde kısa bir metin vardır (Kazdhan ve Talbot, 1998:103).

3.4. Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinin Önemli Azizleri

3.4.1. Aziz Abraham (Kidunaia)- Edessa

Fotoğraf 3.82. Kiduna şehri putperestleri tarafından taşlanan Aziz Abraham
(Kidunaia)

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 6. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 16 Mart, 29 Ekim (Bizans Takvimine göre) yeğeni Mary ile birlikte

Genel Bilgiler: Eski Ahit patriği olarak bilinmektedir. Ataerkil toplumda Abraham, bir çileci veya Tanrı'ya itaat eden olarak bilinmektedir (Kazdhan, 1991:6).

Aziz Abraham, Urfa (Edessa) civarında zengin bir aileye mensuptur. Aziz, eğitimini tamamladıktan sonra ailesi tarafından evlendirilmek istenmiştir. Fakat Abraham bunu kabul etmemiştir. Evlenmeden hemen önce ise kaçmış ve çölde münzevi bir hayat geçirmeye başlamıştır. Ailesi ve yakın çevresi ne dedilerse de aziz bu tutumundan geri dönmemiştir. Saklandığı hücrenin kapısını örmüş sadece ihtiyacı olan yiyeceğin girebileceği kadar açıklık bırakmıştır. Birkaç eşyası dışında her şeyini dağıtmıştır. Bu münzevi hayata başlamasından on yıl sonra ailesini kaybetmiştir. Hücresinin olduğu yerin yakınlarında pagan inanişaya mensup bir şehir Hristiyanlığı kabul etmemiştir. Urfa Piskoposu, Abraham'ın burada vaaz vermesini istemiş ve bu sebeple Abraham'ı rahip olarak atamıştır. Abraham Beth-Kiduna şehrindeki tüm putları yıkmış ve onların yerine kilise inşa ettirmiştir. Şehrin dışına gönderilen Abraham gece olduğunda geri gelip vaaz vermeye devam etmiştir. Bu durum azizin taşlanmasına sebep olmuştur.

Kendisine yapılan bu davranış tam üç yıl sürmüş ve aziz bu üç yıl içinde vaaz vermeye devam etmiştir. Sonunda halk ona inanmış ve vaftiz olmuşlardır. Görevini bir yıl daha sürdüren aziz keşiş hayatına geri dönmüştür. Öksüz kalan yeğeni Mary ile birlikte efsanelerinde anlatılmıştır. Kendi hücresinin yanında yaptırdığı küçük hücrede yeğenin yirmi yaşına gelene kadar din öğrenimini vermiştir. Sahtekâr bir keşiş tarafından aklı çelinen Mary, Biga Yarımadası (Troad-Çanakkale)'na giderek fahişelik yapmaya başlamıştır. Yeğeninin gidişine çok üzülen Abraham iki yıl sonra Mary'yi geri getirmek için asker kılığına girmiştir. Mary'yi geri gelmeye ikna etmiştir. Aziz Abraham yetmişli yaşlarında vefat etmiştir (Urgun, 2011).

3.4.2. Aziz Bardaisan- Edessa

Yaşadığı Yıl: 154-222

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Bardaisan, şair, yazar ve bilim adamı olarak farklı şekillerde tanınmıştır. Hristiyanlığı benimsemiş olan Bardaisan, M.S. 154 yılında Mezopotamya'da zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Grekçe Bardasanes (Daisan'nın çocuğu) anlamındadır. Daisan Nehri yakınlarında doğduğu için Bardaisan "Bar Daisan" lakabını almıştır. Sonrasında ailesi ile birlikte Urfa (Edessa)'ya gelmiştir. Bardaisan burada 8. Manu'nun oğlu Abgar ile birlikte (139-163) eğitimini tamamlamıştır. Aziz Hristiyan olduktan sonra 179 yılında Edessa Piskoposu Hystaspos tarafından diakanoz (Hizmet görücü) olarak atanmıştır. Bardaisan, Markioncu sapkınlar karşı yazılar yazmıştır. Eusebios, Bardaisan'dan önce gnostik sonrasında ise Ortodoksluğu savunan birisi olarak tanımlamıştır. Yıldız bilimleri alanında yapmış olduğu çalışmalardan sonra Bardaisan 5. yüzyılda Armenia (Ermenistan)'a sürgün yediğini söylemiştir. Mikhael (Antakyalı) yazısında Aziz Bardaisan'ın 222 yılında altmış sekiz yaşında öldüğünü yazmıştır. Oldukça fazla eserinden sadece birine ulaşılmaktadır. "Kısmet Üzerine Diyalog" adlı yazısıdır. Bu çalışma diyalog şekliyle yazılmış Bardaisan'ın görüşlerini içermektedir. Yazdığı yüz küsur ilahiden dolayı kendisine "İlahilerin Babası" denilmiştir (Tiefenbach, 2012).

3.4.3. Aziz Domitianos- Melitene

Fotoğraf 3.83. Aziz Domitianos

Kaynak: (URL-46, 2020)

Yaşadığı Yıl: 550-602

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 10 Ocak

Genel Bilgiler: Aziz Domitianos M.S. 550 yılında dünyaya gelmiştir. M.S. 580 yılında Malatya (Melitene) Piskoposu olmuştur. Domitianos, Bizans İmparatoru Maurice (582-602) danışmanı olan, kuzeninin ve çocuklarının koruyucu azizi olmuştur. Papa I. Gregory'nin mektuplarında azizden bahsetmektedir. Dönemin Kralı II. Hüsrev ile İran seferinde bulunmuş ve yapılacak olan anlaşma ile ilgili danışmanlık yapmıştır. Aziz Domitianos, Konstantinapolis'te ölmüştür (Urgun, 2011).

3.4.4. Aziz Gregor Lusavoriç

Fotoğraf 3.84. Aziz Gregor Lusavoric

Kaynak: (URL-47, 2020)

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl sonu-4. yüzyıl başı

Görüldüğü Yerler: Abukhamrents Kilisesi /Aziz Krikor- Ani Harabeleri, Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi (Galata, Kuzguncuk ve Kınalıada), Van-Ahtamar Kilisesi

Anma Günü: 9 Haziran (Ermenilerde), 30 Eylül (Ortodoks ve Katolik)

Genel Bilgiler: “Aydınlatıcı Gregor/ Gregorios/ Krikor” olarak da bilinmektedir. Ermeni halkına Hristiyanlığı yayan aziz olarak tanınmaktadır. Bu sebeple Ermenistan’ın koruyucu azizi olarak inanılmıştır. “Krikor Lusavoriç/ Grigor Lusavoriç” olarak da telaffuz edilmektedir. Ermeni Kilisesi ise Aziz Gregor’a Ermeni halkını İncil’in ışığı doğrultusunda yol gösterici bir ışık tuttuğu için ona “Aydınlatıcı (İlluminator)” lakabını vermişlerdir.

Aziz Gregor (Krikor) 3. yüzyıl dolaylarında ortaya çıkmıştır. Aristokrat bir aileden gelen Gregor, ailesinin katledilmesinden sonra Kapadokya’dan Kayseri’ye kaçmıştır (Atiya, 2005). Dini eğitimini burada alan Gregor aynı zamanda burada vaftiz olmuştur. Hristiyanlık dini için eğitimi tamamladıktan sonra 261 yılında pagan inançlı memleketi Ermenistan’a gitmiştir. Memleketinde Hristiyanlığı yaymak için misyonerlik yaptığı bilinmektedir. Kendisine inananların git gide artması bölgede bulunan Kral III. Trdat’ı oldukça rahatsız etmiş ve azizi tutuklatmıştır. Oldukça fazla işkence gören azizin hayatı ve tasvir edildiği sahneleri Tigren Honents Kilisesi (Aziz Krikor Kilisesi veya Resimli Kilise)’nde 17 sahne ile resmedilmiştir (Özcan, 2008).

Atiya’ya (2005) göre bu sahneler aşağıdaki gibidir.

1. sahnede Aziz Gregorios Kral III. Trdat’ın önündedir. Pagan inançlı kral, azizi Hristiyanlığı yaydığı gerekçesiyle suçlamaktadır.

Fotoğraf 3.85. Aziz Gregorios Kral III. Trdat’ın önünde / Ani Tigran Honents Kilisesi

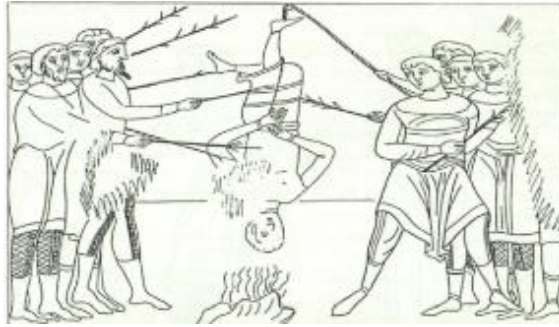
Kaynak: (Thierry,1993)

2. 3. 4. ve 5. Sahne, azize yapılan işkenceler resmedilmiştir. Bunlar; azizin baş aşağı şekilde sarkıtılması, azizin hemen altında ateş yakılması ve ayaklarının menteşe yardımıyla sıkıştırılmasıdır.

Fotoğraf 3.86. Azize işkence sahnesi / Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

Fotoğraf 3.87. Azize işkence sahnesi / Ani Tigran Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

Fotoğraf 3.88. Azize işkenceler sahnesi / Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

Fotoğraf 3.89. Azize işkence sahnesi/ Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

6. sahne, azizin zindana hapsedilmesidir. Bu zindanda 15 yıl hayatını sürdürmüştür. Bu sırada işkenceler görmeye devam etmiştir. Bu sahnede yanında resmedilen dul kadının gizlice getirdiği yiyecekler sayesinde azizin hayatta kaldığı betimlenmiştir.

Fotoğraf 3.90. Azizin hapsedilmesi / Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

7. sahne, Azize Hripsime ve beraberindeki 37 bakirenin şehit edilmesidir. Anlatılanlara göre Hripsime oldukça güzel bir kadındır. Kral Hripsime'ye âşık olur ve ne yapsa da Hripsime hepsini geri çevirir ve krala karşılık vermemiştir. Buna kızan kral Hripsime ve beraberindeki 37 bakireyi kılıca vurdurtmuştur.

Fotoğraf 3.93. Azize Hripsime, Gayane ve 37 bakirenin şehit edilmesi/

Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

8. sahnede kralın ordusu ile birlikte ava gitmesi resmedilmiştir.

Fotoğraf 3.91. Kral ve ordusu savaşa giderken/ Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

9. sahnede, azizin zindandan çıkarılması resmedilmiştir. Azize Hripsime'nin ölümüyle kral çılgına döner. Kralın kız kardeşi rüyasına giren nur yüzlü kişinin Hristiyanlığa karşı zulmün bitmesi ve Aziz Gregor'un çıkarılması gerektiğini söylediğini belirtir. Sonunda kralın da rızasıyla aziz zindandan çıkarılmıştır.

Fotoğraf 3.92. Azizin zindandan çıkarılması/ Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

10. sahnede Azizin karşılanması resmedilmiştir.

Fotoğraf 3.93. Azizin halk tarafından karşılanması/ Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

11. sahnede Azizin rüyası resmedilmiştir. Aziz Gregor rüyasında İsa ve meleklerini yeryüzüne inmiş bir şekilde görmüş ve İsa'nın azize ismi ile seslenmiştir. İsa'nın elinde bulunan çekiçle yere vurur ve şehrin ortasında bir sütun meydana gelir. Üstünde bir yanan ateş ve içinde haç görmüştür. Bu sütunun arkasında da üç sütun vardır. 4 sütun uçlarından birleşir ve kubbesi olan bir saraya dönüşür. İçinde de bir taht vardır. Bunun haricinde sahnede saraydan akan sular Karakoçlar ve beyaz kuzular resmedilmiştir.

Fotoğraf 3.94. Azizin rüyası / Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

12. sahnede Azize Nino'nun yaşayan kolon efsanesidir. Gürcistan'ın Ortodoks Kilisesi en büyük azizesi olarak bilinen Nino aynı zamanda Gürcistan'da Hristiyanlığı yaygınlaştıran kişidir. Anlatılanlara göre Gürcistan'da yapılacak ilk kilise sırasında yaşanmış olaya "Yaşayan Sütun" efsanesi denmektedir. İsa'nın gömleğinin gömülü olduğu yerde kralın emri ile bir kilise yapmak istenir. Fakat bu yerde bir ladin ağacı vardır ve kilise için kullanılmak üzere kesilmiştir. Kesilen ağaçtan sütun yapılmak istense de bir türlü olmaz. Azize Nino gece boyu dua eder ve sabah halk şaşkınlıkla kalır. Sütun gökten

gelen ve ışıklar içerisinde olan genç biri tarafından işaretlenmiş yere dikilmiştir. Kilisenin de ismi “Yaşayan Sütun” olur.

Fotoğraf 3.95. Azize Nino ve yaşayan sütun hikayesi/
Ani Tigran Honents Kilisesi
Kaynak: (Thierry, 1993)

13. sahnede Aziz'in piskoposlar tarafından kutsanması resmedilmiştir.

Fotoğraf 3.96. Aziz'in kutsanması / Ani Tigran Honents Kilisesi
Kaynak: (Thierry, 1993)

14. sahnede Aziz'in Kral III. Trdat tarafından karşılanması resmedilmiştir.

Fotoğraf 3.97. Azizin Kral III. Trdat tarafından karşılanması / Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

15. sahnede Azizin toplulukları vaftiz etmesi resmedilmiştir.

Fotoğraf 3.98. Azizin birçoklarını vaftiz etmesi/ Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

16. sahnede Azizin ikinci oğlu olan Aristakes'in aziz tarafından seçilerek başpatrik olması ve kendi tarafından kutsanması resmedilmiştir.

Fotoğraf 3.99. Azizin oğlu Aristakes'i kutsaması/ Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

17. sahnede Aziz Gregor'un bir ağaç kavuğu içerisinde hücrelerinde ölümünü beklemesi resmedilmiştir.

Fotoğraf 3.100. Azizin vefatı/ Ani Tigran Honents Kilisesi

Kaynak: (Thierry, 1993)

Azizin göstermiş olduğu bir mucizesine tanık olan kral Hristiyanlığı benimsemiştir. Bu şekilde özgürlüğüne tekrar geri kavuşan Gregor halka yeniden vaazlar vermiştir. Piskopos olan Gregor, manastırlar ve kiliseler inşa ettirmiştir. Yapmış olduğu işler sayesinde 301 yılında Ermenistan'ın resmi dini Hristiyanlık kabul edilmiştir. 325 yılında İznik Konsili'ne katılmıştır. Ölmeden önce münzevi bir hayat yaşamayı tercih etmiştir. Öldükten sonra mezarı Napoli'ye götürülmüştür. Kendisine atfedilmiş 33 mektubu günümüze ulaşabilmiştir. Azizin rölikleri 5. yüzyıl sonu ile 6. yüzyıl başı arasındaki zaman diliminde Konstantinapolis'e getirilmiştir (Gül, 2018).

3.4.5. Aziz Tatianos- Asurlu

Yaşadığı Yıl: 110-180

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Tatianos, 110 yılında Irak (Erbil)'de zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Öğrenimini tamamlayan Tatianos, mitoloji, tarih, şiir alanlarında uzmanlaşmıştır. Sonraları edebiyat ve felsefe alanında araştırmalar yapmıştır. Dünyevi zevklerden tiksinen azizin öğretmeni olan Şehit İustinus vasıtasıyla Mesih'in inancına yönelmiştir. 152 yılına kadar Roma'da kalmış ve Hristiyanlığın savunucularından birisi olmuştur. Hem yazar hem de konuşma sanatında oldukça iyidir. Öğretmeni İustinus'un ölümünden sonra çilekeş hayata

başlamıştır. Süryanice edebiyatı alanında çalışmış ve İncili Süryanice olarak düzenlemiştir. Rabbin sofrasında şarap yerine su kullandıkları için kilise tarafından sapkınlıkla suçlanmıştır. Dinden aforoz edilen Tatianos, 180 yılında Urfa (Edessa)'da ölmüştür (Tiefenbach, 2012).

3.4.6. Aziz Nusaybinli Mor Efrem- Diyarbakır

Fotoğraf 3.101. Aziz Nusaybinli Mor Efrem

Kaynak: (URL-48, 2020)

Yaşadığı Yıl: 285-373

Görüldüğü Yerler: Diyarbakır Meryem Ana Kilisesi

Anma Günü: 3 Mart

Genel Bilgiler: Mor Efrem M.S. 303 yılında Nisibis (Nusaybin)'de doğmuştur. Grekçe Efraim, Latince Ephraem, Süryani kiliselerinde ise Afram olarak geçmektedir. Suriyeli Ephraem olarak bilinen ve Suriye Kilisesi'nde de önemli bir statüsü vardır (Tiefenbach, 2012). Mor Efrem kilise tarihine vermiş olduğu vaazlarla ve söylemiş olduğu ilahileri ile de katkı sağlamıştır (Madrigal, 2015).

Çok genç yaşlarda Hristiyanlığa karşı beslediği sevgi yüzünden evden kovulmuştur. Nusaybinli Mor Yakup'un öğrencisi olmuş ve eğitimi ve öğretimini onun yanında görmüştür. Sonrasında bu durum ona diyakon (Hristiyan kiliselerinde ruhban derecesinin ilk basamağı) unvanını almıştır. Nusaybin Üniversitesi'nde 38 yıl

öğretmenlik yapmıştır. 363 yılında Diyarbakır'a sonra ise Urfa'ya geçmiştir. Nusaybin Persler tarafından işgal edildiğinde Efrem, Urfa (Edessa)'dadır (Budak, 2012).

Birçok yönüyle tanınan Mor Efrem, “Tanrı Adamı, Kilisenin Direği, Kilisenin Öğretmeni, Kilise Babası, İlahi Besteci, Kutsal Ruh’un Çalgısı, Suriyelilerin Peygamberi, Süryanilerin Güneşi” olarak bilinmektedir. Bu sırada öğretilerini aktarır ve Kutsal Kitabı baştan sona kadar yorumlar. Kutsal Kitabın Süryanice yorumlanmış şekli yok olursa Efrem’in yapıtlarından bir araya getirileceği kolaylığını sağlamıştır. O oldukça başarılı bir yazar olmuştur (Tiefenbach, 2012). Urfa Üniversitesi’nde kendini geliştirerek, misyonunu arttırarak önemli çalışmalara adını yazdırmıştır. Nysaalı (Kapadokyalı) Gregorius ise Efrem için “Evrenin Doktoru” demiştir (Budak, 2012). Süryani musikisinin temellerini oluşturan Mor Efrem, cemaatin kızlarına kasideleri, ilahileri ve nasıl söylemleri olduğuna kadar ayırmış kızlardan oluşan bir koro kurmuş ve söyletmiştir (Brock, 1998). Mor Efrem’in tüm yazıları çileciliği açıklayan, Kutsal Kitap bölümleri üzerine yorumlama ve vaazları şeklinde dinsel şiirleri içermesi olmuştur (Tiefenbach, 2012). 373 yılında ölmüştür. Kendi isteği olan yabancılara özgü mezarlıkta gömülmüştür. Urfa’da bulunan mezarının üzerine bir manastır kurulmuştur (Budak, 2012).

3.4.7. Aziz Nusaybinli Mor Yakup- Mardin

Fotoğraf 3.102. Aziz Nusaybinli Mor Yakup

Kaynak: (Kütük, 2013)

Yaşadığı Yıl: 451-521

Görüldüğü Yerler: Mardin-Mor Yakup Kilisesi, Van-Ahtamar Kilisesi

Anma Günü: 11 Mayıs

Genel Bilgiler: Nusaybinli (Mardin) Mor (Aziz) Yakup'un, tam tarihlenmemekle birlikte doğum yılının M.S. 3. yüzyıl olduğu bilinmektedir. Çocukluğu ve gençliği hakkında bir bilgi olmayan Mor Yakup'un hayat tarzı manastır hayatına benzetilmiştir (Budak, 2012). Bu sebeple insanlardan uzak bir mağarada yaşamını devam ettirmiştir. Yaşantısında ot ve köklerle beslenmiştir (Kütük, 2013). Mor Yakup, gününü bolca dua ve oruç tutarak geçirmiştir. M.S. 309 yılında Nisibis (Nusaybin) piskoposu olarak tayin edilmiştir (Avican, 2009). Piskopos olduktan sonra 313 yılında Mezopotamya'nın da en eski kiliselerinden biri olan ve adını alan bir kilise yaptırmıştır (Kütük, 2013). 325 İznik Konsili'ne katıldıktan sonra eğitim anlamında bir akademi kurmuştur. M.S. 326 yılında Nusaybin'de kurulan bu akademi "İlk Hristiyan Süryani Akademisi" olmuştur. İlk kurucusu ise Mor Yakup'tur. Akademinin yöneticiliğini yapan Mor Yakup, öğrencisi olan Mor Afreim'i öğretmen olarak atamıştır (Avican, 2009). Antakya Akademisi kurucularından da biri olan Mor Yakup, ilim ve din adamı olarak bilinmektedir. Öğrencisi Mor Afreim ise hocasından "Hakikatin Güzel Kokusu" olarak bahsetmiştir (Kütük, 2013). Mor Yakup, M.S. 338 yılında İranlıların Nusaybin'i ele geçirmesi sırasında ölmüştür. Mezarının Mor Yakup Kilisesi/Vaftizhanesi altındaki odada olduğu düşünülmektedir (Budak, 2012).

3.4.8. Azize Gayane/ Azize Hripsime

Fotoğraf 3.103. Azize Hripsime ve Gayane'nin şehit edilmesi / Ani Tigran Kilisesi

Kaynak: (Gül, 2018)

Fotoğraf 3.104. Azize Hripsime ve Gayane'nin şehit edilmesi / Ani Tigran Kilisesi

Kaynak: (Gül, 2018)

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Bakireler Kilisesi ve Manastırı- Ani, Tigran Honents Kilisesi- Ani, Surp Hripsime Ermeni Kilisesi (Büyükdere)

Anma Günü: Hripsime ve arkadaşları; 29 Eylül (Katolik), 30 Eylül (Ortodoks), 4 Haziran (Ermenilerde), 5 Haziran (hepsi teker teker anılmakta)

Genel Bilgiler: Azize Gayane 301 yılında diğer rahibelerle birlikte şehit edilmiştir. Bu olay kaynaklarda şu şekilde geçmektedir. Roma'dan bir grup Hristiyan kadın Doğu'ya gelmiş ve Ermenistan'a yerleşmiştir. Kral, bakire olan Hripsime ile evlenmek istemiştir. Fakat Hripsime kralın bu isteğini geri çevirmiştir. Hripsime, Başrahibe Gayane ve 36 diğer kız arkadaşı kralın emri ile şehit edilmişlerdir (URL-49,2020).

Atiya (2005)'e göre ise bu olay şu şekilde anlatılmıştır; Azize Hripsime ve beraberindeki 37 bakirenin şehit edilmesidir. Anlatılanlara göre Hripsime oldukça güzel bir kadındır. Kral Hripsime'ye âşık olur ve ne yapsa da Hripsime hepsini geri çevirir ve krala karşılık vermemiştir. Buna kızan kral Hripsime ve beraberindeki 37 bakireyi kılıca vurdurtmuştur.

Başka bir anlatımda ise şu şekilde verilmiştir; Hripsime ve 35 kız arkadaşı Roma’da münzevi bir yaşam sürdürmektedir. Hripsime oldukça güzel bir kadındır ve İmparator Diocletian tarafından dikkat çekmiştir. Fakat Hripsime bekâretini korumak istediği için liderleri Başrahibe Gayane ve diğer kızlarla birlikte Roma’dan kaçmışlardır. Ermenistan’a gelip buraya yerleşmişlerdir. Fakat Roma İmparatoru Diocletian kızların peşinden gitmiştir. Kral Drtad da bu kızları keşfetmiş ve Hripsime ile evlenmek istemiştir. Hripsime kralın huzurunda Hristiyanlığı yok saymadığı ve kralla evlenmek istememiştir. Kral Gayane’den yardım istemiş ve Hripsime’yi ikna etmesini söylemiştir. Hripsime ve Gayane ve diğer kızlar kral tarafından çeşitli işkenceler görmüşlerdir. Azize Hripsime Gayane ve şehit olan kız arkadaşları Ermeni tarihinde ilk şehitler olarak bilinmektedir (URL-49,2020).

3.4.9.Azize Theophania

Yaşadığı Yıl: 10. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 16 Aralık

Genel Bilgiler: Azize Theopania’nın Bizans İmparatoru VI. Leon’un (886-912) eşidir. Ölümünden sonra azize ilan edilmiştir.

3.4.10. Azize Santuht

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: Surp Santuht Ermeni Kilisesi (Rumeli Hisarı)

Anma Günü: 4 Ağustos, 25 Temmuz

Genel Bilgiler: Kral Sanadrug’un kızı Santuht Ermeni Kilisesi’nin azizlerindedir. Hristiyanlık dinini benimseyen ilk Ermeni kadındır. Aziz Tateos ve Azize Santuht Ermenilerin aydınlanmasında önemli isimler olmuşlardır. İsa’nın göğe alınmasından sonra Rab’bin “*Gidin, bütün ulusları öğğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla vaftiz edin.*” (Matta 28:19) ‘dan sonra Tateos Urfa’ya gitmiş ve Tanrı’nın mesajını vaazlarıyla bildirmiştir. Göstermiş olduğu mucizelerin yanı sıra Kral Apkar’ı sağlığına kavuşturmuştur. Sonraki rotası Ermenilerin olduğu yerleşim yerleri olmuştur. Buralara da Tanrı’nın mesajını vaaz vermiştir. Kendisinin

vaazlarıyla birçokları imana gelmiş ve Ermeni Apostolik Kilisesi kurulmuştur. Ardaz Kazası'nda Ermeni Krallığı'na giden Aziz Tateos Kralın kızı Santuht'un imana gelmesine sebep olmuştur. Bunu duyan kral kızına eski inancına gelmesini söylemiş fakat kız geri dönmemiştir. Bu duruma öfkelenen kral hem Aziz Tateos ve Azize Santuht'u zindana kapattırmış ve çeşitli işkenceler uygulatmıştır. Bu sırada kızını bir yönetici vasıtası ile döndürmeye çalışmış fakat yönetici de imana gelmiştir. Sonunda kral emriyle Azize Santuht ve Aziz Tateos şehit edilmişlerdir (URL-50, 2020).

3.5. Karadeniz Bölgesinin Önemli Azizleri

3.5.1. Aziz Alexander- Komana

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 11 Ağustos

Genel Bilgiler: Komana (Tokat) ilinin ilk piskoposu olan Alexander Carbonarius (kömür yakan) olarak bilinmektedir. Azizle ilgili bilgiler, Nyssalı Gregory'nin vaazlarından öğrenilmektedir. Niksarlı Gregory şehrin piskopos adayı için yoksul ve sıradan olan insanları seçmektedir. Bir kimse tarafından kendisine Aziz Alexander önerilmiştir. Öğretimini tamamlamış imanlı bir kişi olan Alexander piskopos olarak atanmıştır. Aurelian Dönem'nde (270-75) yakılarak öldürüldüğü söylenmektedir (Urgun, 2011).

3.5.2. Aziz Asterios- Amaseialı

Yaşadığı Yıl: ?-?

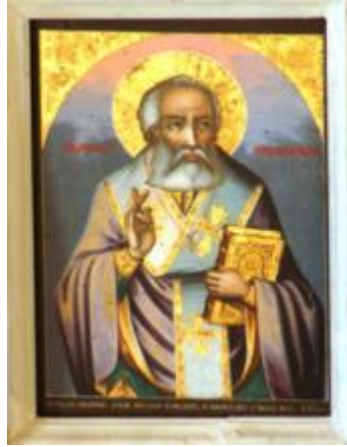
Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Asterios'un doğum ve ölüm yılı bilinmemektedir. 380-90 yılları arasında episkopos görevi yapmıştır. Kendinden edinilen bilgiye göre oldukça ileri yaşları görmüş bir azizdir. Speyer'e göre azizin ölümü 415 yılından sonra olmuştur. Azizden öğrenilen bir diğer bilgi ise İskitli bir öğretmeninden bahsetmektedir. 787 Nikeia 2. Konseyi'nde vaazlarına yer verilmiştir. Azizin yaşamını Photios'tan

öğrenilmektedir. Aziz'in yazmış olduğu vaazları bilinmektedir. 16 tanesi hala ilk günkü gibi korunmuş diğer 4 tanesi ise kısmen korunmuştur. Vaazları tek bir konu içermeksizin birçok konu barındırmıştır. Panegyricus adlı vaazında azizleri, şehit olmuş azizleri ve azizlerin kullanmış oldukları eşyaları övgü ile dile getirmiştir. Diğer vaazlarında derinlemesine bir şekilde tarif eden bir üslup kullanmıştır. Asterios, Grek edebiyatı, retorik ve felsefe alanında eğitim görmüş bir azizdir. Tıp, ilaç ve coğrafya konularında da bilgisi bulunmaktadır. Hep zayıftan yana tutum sergileyen aziz oldukça duyarlıdır. Ayrıca kadınlara merhamet göstermiş bir azizdir (Tiefenbach, 2012).

3.5.3. Aziz Athanasios- Trabizond

Fotoğraf 3.105. Aziz Anthanasios

Kaynak: (Yörüköğlü, 2006)

Yaşadığı Yıl: 10. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Athanasios'un doğum yılı kesin bilinmemektedir. M.S. 925-30 yılları arasında Trebizond (Trabzon)'da doğduğu tahmin edilmektedir. 1001 yılında Athos Dağı'nda öldüğü bilinmektedir. İstanbul'da "Vaiz Abraham" adı ile öğretmenlik yapmıştır. M.S. 952-58 yılları arasında ise Bitinya'da bulunan Kyminas Manastırı'nda yaşamaya başlamıştır. Sonrasında danışmanı olduğu Bizans İmparatoru II. Nikeforos Fokas'ında desteğini alarak Athos Dağı'na ilk manastırını inşa etmiştir. Bir kilise arazisi aradığı sırada öldüğü söylenmektedir. Çoğu kaynakta ise kilisesinin

kubbesi yıkılması sonucu öldüğü söylenmektedir. Keşişler için yasaları düzenlemeye koymuştur (Urgun, 2011).

Aziz ve manastır ile ilgili tasvirleri bulunur. Tasvirlerinde manastır kıyafetleri içerisinde iki uçlu beyaz sakalları olan kel ve yaşlı bir adam olarak resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:219). Kimi yerlerde ise Aziz tören kıyafeti ile resmedilmiştir (Kılıçkaya, 2010).

3.5.4. Aziz Christodoulos- Patmos

Fotoğraf 3.106. Aziz Christodoulos

Kaynak: (URL-51, 2020)

Yaşadığı Yıl: 11. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 16 Mart

Genel Bilgiler: Aziz Christodoulos, Bitinya’da 11. yüzyılda dünyaya gelmiştir. Eğitimini köyünde yapan aziz sonrasında ise Bitinya Olymposu (Uludağ)’nda keşiş olarak hayata başlamıştır. Vaftiz olan azize “John” denilmektedir. Manevi babasının vefatından sonra kutsal topraklar olan Roma, Kudüs ve Beytullahim’e gitmiştir. Türklerin Filistin’e istila etmesi sonucunda Filistin’den ayrılmak zorunda kalmış ve Latros (Milet kuzeydoğusu)’a gitmiştir. Aziz Christodoulos, 1076-79 yılları arasında burada baş keşişlik görevini yapmıştır. Türklerin akıncı hareketleri nedeniyle olduğu yerden önce Strobilos (Bodrum-Aspat)’a sonra Kos’a ve son olarak Patmos (Batnaz

Adası)'na gelmiştir. Yuhanna (Havari) adına bir manastır kurmuştur. Türklerin istilasından bir türlü kurulamayan aziz Euboea (Eğriboz Adası)'na gitmiş ve burada vefat etmiştir (Urgun, 2011).

Bizans İmparatoru I. Alekxios, Aziz Christodoulos'a oldukça ayrıcalıklı davranmıştır. Üç set şeklinde tüzük kaleme almıştır. Rodos metropoliti olan John azizin hayatını kaleme almıştır. Yine Konstantinapolis ve Patmoslu keşişler tarafından azizin göstermiş olduğu mucizeleri yazılmıştır. 12. yüzyıl sonunda ise politik meselelerden oluşan olaylar ilgili bilgiler verilmiştir (Kazdhan, 1991:440).

3.5.5. Aziz Eugenios- Trabizond

Fotoğraf 3.107. Aziz Auxentios ve Eugenios/ Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: ?

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 21 Ocak/ 24 Haziran

Genel Bilgiler: Aziz Eugenios'un yaşadığı tarihler hakkında kesin bir bilgi yoktur. Sadece kimi yazılarda Maximian kimi kaynaklarda ise Diocletianus Dönemi'nde öldürüldüğü geçmektedir. Bu sebeple öldürüldüğü tarihin 284-311 yıllarını kapsadığı düşünülmektedir. Konstantinapolis Kilise Takvimi'nde Aziz Eugenios'tan bir şehit grubunun başkâhramanı olarak bahsedilmiştir (Keçiş, 2015). 11. yüzyılda Trabzon'un kurtarıcı ve şehrin koruyucu azizidir. VII. Xiphilinos tarafından azizin hayatı, mucizeleri ve şehitliğinden bahsedilmiştir. Hristiyanlığa inanan ve bunu savunan Aziz Eugenios, Boz Tepedeki Pagan Tanrısı Mithra adına yapılan tapınağa zarar verdiği için öldürülmüştür. Azizin rölikleri evinin yakınlarında gömülmüş ve burada kültü oluşmuştur (Türkaslan, 2019). Azizin Trabzon'da kendine atfedilen bir kilisesi vardır. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde Aziz Eugenios kilisesi camiye çevrilmiştir. Trabzon'da bulunan kilise "Yeni Cuma Cami" olmuştur. Azizin rölikleri bir dönem bu kilisede bırakılmıştır. Azizin tasvirlerine Komnenoi (1051-1080) yıllarında kullandıkları sikkelerin üstünde resmedildiği bilinmektedir. Atın üstünde olan aziz saray giysileri içinde ve elinde haç tutarken resmedilmiştir (Urgun, 2011).

3.5.6. Aziz George- Amastris

Yaşadığı Yıl: 8. yüzyıl sonu-9. yüzyıl başı

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 21 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz George ile bilinen çok az bilgi mevcuttur (Gür ve Yılmaz, 2016). Aziz George, Bartın-Amasra (Amastris) yakınlarında dünyaya gelmiştir. Çok genç yaşta kilisedeki yönetime dâhil olmuştur. Herkesten uzak bir hayat sürmeyi tercih eden Aziz George doğduğu kent yakınlarında bir dağda yaşamış daha sonra ise başrahip tarafından düzenlenmiş kurallara dayalı topluluğa dâhil olmuştur. M.S. 790 yılında Aziz George, Amasra Piskoposu olmuştur. M.S. 858-86 yılları arasında Amasra'da öldüğü tahmin edilmektedir. Onun hayatını 10. yüzyılda yazılmış bir el yazmasından öğrenilmektedir (Urgun, 2011).

3.5.7. Aziz Gregory (Thaumaturgus)- Neokaiseria

Fotoğraf 3.108. Aziz Gregory (Thaumaturgus) mozaïği/ Pammakaristos Manastırı
(Fethiye Cami)

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 213-270/75

Görüldüğü Yerler: İstanbul-Fethiye Müzesi

Anma Günü: 17 Kasım

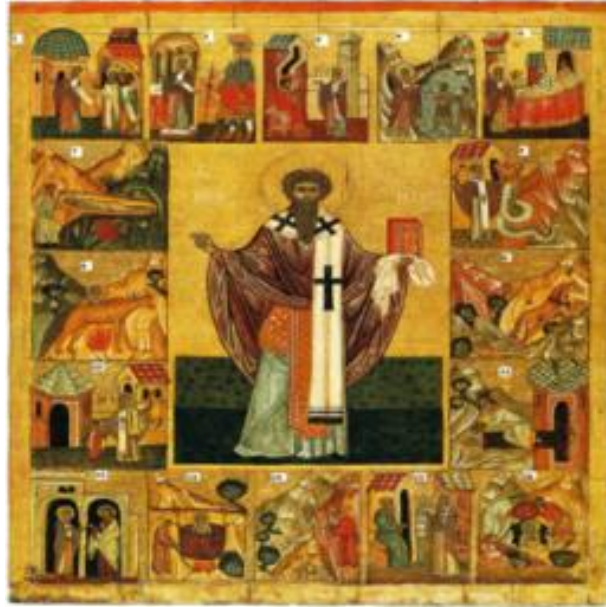
Genel Bilgiler: Aziz Gregory mucizeleri ile bilinen Neokaiseria (Niksar) Piskoposu olan aziz ile ilgili bilgiler Nysaalı Gregory tarafından kaleme alınmıştır. Nysaalı Gregor ise bu bilgilerin çoğunluğuna Azize Büyük Makrina'dan temin etmiştir (Urgun, 2011).

Aziz Gregor-Thaumaturgus (Mucizeci) 213 yılında Pontus- Neokaiseria'da dünyaya gelmiştir. Pagan bir aileye mensup olan Gregory doğduğunda ona "Theodore" adı konmuştur. Bu isim "Tanrı'nın Hediyesi" anlamına gelmektedir (Tiefenbach, 2012). 14 yaşında babasını kaybeden aziz 233 yılında kardeşi Athenodorus ile birlikte hukuk alanında eğitim almak için Beyrut'a gitmiştir. Sonra Filistin Kaiseriası'na girmiş ve yönetici olan Origene ile karşılaşmıştır. Hukuk alanından teoloji alanına geçmiştir. Origene'den oldukça etkilenecek Hristiyanlığı kabul etmiştir. Origenes, Theodore'yi vaftiz etmiş ve vaftiz adı Gregory olmuştur (Urgun, 2011). Neokaiseria'ya geri dönen Gregory, münzevi bir hayat yaşamaya başlamıştır. 17 Hristiyan Aziz Gregory'i Neokaiseria Piskoposu yapmışlardır. Aziz John yaşlı bir kılıkta rüyasına girmiş

Meryem ile görünmüştür. Bu rüyadan sonra 250 yılında inananları ile birlikte çöle gitmiştir. Geri geldiklerinde salgın hastalıklar ve Got saldırı ile uğraşmışlardır. Antakya’da bir toplantıda Tritheizm (Üç İllahçılık) ve Sabellianizm (Baba-Oğul-Kutsal Ruh’un farklı şekillerde oluşumu)’e karşı tavır sergilemiştir. 270-75 yıllarında vefat ettiği bilinmektedir. Hayat hikâyesi beş farklı şekilde yazılmıştır. Bu çalışmaların hepsinde mucizeci yönünden bahsedilmiştir. En güvenilir Nysalı Gregor’un yazdığı olarak kabul edilmiştir. Oldukça fazla mucize göstermiştir (Tiefenbach, 2012). Aziz Gregory’in mucizeleri arasında hastaları iyi etmek, kötü ruhları çıkarma, kayayı yerinden kaldırma ve bir bekçi Hristiyan yapması. Neokaiseria sel ile karşı karşıya asasını göle saplamış asa bir ağaç olmuş ve sel suları kontrol altına alınmış ve sonra bir adamı iyi etmesi yer almaktadır. Azizin mucizelerinin ölümünden sonra bile sürdüğüne inanılmıştır. Bir deprem de kent zarar görmüş fakat Thaumaturges Kilisesi kurtulmuştur. Azizin bedeninin buraya gömüldüğüne inanılmıştır (Urgun, 2011).

En önemli eseri “Oratio Panegyrica”dır. Origene’e olan saygısını anlatmıştır. Bu çalışma aynı zamanda Hristiyanlıkta ilk otobiyografi olmuştur. Ekthesis Tes Pisteos (imanın izahı), Epostola Canonica eserleri arasındadır (Urgun, 2011).

3.5.8. Aziz Hypatios- Gangra

Fotoğraf 3.109. Aziz Hypatios ve mucizelerini anlatan Rus ikonu

Kaynak: (Kaya, 2019)

Yaşadığı Yıl: 4. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 31 Mart (Ortoodoks), 16 Kasım (Katolik)

Genel Bilgiler: Aziz Hypatios, 4. yüzyılda yaşamış olan Çankırlı (Gangralı) bir azizdir. Aziz Hypatios'un en bilinen efsanesi II. Konstantin (317-361) Dönemi'nde devletin hazinesine el koymuş ve devleti finansal sıkıntılara sokmuş bir ejderhayı öldürmesi olarak bilinmektedir. Aziz Hypatios, üstünde haç bulunan asa ile ejderhayı öldürmüştür. Bu inanç doğrultusunda azizin ikonu hazineyi korumak için maliye bölümüne konulmaktadır (Urgun, 2011). Çankırı (Gangra)'da ilk metropolit Aziz Hypatios'tur. Aziz Hypatios'un İznik Konsili'ne katıldığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra Çankırı'da hazırlanan 340 yılında Gangra Sinoduna da katıldığı ve başkanı olduğu bilinmektedir (Kaya, 2019). Aziz Hypatios Novatianist (koyu bir Hristiyan inananları) tarafından Çankırı (Gangra)'da öldürülmüştür. Onun hayatı ile ilgili bilgiler ilk kez 5. yüzyılda yazıldığı bilinmektedir. II. Basil Menologyası azizi ejderhanın ağzına mızrak saplamış ve ateşe vermiş şekilde göstermektedir. Azizinin huzurlu ölümü ve resimde Hypatios taş fırlatan bir kadın tarafından öldürülür şekilde resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991: 962). Aziz Hypatios'un mucizeler gösterdiği ve 16 kerameti bilinmektedir. Bunlara arasında en ünlüsü ejderhayı yenmesidir. İkinci en bilinen mucizesi şehit ediliş öyküsüdür (Kaya, 2019). Basil'in biyografilerinde azizin tasvirlerinde ejderhaya mızrak saplamış ve onu ateşe vermiş olarak resmedilmiştir.

Kaya (2019)'a göre resimde yukarıda gösterilen tasvirlerde yer alanlar aşağıdaki gibidir.;

1. *“Gangra Kilisesi rahipleri üzerinde söz sahibi olmak istemesi ve onları terbiye ederken resmedilmiştir.*
2. *Kilisede ibadet eden Aziz Hypatius'un kralın askerleri tarafından krala götürülmesidir.*
3. *Aziz Hypatius'un kralın karşısındaki tasviridir.*
4. *Pagan inanışlı kimseleri vaftiz etmesi ve Hristiyanlığa dahil etmesidir.*
5. *İgemon'un ölen karısını diriltmesidir.*
6. *Denizde bulunan uzun demir yılanı yenmesidir.*
7. *Aziz Hypatius'un balık kızartması tasviridir.*

8. Ata bağlanmış olan azizin taşları kırmasıdır.
9. Azizin bakır öküz içerisinde yakılmasıdır.
10. Şeytanın inanca gelmesidir.
11. Azizin kendini kayanın altına saklaması ve boğazına kalay dökülmesidir.
12. Azizin hapisten kurtulmasıdır.
13. Azizin kazanda kaynatılması
14. Azizin kollarının ve ayaklarının kesilmesidir.
15. Aziz ve igemon'un karşılaşmasıdır.
16. Azizin yedinci kez ölümüdür”

3.5.9. Aziz Marcion- Sinop

Fotoğraf 3.110. Elçi John (sol), Aziz Marcion (sağ)

Kaynak: (URL-60, 2020)

Yaşadığı Yıl: 85-160

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Marcion, Sinoplu bir gemicidir. Aziz 85 yılında Sinop'ta dünyaya gelmiştir. Babası dönemin Sinop piskoposudur. Hristiyan inancıyla büyümüş olan aziz, gençlik yıllarında memleketinden ayrılmış ve Efes, İzmir civarında yaşamını sürdürdüğü bilinmektedir. Aziz, 135-40 yıllarında Roma'da bulunmuştur. Roma'da

hocası Cerdo ile yolları keşmiş ve hocasının fikirlerinin izinde devam etmiştir. Müjdeyi, Eski Ahit'ten ayrı göstermeye çabaladığı için ve cemaatle fikir olarak zıt düştüğü için aforoz edilmiştir. II. yüzyılda kendine bir cemaat kurmuş ve önemli isimlerden biri olmuştur. Öğrencileriyle birlikte birçok misyonerlik faaliyetinde bulunmuş ve başarılı da olmuştur. Memleketi Sinop'ta 160 yılında vefat etmiştir. Çağdaşı Justin Martyr 150 yılında kaleme aldığı yazısında Marcion'un başarısından ve birçoklarını yolundan saptırdığını belirtmiştir. Marcion'un bu hareketi 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başı Hristiyanlık dininin en büyük aykırı bir hareket olmuştur (Durak, 2013).

3.5.10. Aziz Phokas- Sinop

Fotoğraf 3.111. Aziz Phokas/ Kiev Hagia Sophia Kilisesi

Kaynak: (Gür ve Gür, 2016)

Yaşadığı Yıl: ?

Görüldüğü Yerler: Ortaköy Aziz Phokas Rum Ortodoks Kilisesi, Pürenli Seki Kilise, Elnazar Kilise, Kılıçlar Kilisesi, Çavuşin Kilise, Sinop Aziz Phokas Kilisesi, Amasya Aziz Phokas Kilisesi, Trabzon Aziz Phokas Manastır Kilisesi, Giresun Aziz Phokas Kilisesi

Anma Günü: 21-22 Eylül veya 22-23 Temmuz

Genel Bilgiler: Phokas ile bilgileri sunan kişi Amaseialı (Amasyalı) Asterios olmuştur. Asterios'un yazılarında Phokas'ın Hristiyanlığı kabul ettiği öğrenildiğinde

kendisi için mezar kazdırıldığı öğrenilmektedir (Uysun, 2011). Tam kesin olmamakla birlikte Karadeniz Ereğli veya Sinop olarak bilinmektedir. Sinop'ta kendi arazisinin içinde kendi kilisesini kurduğuna inanılır (Gür ve Yılmaz, 2016). Sinoplu bahçıvan olarak bilinen Phokas, başı kesilerek şehit edilmiştir. Ölüm yılı tam bilinmemektedir. Aziz Phokas ile ilgili başka bilgilerde kendisinin Karadeniz Ereğli'de bir gemi yapımcısı olmasıdır. On yaşından sonra çeşitli mucizeler gösterdiği söylenmektedir. Hatta bir seferinde batan bir gemiyi kurtardığına inanılmıştır. Denizcilerin ve şehirde tüccarlık yapanların koruyucu azizi kabul edilmiştir. Phokas'ın İmparator Trajan Dönemi'nde (98-117) şehit edildiğine inanılmış bir piskopos olduğu söylemler arasındadır. Phokas'ın rölikleri ilk olarak Aziz Asterius tarafından Amasya'ya sonra ise Ioannes Chrysosthomoos tarafından İstanbul'a getirilmiştir (Gür ve Yılmaz, 2016).

14. yüzyılda Andrew Libadenus imparatorlukta çalışan memur azize methiye dizmiştir. Trabzonlu III. Aleksios Komnenos tarafından Phokas Kilisesi olduğunu yazmıştır (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:1666).

Aziz Phokas ile ilgili M.S. 400'lü yıllardan kalma bir kil rölik vardır. Tasvirlerinde iki türlü resmedilmiştir. Dümen, gemi, lamba, kürek gibi eşyalarla denizcilerin koruyucusu veya bahçe, çiçek, ağaç, orak gibi eşyalarla şifacı kimliği bulunmaktadır. Çoğu zaman da piskopos olarak resmedilmiştir. Anadolu'da Amasya, Trabzon, Sinop, İstanbul'da adına kiliseler inşa edilmiştir (Gür ve Gür, 2016).

3.5.11. Aziz Theodore Teron- Amaseia

Fotoğraf 3.112. Aziz Georgios ve Theodoros/ Yılanlı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: ?- 4. yüzyıl başı

Görüldüğü Yerler: Azize Barbara Şapeli, Yılanlı Kilise, Gülşehir Vaftizci Yahya Kilisesi, Aziz Theodors Kilisesi-Ürgüp, Kırkdamaltı Kilisesi, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi, Van-Ahtamar Kilisesi

Anma Günü: 17 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz Theodore diğer bir şekilde Tiro, Tyro Tiron (er) şeklinde de bilinmektedir. Theodore Teron (Er), Roma ordusunda komutanlık yapmıştır. İmparator Likinos Dönemi'nde yaşamıştır. Ordudaki üstün başarısından dolayı Karadeniz Ereğli Bölgesi yönetimi başına geçirilmiştir (Uysun, 2011). Hristiyanlığı kabul etmesiyle pagan inancını reddetmiş ve bu sebeple imparator tarafından yakalanmış ve Amaseia (Amasya)'da ki bir tapınakta yakılmıştır (Urgun, 2011). Ölümünden sonra Eusebia isimli bir kadın tarafından Theodore'nin mezarı yaptırılmıştır. Bu yapı sonrasında yerini hac güzergâhına da eklenmiştir (Gür ve Yılmaz, 2016).

Azizin kültü 9. yüzyılda değişerek, efsanevi olayı Eudiokia adında bir prensesin yardım etmesiyle mızrakla ejderhayı öldürdüğü eklenmiştir. Bunun yanı sıra göstermiş olduğu mucizeleri de anlatılmaktadır. Bir Konstantinapolis patriği Cumartesi Günü vermiş olduğu vaazında bu mucizeyi anlatmıştır. Bu mucizede Theodore patriği görmüş ve Pazar yerindeki tüm yiyeceklerin kana bulanmış olduğunu ve perhiz günlerinde kullanılmaması gerektiğini söylemiştir. Patrik kabul etmiş ve Konstantinapolis'te halkına buğday haşlaması dağıtmıştır (Urgun, 2011). Orduların koruyucu azizi olarak inanılmıştır. Mızrağı ile kötü ruhlarla savaşan, şifa dağıtan ve kayıp eşyaların bulunmasını sağlayan aziz olarak inanılmıştır (Gür ve Yılmaz, 2016).

Aziz Theodore çoğunlukla Aziz Gregorius ile birlikte ejderha sahnesinde atın üstünde ve elinde mızrakla tasvir edilmiştir. Çoğu zaman kırmızı renkli bir atın üstünde ve zırh giyimli bir asker olarak da resmedilmiştir (Uysun, 2011). Sivri uçlu mızrağı ve koyu renk sakalı tasvirleri arasındadır. Askeri kostümlü at üstünde ve elinde mızrakla resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:2048).

3.5.12. Azize Anthusa- Mantineon

Yaşadığı Yıl: 8. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Azize Anthusa'nın 8. yüzyılda yaşamış olduğu bilinmektedir. Pafloganya'da Klaudiopolis (Bolu)'da kurmuş olduğu Mantineon Manastırı ile bilinmektedir. Küçük yaşlarda manastır hayatına ilgi duymuştur. Bolu'da Çağa Gölü civarında rahibelerin yaşadığı manastırı 740 yılında inşa ettirmiştir. Romanos isimli bir keşişin yazılarında bu manastırdaki rahibelerin diktikleri elbiseleri satın alan keşişler aynı zamanda rahibelere yiyecek temin etmektedir. Kilise Takvimi'nde ise bu manastırın 900 küsür rahip ve keşiş ağırladığı ve bu manastırın iki yapıdan meydana geldiğini belirtmiştir. Otoriter yapısını Anthusa'nın yönettiği manastırların erkek kısmı yeğeni tarafından yönetilmektedir (Urgun, 2011).

V. Konstantin 741-775'in zamanında Aziz Anthusa ve yeğeni ikonodül inançlarından dolayı ağır işkenceler görmüşlerdir. Anthusa sürgün yemiş fakat imparatoriçenin ikizleri olacağını önceden belirttiği için geri getirilmiştir. İmapartoriçe bu durum karşısında Mantineon Manastırı'na armağanlar sunmuştur. Azizin 771 yılında vefat ettiği bilinmektedir. Farklı zamanlarda oluşturulmuş ve hâlâ bulunan birçok biyografisi vardır (Kazdhan ve Talbot, 1998:22).

3.5.13. Azize (Büyük) Makrina- Pontus

Yaşadığı Yıl: ?-340/50

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Azize Büyük Makrina 270 yılı civarlarında Pontus Niokaiseriası (Niksar)'nda dünyaya gelmiştir. Aziz Basil, Nysaalı Gregor, Azize Genç Makrina ve Aziz Sebasteli Peter'in büyük anneleridir. Doğmuş olduğu yerde piskopos olan Aziz Gregor-Thaumaturgos (Mucizeci) tarafından eğitimini almıştır. Makrina'nın oğlu Baseleios, evleneceği çağlarda Emmelia isimli kadına âşık olmuştur. Fakat Emmelia, kendini Tanrı'ya adanmış ve sonuna kadar bakire olmayı istemiş bir kadındır. Emmelia'nın ailesi vefat edince oldukça savunulmaz bir hal almıştır. Bu arada kendiyile evlenmek isteyenler oldukça çoğalmıştır. Sonunda iyi bir isimli olan Makrina'nın oğlu Basileous'u seçmiştir (Tiefenbach, 2012). Hristiyan biriyle evlilik yapmıştır.

Diocletianus (284-305) zamanında eşi ile birlikte Pontus'ta yaşamaya mecbur kalmışlardır. Azize Büyük Makrina'nın torunlarının dinsel açıdan hayatlarında oldukça büyük payı olmuştur (Urgun, 2011).

3.5.14. Azize (Genç) Makrina- Pontus

Fotoğraf 3.113. Azize Genç Makrina/ Kiev St. Sophia Katedrali

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 330-379

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 19 Temmuz

Genel Bilgiler: Hristiyan bir aileye mensup olan Makrina, ismini büyük annesinden almıştır. On çocuklu bir ailenin en büyük evladı olan Azize Makrina, 327 yılında dünyaya gelmiştir. Varlıklı bir aileden gelen Azize Makrina'nın ailesi Hristiyanlığı benimseyenlerden olmuştur (Tiefenbach, 2012).

Efsanesi: Annesi Emmelia rüyasında görüp azizenin adını farklı bir isim koymuştur. Kardeşi Aziz Nysalı Gregor'dan edinilen bilgide; Emmelia çalışırken uyuyakalmış ve rüyasında görkemli kıyafet ve şekli ile bir adam görmüştür. Bu adam Emmelia'nın karnındaki çocuğa "Thekla" şeklinde seslenmiştir (Tiefenbach, 2012). "Paul ve Thekla'nın İşleri" metninde bakire olan Thekla'nın ismidir. Bir melek olduğu anlaşılan bu adam Thekla ismini üç kez tekrar etmiş ve Emmelia çok rahat bir doğum yapmıştır.

Rüyası bittiğinde Emmelia bir kız doğurmuş olduğunu görmüş ve aile bireyleri ona Thekla derken dışarıdaki insanlar Makrina diye hitap etmişlerdir.

Çocukluğunda Kutsal Kitap'ın Mezmurlar Bölümü'nü öğrenmiş ve her fırsatta bunu dile getirmiştir. Genç ve güzel bir kadın olan Makrina, babasının da isteği üzerine akrabası ile nişanlanmıştır. Sonra evlenen azizenin kocası aşırı kıskançlık yüzünden vefat etmiştir. Bundan sonra tekrar bir evlilik düşünmemiştir. Onun düşüncesinde evlilik ve ölüm gibi şeyler bir kez olmalıdır. Genç Makrina, babasının vefatının ardından annesi Emmelia ile birlikte Pontus-İris Nehri (Yeşilirmak) üstünde bir cemaat oluşturmuşlardır. Bu cemaatteki tüm kişiler eşit şartlara sahip olmuşlardır. Cemaatte bulunan erkeklerin önderi ise Makrina'nın kardeşi Sebasteli Peter'dir. Tam bu nehrin karşısında diğer kardeşi Kapadokyalı Aziz Basil kendi manastırını inşa etmiştir. Aziz Basil'in manastırında Genç Makrina ve annesi ömürlerinin sonuna kadar kalmışlardır. Aziz Basil'in vefatından sonra Nysalı Gregor, Makrina'nın yanına gitmiş ve onu hasta halde bulmuştur (Tiefenbach, 2012). İki kardeş yaşam ve cennette bir araya gelmek hakkında konuşmalar yapmışlar ve bu konuşma Nysalı Gregor'un çalışması olan Ruh ve Diriliş Üzerine adlı esere ilham vermiştir. Bu buluşmadan hemen sonra Azize Genç Makrina ölmüştür. Azize Makrina, çileci kadınlar içinde öncü sayılmıştır. Kardeşlerini oldukça etkileyen Azize Makrina'nın hayatı Gregory tarafından kaleme alınmıştır. Bu olayı Olympus isimli bir keşiş tarafından istenmiştir. Pontus ve çevresinde yaygın olan bir kült olmuştur (Urgun, 2011).

3.6. Sütuncu (Stilit) Azizler

4. yüzyıl başlarında manastır hayatı ve çilekeş yaşam, Hristiyanlık için oldukça önemli bir yer kaplamıştır. Hristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesiyle Antakya, Çanakkale ve İstanbul şehirlerindeki kiliseler, dünya ile iç içe bir hal almaya başlamıştır. Birçok keşiş, imanlı ve temiz hayat sürdürmek için çöllere gitmiştir. İlk gidilen ve manastır hayatının başladığı yer Mısır'da "anakhoresis (çekilmek)" akımı ile başlamış olsa da sonradan Suriye ve başka yerlere de sıçramıştır (Tiefenbach, 2012). Zenbilci (2018) manastır hayatının önemini; günahlı olan beden arınması, ölümden sonra kişinin ruhunun arınması, şeytandan uzaklaşıp İsa'ya yakın olma şeklinde tanımlamıştır. Bu olay, İsa'nın yolundan gitmek ve onun öğretilerinden sapmamak için bir sığınak olarak görülmüştür. İnsanlar yönetimdekilerin

baskılarından ve yaşadıkları zulümlerden kaçmak amaçlı münzevi hayata yönelmişlerdir.

Hristiyanlığın kabulünden sonra keşişler dünyadan kopmak için farklı yollar denemişlerdir. Bu keşişler; mağaralarda, çukurlarda, ağaç kavuklarında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu keşişler ruhen ve bedenen büyük sınavlar vermektedirler. Sütuncu (Stilit) şekli de bunların bir çeşidi olmuştur. Stylos'dan türemiş olan kelime “üzerinde olmak” anlamına gelmektedir. İlk olarak sütun üzerinde yaşayanlar Suriye’de görülmüştür. İnsanlardan farklı bir şekilde uzağında olmak, Tanrı’ya yakın olmak için yüksekte olmak, inandıkları uğruna bedenini terbiye etmesi anlamında keşişler, sütunların tepesine çıkmışlardır (Zenbilci, 2018). Bu kavram, yere bir merdiven ile inen bir platformun üstünde yaşayan keşişler için söylenmektedir. Her türlü hava koşulunda dahi oldukları yeri terk etmemişlerdir. Çoğu zaman acının derecesi artsın diye kendilerini zincirleyerek yaşamaya devam etmişlerdir. Bu tarz sütuncu azizler günahların çok olduğu dünyadan soyutlanmak ve Tanrı’ya yakın olmak istemişlerdir (Tiefenbach, 2012).

Sütuncu azizlerin ilk kurucusu Aziz Yaşlı/Büyük Simeon olmuştur. Sütunlar, demir korkuluklarla çevrilmiştir. Bunun sebebi keşişler uyuduğunda düşmesinler diye alınan bir önlemdir. Stilit azizler oturmaz, dizlerinin üstüne çökmez ve uzanmazlar. Birisi yemek getirirse yemek yerler, yoksa aç kalırlar. Pislik içinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu akım; Aziz Yaşlı Simeon’un ardından Genç Simeon (Antakyalı), Daniel (Konstantinapolisli), Alpius (Hadrianapolisli), Stilit Lukas (Kalkedonlu) ve Aziz Lazaros (Galesioslu) şeklinde devam etmiştir (Tiefenbach, 2012).

Tasvirlerde stilit azizler; beyaz uzun sakallı ve mermer bir plaka üstünde belden yukarıları şeklinde resmedilmektedir. Yapılarda da kolonlar üzerinde resmedilmişlerdir. Bunun sebebi ise sütun üstünde durdukları gerekçesidir.

3.6.1. Aziz Yaşlı Simeon (Stilit) – Kilikya

Fotoğraf 3.114. Aziz (Yaşlı) Simeon (Stilit) vaaz verirken

Kaynak: (URL-52, 2020)

Yaşadığı Yıl: 390-459

Görüldüğü Yerler: Ayasofya Kilisesi

Anma Günü: 1 Eylül

Genel Bilgiler: Aziz Yaşlı Simon, Nikopolis (İslahiye/ Gaziantep)'te dünyaya gelmiştir (Zenbilci, 2018). “Büyük veya Yaşlı” Simeon olarak da adından bahsedilmektedir. Sütün (stilit) azizlerinin kabul edilmiştir. Onun hayatı, yazılmış üç kaynaktan öğrenilmektedir. İkiisi kendi müridi olan Antonios tarafından kaleme alınmış ve sadece azizin hayatı anlatılmıştır. Diğer bir çalışma ise Simeon hayattayken Theodoret tarafından yazılmıştır (Arslan, 2020).

Aziz Simeon çocukluğunda meslek olarak çobanlık yapmaktadır. Hristiyan ve imanlı bir ailede büyüyen Aziz Simeon küçük yaşlarda vaftiz olmuştur. Ailesi ile gitmiş olduğu bir kiliseden etkilenmiş ve kusursuzluk arayışı içerisinde münzevi hayata yönelmiştir. Daha sonraları ise Telada Manastırı'nda on yıl yaşamış ve ileri derecede çileciliğe yöneldiğinden kabul edilmemiştir. Diğer rahipler iki günde bir yemek yerken kendisi sadece Paskalya boyunca da oruç tutmakta, mecbur kalmadıkça yemek yememekte ve haftanın iki günü Pazar ve dini günlerde yemek yemektedir. Hatta bir keresinde uygulamış olduğu yöntem ile ölümden dönmüştür (Tiefenbach, 2012). Çileci yaşantısına sonra bir kulübede bir buçuk yıl yaşayan aziz sonrasında ise Sim'an

Dağ yamacında bir mağaraya yerleşmiş ve burada çilekeş yaşamına devam etmiştir. Burada ayağına zincir bağlı şekilde yaşamakta olan azizin dönemin piskoposu Meletios tarafından kaldırılması söylenmiştir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:1985).

Çilekeş yaşamında hurma ağacının lifinden yapılmış olan ve çıplak tenine giydiği zaman derisini kesen bir cübbe giymektedir. Bu şekilde yaşamını sürdürmeye ve acı çekerek yaşamını devam ettirmektedir. Gittikçe ünlenen Simeon, 423 yılında kendisini görmeye gelenlerden rahatsız olmuştur. İlk yaptırdığı sütunun boyu iki buçuk metre boyundadır ve gelenlerden rahatsız olduğu için sonrasında altı metreye daha sonra da on sekiz ile yirmi metreye yükseltmiştir (Arslan, 2020). Bir sütun tepesinde uzunca süre ayakta duran Aziz Simeon'un sütunu bir metre genişliğindedir. Sadece yaslanıp durabileceği bir direk bulunmaktadır. Bir metre eninde olan sütunda Aziz Simeon sadece ayakta durur ve bazı zamanlar eğilebilmektedir (Tiefenbach, 2012).

Müritleri onun yemek ihtiyacını bir merdiven yardımı ile karşılamaktadır. Bu merdiven Aziz Simeon ile aşağıdakiler arasında bir köprü görevi görmektedir. Aziz'in rızası oldukça merdiven sütuna dayandırılmaktadır (Arslan, 2020). Aziz tuvalet ihtiyacını ise sütun tepesinden aşağı bırakarak gidermektedir. Uzunca süre ayakta duran azizin vücudunda yaralar oluşmaya başlamıştır. Çilekeşliğinin dozunu daha da arttırarak vücudundaki yaralara kurtlar getirip bırakılmasını istemiştir.

Kimsenin erişmesini istemediği sütun üzerinden vaazlar vermiştir. Gün geçtikçe ünü artan aziz mucizeler göstermeye devam etmiştir. Aziz Simeon yaklaşık kırk yıl sütun üstünde yaşamış ve M.S. 459 yılında Antakya'da ölmüştür (Aykit, 2012). Ölüm sebebi olarak ayağında meydana gelen urdur. Aziz'in müridi olan Antonios tarafından yazılan metinde azizin hafta sonları insanları kutsadığı da yazılmıştır. Bir gün bunu yapmadığında Antonios, onun öldüğünü görmüş fakat insanlara söylememiştir. Yanına piskopos ve başkomutanı aldıktan sonra sütuna çıkmış ve azizin naaşını aşağıya indirmiştir. Aziz'in öldüğünü öğrenen halk üzüntüye kapılmıştır (Arslan, 2020).

Onun rivayetleri arasında koruyucusu olan melek onu sıkça ziyarete gelmektedir. Hatta koruyucu melek tarafından ölümü önceden kendisine söylenmiştir. Aziz Simeon kendinden sonra birçoklarını etkilemeyi başarmıştır. Kendinden sonra ve diğer stilit azizler için onlara inananlar yaşadıkları sütun çevresine veya yanı başına manastırlar

yaptırmışlardır. Bunun sebebi ise azizlerin unutulmaması ve orada anılmasını istedikleri içindir.

Tasvirlerinde sütun üstünde belden yukarısı görünecek şekilde duran, sakallı ve ellerini göğüs hizasında tutar şekilde resmedilmektedir. Genellikle üstünde keşiş giysisi olarak bilinen Koukoullion (kapüşon) giyimli gösterilmektedir (Arslan, 2020).

3.6.2. Aziz Genç Simeon (Stilit)- Antakya

Yaşadığı Yıl: 521-597

Görüldüğü Yerler: Aziz Simeon Manastırı-Hatay

Anma Günü: 23-24 Mayıs

Genel Bilgiler: Aziz Genç Simeon, M.S. 521 yılında Antakya’da bir ailede dünyaya gelmiştir (Urgun,2011). Genç Simeon kendinden önceki Yaşlı Simeon’dan etkilenmiştir. “II. Simeon veya Genç Simeon” olarak da bilinmektedir (Arslan, 2020).

Annesi hamile kalamayan bir kadındır. Anna’ya benzetilen Azize Martha yıllarca Tanrı’ya bir çocuğu olması için dua etmiştir. Sonrasında kendisine görünen Vaftizci Yahya kendisinin bir çocuk sahibi olacağını ve Tanrı hizmetkârı olacağını bildirmiştir. Simeon M.S. 562 yılında depremde babasını kaybetmiş ve annesinden haber alamamıştır. Yahya’nın Martha’ya yardımı ile Simeon’u bulmuştur. Sonrasında İoannes tarafından yönetilmekte olan manastıra giden Simeon küçük bir sütun üzerinde çilekeş hayatına başlamıştır. Sütuncu azizlerden olmuş ve mucizeler gösterdiğine inanılmıştır. M.S. 541 yılında Harika Dağı’nda başka bir sütuna geçmiştir. Yaşamının 68 senesini sütun üzerinde geçirmiştir. Sabrın ve inancın dayanıklılığını göstermiştir. Genç Simeon 597 senesinde vefat etmiştir (Tiefenbach, 2012).

Deprem, bulaşıcı hastalıklar siyasi gelişmeler gibi birçok olayı önceden görmüştür. Hasta kişileri iyileştirmede melekler tarafından güç vermiş ve soğuk geçen kış günlerinde bile Kutsal Ruh tarafından ısıtılmıştır. Yanına gelen insanların ve manastırdaki rahiplerin zihinlerini okuyabilmektedir. Bu sebepten bulunduğu manastırın olduğu yere “Mucize/Harika Dağı” denilmiştir (Arslan, 2020). Simeon’un bir başka mucizesi ise Antakya’da esnaf olan bir kişinin bedenine giren cini kovmasıdır. Esnafın ona olan minnettarlığının göstergesi olarak dükkânına onun

portresini asmıştır. İkonoklazm döneminde bu diğer kimseler tarafından hoş karşılanmaz ve indirilmesi söylenmiştir. Bir asker portreyi indirmek için merdivenle çıkar tam dokunacağı sırada kolları felç olur ve bir güç tarafından aşağıya itilmiştir. Ardından ikinci ve üçüncü bir kimse daha çıkmaya çalışmış ve benzer olaylarla karşılaşmıştır. Bu olaya tanıklık eden halk tarafından ikonaya dua etmeye başlamışlardır (Tiefenbach, 2012).

Antakya'nın koruyucu azizi kabul edilmiştir (Arslan, 2020). Çilecilik ve ilahi üzerine yapmış olduğu çalışmalardan sadece iki mektubu günümüze gelebilmiştir Samandağ'da bulunan Simeon Manastırı önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir. Aziz Simeon'un jetonu olarak bilinen kötülüklerden koruyan şifa veren sembolü hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu şifa verdiği inanan jetonlar ezilip macun kıvamına getirilip hastalıklarda kullanılmaktadır. Bu jetonda Simeon, sütununa merdivenle çıkar şekilde resmedilmiştir. Aziz Simeon'un mezarından kandille alınan yağ, altıgen yapılı şişelere konulmuştur. Şişelerin üstünde ise azizin sütun üstündeki betimlemesi konulmuştur (Arslan, 2020). Genç Simeon'un tasvirleri ile Yaşlı Simeon tasvirleri neredeyse ayırt edilemeyecek kadar aynıdır (Kazdhan ve Sevcenko, 1991).

3.6.3. Aziz Daniel (Stilit)- Konstantinapolis

Fotoğraf 3.115. Aziz Daniel (Stilit)

Kaynak: (URL-52, 2020)

Yaşadığı Yıl: 409-493

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 11 Aralık

Genel Bilgiler: Aziz Daniel 409 yılında Samosata (Adıyaman)'da Meratha Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Onun hayatı müridi tarafından kaleme alınmıştır (Zenbilci, 2018). Daniel, kısır bir annenin çocuğu olarak doğmuştur. Beş yaşlarında manastır hayatına başlamak istese de bu isteği kabul olmamıştır (Tiefenbach, 2012). 12 yaşında manastır hayatı ile tanışan Daniel 38 yaşına kadar manastırda yaşamıştır. Kendisiyle aynı dönemde yaşamış olan Aziz Büyük Simeon ile, manastır rahibi ile çıktığı bir seyahati sırasında tanışmışlardır. Aziz Simeon tarafından kutsanmıştır ve 460 yılında Konstantinapolis Anaplus (Rumelihisarı)'ta sütunu üzerinde hayatını yaşamaya karar vermiş ve bu kararı ile Aziz Simeon'u örnek almıştır (Tiefenbach, 2012). Ölümüne kadar bu sütün üzerinde yaşamıştır. Aziz 493 yılında vefat etmiş ve hayatını geçirdiği sütunun dibine defnedilmiştir (Zenbilci, 2018).

Efsanesi: Aziz Daniel, bir gece sütun tepesindeyken şiddetli rüzgâr çıkmıştır. Rüzgâr sebebi ile üzerindeki tuniği uçan aziz buz kesmiş ve hareket edemez duruma gelmiştir. Sabah öğrencileri tarafından donmuş bir şekilde bulunmuştur. Öğrencileri tarafından sıcak su ile müdahale edilen aziz eski haline geri getirilmiştir.

493 yılında Aziz Daniel ölmüştür. Simeon'un varisi olduğunu söyleyen ve Aziz Daniel'in hayatını yazan kişi Aziz Daniel'den kendisine tuniğinin kaldığını söylemiştir. Aziz Daniel'in hayatı hakkında politik konulara da değinmiştir. Hatta I. Leo ve Lazika Kralı olan Gubazes için arabulucu bir rol üstlendiğini de belirtmiştir (Tiefenbach, 2012). Yaşamı boyunca üstünde yaşadığı sütundan Patrik Akakios ve Basilikos için indiğine de değinmiştir. Döneminde ise stilit bir aziz olmasına rağmen gücü oldukça fazla olmuştur. Birçok din âlimi ve imparator tarafından ziyaret edilen Daniel, önemli bir kimlik oluşturmuştur. Aziz Simeon Metaphrastes tarafından azizin hayatı tekrar yazılmıştır.

Aziz Daniel de kendinden önceki sütuncular gibi mucizeler göstermiş ve sütun üzerinden vaazlar vermiştir. Ünü oldukça hızlı yayılan Daniel'in birçok yerden ziyaretçisinin kendisini görmeye geldiğine ve şifa dağıttığına inanılmıştır.

Tasvirlerinde genellikle sütun üzerinde ızgaranın arkasında resmedilmiştir. Kiliselerde ise diğer sütuncu azizlerle birlikte gösterilmektedir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:585).

3.6.4. Aziz Alpius (Stilit)- Hadrianapolis

Fotoğraf 3.116. Aziz Alpius (Stilit)

Kaynak: (URL-52, 2020)

Yaşadığı Yıl: 522-640

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 26 Kasım

Genel Bilgiler: Aziz Alpius'un doğduğu ve öldüğü yıl tam bilinmemekle birlikte 7. yüzyıl ile tarihlendiği Heraklios döneminde yaşadığı bilinmektedir (Tiefenbach, 2012). Paphlagonia Bölgesinde Hadrianapolis (Karabük-Eskipazar) doğmuştur. Alpius'un doğumu da önceden bildirilmiştir. Vitalarda (hayatında) onun doğumu için annesi daha hamileyken rüyasında bir koç görmüş ve koçun boynuzları kandil gibi yanmış ve Alpius'un annesinin yaşadığı evi göstermektedir. Annesinin ikinci bir rüyasında ise Aziz Alpius'un peşinden tüm halkın gittiğini görmüştür (Zenbilci, 2018).

Tarihsel kaynaklarda "Stylianos" olarak da bilinmektedir. Alpius henüz 3 yaşındayken babası vefat etmiş çocukken ise annesi tarafından şehrin episkoposunun yanına kiliseye verilmiştir. Episkopos tarafından mektup yazmayı öğrenen aziz daha sonra kilisenin hizmeti için çalışmaya başlamıştır. Daha sonra Doğu'ya gitmiş ve keşişlik

hayatı başlamıştır. Sadece bu gidişi annesine söyleyen aziz, episkopos tarafından geri yerine getirilmiştir. Hadrianapolis'te tek başına münzevi bir hayat sürdürmeye başlamıştır. Alpius bir gün Khalkedon'da bir rüya görmüş ve Azize Euphemia'nın kendisine görüldüğünü evine dönmesini söylemiştir. Alpius paganların tapınağını yıkmış ve yerine Euphemia'ya ithafen bir kilise inşa etmiştir. Kendisi için de kilisenin dış kısmına bir sütun inşa ettirmiştir. Hadrianapolis'te bir sütun tepesinde 35 yıl geçirmiş ve daha sonra felç olmuştur. Fakat felçliğinde de sütun tepesinden inmemiş 14 sene felçli bir şekilde sütun tepesinde yaşamıştır. Annesi ve ona inananlar tarafından yaşadığı sütun çevresinde bir manastır inşa edilmiştir (Tiefenbach, 2012). Çocuğu olmayanların ve çocukların koruyucu azizi olmuştur.

3.6.5. Aziz Lukas (Stilit)- Konstantinapolis

Yaşadığı Yıl: 900-79

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Aziz Lukas Stilit, 900'lü yıllarda yılında İzmir yakınlarında olan Autokane'de zengin bir ailede dünyaya gelmiştir. 18 yaşına geldiğinde Bulgaristan'la yaşanan savaş üzerine orduya girmiştir. Ordudaki arkadaşlarından iki tanesi bir Stilit (sütun azizliği)den bahsetmişler ve Lukas oldukça etkilenmiştir (Zenbilci, 2018). Savaş bitince Lukas ve diğerleri sütun azizini görmeye gitmişlerdir. Sonrasında ise ona dâhil olmuşlardır. Lukas çilekeş hayata başlamış haftada bir kere yemek yemek ve vücudunun üzerine ağır bir zincir koymak gibi çeşitli çilekeş yöntemleri yaratmaktadır. Aziz Lukas yabancı otlar yiyip, yerde yatar ve zırh giysileri giymiş bir azizdir. Bu onun çilekeş hayat tarzı olmuştur. Altı yıl sonra orduya tekrardan dâhil olan Lukas, çilekeş hayatından vazgeçmemiştir. Babası ordu komutanı olan Lukas o dönemde muhtemel desteklenmiştir Kıtılığın yaşadığı zamanlarda Aziz Lukas tüm buğdaylarını ihtiyaç sahiplerine dağıtmış ve ailesi kendini affetmiştir. Aziz Lukas, babasında Sebastie (Sivas)'de kilise yöresinin bakılmaya gerek duyulduğunu 100 adet altın karşılığında kendisine bu görevin verileceğini söylemiştir. Babası tarafından temin edilen altınları yardıma muhtaç kimselere vermiştir (Tiefenbach, 2012). Aziz Lukas, Olympos Dağı'nda Aziz Zekerius Manastırı'nda üç sene yaşamıştır. Hacı biri tarafından bir gün ağacın üstünde bulunan Aziz Lukas ilahi okurken yakalanmıştır.

Manastır yöneticileri tarafından bu durumun duyulmasının ardından Aziz Luka kaçmıştır. İki yıl sonra doğduğu yere dönen Aziz Lukas, dağlarda bir mağara hayatı sürmüştür. Bu yaşamı bırakıp bir sütun yapmış ve üzerinde yaşamını devam ettirmiştir. Yaşamının büyük kısmını Kalkedon Bosphoros (Boğaziçi) yakınlarında bir sütun üzerinde geçirmiştir. Aziz Lukas, 11 Aralık 979 yılında Konstantinapolis'te vefat etmiştir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:1253). Aziz Lukas diğer sütun azizleri (stilit) gibi mucizeler gösterdiğine inanılmıştır. Şifasal yönü yanında cinleri kovma ve bunun gibi birçok mucizeler göstermiştir (Tiefenbach, 2012).

Azizin hayatını, kendiyle yedi yıl yaşadığını söyleyen biri kaleme almıştır. Bu çalışmasında, azizden dünyevi melek şeklinde bahsetmiştir. Ayrıca Lukas'ın üstünde yaşadığı sütunun 986 yılında depremde yıkılmış olduğunu da söylemiştir.

Aziz Lukas tasvirleri oldukça azdır. Basil Menologyası'nda sütun üzerinde sütun İstanbul Boğazı yani suyun üzerinde platformu ve hemen kıyı kesiminde ise kilisesi resmedilmiştir (Kazdhan ve Sevcenko, 1991:1254).

3.6.6. Aziz Lazarus (Stilit)- Galesios

Yaşadığı Yıl: 972/981-1053

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü:-

Genel Bilgiler: Aziz Lazarus Menderes Magnesiası (Aydın) dolaylarında dünyaya gelmiştir. Azizin vaftiz adı Leo'dur. Doğum yılı hep şüpheli olsa da 972 olarak söylenmektedir. Köylü bir aileden gelen Aziz Lazarus eğitimini aldıktan sonra ailesi onun iyi bir şekilde büyütülmesi için rahibe vermişlerdir. Sonra amcasının rahip olarak görev yaptığı Kalaton Manastırı'na gitmiştir (Tiefenbach, 2012). Sonra manastır hayatı için Antalya (Attaleia)'ya gitmiştir ve 7 yıl geçirmiştir. Filistin-Aziz Sabas Manastırı'na rotasını çevirmiştir. Aziz Lazarus, Efes yakınlarında Galesios Dağı'nda üç ayrı manastır inşa ettirmiştir (Kazdhan, 1991:1198). Bu manastırlardan biri Mesih için, diğeri diriliş için ve sonuncusu ise Theotokos için yaptırılmıştır. Kendisi bir sütun üzerinde yaşamını devam ettirmiştir. Onun sahip olduğu cemaat topluluğundan ziyade bireyselliktir. Hücre yaşantısı kendisi için temel aktivite olmuştur. Zanaatkârların ise geçimi kendileri tarafından sağlanmaktadır. Aziz Lazarus Galesios Dağı (Selçuk)'nda

1053 yılında vefat etmiştir. Çoğu kaynakta azizin 72 yaşında vefat ettiği yazılmıştır. Azizin hayat hikâyesi, öğrencisi olarak bilinen Gregory Kellarites tarafından kaleme alınmıştır. Mucizelerinin yanı sıra bir öykü de anlatılmıştır (Tiefenbach, 2012). Aziz Lazarus, Chonae (Denizli) 'ye kadar bir genç kızla gitmiş fakat kızın büyüüne kapılmadan oradan ayrılmıştır. Cyril tarafından Lazarus'un naaşı keşişler için bir ile onaylanmıştır. Bu çalışmada hırsızlık, kavga ve seyahatlerden de bahsedilmiştir. Kıbrıslı II. Gregory tekrardan azizin hayatını kaleme almıştır.

3.7. Yolu Anadolu'dan Geçen Azizler

3.7.1. Vaftizci Yahya /John The Baptism/ Aziz Ioannis Prodromos

Fotoğraf 3.117. Vaftizci Yahya/ Tokalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi, Karanlık Kilise, Tokalı Kilise, Çavuşin Vaftizci Yahya Kilisesi, Edirne Vaftizci Yahya Kilisesi, Aziz Basilios Kilisesi, Karabaş Kilise-Soğanlı, Balkanderesi Kiliseleri, Haçlı Kilise, Van-Ahtamar Kilisesi Trabzon-Ayasofya Kilisesi, Sümela Manastırı, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi, Aziz Eusthatios Kilisesi

Anma Günü: 29 Ağustos

Genel Bilgiler: İsa ve Meryem'den sonra gelen şüphesiz ki ilk isim Vaftizci Yahya'dır. Babası Zekeriya annesi ise Elizabeth'tir. Çiftin oldukça geç yaşlarda çocukları olmuştur (Uysun, 2011). Luka İncili (1/2)'nde; Zekeriya ve Elizabeth çok sene önce evlenmiş fakat çocukları olmamıştır. Onlar Tanrı'nın bütün buyruklarını yerine getiren ve dindar iki insandır. Çocukları olmayan Elizabeth için durum utanç vericidir (Cömert, 1980). Bir gün Zekeriya mabette sunağını adarken Tanrı'dan bir çocuğu olmasını dilemiştir. Rab'bin Meleği Cebrail, Zekeriya'ya görünür ve Rab tarafından duasının kabul olduğunu ve bir erkek çocukları olacaklarını müjdeler (Mingana ve Baş, 2016). Doğacak bebeğin adının Yahya konulacağını da bildirmiştir (Cömert, 1980). Mabetten çıkan Zekeriya hiç konuşmamaktadır. Mabette işi biten Zekeriya eve döndüğünde eşi Elizabeth'in hamile olduğunu görmüştür (Çanlı, 1988). Cebrail, Zekeriya'ya doğum olana kadar bu durumdan kimseye bahsetmemesini tembihlemiştir (Uysun, 2011). İsa'nın Meryem'e müjdelendiği sırada Meryem'in evlenmemiş olduğunu ve nasıl Kutsal Ruh'tan çocuğunun olacağını sorduğunda melek ona akrabası olan Elizabeth'inde yaşlı ve kısır olduğunu fakat hamileliğinin altınca ayında olduğunu söylemiştir. Sonrasında Meryem, kuzeni Elizabeth'i görmeye Ain Karin'e gitmiştir. Meryem ile Elizabeth buluşmasında Elizabeth'in karnındaki bebek sıçramış ve Kutsal Ruh ile dolmuştur. Meryem, Elizabeth'in yanında üç ay kadar kalmıştır. Bu arada ise Elizabeth, Yahya'yı dünyaya getirmiştir. Yahudi yasalarında erkek çocuk sekizinci gün sünnet edildiğinden Yahya'yı mabede götürmüşlerdir. Mabed kâhini tarafından ismi sorulduğunda Zekeriya konuşamadığından bir levhaya Yahya adını yazmıştır. Tam o sırada Zekeriya'nın dili açılır ve Rabbine şükretmeye başlamıştır (Mingana ve Baş, 2016). Yahya'nın doğumu İsa'nın doğumundan tam altı ay önce olmuştur. Kral Herodos zamanında yaptığı katliamdan Yahya ve annesi Elizabeth bir kaynın içine saklanarak kurtulmuşlardır. Yahya'nın çocukluğu ve gençliği hakkında bir bilgi edinilmemektedir (Çanlı, 1988). Luka İncili'nde İsrail'de ortaya çıkana kadar Yahya'nın hayatının bir kısmını çölde geçirdiği bilinmektedir. Çöldeki zamanlarında dua ederek ve oruç tutarak geçirmektedir. Çekirge ve yabani bal yiyerek hayatını geçirmiştir (Uysun, 2011). Bir zaman sonra peygamberin geldiğini hissetmiş ve çölü terk etmiştir. Yahya deve tüyünden bir giysi giyinmiştir. Ürdün Nehri'nde vaazlarına başlayan Yahya, Rab'bin emrini yerine getirmek halkı tövbeye çağırmakta "*Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaşmıştır.*" şeklinde halka seslenmiştir (Yuhanna 1-19:28, Markos 1-4:8, Matta 3:1-2), (Aydın, 2010). İsa'yı

gören Yahya, koşarak İsa tarafından vaftiz olmayı istemiş fakat İsa, Vaftizci Yahya tarafından vaftiz olmak için geldiğini söylemiştir (Markos 1:11). Tam vaftiz olduğu sırada Kutsal Ruh üstelerine inmiş ve göklerin sesi duyulmuştur; “*Sevgili oğlum budur, ondan hoşnudum.*” (Matta 3:16-17, Markos 1:10-11, Luka 3:21-22). Dönemin kralı Hirodes’in, kral olabilmek için kardeşinin karısı Hirodiya ile evlendiğini bilen Vaftizci Yahya, kralı kınamış ve yasaları gereği doğru olmadığını söylemiştir. Bu sebeple tutuklanıp hapse atılmıştır (Uysun, 2011). Kralın doğum günü kutlamaları sırasında sarayda verdiği davette Hirodes, karısını memnun etmek için isteğini sormuştur. Annesi tarafından yönlendirilen kız Yahya’nın kellesi istemiştir. Bunu yapmak istemediyse de sözünü tutmuş ve Yahya’nın başını bir tepside eşine sunmuştur (Çanlı, 1988). Ardından cesedi öğrencileri tarafından alınmış ve İsa’ya bildirilmiştir (Luka 14:1-12, Markos 6:17-29). Başının kesilerek öldürülmesi şehit unvanını kazandırmıştır (Aydın, 2010).

Cömert (1980)’e göre İncillerde Vaftizci Yahya’dan “Yahyanın Doğuşu (Luka 1:57-64), Yahya’nın Vaazı (Markos 1:4-8, Matta 3:1-12), Yahya’nın İsa’yı vaftiz edişi (Matta 3:13-16), Salome ve Yahya’nın öldürülüşü Markos 6:21-28) şeklinde bilgi verilmiştir.

Yörükoğlu (2006)’na göre Vaftizci Yahya, Eski Ahit’in son, Yeni Ahit’in ise ilk azizi olarak bilinmiştir. Melek ve Azizlerin de elçisi olmuştur. Yahya, Hristiyanlığın ilk münzevi (insanlardan uzak yaşamış) kişisi olarak bilinmektedir (Uysun, 2011). Yahya vaazlarında İsa’nın geleceğini müjdelediği için ondan Prodromos (Haberci, Öncü) olarak bahsedilmiştir (Aydın, 2010). Yahya vaazlarında kendini dinleyen insanları vaftiz ettiği için ona “Vaftizci Yahya” ismi verilmiştir (Uysun, 2011).

Tasvirlerinde genellikle İsa ile beraber veya tek resmedilmiştir (Uysun, 2011). Genellikle devetüyünden yapılmış giysi ile bilinmektedir (Cömert, 1980). Olgun, zayıf, uzun saçlı ve hayvan derisinden yapılmış deri kemerli giysisi ve elinde sazdan yapılmış hac ile görülmektedir. Yarım ya da boydan şekli ile görülmektedir (Yörükoğlu, 2006). Vaftiz sahnelerinde Yahya, devetüyünden giysisiyle elinde tuttuğu tas ile İsa’nın başından aşağı su döker şekliyle resmedilmiştir (Matta 14:1-12, Luka 9:7-9, Markos 6:14-29). Ayrıca Yahya, haçlı flama ile de simgelenmektedir (Cömert, 1980). Çoğu zaman ise kanatlı olarak tasvir edilmiştir.

3.7.2. Aziz Barnabas- Kıbrıs

Fotoğraf 3.118. Aziz Barnabas/ Antakya Türk Katolik Kilisesi

Kaynak: Yazar arşivinden

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 11 Haziran (Aziz Bartholomew ile)

Genel Bilgiler: Kıbrıs doğumlu olan Barnabas Anadolu'da yapmış olduğu yolculuklar ile bilinmektedir. Levi soyundan gelmiş olan Barnabas, İsa'nın 12 Havarisinden biri olmamakla beraber Hristiyanlık için misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuştur. Hristiyanlığı benimseyip tüm malını mülkünü satmış ve dini ile iç içe bir hayatta yaşamıştır. Kudüs'te Aziz Paul'un havari olarak bilinmesinde en büyük etken kendisi olmuştur. Paul'u Antakya'ya getirtmiştir. Kuzeni Markos (İncilci) ve Paul ile Perge ve Kıbrıs'a gitmiştir. Bir zaman sonra kuzeni bu yolculuktan ayrılmış ve Barnabas ve Paul Pisidya, Konya ve Kapadokya'ya birlikte yolculuklar yapmışlardır. Bu misyonerlik yolculuklarından sonra memleketi Kıbrıs'a geri gelmiş ve bundan sonraki hayatı ile ilgili bilgiler oldukça azdır. İncil'i ilk olarak Roma'da ve İskenderiye'de vaazlarda vermiştir. 61 yılında Kıbrıs (Salamis) sinagogda vaaz verdiği sırada dışarı atılmış ve taşlanarak öldürülmüştür. Kuzeni Markos onu gömmüştür. Rölikleri Luka İncili kopyası ile birlikte 488 Kıbrıs'ta bir ağaç altına gömülmüştür. İmparator Zenon Dönemi'nde bu rölikler Konstantinopolis'e getirilmiştir. Sonrasında azizin rölikleri

Milan, Cenova ve daha sonra ise İtalya'ya götürülmüştür. Kıbrıs'ın koruyucu azizi hem de Kıbrıs Kilisesi kurucusu ve İsa'nın 72 müridleri arasında anılmaktadır. Konstantinapolis Kilise Takvimi'nde ise Barnabas'ın Petrus'la ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bir nevi Petrus'un yanında eşlik eden olarak bahsedilmiştir (Urgun, 2011). Elçilerin İşleri'nde sıkça adından bahsedilmektedir.

3.7.3. Aziz Demetrios- Selanik

Fotoğraf 3.119. Aziz Demetrios at üstünde düşman öldürürken/Bulgaristan Backovo Manastırı

Kaynak: (Urgun, 2011)

Yaşadığı Yıl: 3. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Sümela Manastırı, Aziz Basil Şapeli, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi

Anma Günü: 26 Ekim

Genel Bilgiler: Aziz Demetrios'un, İmparator Diocletianus ve Maximian Dönemleri'nde yaşadığı söylenmektedir. Megolomartyr (büyük martyr) olarak bilinen aziz Demetrios veya Dimitri olarak da geçmektedir. Selanikli olan Aziz Demetrios, Selanik'in Koruyucu Azizi olarak bilinmektedir. Hristiyan bir aileye mensuptur. Hristiyanlığa karşı yapılan zulümlerde orduda asker olduğu halde o da zulüm görmüştür (Zenbilci, 2020). Eğitimini tamamladıktan sonra Romalı bir subay olarak görev yapmıştır. Hristiyan inançlı olması sebebiyle tutuklanmış ve kendisini savunan Nestor ile birlikte mızrakla öldürülmüşlerdir. Ölümü 4. yüzyılda İmparator Maximianus'un emri ile gerçekleşmiştir. (Zenbilci, 2020).

Demetrios Kültü Slav halkı için önemli olmuştur. Çok popüler olan asker martırlardan birisidir. İlk Selanik'te etkin olan kült 5. yüzyıl ile tarihlenen Demetrios adına bazilika yaptırılmıştır. Anadolulu olmamasına rağmen bu çalışmada yer verilmesinin sebebi ise İmparator Maurice tarafından kalıntıların Konstantinapolis'e getirilmesindedir. Demetrios kültü sonrasında Konstantinapolis'te de etkili olmuştur. Aziz adına Konstantinapolis'te birçok kilise inşa ettirilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991:605). 6. yüzyılda Vali Leontios dermansız bir hastalığa yakalanmış ve mucize eseri iyileşmiştir. Bu durumu Aziz Demetrios'a bağlamıştır. Bu sebeple azizin bedeninin gömülü olduğu yerde Leontios'un emriyle bir kilise yaptırılmıştır (Zenbilci, 2020).

7. yüzyılda İoannis azizin mucizelerini kaleme almıştır. 9. yüzyıl ile azizin hayatının üç farklı şekli ortaya çıkmıştır (Zenbilci, 2020). Tasvirlerinde atı ile birlikte resmedilmiştir. Melek tarafından başına bir taç giydirilerek resmedilen Demetrios, elindeki mızrakla canavarı öldürürken resmedilmiştir (Köse, 2009).

3.7.4. Aziz Epiphanos- Salmis

Fotoğraf 3.120. Aziz Epiphanos

Kaynak: (URL-53, 2020)

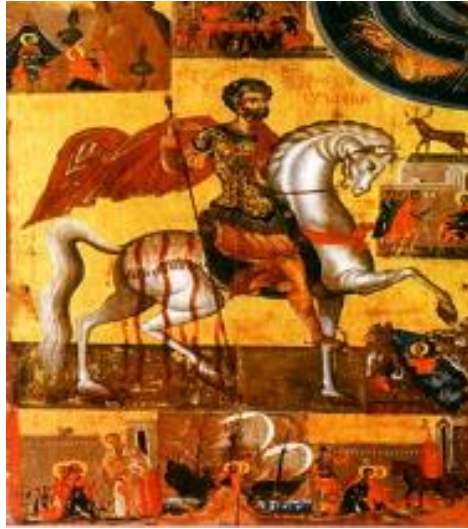
Yaşadığı Yıl: 315 civarlarında-403

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 12 Mayıs

Genel Bilgiler: Salamis (Kıbrıs) Metropoliti ve kilise babalarından biri olan Aziz Epiphanius, 310-15 yılları arasında Eleutheropolis (Filistin)'de dünyaya gelmiştir. Yazı dilleri uzmanlığı olan Aziz, Mısır'da keşişlik yapmıştır. Sonrasında doğduğu kente geri dönmüş ve kurduğu manastırda papazlık yapmıştır. 367 yılında Kıbrıs Metropolitliği yapmış ve bu görev 36 yıl sürmüştür. Koyu bir Ortodoks inancı olan Aziz 376 yılında Antakya Patrikliği yapmıştır. Origenizm akımına karşı duruş sergilemiştir. En bilinen eserleri "Ankyrotos ve Panarion" dur. Dini sanat üzerine kritikler kaleme almıştır. İkonaları dine kabul etmemiştir. Hatta kilisede İsa ve havarilerinin resmini yırtıp attığı iddia edilmiştir. 403 yılında Konstantinapolis'ten Salamis (Kıbrıs)'a giderken ölmüştür (Urgun, 2011).

3.7.5. Aziz Eustathios- Roma

Fotoğraf 3.121. Aziz Eustathios

Kaynak: (URL-54, 2020)

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: Güllüdere Ayvalı Kilisesi, Geyikli Kilise (günümüzde yıkılmış), Karanlık Kilise, Tokalı Kilise, Göreme Aziz Eustathios Kilisesi

Anma Günü: 20 Eylül

Genel Bilgiler: Uysun (2011)'e göre, gerçek ismi Plakidas olan Aziz Eustathios'un, Roma İmparatoru Traianos Dönemi (M.S. 98-117)'nde yaşadığı bilinmektedir. Roma ordusunda general olarak görev yapan Plakidas, bir gün avdayken bir geyiğin iki

boynuzu arasında İsa'nın haç üstünde görüntüsünü görmüştür. Bu durumdan çok etkilenen Eustathios ve ailesi Hristiyanlığı kabul etmiştir. Hristiyanlığı kabul edince "Eustathios" adını almıştır. Hristiyanlığı kabul ettiği duyulunca İmparatorun emri ile askeri görevinden atılmış üstelik itibarı ve servetini de kaybetmiştir. Uzunca bir süre ailesinden ayrı kalan Eustathios, affedilmiş ve ordudaki görevine tekrar dönmüştür. Roma düşmanlarına karşı savaşarak bot gösteren Eustathios, büyük zaferlere imza atmıştır. Savaşların sonunda uzun süren araştırmalar neticesinde ailesine tekrar kavuşmuştur. Dönemin İmparatoru Traianos öldükten sonra başa Adrianos geçmiştir. Pagan inançta olan Adrianos, Eustathios'un Tanrılara tapınmasını kabul etmemesi üzerine kendi, eşi Theopistes ve oğulları Agapius ve Theopistus boğa şeklinde olan bronz kazanın içine atıp öldürtmüştür.

Tasvirlerinde genellikle sivil kıyafetli gösterilmiştir. Kimi zaman ise geyiği takip ederken gösterilmiştir. Oğulları ise çocuk olarak resmedilmiştir (Uysun, 2011).

3.7.6. Aziz Isaac- Ermenistan

Yaşadığı Yıl: 388-439

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Ermeni yazımında ismi Aziz Sahak olarak geçmektedir. Aziz Isaac'ın babası I. Nerses'tir. Aydınlatıcı Gregor ile de akrabalarıdır. Konstaninapolis ve Kapadokya'da Helenistik tarzda eğitimini tamamlayan Aziz Isaac sonra evlenmiş ve iki çocuğu olmuştur. Oğlu Vartan Mamikonian yüzbaşı iken ve kızının ismi ise Sahaganuş'tur. Karısının ölümü ile Aziz Isaac, dine yönelmiş ve Ermeni bir Katolik olmayı seçmiştir. Bu sayede Ermenistan'da manastır yaşamına da oldukça büyük katkılar sağlamıştır. Manastır kurduğu ve çoğunlukla keşiş olanlarla birlikte çilekeş hayat için çöle veya arazilere gitmiştir. Aziz Isaac, rahiplerin uyması gereken kuralları düzenlemiş ve Mesrop Maştoş'u yardımcı piskopos olarak görevlendirmiştir. 435 yılında Muş (Aştıtat) yapılan meclis toplantısında yazarların öğretilerini aykırı bulmuştur. Batı'da gelişen helenistik kültüre sıcak olmasına rağmen Pers Hükümdarı'nın üstesinden gelmiştir. Hatta Katolik olan inananları için ayrıcalıklar sağlamıştır. Sonra yaptığı işleri bırakan Aziz Isaac, vefat etmiş ve Aştıtat'a

defnedilmiştir. Ermeni Kiliseleri azizi anmak için farklı günlerde toplanmaktadırlar (Urgun, 2011).

3.7.7. Aziz Onouphrios- Teb

Fotoğraf 3.122. Aziz Onouphrios freski/ Yılanlı Kilise
Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 5. yüzyıl

Görüldüğü Yerler: Yılanlı Kilise

Anma Günü: 12 Haziran

Genel Bilgiler: Aziz Onouphrios, 5. yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Yolu Anadolu'ya düşmemiş olan aziz, Göreme-Açık Hava Müzesi'nde Yılanlı Kilise (Onouphrios'un da adını alan)'de tasviri bulunduğu için anlatılmıştır. Onouphrios veya Onoufrios diye de bahsedilmektedir. Kariyerine Mısır-Teb yakınlarında bulunana Hermepolis'te başlamıştır. Sonrasında çöle gitmiş tek başına yaşamıştır (Korat, 2005). Azizinin hayatını yazan kişi onu Paphnoutios olarak isimlendirmiştir. Kılı ve yarı çıplak şekilde çölde olan Aziz Onouphrios ile karşılaşmış ve yaptığı her şeyi azizinin ağzından duymuştur (Kazdhan ve Sevchenko, 1991: 1527).

Efsanesi: Mısırlı azize aslında hayat kadınıdır ve Hristiyan olmak istemektedir. Hristiyan olup hayatına öyle devam etmeyi istemektedir. Fakat oldukça güzel olan azizeyi erkekler rahat bırakmamış temiz kalabilmek için çöle gitmiş ve Tanrısına dua etmiştir. Dualarına karşılık verilen Onouphrios, sakal ve bıyıklı ve erkek görüntüsüne

gelmiştir. 4. yüzyılda ise Aziz Paphnutius, hermit (keşiş) yaşam biçimini öğrenmek istemesi üzerine Mısır'a gitmiş ve Aziz Onouphrios'u görmüştür. Paphnutius, Onouphrios ölmek üzere onu kurtarmış ve ona son hermit denilmiştir (Koç ve Erdoğan,2020)

Tasvirlerinde genellikle kıllı, yarı çıplak, uzun boylu ve beyaz sakallı çöl babası olarak gösterilmiştir. Tüm vücudu kıl içerisinde mahrem bölgesini örten çöl bitkisi ile çoğu zamanda palmiye yapraklarından yapılmış peştamal giyimli şekilde resmedilmiştir. Makedonya'da yapılmış bir freskoda ise Aziz Onouphrios'u Aziz Paphnoutios ile birlikte gösterilmiştir (Kazdhan ve Sevchenko, 1991).

3.7.8. Aziz Yohakim

Fotoğraf 3.123. Aziz Yohakim ve Azize Anna

Kaynak: (URL-55, 2020)

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi

Anna Günü: 9 Eylül (Anna ile)

Genel Bilgiler: Meryem'in babası olarak bilinen Yohakim, Anna gibi Meryem ile ilgili sahnelerde görülmüştür. Bu sahneler; "Yohakim'in tapınaktan kovuluşu, Yohakim çobanlar arasında Yohakim'in kurbanı, Altın Kapı'da buluşma, Meryem'in tapınağa sunulduğu" sahneleridir (Cömert, 1980). Kılıçkaya (2010)'a göre ise

“Sunuların Reddedilmesi, Yohakim Çölde, Altın Kapı’da Buluşma, Meryem’in Doğumu, Meryem’in Tapınağa Sunuluşu, Meryem’in Sevilmesi” sahnelerinde gösterilmiştir.

Yohakim’i simgeleyen sembolleri ise kuzu, zambak, tapınakta Tanrı’ya adak sunduğu için sepet dolusu güvercinle resmedilmiştir (Cömert, 1980).

Her yıl 9 Eylül’de Azize Anna ve Aziz Yohakim birlikte anılmaktadırlar. Çoğunlukla çocuk sahibi olmak isteyenler tarafından aziz anılmakta ve azize dua edilmektedir (URL-55, 2020).

3.7.9. Aziz Yusuf

Fotoğraf 3.124. Aziz Yusuf’un rüyası

Kaynak: (URL-56, 2020)

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: -

Anma Günü: 19 Mart

Genel Bilgiler: Meryem’in kocası olarak bilinen Yusuf, marangozluk yapmaktadır (Cömert,1980). “Meryem’in Yusuf’a Emanet Edilmesi, Yusuf’un Meryem’i Evine Götürmesi, Yusuf’un Meryem’e Veda Etmesi, Yusuf’un Rüyası ve Beythelem’e Gidiş, Vali’nin Önünde Nüfus Sayımı, İsa’nın Doğumu, Kutsal Aile’nin Nasıra’ya Dönüşü, Kutsal Aile’nin Kudüs’e Gidişi” sahnelerinde bahsedilmektedir (Kılıçkaya, 2010). Marangoz olduğu için işçilerin el işçilerinin ve marangozların koruyucu azizidir. Bir diğer özelliği ise evlilik koruyucu olarak bilinmektedir.

Tasvirlerinde marangoz rendesi, testere, nacak (bir çeşit balta), zambak ile gösterilmiştir. Aynı zamanda İsa'nın tapınağa götürüldüğü sırada elindeki sepette iki güvercin taşıdığı resmedilmiştir (Cömert, 1980).

3.7.10. Azize Anna

Fotoğraf 3.125. Aziz Yohakim ve Azize Anna

Kaynak: (URL-55, 2020)

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi

Anma Günü: 9 Eylül (Yohakim ile)

Genel Bilgiler: Meryem'in annesi olarak bilinen Anna, ile ilgili bilgiler İncil'de Meryem'i anlatan sahnelerde işlenmiştir. "Anna'ya Müjde, Altın Kapı'da Buluşma, Meryem'in Doğumu, Meryem'in İlk Yedi Adımı, Meryem'in Sevilmesi, Meryem'in Tapınağa Sunuluşu" sahnelerinde geçmektedir. Bunların dışında kimi zaman Meryem'e okuma ve nakış öğretirken kimi zaman da Kutsal Aile sahnelerinde resmedilmiştir. Bu sahnede kucağında Meryem, elinde İsa tutmuş şekilde görülmektedir (Cömert, 1980).

Tasvirlerinde kırmızı giysisinin üstüne giymiş olduğu yeşil peleriniyle ayırt edilmektedir. Çoğu zaman ise elinde bir kitap tutmuş şekilde de gösterilmiştir (Cömert, 1980).

Her yıl 9 Eylül’de Azize Anna ve Aziz Yohakim birlikte anılmaktadırlar. Çoğunlukla çocuk sahibi olmak isteyenler tarafından dua edilirler (URL-55, 2020).

3.7.11. Mecdelli Meryem/ Maria Magdalena

Fotoğraf 3.126. Mecdelli Meryem/ Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: Karanlık Kilise, Tokalı Kilise, Van-Ahtamar Kilisesi, Sümela Manastırı

Anma Günü: 22 Temmuz

Genel Bilgiler: Mecdelli Meryem ile ilgili çok bilgiye yer verilmemiştir. Magdalen ismi anlamı Galilea Denizi kıyıları civarında bir yerin isminden gelmektedir. Hristiyanlıkta İsa’nın inananları arasında yer alan Mecdelli Meryem’in, kötü yola düşmüştü ve taşlanmak üzereyken İsa tarafından kurtarıldığı bilinmektedir. Bu olayla ilgili sözü “İlk taşı hiç günah işlememiş olanınız atsin.” (Uysun, 2011). Luka İncili’nde içinden yedi tane cin çıkartıldığı söylenmiştir (Luka 8:2/3).

Kimi kaynaklarda ise Mecdelli Meryem’in Betenyalı olduğunu söylemektedir. Marta ve Lazarus adında iki kardeşi vardır (Uysun, 2011). Marta ve Lazar’ın kardeşi Meryem ile bir olduğu söylenmektedir. Marta ve Lazar ile birlikte gittikleri Fransa’da Marsilya civarlarında bir çölde otuz yıl kadar yaşadığı bilinmektedir. Yemek yemeyi reddetmiş ve melekler tarafından beslenmiştir. Tasvirlerinde ise bir koku kutusu ile uzun saçları

omzundan uzanmış şekilde gösterilmiştir. Kimi zaman ise melekler tarafından taşınır şekilde resmedilmiştir (Cömert, 1980).

Uysun (2011)'e göre, İncilde ise Mecdelli Meryem, İsa'nın çarmıh hadisesinde (Matta:26/56, Matta:27/55-56, Yuhanna 19:25) ve dirilmesinde (Matta 28:1-10) adı geçmiştir.

3.7.12.3 Müneccimler

Fotoğraf 3.127. 3 Müneccimlerin Tapınması

Kaynak: (URL-57, 2020)

Fotoğraf 3.128. Müneccimler Tapınması/ Tokalı Kilise

Kaynak: (Uluyol, 2014)

Yaşadığı Yıl: -

Görüldüğü Yerler: Ayvalı Kilise, Tokalı Kilise, Hagios Theodoros Kilise, El Nazar Kilisesi, Ağaçalı Kilise, Püren Seki Kilisesi, Kokar Kilise, Eğritaş Manastırı Kilisesi, Bahattin Samanlığı Kilisesi, Karanlık Kilise, Çarıklı Kilise, Elmalı Kilise, Kılıçlar Kuşluk Kilisesi, Ahmatlı Kilise, Çömlekçi Kilise, Haç Kilise, Yeşilöz Tağar Kilisesi, Archangelios Kilisesi

Anma Günü: 6 Ocak

Genel Bilgiler: Müneccim Kralların tapınması olayı Apokrif ve Kanonik kaynaklarda geçmektedir. Adları bilinmeyen müneccimler “Kâhin Krallar/ Kâhinler/ Bilge Adamlar/ Müneccimler/ Müneccim Krallar/ Doğu’dan Gelenler ve Üç Müneccim” şeklinde geçmektedir. İsa'nın doğumu ile birlikte ortaya çıkmışlardır.

3 Müneccim kralların tapınması sahnesi İsa'nın doğumunu gösteren siklusun bir parçasıdır. Hayatları hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece İsa'ya tapınmalarıyla ilgili bilgiler vardır (Uluyol, 2014).

Matta İncili'nde ise bu olay Kral Hirodes döneminde İsa'nın Beytlehem'deki doğumu ile birlikte gökbilimcilerin geldiği ve İsa'ya tapınım göstermesi şeklinde yer verilmiştir. Kral Hirodes sadece Matta İncili'nde geçmektedir. Müneccimler gökte beliren yıldız sayesinde yeni doğan bebek İsa'yı bulmaları için Kral Hirodes tarafından görevlendirilmişlerdir. Bu sebeple İsa'ya doğru yola çıkan Müneccimler İsa'ya çeşitli armağanlar sunmak için yanlarına hediyeler almışlardır. İsa'yı bulduklarında ona tapınmış ve yanlarında getirdikleri buhur, altın ve mür olan hediyeleri bebek İsa'ya sunmuşlardır. Hediyeler apokrif ve kanonik kaynaklarda mevcuttur (Pekak ve Durmuş, 2015).

Matta İncili (2: 9-12)'nde bu olay: *“Yıldızbilimciler, kralı dinledikten sonra yola çıktılar. Doğuda görmüş oldukları yıldız onlara yol gösteriyordu, çocuğun bulunduğu yerin üzerine varınca durdu. Yıldızı gördüklerinde olağanüstü bir sevinç duydular. Eve girip çocuğu ve annesi Meryem'le birlikte görünce yere kapanarak O'na tapındılar. Hazineselerini açıp O'na armağan olarak altın, günnük (hoş koku sağlayan baharat) ve mür sundular. Sonra gördükleri bir düşte Hirodes'in yanına dönmemeleri için uyarılınca ülkelerine başka yoldan döndüler.”* Şeklinde yer verilmiştir.

Lokabos Protoevangelionu'nda ise hediyeleri çantalarından çıkardıkları ve altın, tütü ve mür sunduklarına yer verilmiştir. Tasvirlerde üç kişi olarak resmedilmiştir. Sunulan bu üç armağana göre üç kişi olduklarına dayandırılmıştır. Müneccim Krallar insan yaşantısındaki üç evresini belirttiği düşünülmektedir. Kimi zaman ise Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u temsil ettiğine inanılmaktadır. İsa'ya hediye edilen armağanlar; altın tanrısallık ve yüce ululuk anlamı içermekte, tütü saf ve günahsız bir hayatı temsil etmekte, mür ise İsa'nın acıları ve ölümü belirtmiştir.

Kaynaklarda doğudan geldikleri yazan müneccimler Epiphanius'a göre Arabistan'dan gelmişlerdir. Tarsuslu Diodoros ve İskenderiyeli Kyrillos ise onların Persli olduklarını ve Ankaralı Theodoros ise Kalkedonyalı olduklarını belirtmiştir.

Tasvirlerinde Müneccimlere yıldızın görünmesi, Müneccimlere meleğin yol göstermesi, Müneccimlerin Kral Hirodes'in huzuruna çıkmaları, Müneccimlerin

rüyalarına meleğin girmesi ve Müneccimlerin geri dönüşleri şekilleri ile resmedilmiştir. Onlar sivri başlıklı bir şekilde ve dar pantolon giyinmiş birbirlerinin aynısı şeklinde gösterilmiştir.

Ihlara Vadisi'ndeki Ağaçalı Kilisesi'nde Müneccim Krallar tasvirlerinde başlarını üstünde veya yanında isimleri Gaspar, Balthasar ve Melkhior şeklinde yazılmaktadır (Pekak ve Durmuş, 2015).

3.7.13. İskenderiyeli Kiril

Fotoğraf 3.129. İskenderiyeli Kiril

Kaynak: (URL-58, 2020)

Yaşadığı Yıl: 376-444

Görüldüğü Yerler:-

Anma Günü: 18 Ocak ve 9 Haziran (Doğu), 27 Haziran (Batı), 9 Şubat

Genel Bilgiler: Aziz Kiril/ Cyrill Hristiyan bir ailede dünyaya gelmiştir. Patrik İskenderiyeli Theophilus'un yeğenidir. I. Efes Konsili'nde bulunmuştur. 412 yılında İskenderiye Patriği olarak göreve başlamıştır. Polemikçi olarak bilinen aziz, Nestoriyanlığa (Tanrı annesi diye karşı gelenler) karşı bir duruş sergilemiştir. Aziz Kiril'e göre Tanrı annesini reddetmek İznik Konsili'ni reddetmektir. Leo tarafından "Kilise Doktoru" ilan edilmiştir. Birçok eser bırakmıştır. Eski Antlaşma'yı tefsir eden aziz Yeni Antlaşma tefsirinde Nestorian karşıtı tutum göstermiştir. 429 yılında Nesterian karşıtı beş cilt vaazı yayınlanmıştır. O da Baba Oğul ve Kutsal Ruh

savunmuş bununla ilgili bir çalışması vardır. Hristiyanlığı bırakan İmparator Julianus mektup, vaaz çalışmaları günümüze kadar gelmiştir (URL-71, 2020).

3.8. 12 Havari

Fotoğraf 3.130. Havariler / Karanlık Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Görüldükleri Yerler: Kariye Müzesi, Tokalı Kilise, Havariler Kilisesi, Elnazar Kilisesi, Aziz Ioannas Kilisesi St. Jean (Karşı) Kilisesi, Karanlık Kilise, Elmalı Kilise, Van-Ahtamar Kilisesi, Trabzon-Kızlar Manastırı, Trabzon-Ayasofya Müzesi, Sümela Manastırı, Kılıçlar Kilise, Çavuşin Kilisesi, Konya-Aya Elana Kilisesi, Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi, Kars-12 Havari Kilisesi

Genel Bilgiler: Havariler İsa'nın öğretilerini/mesajını ileten, İsa'nın yaşadığı süreçte ona yardımcı olmuş kişilerdir. Hristiyanlığın şekillenmesinde önemli rol model olan Havariler İsa'nın ölüp yeniden dirildiğine tanık olan kimselerdir (I. Korintlilere Mektup 15:3-7, 11-23). Kutsal Ruh ile dolmuş ve Hristiyanlık âleminde yüksek mertebeye ulaşmış kimselerdir. Bu doğrultuda Havariler İsa tarafından seçilmiş on iki yol arkadaşları, öğrencileridir.

Havari sözcük anlamı olarak Yunanca Elçiler anlamında gelen Apostolos (Elçi)'dan gelmektedir (Köse, 2009). Bu elçi diye adlandırılanlar “özel, seçilmiş, görevli bir kimse” anlamına gelmektedir. Ulutürk (2005)'e göre, kelime kökeni olarak en uygun “Şeliah” kelimesidir. Bu kelime, özel seçilmiş bir kişi veya kimsenin yanında Kudüs'te olan Diaspora Yahudilerine dini otoritenin temsilciliğini yapan kimse anlamına gelmektedir. Matta, Markos Yuhanna İncilleri'nde ise İsa'nın yakın takipçileri anlamında “Şakirt” olarak bahsedilmiştir. Fakat Yuhanna ve Matta İncili'nde ise

havari adı kullanılmıştır. İncillerde havariler için “Oniki, Onikiler, Havari, Havariler, Öğrenci” diye farklı şekillerde bahsedilmiştir (Ulutürk, 2005). “*Sonra dağa çıkan İsa kendi istediği kişileri yanına almıştır. Çağırıldığı kişiler İsa’nın yanında bulunmuşlardır. Seçilen bu 12 kişi İsa’nın yardımcıları olmuştur. Hem vaaz verme hem de cinleri kovma özelliği ise İsa tarafından onlara verilmiştir*” (Markos 3:13-15). Sembol olan 12 Havarinin İsrail’in on iki kabilesini temsil ettiğine ve yeniden doğan İsrail’in müjdesi olduğuna inanılmaktadır (Köse, 2009). Bu sebeple havariler, Hristiyanlık’taki ilk misyonerler olarak kabul edilmiştir (Kılıç, 2006).

Şeker (2016)’a göre, Havariler, İsa’nın yaşamına, çektiği çilelere, ölümüne ve tekrar dirilmesine tanık olan kişilerdir. Onlar İsa’nın Mesih olduğuna ve Tanrı tarafından gönderildiğine inanmışlardır. Havarilerin İsa ölmeden önceki “Son Akşam Yemeği (Evharistiya)”nde olmaları onlara ayrı bir önem vermiştir. Hristiyanlıkta bu sebeple kendilerinden kutsal/ kutsallık olarak bahsettirmişlerdir. Havarileri kabul eden İsa’yı da kabul etmiş derecesinde üstün görülmüştür. Havariler güçlerini, kutsallıklarını ve göstermiş oldukları mucizelerini İsa’dan almışlardır. Bu mucizeler İsa’nın ilahi gücünü taşıdıkları şeklinde yorumlanmıştır. Onlara Hristiyanlığı kabul etmiş veya edecek olanlara dini anlatan yol göstericiler olmuşlardır. Bu sayede diğer insanlardan farklı donanımsal yapıda olan Havariler, dünyanın dört bir yanına dağılarak İsa’ya şahit olan ve İsa’nın bıraktığı mesajı devralmış elçiler olmuşlardır. Havarilere “Baba, Oğul ve Kutsal Ruh” adı ile insanları vaftiz edebilme hakkı verilmiştir.

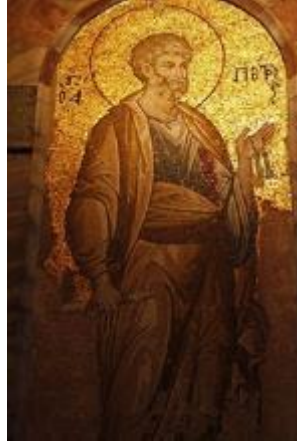
Havariler kilise kuruluşlarından önce var oldukları için ve Hristiyanlığı yaymak adına gittikleri yerde kiliselerin kurucuları sayıldıkları için önemli olmuşlardır. Bu sayede kilise oluşumlarında önemli bir rol oynadıkları da bilinmektedir (Aydın, 2002).

Havariler İncil’de; Matta 10:2-4, Markos 3:14-19, Luka 6:1-16, Resullerin İşleri 1:13’de geçmektedir. İsimleri şu şekildedir; “Birincisi Petrus adıyla bilinen Simun, onun kardeşi Andreas, Zebedi’nin oğulları Yakup ve Yuhanna, Filipus ve Bartalmay, Tomas ve vergi görevlisi Matta, Alfay oğlu Yakup ve Taday, Yurtsever Simun ve İsa’ya ihanet eden Yahuda İskariyot.” (Matta 10:24). İsa’nın havarileri arasında bulunan Matta ve Yuhanna kendi adlarını alan İncilerinde yazarları olmuşlardır.

Hristiyanlıkta havarilerin görevleri şu şekilde belirtilmiştir; Tanrı sözünü insanlığa iletme, mucizeler (cin kovma, şifacı gibi) gösterme, İsa’nın tebliğini duyurmak,

Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz etmek, insanları tövbe etmeye davet etmek, İsa'ya tanıklık etmek olarak bilinmektedir (Ulutürk, 2005).

3.8.1. Simun Petrus/ Pierre (Yunusoğlu)

Fotoğraf 3.131. Aziz Petrus (Pierre)/ Kariye Müzesi

Kaynak: (URL-61, 2020)

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Anma Günü: 29 Haziran

Genel Bilgiler: Havari Andreas'la kardeş olan Petrus, Celileli ve balıkçılıkla uğraşmaktadır. Babasının adı Matta İncili'ne göre Yunus, Yuhanna İncili'nde Yuhanna olarak yazılmıştır (Ulutürk, 2005). Gerçek adı Simeon veya Simun'dur. Petrus ismi İsa tarafından kendine kilisesini bir kaya üzerine kuracağı için Petrus (kaya) anlamına geldiği için bahşedilmiştir. “*Sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım*” (Matta 16:18). Petrus'a diğer havarilerin önderi, öncüsü görevi verilmiştir (Uysun, 2011). Bunların haricinde diğer İncillerde Petrus'tan sadece İsa'yı tanıması olayına yer verilmiştir (Markos 8:29, Luka 9:20, Yuhanna 1:42, 21:15-16), (Ulutürk, 2005). Petrus, Roma'da öldürülmüştür. Roma Katolik Kilisesi'nde ilk piskopos olarak Petrus kabul edilmiştir dolayısıyla da ilk Papa'dır. Romalılar tarafından kendinin Mesih olduğuna inanılmayan İsa tutuklandığı zaman İsa'nın havarilerinden olan Petrus, İsa'yı inkâr etmiştir (Matta 26:69-75 ve 33-35, Markos 14:66-72, Luka 22:54-62, Yuhanna 15-18, 25-27), (Cömert, 1980). İsa'nın kendisini inkâr edecek olan Petrus'a, Son Akşam Yemeği'nde söylenmiş fakat Petrus buna

inanmamıştır (Uysun, 2011). Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri'nde bu durum aynı şekilde anlatılmıştır.

Ulutürk (2005)'e göre, İncillerde Simun, Simun Petrus ve Petrus olarak farklı şekillerde Matta Markos, Luka'da 61 kere, Yuhanna'da ise 20 kere geçmektedir. Petrus'un hayatı ile ilgili olaylara İncillerden, Resullerin İşleri bölümünden ve Paul'un Galatyalılara yazmış olduğu ikinci mektubundan öğrenilmektedir. Yine İncillerden Petrus'un evli olduğu bilinmektedir (Matta 8:14, Markos 1:30, Luka 4:38). Bununla birlikte Yeni Ahit'te kendi adına I. ve II. Mektubu bulunmaktadır.

Petrus'un ölümüyle ilgili çeşitli söylemler olsa da yaygın olan Neron Dönemi (M.S. 54-68)'dir. Roma'daki büyük yangında, Roma'da Hristiyanlara karşı yapılan zulümlerde ve Paul ile birlikte öldürüldüğü söylenmektedir (Ulutürk, 2005). Bunun yanı sıra Petrus, Roma'da İsa gibi çarmıha gerilmiş fakat İsa'nın tam tersi olan baş aşağı gerilmiş olduğu bilinmektedir.

O tasvirlerinde genellikle beyaz saçlı ve beyaz sakallı olarak resmedilmiştir. Çoğu zaman mavi bir tunik giyen Petrus bazı yerlerde de sarı himation (tek omuzlu şal) giymiştir (URL-59, 2020).

Ayakta ve giyimli olarak gösterilen Petrus, sol elinde cennetin anahtarları ve sağ elinde bir yazı rulosu ile tasvirleri de bulunmaktadır St. Pierre Kilisesi kendine atfedilmiştir. Kariye Müzesi'nde ise tek başına tasviri bulunmaktadır (Kılıçkaya, 2010).

3.8.2. Andreas (Petrus'un Kardeşi)

Fotoğraf 3.132. Aziz Andreas
Kaynak: (URL-62, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?- 1. yüzyıl

Anma Günü: 30 Kasım

Genel Bilgiler: Simun'un kardeşi olan Andreas Celileli balıkçıdır (Uysun,2011). Simun Petrus ile seçilen İsa'nın öğrencilerinden biridir (Cömert,1980). Andreas isminin anlamı Grekçe "mertlik, yiğitlik" anlamındadır. Bu isim Luka ve Matta İncilleri'nde bir kez, Yuhanna ve Markos İncilleri'nde ise üç kez geçmektedir (Markos 13:3, Yuhanna 6:8-9/ 12:20-22), (Ulutürk, 2005).

Andreas'ın İskoçya'da yaşadığı bilinmektedir (Gür ve Yılmaz, 2016). Paflagonya, Kafkasya ve Karadeniz kıyılarına seyahatler yapmış ve Hristiyanlığı yaymak için çalışmıştır (URL-14, 2020). Bu azizin kültü Karadeniz'de de oldukça önemli olmuştur. Sadece Anadolu'da değil Yunanistan'a da seyahatler etmiştir (Gür ve Yılmaz, 2016).

Roma'da Vali Patros tarafından ayaklanmaya sebebiyet verdiği gerekçesiyle tutuklanıp yargılanmıştır. Çeşitli işkencelere maruz kalmış ve öldürülmüştür. X şeklinde çarmıha gerilmiştir (Cömert, 1980). Fakat İsa gibi çivilenmemiş, ellerinden bağlanmıştır. Bu durum ölümünü uzatmıştır. Son nefesini verene kadar hala vaaz vermeye devam etmiştir.

Kardeşi Petrus gibi Andreas da İsa ile denizde balık tutarken karşılaşmıştır. Vaftizci Yahya'nın öğrencisi olarak da bilinmektedir (Ulutürk, 2005).

İskoçya ve Rusya'nın baş azizi sayılmaktadır (Uysun, 2011). İskoçya ile ilişkilendirilen Azizin röliklerinin bulunduğu şapel hac merkezi olmuş üstelik günümüzde bu yer Hagios Andreas olarak bilinmektedir (Gür ve Yılmaz, 2016).

Tasvirlerinde beyaz saçlı ve sakallı ve elinde İncil veya parşömen tutar şekilde resmedilmiştir. Genellikle kardeşi Petrus ile balık avındayken İsa'nın onları çağırması olayıyla tasvir edilmektedir (URL-59, 2020).

3.8.3. Büyük Yakup (Zebedi'nin Oğlu)

Fotoğraf 3.133. Büyük Yakup

Kaynak: (URL-63, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?- M.S. 44

Anma Günü: 25 Temmuz (Batı), 30 Nisan (Doğu), 30 Aralık (Hispanik Kilisesi)

Genel Bilgiler: Havari Yakup, Zebedi'nin oğlu Yuhanna'nın ise kardeşidir (Uysun, 2011). Luka ve Yuhanna İncilleri'nde ismi geçmemektedir. Baba mesleği olan balıkçılıkla uğraşmaktadır. İsa ile Celile Gölü'nde karşılaşmıştır. (Ulutürk, 2005). I. Herod Agrippa tarafından öldürülmüştür (Elçilerin işleri 12:1-19) (Uysun, 2011). Filistin'de vaazlar vermiş ve başı kesilerek öldürülmüştür (URL-59, 2020).

Tasvirlerinde piskoposluk giysisi giyinmiş şekilde kahverengi veya beyaz saçlı resmedilmiştir (URL-59, 2020).

3.8.4. Aziz Yuhanna/ Aziz John & Aziz Jean (Zebedi'nin Oğlu)

Fotoğraf 3.134. Yuhanna

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: -6 M.S.-100

Anma Günü: 27 Aralık (Katolik), 26 Eylül (Ortodoks)

Genel Bilgiler: Zebedi'nin oğlu olan Yuhanna Büyük Yakup ile kardeştir. Yeni Ahit'te dördüncü İncil olan Yuhanna İncili'nin yazarıdır (Uysun, 2011). İsa'nın on iki havarisi arasında Petrus'tan sonra en sevdiği olarak bilinmektedir (Cömert, 1980). Aziz Yuhanna (Saint Jean & Saint John), İncilci Yuhanna, Yahya (John The Evangelist), havari olduğundan dolayı Aziz Yuhanna (John The Aposstle) şeklinde bahsedilmiştir. Türkçe'de Aziz Yuhanna olarak geçmiş, İngilizce'de John ve Fransızca'da Jean olarak bahsedilmektedir. Aziz Yuhanna "incilci, teolog, havari, aziz" sıfatlarla bahsedilmiştir (Ayaz, 2020).

Aziz Yuhanna, İsa'nın çarmıha gerildiği sırada bizzat orada olanlardan biridir. Bu olaya diğer şahitlik edenler ise Meryem (İsa'nın annesi), Mecdelli Meryem, Meryem (Kloapas'ın eşi) olmuştur. İsa çarmıha gerildiğinde Annesi Meryem'i Yuhanna'ya emanet ettiği bilinmektedir (Ulutürk, 2005). Bu durum İncil'de şu şekilde geçmektedir. Annesi Meryem'e Yuhanna'yı göstererek "*Anne, işte oğlun!*" sonra havarisi Yuhanna'ya dönerek "*İşte, annen!*" (Yuhanna 19:26). Ölmeden önce Annesi olan Meryem'i Havarisi olan Yuhanna'ya emanet etmiştir. İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra İsa'ya inanalar cezalara mahkûm edilmelerinden dolayı Yuhanna

İsa'nın annesi Meryem'i alıp Anadolu'ya getirmiştir. Hem Meryem'i korumak hem de geldiği yerde Hristiyanlığı yayabilmek için Anadolu'yu seçmişlerdir.

İsa'nın ölümünden sonra Hristiyanlığa yapılan zulümler artınca Meryem'i de alıp Efes'e yerleşirler. Yuhanna, Meryem'in vefatından sonra Petrus ile birlikte vaazlarına devam etmiştir. Efes'te yaşayan Yuhanna, dönemin imparatoru Domitianus tarafından iki sefer öldürülmeye çalışılmıştır fakat başarılı olunamamıştır. İlkinde zehir içirilmeye çalışılmış fakat zehir yılan şeklinde kadehten çıkmıştır, ikincisinde ise kazanda kaynatılan yağın içerine atılır fakat hiçbir şey olmamıştır. Sonra Patmos Adası'na sürgüne gönderilmiştir (Cömert, 1980). Zulümler görmüş, ömrünün son zamanlarını sürgünde geçirmiştir. Patmos Adası'nda İ.S. 100 yılı dolaylarında ölmüştür. Öldürülmeden kendi eceli geldiğinde ölmüş ilk ve son havaridir (Ayaz, 2020). Öldükten sonra Efes'te bulunan Ayasuluk Tepesi'nde defnedilmiştir. Ölümünden sonra Aziz Yuhanna adına mezarının üstüne Sean Jean Bazilikası'na yaptırılmıştır. Buraya gömülmesinin sebeplerinden biri kendi adını alan Yuhanna İncili'ni bu tepede yazmasındandır. Bu yer Unesco Miras Listesi'nde yer almaktadır.

Yuhanna İncili, Yuhanna'nın Birinci Mektubu, Yuhanna'nın İkinci Mektubu, Yuhanna'nın Üçüncü Mektubu ve Vahiy kendisi tarafından yazılmıştır (Ulutürk, 2005).

Yuhanna tasvirlerinde kartalla beraber, kitapla beraber, yağ kaynayan kazan ile ve içerisinden yılan çıkan kadeh ile farklı şekillerde resmedilmiştir. Resimli eserlerde kimi zaman havari kimi zaman İncil yazarı olarak gösterilmiştir (Cömert, 1980).

3.8.5. Filipus/ Philippus (Hierapolis)

Fotoğraf 3.135. Filipus

Kaynak: (URL-64, 2020)

Yaşadığı Yıl: M.S 3- M.S.80

Anma Günü: 1 Mayıs

Genel Bilgiler: Filipus, İncil’de yer alan İsa’nın 12 Havarisinden biri olarak bilinmektedir. Yuhanna İncili’nde Celile Denizi kıyısında Beytsada kasabasından olduğu belirtilmiştir. “*Filipus ve Andreas ile Petrus’un kenti olan Beytsayda’ndı.*” (Yuhanna 1:43-44). İsa tarafından seçilmiş olan Filipus, yine 5000 kişilik topluluğun doyurulması sırasında İsa ile münakaşa etmiştir. İsa, topluluk önünde İsa’nın kendini denemek için topluluğa nerden ekmek alacağını Filipus’a sormuştur. İsa topluluğu nasıl doyuracağını bildiği halde öğrencilerini denemek için bu soruyu sormuştur. (Yuhanna 6:57). Bunun yanı sıra İsa’yı görmek isteyenlerin Filipus’a gitmelerinde (Yuhanna 12:20-23) ve Filipus’un İsa’nın babasını görmek istemesi sahnesinde azizin adından bahsedilmiştir (Yuhanna 14:8-11). Filipus’un kelime anlamı atları seven anlamına gelmektedir. Vaftizci Yahya’nın destekçilerinden olmuş sonrasında İsa tarafından havarileri arasına alınmıştır (Ulutürk, 2005).

Onun hayatı hakkında en geçerli bilgiler 15 bölümlük el yazması olan “Filipus’un İşleri” adlı eserdir. Bu eser 14. yüzyıl ile tarihlenmekte ve Yunanistan/ Athos Dağı’nda bulunan Xenophontos Manastırı’nda bulunan apokrif bir eserdir. Bu eserde Filipus’un 2 yıl kadar Atina’da bulunduğu geçmektedir. Yine bu eserde İsa’nın mesajını yaymak

için kendine kurada çıkan bölge Greklerin yaşadığı bölge olup oranın zor bir yer olduğu belirtilmiştir. Filipus'un kızkardeşi olarak bilinen Mariamme bu durumu öğrenip İsa'ya bildirmiş ve İsa'nın Filipus'u cesaretlendirmesi için Mariamme'ye ona destek olmasını söylemiştir. İsa, Bartholemeus ve Yuhanna'yı da Filipus ile gitmesi için görevlendirmiştir. Görevlendirildiği yere giden Filipus'un çölde engerek ile olan savaşı anlatılmaktadır (Arslan, 2020).

Efsanesi: Bu olay Filipus'un İşleri'nde şu şekilde verilmiştir. İsa'nın mesajını yaymak için kurada çıkan yere gitmek üzere yolan çıkan Filipus, Bartholemeus kızkardeşi Mariemme ve Yuhanna 5 gün süren yolculuğun sonunda çölde şiddetli bir rüzgâr belirir ve arkasından siyah 45 metre büyüklüğünde bir engerek ile karşılaşır. İsa'nın sözlerini hatırlayan Filipus, kâseyi alıp dua etmeye başlamıştır. O anda bir mucize gerçekleşir ve koca engerek ve yavrularını kör eden şimşek çakması meydana gelmiştir (Arslan, 2020).

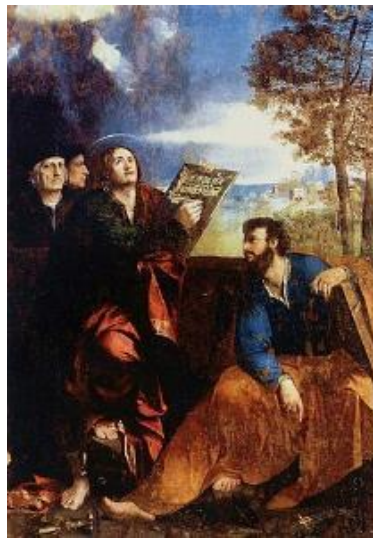
Mesajı yaymak için gittiği Grekler Ülkesi'nde yavaş yavaş kendine inanalar topluluğu oluşturmuş Filipus, mucizeleriyle de inananlarının sayısını arttırmayı başarmıştır. Göstermiş olduğu mucizelerinden biri Prokonsülün eşi gözleri görmeyen bir kadındır. Kadını iyileştirmesinin ardından eşi bu duruma rahatsız olur ve havarileri yakalatmış ve bir tapınağa hapsedmiştir. Filipus ise bu tapınağın başında bir ağaca baş aşağı şekilde asılmış, Havari Bartholemeus ise çarpmışa gerilmiştir. Yuhanna gelmesiyle birlikte halk ona olan biteni anlatır. Yuhanna'nın Filipus'u desteklemesiyle halk kızar ve Yuhanna'yı öldürmek için engereğin önüne atmak ister. Fakat hamleleri başarısız olur çünkü Yuhanna'ya yaklaşamazlar. O sırada Filipus Tanrısı'na yer yarılın ve 7000 kişi yerin dibine girsin diye dua etmiştir. Sonrasında İsa görünür ve Filipus'a acımasız bir dua ettiği için kızmıştır. İsa ölümünü önceden bileceği melekler aracılığıyla cennete götürüleceğini ve 40 gün cennetin dışında kalacağını ve Mikail'in yanına götürülüp cennete gireceği söylenmiştir. İsa, Filipus'un kızkardeşi olan Mariamme'nin Ürdün Nehri'nde yatacağını da söylemiştir. İsa, prokonsüle onları çözdürmüştür. İsa devamında öldüğü yere bir kilise inşa etmelerini, bir leopar ve oğlağı kiliseye almalarını öldüklerinde ise kilisenin dışına gömün demiştir. Bedeninin papirusa sarılması ve 40 gün kendi için dua etmelerini de istemiştir sonrasında ölmüştür. O sırada göklerden bir ses İsa'nın altın taç giydiğini belirtmiştir. El yazmasının devamında kilisenin inşa edildiği belirtilmiştir. Bu olaya tanık olan bütün şehir artık

İsa'ya inanmaktadır. 40 gün sonra İsa, Filipus'un kılığında kızdeşi Mariemme ve Bartholemeus'a görünmüş cennete gideceğini belirtmiştir. Sonra Bartjolemeus Likya'ya ve kızkardeş Mariemme ise Ürdün' gitmiştir (Arslan, 2020).

İsa'nın havarilerinin dışında onun mesajını uzak yerlere ileten kişilere de "İncilci" denilmektedir. İsa'nın git gide çoğalan öğrencilerinden Grekçe konuşan Yahudiler İbranice konuşan Yahudilerin kendi dularına yeterli ilgiyi göstermedikleri için yakınmışlardır. Bunun üzerine 12 havari bütün öğrencileri toplayıp aralarında 7 kişi seçeceklerini ve onların bu iş için görevli olacağını bildirmiştir. Sunulan bu öneri bütün topluluk tarafından kabul görmüştür. Bu 7 kişi; İstefanos, filipus, Prohoros, Nikanor, timon, Parmenas ve Antakyalı Nikolaos olmuştur (Elçilerin İşleri 6:5-6). İncilci olarak anılan Filipus 7 diakondan biri olmuştur (Arslan, 2020).

Yahudi Kralı Herod Agrippa döneminde Hristiyanlara karşı yapmış olduğu katliamlar sırasında Filistin'den kaçmıştır. Yunanistan'da vaazlar vermiştir. Filipus otuzlu yaşlarında Hierapolis'e gelmiştir (Karahan, 2019). Sezar'a karşı geldiği için Hierapolis (Pamukkale) Romalı askerler tarafından öldürülmüştür. İ.S. 54 yılında baş aşağı şekilde çarmıha gerilmiş ve azizin rölikleri Roma'ya götürülmüştür. Adına yapılan Aziz Filipus Kutsal Alanı sekizgen yapılı şehitlik Pamukkale'de bulunmaktadır (Uysun, 2011).

3.8.6. Bartholemeus/ Bartalmay (Nikopolis)

Fotoğraf 3.136. Aziz Yuhanna ve Aziz Bartholemeus (sağdaki)

Kaynak: (URL-65, 2020)

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Anma Günü: 24 Ağustos/ 11 Haziran (Aziz Barnabas ile)

Genel Bilgiler: On iki havariden biri olan Bartholemeus Mezopotamya, İran, Likaonya, Frigya, Ermenistan ve Karadeniz’de vaazlar vermiştir.

Ermenistan Kralı Polymius’u Hristiyanlığa inandırmıştır. Bundan dolayı Astyges tarafından Ermenistan’da canlıyken derisinin yüzüldüğüne inanılmaktadır. Dericilerin koruyucu azizi olmuştur (Uysun, 2011). Kimi kaynaklarda başı kesilerek kimilerinde ise derisi yüzülerek çarmıha gerilerek öldürüldüğü yazmaktadır. Matta, Markos, Luka ve Resullerin İşlerinde bir defa adı geçmektedir (Ulutürk, 2005). Tasvirlerinde elinde bıçak veya kitap tutan sakallı bir adam şeklinde resmedilmiştir.

3.8.7. Thomas/ (Şüpheci Tomas)

Fotoğraf 3.137. Thomas

Kaynak: (URL-66, 2020)

Yaşadığı Yıl: M.S. 1. yüzyıl – 21 Aralık AD 72

Anma Günü: 21 Aralık

Genel Bilgiler: Şüpheci Thomas veya ikiz olarak iki farklı şekilde bilinmektedir (Uysun, 2011). Dört İncil’de ismi geçmektedir. Thomas “ikiz” anlamında kullanılmıştır (Ulutürk, 2005). İncil’de Şüpheci Thomas olarak geçmesinin sebebi ise İsa ölüp dirildikten sonra onu görmemiştir. Bu yüzden dirildiğine inanmamaktadır. İsa dirildikten sekiz gün sonra havarilerin toplandığı, içlerinde Thomas’ın da olduğu

kapıdan içeri girmiştir. Thomas, İsa'nın yaralarına dokunmasını istemiş fakat İsa ona imanlı olması gerektiğini söylemiştir (Yuhanna 20: 26-31). (Cömert, 1980). Thomas, İsa'nın yaralarına dokunana kadar dirildiğine inanmayacağını dile getirmiştir (Uysun, 2011). Thomas, Hindistan ve Yunanistan'da vaazlar vermiştir (Ulutürk, 2005). Şehit edilerek öldürülmüştür. Tasvirlerinde genellikle İsa'nın yaralarına dokunurken resmedilmiştir (URL-59, 2020).

3.8.8. Matta/ Matheos (Vergi Tahsildarı)

Fotoğraf 3.138. Matta

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Anma Günü: 21 Eylül

Genel Bilgiler: Havari olmadan önce vergi memurudur. Vaftiz olmadan önceki adı Levi'dir. İran ve Etiyopya'ya yolculuklarda bulunmuş ve müjdeyi yaymıştır. Yeni Ahit'in ilk İncili olan Matta İncili kendinindir (Uysun, 2011). Yuhanna İncili hariç diğer İncillerde geçmektedir. Bu üç İncilde İsa'nın onunla karşılaşmasına yer verilmiştir (Markos 2:14, Luka 5:27, Matta 9:9-12). İlk İncil yazarı olarak kabul edilmiştir (Ulutürk, 2005). Kral Hertacus'un ahlakını eleştirdiği için Kral tarafından bir suikaste kurban gitmiş ve sırtından bıçaklanarak öldürülmüştür.

Tasvirlerinde İncilini yazarken resmedilmiştir. Sembölü ise melek olmuştur (URL-59, 2020).

3.8.9. Küçük Yakup (Alteoğlu veya Alfayoğlu)

Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Anma Günü: 10 Ekim (Doğu), 1 Mayıs (Batı)

Genel Bilgiler: Alfay'ın oğludur. Doğu Kilisesi'nde 10, Batı'da ise 1 Mayıs azizi anma günü olarak kutlanmaktadır (Uysun, 2011). İsa tarafından seçilmiştir ve kendi ile ilgili bilgiler Yeni Ahit'te bulunmamaktadır. Matta İncili'nde Küçük Yakup olarak bahsedilmiştir (Matta 15:40) (Ulutürk, 2005).

Kudüs'te kilise yöneticisi olarak görevlendirilmiştir. Havariler arasında doksan dört yaşına kadar yaşayan havaridir. Çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Son olarak ise sopa ile dövülerek öldürülmüştür (URL-59, 2020).

Yeni Ahit'te adına yazılmış bir mektup bulunmaktadır (Ulutürk, 2005). Kardeşi gibi Küçük Yakup piskoposluk giysileri içerisinde ve hem kahverengi hem de beyaz saçlı gibi iki farklı şekilde tasvir edilmiştir (URL-59, 2020). Yakup elinde hacı asası ve istiridye kabuklarından yapılmış şapkası ile de görülmektedir (Ulutürk, 2005).

3.8.10. Simon/Simun (Yurtsever)

Fotoğraf 3.139. Simun

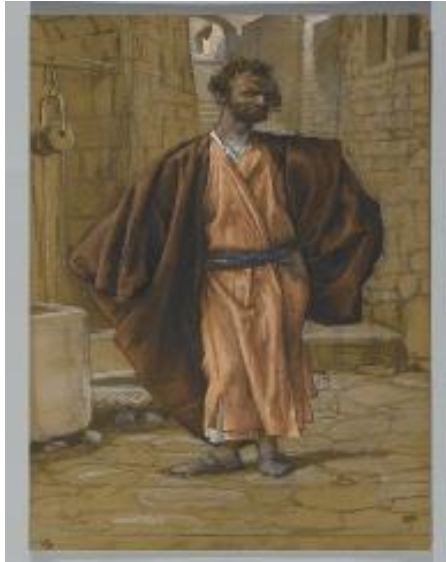
Kaynak: (URL-67, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?- M.S. 65 veya 77

Anma Günü: 28 Ekim (Taday ile)

Genel Bilgiler: Perslerin topraklarında Yehuda (Taday) ile birlikte katledilmiştir (Uysun, 2011). Simon'dan havarilerin Zeytin Dağı'ndan Kudüs'e gittikleri sırada ve Matta'nın seçilmesi sırasında ismi geçmiştir (Resullerin İşleri 1:13) (Ulutürk, 2005). Simon Afrika'nın batısında bulunan Moritanya'da vaazlar vermiştir. Sonrasında İngiltere'ye geçmiş ve M.S. 74 yılında çarmıha gerilmiştir (URL-59, 2020).

3.8.11. Yudas (Yehuda, Taday)

Fotoğraf 3.140. Yudas

Kaynak: (URL-68, 2020)

Yaşadığı Yıl: ?- M.S.30 veya 34

Anma Günü: 28 Ekim (Simun ile)

Genel Bilgiler: Yakup'un kardeşidir. Pers topraklarında Simon ile birlikte katledilmiştir (Uysun, 2011). İncilerde adından Lebbeus, Taday ve Yakup oğlu Yahuda şeklinde bahsedilmiştir. Vaftiz olunca Taday ismini aldığı bilinmektedir (Ulutürk, 2005). Ölümü ile ilgili bilgilerde ise Edessa (Urfa)'da çarmıha gerildiği söylenmektedir (URL-59, 2020).

3.8.12. İskariyot Yahuda/ Yahuda İskaryot (İsa'yı Ele Veren)

Fotoğraf 3.141. İsa'nın ihanet sahnesi/ Karanlık Kilise

Kaynak: (Birinci ve Feyzoğlu, 2015)

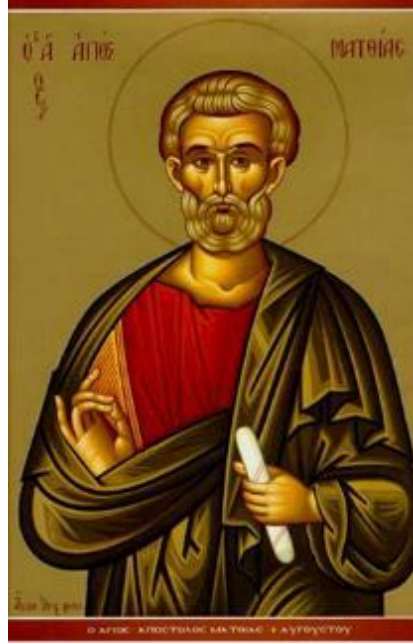
Yaşadığı Yıl: 1. yüzyıl

Anma Günü: -

Genel Bilgiler: Asıl ismi Simun İskariyot oğlu Yahuda'dır. (Ulutürk, 2005). İskariyot'un anlamı; katil, suikastçıdır. 30 gümüş dinar karşılığında İsa'yı ele vermiştir. İsa'yı ele veren Yahuda, sonra pişman olmuştur. Aldığı paraları geri gidip tapınağa fırlatmıştır (Cömert, 1980). Vicdan azabı çeken Yahuda, kendini erguvan ağacına asmıştır (Matta 27:3-5), (Uysun, 2011).

Yahuda İskariyot ismi İncillerde de geçmektedir (Matta 10:2-4, Markos 2:13-19, Luka 6:12-16).

3.8.13. Matthias (Yahuda İskariyot Yerine Seçilen 13. Havari)

Fotoğraf 3.142. Mathias

Kaynak: (URL-69, 2020)

Yaşadığı Yıl: -

Anma Günü: 9 Ağustos (Doğu), 14 Mayıs (Batı)

Genel Bilgiler: 13. havari olarak bilinmektedir. Yehuda'nın yerine seçilmiştir (Uysun, 2011). Havariler arasında yapılan kura sonucu seçilmiştir (Ulutürk, 2005). Andreas ile Suriye'ye girmiş ve orada yakılmıştır (URL-59, 2020).

3.9. 4 Evangelist (İncil Yazarları)

Görüldüğü Yerler: Kariye Müzesi, Van-Ahtamar Kilisesi, Alahan Manastırı, St. Paul Kilisesi, Trabzon-Ayasofya Müzesi, Karanlık Kilise, Kılıçlar Kilise, Haçlı Kilise,

Tasvirlerinde bir masada İncillerini yazarken veya temsili hayvan figürleri ile resmedilmiştir (Korat, 2005).

3.9.1. Matta İncili

Fotoğraf 3.143. Matta/ Elmalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yeni Ahit'teki ilk İncil'dir. İsa'nın havarilerinden Celileli vergi memuru Matta tarafından kaleme alınmıştır. Matta kelime anlamı olarak "Tanrının Hediyesi"dir. Ne zaman yazıldığı bilinmemekle birlikte İ.S.52-68 yılları arasında yazıldığı düşünülmektedir. Matta İncili, İsa'nın soy ağacından başlayarak İsa'nın hayatı ve işlerine yer vermiştir. İncilin ilk başlarda İbranice yazıldığı ve kaynak olarak Markos İncilini kullanmıştır. Diğer İncillerden daha fazla Eski Ahit referansları bulunmaktadır. Yahudilere İsa'nın beklenen kurtarıcı olduğunu bildirmiştir. Manevi olarak İsa'nın krallığı anlatılmıştır (Uysun, 2011). Temsili hayvanı "melek"tir. Hristiyanlıkta kullanılan bu eski simgeler Eski Ahit'e dayandırılmaktadır. Eski Ahit'te yer alan çoğu olay Yeni Ahit'te gerçekleşen olayların kehanetleri olduğu bilinmektedir. Matta'nın insan olarak resmedilmesi ise İsa'nın soy ağacı ile başlayıp anlattığına dayandırılmıştır.

Saraylarını kanatlı cinlerle korumakta olan Asurlular ve öncesine dayandırılmıştır Vahiy 4:6-11) (Korat, 2005).

3.9.2. Markos İncili

Fotoğraf 3.144. Markos/ Elmalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yeni Ahit'in ikinci İncili'dir. Evanjelist Markos olarak da bilinen İncili Markos kaleme almıştır. İsa'nın 12 Havarisinden biri olan Simun (Petrus) ile yakın arkadaş olan Markos, Barnabas'ın kuzenidir. Markos İncili'ni Petrus'a dayandırarak yazmıştır. Tam tarihlenememekle birlikte Markos, İncili İ.S. 60 yıllarının sonlarında veya 70'li yıllarının başlarında yazmıştır (Uysun, 2011). Matta ve Luka için kaynak olan Markos İncili'nin en eski İncil olduğu bilinmektedir (Cömert, 1980). Vaftizci Yahya'dan İsa'nın göğe alınmasında kadar olan süreci kapsamaktadır (Uysun, 2011).

Markos, bir gün Adriyatik kıyılarında vaaz verdiği sırada bir fırtına başlamıştır, içinde bulunduğu gemisi kıyıya oturmuştur. Tam o sırada bir melek Markos'a görülmüştür ve bulunduğu yerde Markos için bir kent oluşacağını söylemiştir. Günümüzde burası Venedik'tir. İskenderiye'de vefat eden aziz öldükten sonra Venedikli denizciler tarafından Venedik'e getirilmiştir. Bu sebeple şehrin koruyucu azizi olarak kabul görmüştür (Cömert, 1980). Temsili hayvanı "kanatlı aslan"dır. Markos İncili Vaftizci Yahya'nın çölde yakarışı ile başladığı için sembolü aalan olmuştur. Aslan, gücün ve cesaretin simgesi olarak bilinmektedir. Bu simgeler Eski Ahit'ten alınmıştır. Yeni Ahit'te de bulunmaktadır (Vahiy 4:6-11) (Korat, 2005). Petrus'un kâtibi olarak bilindiği üzere elinde İncil ve kalem tutmuş şekilde de resmedilmektedir (Cömert, 1980).

3.9.3. Luka İncili

Fotoğraf 3.145. Luka/ Elmalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Vaftizci Yahya'nın doğumuyla başlayıp İsa'nın göğe yükselişine kadar ortalama 35 yıllık zamanı kapsayan İncil olmuştur. Luka İncili'nin İ.S.60 yılında yazıldığı tahmin edilmektedir. Luka İncili'nin Markos İncili'ni kaynak gördüğü ve bu şekilde yazıldığı bilinmektedir. Luka İncili, İsa'nın kusursuz kimliğini ve Tanrı'nın bilgeliğinin İsa'nın bedeni üzerinde hayat bulduğunu göstermiştir. İsa'nın hayat hikâyelerini anlatmıştır (Uysun, 2011). Temsili hayvanı "boğa"dır. Luka İncili kurban yeri tapınakta başladığı için sembolü boğadır. Boğa, bereket ve gücün simgesi olmuştur. Bu inanış tarihöncesi zamanlardan beri süregelmiştir. Bu simgeler Eski Ahit'ten alınmıştır. Yeni Ahit'te de bulunmaktadır (Vahiy 4:6-11) (Korat, 2005).

3.9.4. Yuhanna İncili

Fotoğraf 3.146. Yuhanna/ Elmalı Kilise

Kaynak: Mustafa Uysun arşivinden

Yeni Ahit'te yer alan son İncildir. Yuhanna'nın kelime anlamı "sevilen, sevgi" anlamına gelmektedir. Balıkçılıkla geçimini sağlamakta olan Yuhanna tarafından İ.S.90 yılında yazıldığı tahmin edilmektedir. Evanjelist Yuhanna olarak da bilinmektedir. Vaftizci Yahya'nın işlerinden İsa'nın göğe alınmasına kadar olan zamanı kapsamaktadır. İsa'nın kilise oluşumuna da yer vermiştir. Evrensel mesajı ise İsa'nın Cennete bulunan krallığı insanlığa yol göstermeye devam edeceğidir (Uysun, 2011). Temsili hayvanı "kartal"dır. Yuhanna İncili Tanrı ile insan arasında erişebilecek hayvan olduğuna inanılmıştır. Bu sebeple hem yere de hem de göğe erişebilen kartal olmuştur. İnsanoğlunun erişemeyeceği yerlere kadar çıkan bir hayvandır. Bu simgeler Eski Ahit'ten alınmıştır. Yeni Ahit'te de bulunmaktadır (Vahiy 4:6-11) (Korat, 2005).

3.9.5. Apokrif İnciller

Bu İnciler İbrani Tomas, Yakup (Yakabos), Yahuda, Ebonitler, Petrus İncili, Filip İncili, Barnaba İncillerini kapsamaktadır. İsa'nın çocukluğuna yer verdikleri için "Çocukluk İncilleri" olarak da bahsedilmektedir. Kilise, bu İncilleri kabul etmemektedir. Bu sebeple Apokrif(uydurma) İnciller olarak kabul edilmiştir (Uysun, 2011).

4.ANADOLU'DA GÖRÜLEN AZİZ/AZİZELER VE REHBER ANLATIMINDAKİ YERLERİ

4.1. Araştırma Metodolojisi

Bu bölümde araştırmada izlenen yollardan bahsedilmektedir. Araştırmanın problemi, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın soruları, araştırmanın sınırlılıkları ve varsayımları, araştırmanın modeli, araştırmanın çerçevesi, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama yöntemi, verilerin analizi, araştırmanın bulguları ve yorumları aşağıda verilmiştir.

4.1.1. Literatür Taraması

Araştırmanın bu bölümünde ise aziz ve azizeler ile ilgili derinlemesine bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma çerçevesinde yerli ve yabancı kitaplar, makaleler, tezler ve bildiriler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

4.1.2. Araştırma Problemi

Aziz ve azize yaşamları, Tanrı'ya olan bağlılıkları ve yaşadıkları yerler günümüzde en çok merak edilen ve insan zihnindeki mistik oluşumları nedeniyle her daim cevaplanması gereken birçok soru barındıran büyük bir olgudur. Anadolu'da yaşamış, Kutsal Kitaplarda ismi geçen, Hristiyanlık tarihine yön vermiş, Hristiyanlık adına önemli rollerde bulunmuş, Anadolu toprakları üzerinde yaşamış veya bir şekilde bu topraklar üzerinde var olmuş, azizlik unvanına erişebilmiş aziz ve azizeler biliniyorken, bazıları neden ve hangi özellikleri ile daha çok bilinmektedir? Anadolu'da çok sayıda aziz ve azize olmasına karşın insanların bir kısmını bilmelerindeki sebepler nelerdir? Aziz ve azizelerin hangileri kilise duvar resimlerinde ve ibadet merkezlerinde betimlenmiştir? Bunlar arasında turist rehberleri en çok hangilerini anlatımlarında geçirmektedir? Daha çok bahsedilen aziz ve azizeleri ölçme kriterleri neler olmuştur? Aziz ve azizelik mertebesi için kazanılması gereken özellikler aynı olmasına karşın kimilerinin daha ön plana çıkmasındaki etmenler nelerdir? Bugüne kadar yapılan birçok araştırmada, düzenlenen gezilerde ve yapılan çalışmalarda bu konunun canlılığını halen korumakta olmasıdır. Toplumda giderek artan zıt düşünceler, zorluklar ve kötülükler; birçok kişiyi zihinlerinde oluşturdukları bu temiz kavramlara bağlanmaya mı itmektir?

Araştırma problemini kısaca özetlemek mümkündür. Rehberler ve rehber adaylarının mesleki ya da bölgesel olarak ilk deneyimlerinde, kiliselerdeki ikon veya fresklerde işlenen aziz ve azizelerin hepsini tanıma, hayatları hakkında bilgi sahibi olma durumları mümkün olmamaktadır. Bu sebeple Anadolu'da yaşamış aziz ve azizelerin rehber anlatımındaki yeri araştırma problemi oluşturur.

Yapılacak olan bu çalışmada insanların aziz ve azizelerin yaşamlarına ilgi duymalarındaki temel nedenlere ve akıllardaki sorulara rehberlik çalışmalarında ne kadarına cevap verebilmekte olduğudur.

4.1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı Hristiyanlıkta aziz unvanına erişmiş kişilerden en çok hangilerinin rehber anlatımlarında nasıl ve ne sıklıkla bahsedildiğini ortaya koymak ve aziz ve azizelerle ilgili toplu bir kaynak oluşturmaktır.

Daha önce yapılan çalışmalarda Anadolu'da yaşayan aziz ve azizelerin rehber anlatımındaki boyutu incelenmemiştir. Genel olarak aziz ve azize hayatları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yapılan bu çalışmada ise Anadolu'da yaşamış, Anadolu'da bulunmuş veya bir şekilde yolu Anadolu'dan geçmiş, Hristiyanlık tarihine mal olmuş ve bu dine bir şekilde yön vermiş aziz ve azizeler derinlemesine incelenmiştir. Bu kişiler etkileri günümüze kadar gelebilmiş önemli kişiler olmuşlardır. Kimileri hala adından söz ettirmiş kimilerinin ise ismi hiç anılmamıştır. Aziz ve azizelerle ilgili olarak yaşamış oldukları yüzyıl, buldukları yerler, kendilerine atfedilen mekânlar, göstermiş oldukları mucizeleri, kendinden sonraki nesillere etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda bu çalışma toplu bir kaynak oluşturacak hem literatüre hem de uygulamada rehber ve rehber adaylarının faydalanmasına katkı sağlayacaktır.

4.1.4. Araştırmanın Soruları

Çalışmada araştırılan Anadolu'da yaşamış aziz ve azizeler bölgelere göre sınıflandırılmıştır. Bu aziz ve azizelerin sırasıyla; yaşadıkları yüzyıllardan, görüldüğü yerlerden, anma günlerinden, genel bilgilerinden, efsanelerinden, Hristiyanlık dinine etkilerinden, tasvirlerinden bahsedilmiştir. Araştırmanın genel anlamda konusunun özetlenmesi ve bununla birlikte bu konu ve çalışmanın kapsamı çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır. Bu sorular sırasıyla;

- Rehberlerin anlatımlarında geçen aziz ve azizeler kimlerdir?
- Rehberlerin anlatımında detaylı bir şekilde anlatılmakta olan aziz ve azizeler hangileridir?
- Rehberler aziz ve azize hayatlarını ne şekilde ele alıp, en fazla hangi bilgiler üzerinde durmaktadır?
- Aziz ve azizelerin hangi efsanelerinden bahsedilmektedir?
- Turistler tarafından en çok hangi efsaneler merakla dinlenmektedir?
- Turlarda turistler tarafından en çok ve en az merak edilen aziz ve azizeler hangileridir?
- Rehberler tarafından anlatılması önerilen aziz ve azizeler hangileridir?
- Hristiyanlık tarihi için önem sırasına koyulması gereken ilk beş aziz ve azize isimleri nelerdir?
- Anlatımlarda aziz ve azizelerin karakteristik özelliklerinden mi yoksa yapmış oldukları işlerden mi bahsedilmektedir?
- Aziz ve azize anlatımlarında mutlaka yer verilmesi gereken ziyaret yerleri var mıdır?
- Aziz ve azize anlatıları ne tür kıstaslar ele alınarak yapılmaktadır?
- Anlatım yapılan aziz ve azizeler Türk ve yabancı gruplara göre farklılık göstermekte midir? Şeklinde sorulmuştur.

4.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları

Çalışmanın başında Hristiyanlık kavramı, Anadolu'da Hristiyanlığın doğuşu, Hristiyanlıkta aziz kavramı, Hristiyanlıkta azize kavramı, diğer dinlerde aziz ve azize kavramları, aziz ve azizelerin diğer kişilerden ayrı kılınan ortak karakteristikleri, aziz ve azizelerin Anadolu'da Hristiyanlığın yayılmasındaki etkileri ve son olarak da aziz ve azizelerin kilise oluşumundaki etkileri okuyucuya aktarılmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir;

- Çalışmada sadece Anadolu’da yaşamış veya bir şekilde Anadolu’ya yolu düşen aziz ve azizeler konu alınarak sınırlandırılmıştır.
- Araştırmaya katılan çalışma kartlı ve eylemli rehberlerle görüşmeler Eylül-Ekim 2020 arasında yapılmış ve sınırlayıcı faktör olarak kabul edilmiştir.
- Araştırmaya katılım sağlayan rehberlerle pandemi dönemine denk gelmesiyle birlikte yüz yüze görüşmeler yapılamamıştır.
- Dünyayı etkisi altına alan Korona virüs (COVID-19) sebebiyle çalışmada ilk etapta tercih edilen karma yöntemden vazgeçilerek nitel araştırma yöntemi olan görüşme formu ile katılımcılara ulaşılmıştır.

Araştırma Sayıtları:

Karasar (2012)’e göre varsayımlar doğru olarak kabul görmüş denemesi olmayan ifadelerle açıklanmıştır. Araştırmada kabul edilen varsayımlar;

- Araştırmada yapılan veri toplama araçlarından turist rehberlerine uygulanan görüşme formları ile verilerin toplanmasında görüşmenin yeterli olacağı varsayılmıştır.
- Araştırmada uygulanacak olan turist rehberleri için görüşme formunu dolduran örneklemin içten ve tarafsız cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.
- Araştırmaya katılım sağlayan turist rehberlerinin bugüne kadar ki deneyimlerinden konuya vakıf oldukları varsayılmıştır.

4.1.6. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Anadolu’da yaşamış aziz ve azizeler ile ilgili literatürün taranmıştır. Sonraki aşamada Anadolu’da yaşamış aziz ve azizelerin rehber anlatımındaki yerini incelemek amacıyla veri toplama araçlarından ilk olarak rehberlere görüşme formu uygulanmıştır. Oluşturulan görüşme formundaki sorular katılımcıya iletilmiş ve bilgiler toplanmıştır. Bu görüşmeler sonunda ise yine aynı rehberlere aziz ve azizeleri ne sıklıkla kullandıkları derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda analizler yapılmış ve bulgulara ulaşılmıştır.

4.1.7. Araştırmanın Çerçevesi

Bu araştırmada, Anadolu'da yaşamış aziz ve azizelerin rehber anlatımındaki yerini incelemek amacıyla ilk olarak doküman analizi yapılmıştır. Bu aşamada gerekli kitaplar, yerli ve yabancı dilde yazılmış tezler, makaleler, bildiriler okunmuştur. Sonraki aşamada araştırmaya katılım gösteren profesyonel turist rehberlerine Türkçe dilinde görüşme formu hazırlanmıştır. Yapılan çalışmada profesyonel turist rehberleriyle yüz yüze görüşme yapılamamış bu görüşmeler sosyal medya ağları aracılığı ile ve telefon üzerinden yapılmıştır. Yine bu rehberlere yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği uygulanamamış bölgelere göre ayrılmış aziz ve azizeleri ne sıklıkla kullandıklarının linki e-posta veya sosyal medya aracılığıyla katılımcıya iletilmiştir.

4.1.8. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmada verileri toplamak amacıyla katılım gösteren profesyonel turist rehberlerine Anadolu aziz ve azizeler için görüşme formu uygulanmıştır. Araştırmanın evrenini görüşme yapılan profesyonel turist rehberleri oluşturmaktadır. İlk olarak belirlenen aşamada rehberlerle yüz yüze görüşme yapılamamıştır. Katılım gösteren rehberlere telefonla görüşme yapılarak veya sosyal medya ağları kullanılarak görüşme formu uygulanmıştır. Anadolu'da Yaşamış aziz ve azizelerin rehber anlatımındaki yeri araştırmanın çalışma grubunu profesyonel turist rehberleri oluşturmaktadır. Nitel analiz yöntemi için araştırmanın örneklemi ise hepsi profesyonel turist rehberi olan 28 kişi oluşturmaktadır. İkincil olarak ise belirlenen aşamada görüşme yapılan rehberlere bölgelere göre ayrılmış aziz ve azizeleri ne sıklıkla kullandıklarına dair derinlemesine görüşme tekniği olan bir sıklık listesi uygulanmıştır. Bu sıklık listesi katılım gösteren rehberlere yüz yüze yapılamamıştır.

Türkiye'de ülkesel 9835, ülkesel-eylemli 7604, ülkesel-eylemsiz 2231, bölgesel 1400, bölgesel-eylemli 1234, bölgesel-eylemsiz 166, eylemli 8838, eylemsiz 2397 ve odalara kayıtlı toplam 11235 rehber bulunmaktadır. Eylemli kadın rehber 2671 iken eylemli erkek rehber ise 6167'dir. Bu eylemli rehberlerin bölgelere göre dağılımı; ADRO 128, ANRO 492, ARO 1396, ATRO 575, BURO 102, ÇARO 180, GARO 124, İRO 3762, İZRO 854, MUTRO 330, NERO 682, ŞURO 111, TRO 102 ve toplamda 8838 şeklinde dağılım göstermiştir (URL-70,2020).

Bu sebeple çalışmada 28 turist rehberiyle görüşülmüş verilen cevaplar tekrara düşmeye başlayınca görüşmelerde yeterli sayıya ulaşıldığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada 28 turist rehberinin demografik verilerine bölümünde yer verilmiştir.

4.1.9. Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışılan konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar ve ikincil veri kaynaklarına başvurulmuştur. Veri toplama aracı olarak ise nitel yöntemlerden olan görüşme formu tekniği uygulanmıştır. Bu anlamda profesyonel turist rehberleri ile görüşme yapılmıştır. Profesyonel turist rehberleriyle görüşmeler Eylül-Ekim 2020 arasında uygulanmıştır.

Bu form hazırlanırken; birinci kısmında Anadolu’da Yaşamış Aziz ve Azizelerin Rehber Anlatımındaki Yeri ile ilgili çalışmada profesyonel turist rehberlerinin profilini belirlemeye yönelik bölümün ismi “Demografik Bilgiler” dir. Bu bölüm 14 sorudan oluşmaktadır. Bu bölümde rehberlerin; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, yaşamakta oldukları şehir, bağlı oldukları oda, uzmanlık alanları, çalışma lisanslarını nereden aldıklarını, lisans türü, mesleki deneyimleri, hangi bölge rehberi oldukları, en çok hangi bölge turlarına çıktıkları, hangi dil/dillerde rehberlik hizmeti verdikleri ve hangi bölgeden gelen turistlere hizmet verdikleri sorulmuştur. Formun ikinci kısmında ise Anadolulu aziz ve azizelerin isimleri bölgelere göre ayrılmıştır. Bu bölümde profesyonel turist rehberlerine bölgelere göre ayrılmış 150 aziz/azize ismi yöneltilmiştir. Bu kısmında “Akdeniz ve Ege Bölgesi 32 aziz/ azize, İç Anadolu ve Kapadokya Bölgesi 23 aziz/ azize, Marmara Bölgesi 52 aziz/ azize, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi 6 aziz/ azize, Karadeniz bölgesi 12 aziz/ azize, Yolu Anadolu’dan geçen aziz/ azizelerden 13 , İsa’nın havarileri 13 aziz” ismi sorulmuştur. Buna ek olarak son kısımda profesyonel turist rehberlerine listede olmayan ama kullandıkları aziz ve azizeler için bölüm sunulmuştur.

4.1.9.1. Rehberlere Uygulanan Görüşme Formu

Çalışma ile ilgili alan yazım taraması derinlemesine bir inceleme yapıldıktan sonra elde edilen ikincil veriler yardımı ile Anadolu’da Yaşamış Aziz ve Azizelerin Rehber Anlatımındaki Yeri ile ilgili çalışmada profesyonel turist rehberlerine görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken;

- Erçolak ve Tanrısever ve Pamukçu (2018) İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Paulus'un Önemi ve Tarsus Turizmine Etkisi,
- Tanrısever ve Koç (2018) Motifler ve Sayıların Rehber Anlatımındaki Yeri,
- Başer ve Başçı (2012) İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Pavlus Evi'nin Önemi ve Tanıtım Faaliyetlerine İlişkin Ziyaretçi Görüşlerinin Değerlendirilmesi,
- Durmuş (2019) Unesco Geçici Listesine Alınan Kasaba Köyü Mahmutbey Camii ve Kastamonu Turizmine Yönelik Değerlendirmeler,
- Başçı (2011) Türkiye'de İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Pavlus'un Yeri Önemi ve Turistik Ürün Potansiyelinin Değerlendirilmesinde Tanıtım Faaliyetlerinin Rolü,

Yüksek lisans tezleri, doktora tezleri, makale ve bildirimlerden yararlanılmıştır. Rehberlere uygulanan görüşme formu 28 sorudan oluşmaktadır. İlk 14 soru katılımcıların demografik bilgilerinden elde etmeye yönelik sorulardan oluşturulmuştur. Bu bölümde rehberlerin; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, yaşamakta oldukları şehir, bağlı oldukları oda, uzmanlık alanları, çalışma lisanslarını nereden aldıklarını, lisans türü, mesleki deneyimleri, hangi bölge rehberi oldukları, en çok hangi bölge turlarına çıktıkları, hangi dil/dillerde rehberlik hizmeti verdikleri ve hangi bölgeden gelen turistlere hizmet verdikleri sorulmuştur. Geriye kalan 14 soru ise anlatım yapılan aziz ve azizelerin, detaylı anlatımlarından, aziz ve azizelerin hayatlarından, efsanelerinden, en çok ve en az merak edilenlerinden, rehberlerin anlatılmasını önerdikleri aziz ve azizelerden, Hristiyanlık tarihi için önemli olanlarından, karakteristik özelliklerinden, yaptıkları işlerden, aziz ve azizelerle bağlantılı olan ziyaret yerlerinden, anlatım yapılacak aziz ve azizelerin ne tür kıstaslar ele alınarak seçildiğinden ve son olarak da anlatımların Türk veya yabancı turiste göre farklılıklarını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Hazırlanan görüşme formuna 5 akademisyen ve 5 lisanslı rehberden görüşme geçerliliği alınarak son hali verilmiştir. Görüşmeler telefonda sesli arama, görüntülü konuşma ve mail yolu ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan rehberlerin isimleri gizli tutulmuştur. Görüşme esnasında katılımcıların izni ile ses kaydı alınmıştır. Görüşme süreleri ortalama 30 ila 60 dakika arasında sürmüştür. Görüşme formundaki sorular çalışmaya katılım sağlayan rehberlere aynı sıra ve aynı şekilde sorulmuştur. Görüşme yapılan

rehberlerle görüşmenin sonunda bölgelere göre ayrılmış aziz ve azizeleri, anlatımlarında ne sıklıkla kullandıkları sorulmuştur.

4.1.10. Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel veri toplama araçlarından biri olan görüşme yöntemi ile elde edilen verilerin çözümlenmesi ise İçerik Analizi yöntemi kullanılarak kullanılmıştır. Anadolu'da yaşamış aziz ve azizelerin rehber anlatımındaki yeri adlı çalışmada İçerik Analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik Analizi araştırmaya katılım sağlayan kişilerin görüş ve düşüncelerini alıntılama yöntemidir. Elde edilen veriler düzenlenerek ve okuyucuya aktarılması için doğrudan alıntılanma yapılmasının yanında araştırma yapan kişinin elde ettiği verileri de betimsel analiz ile yorumlaması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İçerik analizinde katılım sağlayan rehberlerin her biri için bir numara verilir ve görüşleri numaralarıyla birlikte not edilir. Bu numaralandırma sisteminde birbirinden bağımsız iki akademisyen tarafından belirlenmiş ve ortak bir şekilde bu numaralar kabul edilmiş şekilde gruplandırılmıştır. Sonrasında ise sorulan sorulara karşı hepsinin neler söylediği yazılmaktadır. Aynı düşüncede olanlar veya farklı düşüncelere sahip olanlar yöneltilen sorulara karşı nasıl cevap verdikleri numaralarıyla birlikte analiz edilmektedir. İçerik Analizi, birden fazla olanın tümevarım şeklidir. İçerik analizinin yapım sırası; verilerin kodlanması ve ayrıştırılması, temaların belirlenmesi, kod ve temalar düzenlenmesi ve son olarak ise tanımlanan bulguların yorumu yapılmaktadır (Şimşek, 2012:186-187). Rehberlerle yapılan görüşmelerin analizinde ise Betimsel Analiz yöntemi tercih edilmiştir. Betimsel Analiz dört aşamada yapılmaktadır. İlk olarak bir çerçeve hazırlanmıştır. Bununla birlikte yine önceden hazırlanmış verilerin düzenlenmesi yapılır. Yapılan bu düzenlemeler sonucu bulguların tanımlanması sağlanır ve varsa bunlara atıflar yapılır. Son aşamada ise bulguların yorumlanması ve net bir dille açıklanması yapılır (Şimşek, 2012).

4.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

Hazırlanan görüşme formu 28 sorudan oluşmaktadır. Bu soruların 14 tanesi demografik bilgilere cevap almak için hazırlanmıştır. Geriye kalan 14 soru ise açık uçlu soru şeklinde hazırlanmıştır. Rehberlerle yapılan görüşmeler, ortalama 30-60 dakika arası sürmüştür. Teze başladığında görüşme soruları için etik kurul raporu

alınmış ve Ek 1’de sunulmuştur. Görüşme başlangıcında görüşme içeriği ile ilgili bilgi verilmiş ve görüşme kabul beyan formu okunarak görüşülen kişilerden görüşme için onay alınmıştır. Görüşmeler kayır altına alınmış, katılımcıların kişisel bilgileri paylaşılmamıştır. Katılımcılara görüşme sırasına göre numara verilmiştir. Sesli görüşme verileri betimsel analiz ile çözümlenerek tablolar şeklinde yazıya aktarılmıştır.

Araştırmaya katılım sağlayan 28 katılımcının demografik bilgileri Tablo 4.1 ve Tablo 4.2’de bildirilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcılara ait demografik bilgiler

Katılımcı No	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Yaşanılan Şehir	Oda	Uzmanlık Alanı	Çalışma Lisansı	Rehberlik Türü	Mesleki Deneyim
K1	Erkek	30	Bekâr	Yüksek Lisans	İstanbul	İRO	Gastronomi, Bisiklet	Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	9 Yıl
K2	Erkek	51	Evli	Yüksek Lisans	İstanbul	İRO	Anadolu, Kültür, İstanbul, Askeri Tarih	Bakanlık Kursu	Ülkesel	23 Yıl
K3	Kadın	36	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Ön Lisans Tur. Reh.	Bölgesel	2 Yıl
K4	Kadın	32	Evli	Yüksek Lisans	Nevşehir	NERO	Pazarlama	Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	9 Yıl
K5	Erkek	31	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Ön Lisans Tur. Reh.	Bölgesel	2 Yıl
K6	Erkek	26	Bekâr	Yüksek Lisans	Kastamonu	ANRO	X	Lisans Tur. Reh.	Bölgesel	4 Yıl
K7	Erkek	35	Evli	Üniversite	Antalya	ADRO	X	Ön Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	14 Yıl
K8	Kadın	33	Evli	Yüksek Lisans	Kars	TRO	Ermeni Tarihi	Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	9 Yıl
K9	Kadın	48	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	İstanbul, Güneydoğu And. Bölgesi	Bakanlık Kursu	Ülkesel	23 Yıl +
K10	Erkek	69	Evli	Üniversite	İstanbul ve Kapadokya	İRO	Gazeteci, Yazar, Fotoğrafçı,	Bakanlık Kursu	Bölgesel	40 Yıl

Tablo 4.1'in devamı

							Ejiptoloji, Eğitmen, Kültür ve Turizm				
K11	Erkek	31	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Ön Lisans Tur. Reh.	Bölgesel	2 Yıl	
K12	Kadın	38	Evli	Doktora	Kastamonu	ANRO	Kültür Rotaları, Kültürel Miras, Sanat Tarihi	Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	15 Yıl +	
K13	Kadın	33	Evli	Yüksek Lisans	Kastamonu	İRO	X	Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	4-7 Yıl	
K14	Erkek	55	Evli	Üniversite	Antalya	ARO	Dini ve Kültürel Gruplar, Türkiye, Kıbrıs, Girit	Bakanlık Kursu	Ülkesel	15 Yıl +	
K15	Kadın	41	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	Çocuk ve Müze Uzmanı, Gemi Rehber Uzmanı	Bakanlık Kursu	Ülkesel	18 Yıl	
K16	Erkek	34	Evli	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Ön Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	11 Yıl	
K17	Erkek	40	Bekâr	Yüksek Lisans	Hatay	GARO	X	Bakanlık Kursu	Ülkesel	12- 15 Yıl	
K18	Erkek	42	Evli	Üniversite	İstanbul	ARO	X	Ön Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	18 Yıl	
K19	Erkek	25	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Lisans Tur. Reh.	Bölgesel	1-3 Yıl	
K20	Erkek	36	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Bakanlık Kursu	Ülkesel	4-7 Yıl	
K21	Erkek	40	Bekâr	Yüksek Lisans	İstanbul	İRO	Mimar Sinan Eserleri, İstanbul Su Kültü, İstanbul Surları, İstanbul'da Üç Manevi Din Mirası	Bakanlık Kursu	Ülkesel	8-11 Yıl	
K22	Erkek	37	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Bakanlık Kursu	Ülkesel	8-11 Yıl	

K23	Kadın	42	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Bakanlık Kursu	Ülkesel	8-11 Yıl
-----	-------	----	-------	------------	----------	-----	---	-------------------	---------	-------------

Tablo 4.1'in devamı

K24	Erkek	33	Bekâr	Üniversite	İstanbul	İRO	X	Ön Lisans Tur. Reh.	Bölgesel	1-3 Yıl
K25	Erkek	37	Bekâr	Üniversite	Nevşehir	NERO	Kapadokya yürüyüş, gurme ve gastronomi, Hristiyanlık inanişındaki Kapadokyalı Babalar'ın rolü	Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	4-7 yıl
K26	Kadın	36	Evli	Üniversite	Nevşehir	NERO	Gurme ve mozaik yolu	Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	12- 15 yıl
K27	Erkek	31	Bekâr	Üniversite	Nevşehir	NERO	X	Ön Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	4-7 yıl
K28	Erkek	37	Evli	Üniversite	Nevşehir	NERO	Gurme ve mozaik yolu	Lisans Tur. Reh.	Ülkesel	12- 15 yıl

Çalışmada 19 erkek rehber ve 9 kadın rehber ile görüşülmüştür. Görüşmeye katılanlar arasında en çok 12 kişiyle 34-41 arası yaş grubuna rastlanmaktadır. Katılımcıların medeni durumuna bakıldığında 16'sının bekâr ve 12'sinin evli olduğu görülmektedir. 19 kişinin üniversite mezunu, 8 kişinin yüksek lisans mezunu ve son 1 kişinin ise doktora düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların yaşadıkları şehirler incelendiğinde; 16 kişinin İstanbul'da yaşadığı, 3 kişinin Kastamonu'da, 2 kişinin Antalya'da, 1 kişinin Hatay'da, 5 kişinin Nevşehir'de, 1 kişinin ise Kars'ta yaşadığı belirlenmiştir. Katılımcıların bağlı olduklarıodalara bakıldığında;16 kişinin İstanbul Rehberler Odası (İRO)'na, 2 kişinin Antalya Rehberler Odası (ARO)'na, 2 kişinin Ankara Rehberler Odası (ANRO)'na, 1 kişinin Gaziantep Rehberler Odası (GARO)'na, 5 kişi Nevşehir Rehberler Odası (NERO)'na ve son olarak 1 kişinin ise Adana Rehberler Odası (ADRO)'na bağlı oldukları belirlenmiştir. Uzmanlık alanları incelendiğinde K1'in; gastronomi ve bisiklet alanında uzmanlaştığı, K2'nin; Anadolu turları, kültür turları, İstanbul ve askeri alanda uzmanlaştığı, K4'ün; pazarlama, K8'in; Ermeni Tarihi, K9'un; İstanbul ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde

uzmanlaştığı, K12'nin; kültür rotaları, kültürel miras ve sanat tarihi alanlarında, K14'ün; dini ve kültürel, Türkiye, Kıbrıs ve Girit, K15'in; çocuk, müze ve gemi uzmanı olduğu; K2'nin; Mimar Sinan Eserleri, İstanbul Su kültürü, İstanbul surları ve İstanbul'da üç manevi din mirası, K25'in; Kapadokya yürüyüş, gurme ve gastronomi, Hristiyanlık inanışındaki Kapadokyalı Babalar'ın rolü, K26 ve K28' in; gurme ve mozaik yolu konularında uzmanlaştıkları görülmektedir. Çalışma lisanslarına bakıldığında ise; 10 rehberin lisans turizm rehberliği mezunu olduğunu, 10 rehberin ise bakanlığın açmış olduğu kurs ile rehber olduğunu son olarak da 8 rehberin ise ön lisans turizm rehberliği mezunu olduğu belirlenmiştir. Rehberlerin 21'i ülkesel çalışma kartına sahipken, 7'si ise bölgesel olarak çalışma kartlarına sahiptir. Mesleki deneyimlerine bakıldığında ise 1 yıldan az süredir eylemli çalışan rehber bulunmamaktadır. 1-3 yıl arası 5 rehber, 4-7 arası 5, 8-11 arası 7, 12-15 arası 4, 15 yıl ve üzeri 7 rehber bulunmaktadır

Tablo 4.2. Katılımcılara ait demografik bilgiler

Katılımcı No	Hangi Bölge Rehberi	En Çok Hangi Turlara Çıkarırsınız	Hangi Dil/Dillerde Rehberlik Hizmeti	Hangi Bölgeden Gelen Turistlere
K1	Ülkesel + Yurtdışı	Marmara, Ege, İç Anad., Akdeniz	İngilizce	Amerika, Avrupa
K2	Ülkesel + Yurtdışı	Ülkesel	İngilizce	Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda, Türkiye
K3	Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anad., Karadeniz, Güneydoğu Anad.	Marmara	İngilizce, Almanca	Amerika, Asya, Avrupa, Güney Afrika
K4	Ülkesel	Kapadokya	İngilizce	Amerika, Asya, Avrupa, Orta Doğu, Diğer

K5	Bölgesel	Marmara, İç Anad, Ege	İspanyolca, Portekizce	Güney Amerika, Güney Avrupa
Tablo 3.2.'nin devamı				
K6	Bölgesel	Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anad., Karadeniz	İngilizce	Diğer
K7	Ülkesel	Ülkesel	İngilizce	İskandinav, İngiliz
K8	Ülkesel	Ülkesel	İngilizce	Diğer, Ermeni, İran
K9	Ülkesel	Ülkesel + Yurtdışı	İngilizce	Amerika, Avrupa
K10	Bölgesel	Marmara, İç Anad.	İngilizce, Fransızca, Almanca, Arapça, İtalyanca	Avrupa, Diğer
K11	Bölgesel	Marmara	Rusça	Avrupa
K12	Ülkesel	Ülkesel	İngilizce	Amerika, Asya, Avrupa, Orta Doğu, Diğer
K13	Ülkesel	İç Anad., Ege	İngilizce	Amerika, Asya, Avrupa, Orta Doğu, Diğer
K14	Ülkesel + Yurtdışı	Ülkesel + Yurtdışı	Almanca	Avrupa
K15	Ülkesel + Yurtdışı	GAP, Güneydoğu Anad., Doğu Turları, Yurtdışı	İngilizce, İtalyanca	Avrupa, Amerika, Avustralya, Uzakdoğu
K16	Ülkesel	Kapadokya,	İngilizce	Asya,

		GAP		Diğer
K17	Ülkesel	Ülkesel	İngilizce, Arapça	Amerika, Diğer
Tablo 3.2.'nin devamı				
K18	Ülkesel	Ülkesel	İngilizce	Asya, Avrupa
K19	Bölgesel	Akdeniz, Ege, Marmara, Karadeniz, İç Anad., Doğu Anadolu	İngilizce	Amerika, Diğer
K20	Ülkesel	Ülkesel	Japonca, Çince	Asya
K21	Ülkesel	Marmara	Arapça	Orta Doğu, Kuzey Afrika
K22	Ülkesel	Ülkesel	Japonca, Çince	Asya
K23	Ülkesel	Marmara, İç Anad., Ege, Yurtdışı	İngilizce, Diğer	Amerika, Asya, Avrupa
K24	Bölgesel	Marmara	Arapça	Orta Doğu
K25	Ülkesel	İç Anad.	İngilizce	Amerika, Avrupa
K26	Ülkesel	Ülkesel	İngilizce	Amerika, Avrupa
K27	Ülkesel	İç Anad.	İngilizce	Amerika, Asya, Avrupa
K28	Ülkesel	İç Anad.	İngilizce	Amerika, Avrupa

Katılımcılara hangi bölge rehberisiniz/diye sorulduğunda 21'inin ülkesel 7'sinin ise bölgesel olduğu belirlenmiştir. En çok hangi turlara çıktıkları sorulduğunda; 11'i ülkesel , 10'u Marmara , 12'si İç Anadolu , 6'sı Ege , 2'si Karadeniz, 2'si Doğu Anadolu 2'si Güneydoğu Anadolu şeklinde cevap vermişlerdir. Rehberlere yöneltilen

hangi dil/dillerde rehberlik hizmeti veriyorsunuz sorusuna en çok verilen cevap İngilizce (21) olmuştur. İkinci sırada ise Arapça (4) yer almaktadır. Hangi bölgeden gelen turistlere hizmet vermekttesiniz sorusuna Avrupa için 18, Amerika için 16, Asya için 12, diğer bölgeler için 10, Orta Doğu için 5, Avustralya için 2, Güney Afrika için 1, Yeni Zelanda için 1, Kuzey Afrika için ise 1 şeklinde cevap gelmiştir.

Tablo 4.3. Aziz ve azizelerle ilgili açık uçlu sorular ve cevapları

Sorular	Cevaplar	Katılımcı No
<p>Soru 1:</p> <p>Turlarda anlatımlarınızda en çok hangi azizlerin bahsi geçer?</p>	<p>Hemen hemen tüm katılımcılar bu soruya katılım göstermiş ve bölgelere göre değişik cevapları vermişlerdir. Tüm katılımcıların ortak olarak bahsettikleri isimler ise;</p> <p>“İsa, Havariler (Simun Petrus, Andreas, Yuhanna, Zebedinin Oğlu Büyük Yakup, Filipus, Bartholemeus, Thomas, Matta, Küçük Yakup, Yurtsever Simon, Yudas, İskariyot Yahuda, Matthias)</p> <p>Paul (Tarsuslu), George (ejderhayı öldüren), John (İncilci Yahya), Nikolaos (Pataralı), Vaftizci Yahya, Konstantin, Sergios ve Bakhos, Kapadokyalı Babalar (Nyssalı Gregor, Büyük Basil, Nazianzoslu Gregor), 4 Evangelist (Luka, Matta, Markos, Yuhanna), Gregorius (Güzelyurtlu), Simeon, Lazarus, Panteleimon, Mamas, Barnabas, Onouphrios, Stilit Simeon, Polycarpos, Mamas, George (Amasialı), Nusaybinli Eftem,</p> <p>Gregor Lusavoriç, Papias (Hierapolisli), Yedi Uyurlar, Sivaslı 40 Marytr, İgnatios, Theodor (Kibele tapınağını yakan asker), Nasıralı Yusuf” şeklinde cevap vermişlerdir.</p> <p>Ayrıca K2 ek olarak “Mevlana (Celalettin Rumi), Hacı Bektaş Veli”,</p> <p>K10 ; “Azize Theophania”</p> <p>K14; Kiril/ Cyrill (İskenderiyeli), Nestorius (İstanbul), Theodore (amasyada öldürülen), Harambalos, Antonius, Crysostomos, Basus, Hilarion, Augustinus, Silas, Athonosios, Anatolius (Laodikyalı), Ephopres (Laodikya ve Adlossea)</p> <p>K17: Nikeforas</p> <p>K21 ve K24: Simeon Stilit-Ortadoğulu turistler nedeniyle bilinmektedir.</p> <p>K28: Hieron</p>	<p>K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24, K25, K26, K27, K28</p>

Tablo 4.3'ün devamı

<p>Soru 2:</p> <p>Turlarda anlatımlarınızda en çok hangi azizelerin bahsi geçer?</p>	<p>Tüm katılımcılar ortak olarak “Meryem Ana, Katherine, Barbara, Tekla, Euphemia, Mecdelli Meryem, Helena, Theodore, Elizabeth, Anna” cevabını vermişlerdir.</p> <p>K8; Ermeni kökenli Azize Hripsime, Azize Gayane, Azize Nino</p> <p>K13; Azize Kyriaki</p> <p>K14; Dorotheo, Theopano, Margarete (Yalvaçlı), Meryemler’i eklemiştir.</p>	<p>K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24, K25, K26, K27, K28</p>
<p>Soru 3:</p> <p>Detaylı anlatım yaptığınız aziz ve azizeler hangileridir?</p>	<p>Tüm katılımcılar bu soruya 1. ve 2. Soruya verdikleri cevapların aynısını vermişlerdir.</p> <p>K14 ek olarak ise; Nuh Peygamber, Zekeriya, 3 Müneccimler (Casper Melchiar, Balthasar), Yunus Emre, Bektaşî Veli,, Mevlana Celalettin Rumi, , Juliana, Demetrios, Gregor (kuyuya başa aşağı asılan) eklemiştir.</p>	<p>K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K25, K26, K27, K28</p>
<p>Soru 4:</p> <p>Hangi aziz ve azizelerin hayatından nasıl bahseder, en çok hangi bilgileri vurgularsınız?</p>	<p>Görüşmeye katılan katılımcılar; aziz ve azizelerin yaşamları, biliniyorsa ölümleri, yaşadıkları dönem, çektikleri eziyetleri, nasıl şehit edilişleri, Hristiyanlığı yaymak için yaptıkları işlerden, göstermiş oldukları mucizeleri, sembolleri, kendilerine atfedilen yerler, aynı isimde aziz ve azizelerden, geriye bıraktıkları izler, Dünya’nın Hristiyanlığı kabulünden, kültürlere bıraktıkları etkilerden, nasıl aziz ve azize olduklarından ve anma günlerinden bahsetmektedir.</p> <p>En çok ise; İsa ve Meryem’in hayatını anlatmaktadırlar. Paul’un Efes Tiyatrosu’nda Hristiyanlık konuşmasından, Hristiyanlığa olan katkısından ve Tarsuslu olması ve adının İncil’de geçmesinden ve Aziz Paul Yolu’ndan bahsetmektedirler. İsa’nın çarmıhta Meryem’i John’a emaneti ve Efes’e gelmeleri burada yaşamlarını sürdürmeleri de anlatılmaktadır. Peter (Pierre)’in Vatikan ile olan ilişkisinden, Hristiyanlığa olan katkısından bahsedilmektedir. Nikolaos’un popüler kültürdeki yeri ve Noel Baba ile olan ilişkisi anlatılmaktadır. Kapadokyalı Babalar’dan Kayserili Büyük Basil’in Doğu manastır yaşamının temellerini attığından ve manastır yaşamı için önemli bir isim olduğundan bahsedilmektedir. Büyük Konstantin’in İstanbul kurucusu olması ve adını şehre vermesinden, İznik Konsili’nde aldığı kararlarla kilit rol oynadığından, Bizans’ın temellerinin atıldığından ve annesi ile Hristiyanlığı kabul etmesi de anlatılmaktadır. Barbara’nın Hristiyan oluşundan, Onouphrios hayatından, Stilit Simeon’un çilekeş hayatından bahsedilmektedir.</p>	<p>K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K22, K23, K25, K26, K27, K28</p>

Tablo 4.3'ün devamı

Soru 5:	Anlattığımız aziz ve azizelerin hangi efsanelerinden bahsedersiniz?	<p>Katılımcılar çoğunlukla nasıl ve neden aziz olduklarına nasıl şehit edildiklerini efsanelerinde anlatmaktadır. Özellikle anlatılanlar ise; Meryem ve İsa'nın hayatından, Nicholas'ın Noel Baba ile ilişkisi ve kültü, denizcilerin koruyucusu, fakirlere yardım etmesinden, Meryem'in John'a emanet etmesi, Petrus'un çarpmıha baş aşağı gerilmesi, Paul'un Şam yolunda İsa ile karşılaşması, George'un ejderhayı öldürmesi, prensesi kurtarması ve yılanla olan savaşı, Lazarus'un öldükten sonra İsa tarafından diriltilmesi, Euphemia'nın çektiği işkenceleri, Theodore'nin yılanla savaşı, Tekla'nın bakire kalmak için duası ve birden yok olması, Simeon'un sütun efsaneleridir.</p>	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K22, K23, K25, K26, K27, K28
		<p>K4; Vaftizci Yahya ve Ürdün Nehri'nde İsa'yı vaftiz etmesi Yahuda ihaneti, Barbara'nın yıldırım olayını eklemiştir. K14 ise; bu çok uzun bi konu sadece Nikolas'ın 30 ayrı efsanesi var. K25; Konstantin'in Milvian Köprüsü savaşını haçla ilgili gördüğü rüya ile kazanması ve Helena'nın gerçek haçı bulmasını eklemiştir.</p>	
Soru 6:	Turistler en çok hangi aziz ve azizeleri merak ediyor?	<p>Tüm katılımcılar genel olarak "İsa, Nikolaos, Paul, Meryem Ana, George, John, Havariler, Basil Meryem, Vaftizci Yahya" şeklinde cevap vermiştir.</p> <p>K25: Konstantin, Onouphrius, Helena K7; Yedi Uyurlar mucizesi K20 K21 K24; Uzakdoğulu turistler Meryem Ana hariç kimseyi merak etmemektedirler. K26:Simeon</p>	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K22, K23, K24, K25, K26, K27, K28

Tablo 4.3'ün devamı

Soru 7:	<p>Katılımcıların çoğu hiç ismi geçmeyen azizlere Hristiyanlıkta binlerce aziz ve azize vardır. Çoğunun ismi hiç geçmez, Özellikle; Filipus, Kayserili Basil, Theodore, Pisidya Antakyalı Margaret, Tekla, Katherina, Euphemia, Theodore, Salamore (Patrikhanede kemikleri var) Yahuda İşkaryot örneğini vermişlerdir.</p>	<p>K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K25, K26, K27, K28</p>
<p>Turistler en az hangi aziz ve azizeleri merak ediyor? Hiç ismi geçmeyen aziz ve azizeler var mıdır?</p>	<p>K3; Stefan'ın kim olduğunu ve taşlanarak öldürüldüğü bilinmez. K25: Aramatyalı Yusuf, Nysalı Gregorius, Hieron, Nazianzoslu Gregorios, Menas, Filistinli Zasimos, Blasios, Kleopas'ın karısı Meryem, Barbara K26 ve 27: Prokopias, Mamas, Hieron</p>	
Soru 8:	<p>Katılımcıların çoğu turistin geldiği yere ve kültüre göre değişiklik göstermektedir. Turistler anlatılan her şeyi merakla dinlemektedir. Zaten az bilinen aziz ve azizeler anlatılmamaktadır. Özellikle ise; Basil (Kapadokyalı Babalar), Paul, Nikolaos, Meryem Ana, Simeon, Yahuda İşkaryot, Nazianzoslu Gregor, Mamas, Katherina, Barbara , Onouphrios, Tekla şeklinde cevap vermişlerdir.</p>	<p>K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K23, K25, K26, K27, K28</p>
<p>Turlarda çok da sık anlatılmadığı halde mutlaka anlatılmasını önerdiğiniz aziz ve azizeler hangileridir?</p>	<p>K5: Pierre Kilisesi tur programına eklenmiyor. K25: Mecdelli Meryem, Aramatyalı Yusuf, Meccani Kozma ve Damyon, K26: Kutsal doktorlar K27: Prokopias</p>	
Soru 9:	<p>Katılımcıların çoğu anlatım yaptıkları turistlerin aziz ve azizeler hakkında gerçek bir kişilik olduğunu bilmemektedir. Özellikle en merak edilenler; Meryem ve İsa'nın hayatından, Meryem Ana Evi bulunması, Meryem ve İncilci Yahya Paul'un hayatı ve Anadolu olduğunu, Nikolaos'un efsanelerinden ve Anadolu olmasından, Noel Baba ile ilişkilendirilmesinden, St. Pierre'nin mağarasında Hristiyanlığı topladığı ilk yer olmasından, İsa'nın Lazarus'u diriltmesinden, Gregor Lusavoriç'in hayatından.</p>	<p>K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K23, K25, K26, K27, K28</p>
<p>Turistler tarafından en çok hangi aziz ve azizelerin hangi efsaneleri merakla dinlenmektedir?</p>	<p>K2: John, Meryem Ana, Nikolaos ve Paul'un hayatında Anadolu önemlidir. K3: Euphemia K4 ve K5: Theodore, George, Simeon, Vaftizci Yahya, Barbara efsanesi, melekler, Mamas'ın Kilisesi türbe ye çevrilmiştir. K7: Yedi Uyurlar</p>	

Tablo 4.3'ün devamı

	K9: Tekla K14: Kapadokyalı kilise babaları, asker azizler, konsillerde adı geçen kilise önderleri K17 ve K26 Simeon Stilit ve efsanesi, Mecdelli Meryem K25: Konstantin ve Helena K27: Basil ve Gregory	
Soru 10: Anlatımlarımızda önem sırasına koymak isteseyiz Hristiyanlık tarihi için en çok önemini vurguladığımız ilk beş aziz ve ilk beş azizenin ismini verebilir misiniz?	Azizler; İsa, Vaftizci Yahya, Havariler, Paul, John (İncilci Yahya), Petrus, Nikolaos, Basil (Büyük), Nazianzolu Gregor, George, Yorgi, Onouphrios, Konstantin, Lazarus, Bartholemeus (Havari), Gregor, Yohakim, Yusuf, şeklindedir. Azizeler; Meryem Ana, Anna, Theodore, Tekla, İrene, Mecdelli Meryem, Euphemia, Barbara, Helena, Elizabeth, Katherina, Margareta'dır. K17; Kutsal Kase ve Barnabas İncili	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K23, K25, K26, K27, K28
Soru 11: Anlatımların sırasında aziz ve azizelerin hangi özelliklerinden bahsetmekteyiz? Karakteristik özellikleri mi yoksa yaptığı işlerden mi bahsetmekteyiz?	Katılımcıların çoğu yaptığı işlerden bahsetmektedir. Sırasıyla ise; yaptığı işlerden, efsanesi ve mucizelerinden, yaşamlarından ve son olarak Hristiyanlıktaki yerlerinden bahsetmektedirler. Ayrıca K2: Biyografisinden yaptığı işler geri planda kalmaktadır. Karakteristiğe ise her zaman giremezsin Mevlana ve Şems şairsel anlatılmaktadır.	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K23, K25, K26, K27, K28
Soru 12: Anlatımlarımızda aziz ve azizelere özellikle yer verilmesi gereken ziyaret yerleri var mıdır? Varsa bu yerler nerelerdir?	Tarsus ve Efes: Paul Peter: Vatikan, Petersburg Pierre ve Lukas: Antakya Nikolaos: Perge Büyük Basil, George, Aya Yorgi, Hacı Bektaş Veli: Kapadokya Filipus: Hieropolis Meryem Ana, Tiyatro, John'un Kilisesi: Efes Ayasofya: Vaftizci Yahya ve Konstantin Tekla: Aya Tekla Kilisesi Barnabas: Kıbrıs İrene, Helena, Büyük Konstantin, Theodore: İstanbul Mevlana: Konya İbrahim: Urfa Mor Yakup, Mor Efrem ve Mor Gabriel: Mardin Ani Harabeleri: Hripsime ve Gayane Sümela Manastırı Gürcistan: Aziz George	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K25, K26, K27

Tablo 4.3'ün devamı

	Ayrıca K2: ayak bastıkları yerlerden. Kilise ve şapellerdeki fresk ve ikonlardan. Pamukkale, Fener Rum Patrikhanesi, Ayasofya, Fener Balat Rum-Ortodoks Kilisesi,, Ermeni Kilisesi (İstanbul), Kapadokya Kiliseleri, Açık Hava Müzesi, Soğanlı Açık Hava Müzesi, Keşlik Manastırı, Kırk Şehitler Kilisesi, İhlara Vadisi, Yılanlı Kilise K25: Paşabağ Simeon inzivagahı, Cambazlı, Kılıçlar, Üzümlü, Ayvalı, Anna ve Yohakim (kapalı oldukları için ziyaret edilemiyor)	
Soru 13:		
Bulduğunuz bölgedeki aziz ve azizelerin anlatımını ne tür kıstasları ele alarak seçersiniz? (Daha önceki deneyimleriniz, turist profili, mekânın mutlaka olmazsa olmazı, inanış biçimleri?)	Sırasıyla; Mekânın olmazsa olmazı, Turist profili, daha önceki deneyimleriniz, inanış biçimleri şeklinde cevap verilmiştir.	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K23, K25, K26, K27, K28
Soru 14:		
Aziz ve azizeler hakkında verdiğiniz bilgiler Türk ve yabancı turistlere göre farklılık göstermekte midir? Cevap evet ise nasıl?	Katılımcıların çoğu farklılık göstermektedir şeklinde cevap vermiştir. Anlatımlarda turist profili önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Türk turistlere detay verilmekte ve ilk olarak havari, aziz, azize kimdir diye anlatmak gerekiyor. Yabancı turiste direk bilgi verilmektedir.	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K22, K23, K25, K26, K27, K28

Hangi aziz ve azizenin hayatlarından nasıl bahseder, en çok hangi bilgileri vurgularsınız? sorusuna K2, “*Dini konularda herhangi bir dine mensup değilim bu sebeple dinle ilgili konuları tarihçi gözüyle anlatırım. Anlatım yapılan kişinin mekânla bağlantılarını ise rivayet edilir, inanılır tarzda anlatırım. Anlatılan şahsın veya yerin rehberlik mesleğiyle bağlantısına da mutlaka değinirim. Tarihsel bir vaka anlatmam. İnanç subjektif rehber ise objektif olmalıdır. Tarihsel kaynaklar ışığında neler yapmışlar onlara değinirim*” şeklinde eklemede bulunmuştur. K7 ise “*Aziz ve azize hayatlarını doğumundan ölümüne kadar, nasıl aziz/azize olduklarını, nasıl ve neden bu yolu seçtiğini anlatırım.*” cevabını vermiştir.

Ayrıca anlattığınız aziz ve azizelerin hangi efsanelerinden bahsedersiniz? sorusuna K4, “Ülkelere göre değişim göstermektedir. Örneğin İngilizlere Azize Barbara, Brezilya’da Theodore ve George İsa’dan önce gelen isimler olmaktadır.”; K5 ise “Konstantin’in Hristiyanlığı kabul etmesi ,Roma Dönemi’nde yaptırdığı surlar, aqua sistemi, sarnıçlarından bahsedirim. Roma Kültürü konusunda bilgiler veririm. Efes’in ticaret için liman kenti olarak tercih edilmesini. Ki Efes denize uzak bir şehirdir. Konstantin’in seçilmesiyle haliç ve boğazların öneminden bahsedirim.” şeklinde cevaplamışlardır.

Turistler en çok hangi aziz ve azizeleri merak ediyor? sorusuna K12; “Turistler nereden geldiklerine göre değişir ama eğer Hristiyanlık dininde ise genellikle İncil’de geçen aziz ve azizelerden çok merak ederler. Eğer Türk turistlerse genelde Meryem’i merak ederler ve diğerlerini de çokta önemsemezler. Aziz George gibi efsaneleri yoksa eğer..” derken, K14; “Turistler aslında aziz ve azizeleri merak etmiyor. Çok da bildikleri bir konu değildir. Aziz ve Azizeler spesifik bir konudur. Dini grupların ilgisini çeken tematik bir konudur. Genel turizm hareketliliğinde belki %20 lik bir kesime hitap eder. Hristiyanlar da kendi içlerinde kollara ayrılır kimi bu aziz ve azizeleri göklere çıkarırken kim ide az kıymet verir.” şeklinde cevap vermiştir.

Turistler tarafından en çok hangi aziz ve azizelerin hangi efsaneleri merakla dinlenmektedir? sorusunu K5; “Katherine, Meryem Ana sahneleri yaşadığına inanılmaktadır. Psikologlar notlar alıp bu notlarla Efes’te Meryem Ana Evi koordinatları bulunuyor. İncilci Yahya’nın burada bazilikada bulunmuş olması önemlidir. Çünkü bir bazilikada mutlaka bir aziz ve azizenin mutlaka orada bulunmuş olması gerekmektedir.” şeklinde cevaplamış; K22; “Uzakdoğulu turistler batı dinlerine uzak oldukları için aslında pekte merak edilmiyor.” olarak ekleme yapmıştır.

Bulduğunuz bölgedeki aziz ve azizelerin anlatımını ne tür kıstasları ele alarak seçersiniz? (Daha önceki deneyimleriniz, turist profili, mekânın mutlaka olmazsa olmazı, inanış biçimleri???) sorusuna K27; “Gezilen müzenin tarihini ve önemini açıklarken bazı azizlerden muhakkak bahsedilir. Gezilen müzenin ve bölgenin Hristiyanlık tarihinin gelişimi ve günümüze yansması bu şekilde ortaya konabilir. Öte yandan efsanevi azizlerinde Hristiyanlıktaki önemine atıfta bulunarak ülkemizle olan ilişkisi ziyaretçilere ilginç gelmektedir. Nitekim gelen ziyaretçiler Müslüman bir ülke ziyaret ettiklerinin farkındadır ancak Hristiyan tarihinin bu topraklara ait olduğunu

gezi süresince fark eder.”, K10; “Ben yıllardır dini gruplarla yani papaz grupları ile çalışıyorum. Onlar derin ve ayrıntılı bilgiye susamış insanlar oluyorlar. Mekânla olan bağlantısını ve Hristiyanlık inancındaki öneminden bahsederim.” şeklinde cevap vermiştir.

Aziz ve azizeler hakkında verdiğiniz bilgiler Türk ve yabancı turistlere göre farklılık göstermekte midir? Cevap evet ise nasıl? sorusuna K4; “*Grupla olan iletişim çok önemlidir. Hikâyeler ve anlatımlar oldukça dikkat çekmektedir. Grupla iletişim doğru olmalıdır doğru kişiye ve doğru zaman.*”; K14 ise “*Türk grupları gezdirmiyorum. Türk gruba bunları anlatsam misyonerlik faaliyeti yapıyor diye şikâyet edebilirler. Çok özel, bilgili, saygılı, elit grup olursa belki olabilir. Sonuçta pandemi döneminde bile Türk grupla çalışmadım.*” K21 “*Orta Doğulu turistler kültür turlarıyla çok az önemi kapsadığından İstanbul şehir turları dışında bu konuya çok fazla temas edilemiyor. Fakat Suriye ve Lübnanlı özellikle Hristiyan turistlerin kökenlerinin izlerini sürdükleri sorular nedeniyle John, Pierre ve Simeon soruları söz konusu olabiliyor.*” şeklinde cevap vermiştir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan literatür taramasında Anadolu’da yaşamış veya bir şekilde Anadolu’da bulunmuş olan aziz ve azizeler incelenmiştir. Hristiyanlık dini içerisinde sayısı bilinmeyen oldukça fazla aziz ve azize vardır. Çalışmada ise aziz ve azizeler Anadolu olanlarla sınırlı tutulmuştur. Yapılan bu çalışmada Anadolu’da yaşamış, yolu Anadolu’da geçmiş veya belli dönem aralıklarında Anadolu’da bulunmuş aziz ve azizeler tespit edilmiştir. Tespit edilen Anadolu aziz ve azizelerin hayatları irdelenmiş, rehber anlatımındaki yerine bakılmış ve bu konu ile ilgili çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Araştırmaya sonucunda ise en fazla bahsedilen azizler; “İsa, Havariler (Simun Petrus, Andreas, Yuhanna, Zebedinin Oğlu Büyük Yakup, Filipus, Bartholemeus, Thomas, Matta, Küçük Yakup, Yurtsever Simon, Yudas, İskariyot Yahuda, Matthias), Paul (Tarsuslu), George (ejderhayı öldüren), John (İncilci Yahya), Nikolaos (Pataralı), Vaftizci Yahya, Konstantin, Sergios ve Bakhos, Kapadokyalı Babalar (Nyssalı Gregor, Büyük Basil, Nazianzoslu Gregor), 4 Evangelist (Luka, Matta, Markos, Yuhanna), Gregorius (Güzelyurtlu), Simeon, Lazarus, Panteleimon, Mamas, Barnabas, Onouphrios, Stilit Simeon, Polikarpos, Mammias, George (Amasialı), Nusaybinli Eftem, Gregor Lusavoriç (Ermenilere Hristiyanlığı getiren), Papias (Hierapolisli), Yedi Uyurlar, Sivaslı 40 Marytr, İgnatios, Theodor (Kibele tapınağını yakan asker), Nasıralı Yusuf” iken en fazla bahsettikleri azizeler ise “Meryem Ana, Katherine, Barbara, Tekla, Euphemia, Mecdelli Meryem, Helena, Theodore, Elizabeth, Anna” dır.

Görüşmeler sonucunda aziz ve azizelerin en fazla; “Meryem’in Kutsal Ruh tarafından hamile kalması ve İsa’yı doğurması, İsa’nın hayatı ve göstermiş olduğu mucizeleri, Aziz Nikolaos’un Noel Baba ile olan ilişkilendirilmesinden, denizcileri fırtınadan kurtarması, fakirlere yardım etmesinden, çocuğu olmayan bir kadına yardım etmesi, kıtlık ile mücadelesi, insanları kötülüklerden koruması, suçsuz üç komutanı kurtarması, kıtlıkta şehirlerini terk eden üç genci kurtarması, İsa’nın çarmıhtayken Meryem’i John’a emanet etmesi, Petrus’un çarmıha baş aşağı gerilmesi, Paul’un Şam yolunda İsa ile karşılaşması, George’un ejderhayı öldürmesi, prensesi kurtarması ve yılanla olan savaşı, Lazarus’un öldükten sonra İsa tarafından diriltilmesi,

Euphemia'nın çektiği işkenceleri, Theodore'nin yılanla savaşı, Tekla'nın bakire kalmak için duası ve birden yok olması, Simeon'un sütun efsaneleri" den bahsedilmiştir. Bunların sebepleri arasında aziz ve azizelerin Anadolu'da yaşamış olmaları, gösterdikleri mucizeler, İncil'de daha fazla geçmeleri gösterilebilir.

Rehberlere daha çok detay vererek anlatım yaptıkları aziz ve azizeler sorulduğunda; kiliselerdeki resimlerde geçen aziz ve azizelere yer verdiklerini, tur güzergahında olan ve özellikle aziz ve azizeye atfedilmiş kutsal mekanlarda bilgiler verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Rehberlerin aziz ve azizelerle ilgili en detaylı anlattıkları konular; bahsi geçen aziz ve azizelerin yaşamları, öldürülme sebepleri ve nasıl öldürüldükleri, yaşadıkları zaman aralıkları ve çağdaşları, inandıkları din uğruna çektikleri zulümleri, Hristiyanlık adına yapmış oldukları faaliyetler, insanlar tarafından nasıl inanılmaları, mucizeleridir. Bu aziz ve azizelerin bilinmesi ve tanınmasına yardımcı olan atribüleri, yaşarken kendilerinin yaptırdıkları mekanlar, öldükten sonra kültlerinin devam etmesi niteliğinde insanlar tarafından kendilerine atfedilen kutsal mekanları anlatımlar arasındadır. Aziz ve azizelerin kendilerinden sonrakileri de nasıl etkiledikleri kısmen anlatılmaktadır. Hristiyanlık tarihinde önemli izler bırakabilmiş bu insanlar kendilerinden sonraki kültürlere de miraslar bırakmışlardır. Kimi azizler yaşarken aziz statüsüne erişebilmiş kimileri ise öldükten sonra bu statüye kavuşmuştur. Hristiyanlık tarihinde hemen hemen her azizin bir anma günü olduğu da bilinmektedir. Kiliselerde daha çok resmedilen Meryem ve İsa olduğundan rehber anlatımları daha çok Meryem ve İsa'nın hayatı üzerinedir.

Yapılan görüşmeler sonucunda aziz ve azizelerin bir kısmının efsanesi bulunmaktadır. Görüşmelerde ise rehberlerin anlattığı efsanelerden çok nasıl öldürüldükleri, şehitlik mertebesine nasıl yükseldikleri efsaneleri arasında anlatılmaktadır. Meryem ve İsa'nın hayatı anlatımlarda geçmektedir. Bunun sebebi ise hemen her kilise de karşılaşılır olmasındandır. Rehberler İsa'nın hayatını ve Meryem'i hemen hemen her kilisede işlerken; Nikolaos'u sadece Demre'de bulunan kilisede işlemişlerdir. Hierapolis'te Havarî Filipus'un öldürüldüğü ve adına yapılan kutsal alan olarak bilinen yerde Filipus hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Petrus (Pierre)'un Antakya'da Hristiyanların gizli tapınımları için yaptığı mağara kilisesi önemlidir. Rehberler anlatımlarında; ilk Hristiyan adının burada anıldığından ve 12 Havariden Petrus'un neden Anadolu'yu

seçtiğinden bahsetmektedirler. Petrus'un öldürülme hikayesi efsaneleri arasında geçmektedir. O dönemde genellikle kullanılan bir öldürülme çeşidi olan çarım, Petrus için diğerlerinden farklı bir şekilde yapılmıştır. Baş aşağı çarımha gerilmesi efsanelerinde işlenmiştir. İncil'de kendisine ayrılan bölümleriyle ve Anadolu olması ile bilinen Tarsuslu Paul'un koyu bir Yahudi taraftarıyken İsa'nın Şam'da kendisine görünmesi de anlatılmaktadır. Hristiyanlığın temellerinin atılmasında oldukça kilit bir isim olan Paul rehberlerin anlatımlarında geçmektedir. Paul'un Tarsus'ta bulunan yaşadığı inanılan evi ve öldükten sonra kendisine atfedilen kilisesi, Efes Tiyatrosu'nda verdiği vaazla birlikte birçoklarını inandırmıştır. Paul'un Anadolu'da en uzun ikinci yol olan Aziz Paul Yolu da vardır. Bu yol Paul'un geçtiği yerlerden geçen birçok turist için önemli bir yürüyüş rotası olmuştur. İsa'nın çarımha annesi Meryem'i Yuhanna (John)'ya emanet etmesi ve birlikte Efes'e gelmeleri Hristiyanlık dini için önemli bir hamle olmuştur. Anadolu hemen hemen her kültürü bünyesinde barındıran bir yerdir. Bu sebeple geldikleri bu yerde hem rahatça misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirmişler hem de toplulukları inandırmayı başarmışlardır. Yine hemen hemen her kilisede Meryem'in hayatı işlenirken Efes'te bulunan ve adına yapılan kutsal evi ve Yuhanna'nın İncili'ni yazdığı St. Jean Bazilikası'nda aziz ve azizeler işlenmektedir. Bu sebeple Efes, Hristiyanlık açısından oldukça önemlidir.

Hem Müslümanlık hem de Hristiyanlık için önemli kabul gören 7 Uyurlar ise Tarsus'ta bulunan mağarası, Efes'te bulunan mağarası ile rehberlerin anlatımlarında geçmektedir. Aziz Georgios'un diğer bir adıyla Aya Yorgi'nin yaşadığı yer olan Kapadokya oldukça önemlidir. Kapadokya, Hristiyanlık için oldukça önemli bir merkezdir. Georgios'un ejderha ile olan mücadelesi, kralın kızını kurtarması ve yılanla olan savaşı Kapadokya'da bulunan Yılanlı Kilise ve İstanbul'da Aya Yorgi Kilisesi'nde işlenmektedir. İsa'nın hayatında işlenen ve çoğu kilisede görünen Lazarus'un diriltilmesi sahnesi de rehberlerin anlatımlarında geçmektedir. Yine Theodore'nin yılanla olan efsanesi de Kapadokya'da bulunan Yılanlı Kilise içerisinde anlatılmaktadır. Rehberlerin anlatımlarında geçen bir diğeri ise Azize Euphemia'nın çektiği işkencelerdir. Kapadokya'da adına yapılan kilisesi ve şapeli olan Azize Barbara'nın da efsaneleri arasında yıldırım olayı eklenmiştir. Azize İstanbul'da adına yapılan kilisesinde anlatımlarda geçmektedir. Hristiyanlıkla sonradan tanışan Euphemia'ya, inancı gereği eziyetler çektirilmiş ve sonunda öldürülmüştür. Yine Hristiyanlığı ilk kabul eden imparator olan Konstantin'in şehrin kurucusu olması ve

Milvian Köprüsü zaferi ve annesi Helena'nın İsa'nın gerildiği çarmıhın parçasını bulması onları Hristiyanlık tarihi için önemli kılmış ve rehberlerin anlatımları arasında yerini almışlardır. Silifke'de bulunan Aya Tekla Kilisesi'nde Hristiyanlığın ilk kadın şehidi olarak bilinen Tekla'nın, Paul ile karşılaşp Hristiyanlıkla tanışması, hayatını bakire olarak sürdürmesi ve kendine kötülük yapmak isteyenlerin karşısında duası ve birden yok olması anlatımların arasındadır. Münzevi bir hayat tarzını benimseyen Aziz Simeon (Stilit) çilekeş yaşam tarzının öncüsü olmuş ve sütun efsanesi ile de rehberlerin anlatımları arasında bulunmaktadır. Yine en çok anlatılanlar arasında Vaftizci Yahya'nın İsa'yı vaftizi ve havarilerinden biri olan Yahuda İşkaryot'un ihaneti sonucuna ulaşılmaktadır. Kapadokyalı Babalar'dan Kayserili Büyük Basil'in Doğu manastır yaşamının temellerini attığından ve manastır yaşamı için önemli bir isim olduğundan Kapadokya'da bulunan şapelinde bahsedilmektedir.

Turistler tarafından çok merak edilen ve efsaneleri oldukça ilgiyle dinlenen aziz ve azizeler sırasıyla; Meryem ve İsa, Paul, Nikolaos, Petrus (Pierre), Lazarus, Gregor Lusavoriç, John, Konstantin ve Helena, Euphemia, 7 Uyurlar, Aya Tekla, George, Vaftizi Yahya, Barbara, Simeon, Theodore, Mecdelli Meryem, Mamas, Kapadokyalı Babalar olmuştur.

Hristiyanlık tarihi açısından en önem sırasına konulduğunda en önemli azizler; İsa, Yahya, Havariler, Paul, John, Petrus, Nikolaos, Büyük Basil, Nazianzoslu Gregor, Georgios, Konstanin, Bartholomeus, Onouphrios Yohakim ve Yusuf azizeler ise; Meryem Ana, Anna, Theodore, Tekla, Mecdelli Meryem, Euphemia, Barbara, Helena, Elizabeth, Katherina'dır.

Araştırmada katılımcıların çoğu aziz ve azize hayatlarından bahsederken yaptığı işleri ön plana çıkarmaktadır. Hristiyanlık için yaptığı misyonerlikler, varsa efsaneleri ve son olarak göstermiş oldukları mucizeleri anlatımlarına eklemektedir. Bunların sonunda aziz ve azizelerin hayatları ve Hristiyanlıktaki yerleri verilmektedir. Bu sebeple rehberlerin en çok aziz ve azize hayatlarında neyi anlatır sorusuna cevap olarak hem yerli hem yabancı turist içinde yaptığı işler sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç ise turistlerin en çok merak ettikleri kişilerin; İsa, Havariler, Vaftizci Yahya, Nikolaos, Paul, John, George, Basil azizelerden ise Meryem Ana olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Görüşmelerden elde edilen bir diğer sonuç ise Hristiyanlıkta binlerce aziz ve azize olmasına rağmen çoğunun isminin hiç geçmemesidir. Az bilinen aziz ve azizelerin anlatılmadığı bulgular arasındadır. Rehberlerle görüşmeler sonucunda ise anlatımlarda daha da üstünde durulması gereken azizler Paul, Nikolaos, Kapadokyalı Babalar, Simeon, Mamas, Onouphrios, Yahuda İşkaryot, Meryem Ana, Tekla, Barbara, Katherina olarak belirtilmiştir. Çoğu azizin olduğu mekân, tur programlarında geçmediği için de bu anlatımlarda eksiklikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Rehberlerin anlatımlarında nasıl ve ne tür kıstaslara göre anlatım yaptığı sorulduğunda mekânın olmazsa olmazı, gelen turistlerin profilleri, daha önceki deneyimleri ve turistlerin inanış biçimlerine göre anlatım yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Rehberlerin yerli ve yabancı turistlerle çıktıkları turlarda anlatımlarının farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlatımlarda turist profiline en önemli etken olduğu kanısına varılmıştır. Yerli turistlere daha fazla detay vermeleri gerekirken yabancı turistlerde bu durum böyle değildir. Türklerde ilk olarak karşılaşılan aziz ve azizeleri anlatmak için ilk önce azizliğin ne olduğunu da anlatmak gerekmektedir. Yabancı turistlere direkt bilgi vermek yeterli olmaktadır. Yerli turistlerin ilgisini anlatımların başlarında azizler çekmezken; rehberlerin Müslüman velilerle ilişkilendirerek anlattıkları azizlerin ilerleyen anlatımlarda dikkat çektiği sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı turist için de bu durum böyledir. Bir yabancıya Türklerde halka mal olmuş önemli isimleri anlatırken dikkatlerini çekmemekte fakat Hristiyanlık için önemli isimler daha çok dikkat çekmektedir. Bu sebeple elde edilen sonuçlardan biri ise yerli ve yabancı grupların anlatımlarda farklılık gösterdiği bilgisine ulaşılmıştır.

Azizlerin öldürülme sebeplerine bakıldığında ise Hristiyanlığı yaymak adına yaptıkları misyonerlik faaliyetleri iken; azizelerde ise bu durum böyle olmamıştır. Kadınların daha çok bekaretini almak istemeleri karşısında azizelerin direnmesi ve bütün hayatlarını Meryem'e adanmış oldukları bekaretlerinden vazgeçmek istemedikleri için çok fazla eziyete, işkenceye maruz bırakılmışlar. Buna rağmen İsa'nın yolundan gitmek istedikleri ve bakireliklerini korumak istedikleri için öldürülmüşlerdir. Kadınlarla alakalı en temel şey bekaret olmuştur. Azizeler için bekaret eşittir temizlik olarak algılanmaktadır. Azizelerin çok azı evli ve çocukludur. Bunun sebebi ise evlenmekten kaçamamışlar ve evli olsalar bile Hristiyanlık inançlarından vazgeçmemişlerdir. Erkeklerde durum böyle değildir. Erkeklerde genel olarak özel

hayat verisine çok fazla rastlanmamakla beraber onların da inandıkları din uğruna çekmiş oldukları eziyetler ve zulümlerden dolayı öldürülmüşlerdir. Azizlerden evlenmemiş ve evlilik düşünmeyen çok az azize rastlanmaktadır.

Genel olarak aziz ve azizelere yapılan işkence yöntemleri; yakılarak, kızartılarak, dövülerek, gövdeyi ikiye ayırarak, direğe asarak, kazığa çakarak, derisi yüzülerek, vahşi hayvanların önüne atılarak, kırbaçlanarak, başı gövdesinden ayırarak, çenelerini kırarak, organları kesilerek ve kızgın çubuklarla işkenceler edilerek öldürülmüşlerdir. Bunların aralarında çok farklı öldürülen havarilerden Petrus çarmıha baş aşağı gerilerek öldürülürken, Andreas ise X şeklinde ters olarak çarmıha gerilmiştir.

12 Havariden sadece Yuhanna kendi eceli ile ölmüştür. Diğer havarilerden Petrus, Andreas, Filipus, Simun ve Yudas çarmıha gerilerek öldürülmüştür. Yahuda İşkaryot İsa'ya ettiği ihanet sonucu kendini asmıştır. Büyük Yakup başı kesilerek, Filipus askerler tarafından, Thomas mızrakla, Matta bıçaklanarak, Küçük Yakup sopa ile, Bartholemeus ise başı kesilerek öldürülmüştür. Son olarak 13. Havari olarak bilinen Matthias ise yakılarak şehit edilmiştir.

Aziz Paul, Meryem Ana ve Nikolaos ortak özellikleri arasında hastaları iyileştirme mucizeleri bilinmektedir. Meryem Ana ve Paul'un öldükten sonra göğe alınmışlardır. Aziz Petrus ve Vlas'ın göstermiş oldukları mucizeler arasında denizde yürüdüğü mucizesi ortaktır. Hristiyanlıkta 7 Uyurlar Müslümanlıkta ise Ashab-I Kehf olarak bilinen gençleri her iki dinde de Allah tarafından korunduğu bilinmektedir. Aziz Polikarpos, Azize Barbara ve Tekla ise ateşli hastalıkları iyileştirici gücü olduğu bilinmektedir. Aziz Polikarpos ve Aziz Vlas bereket getirdiğine ve azdan çoğaltma mucizeleri olduğu bilinmektedir. Azize Tekla, Vlas, Mamas ve Ignatios çektikleri eziyetler sırasında vahşi hayvanlara yem edilmiş fakat hayvanlar onlara dokunmamıştır. Aziz Georgios ve Nikolaos ölüleri dirilttiği mucizeleri arasındadır.

Araştırmada yapılan kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklara bakıldığında ise azizlerin sayısının azizelerin sayısından fazla olduğuna varılmıştır. Sütuncu azizler olarak bilinen münzevi yaşam tarzını benimseyen azizlerde hiç azize olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yine İsa'nın kendi seçtiği 12 havarisi ve sonradan eklenen ve birinin intihar etmesi ve yerine eklenen 13. Havarinin de hepsinin erkek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 4 İncil yazarının da hepsi erkek olduğu bilinmektedir.

Hristiyanlıkta ilk kadın marytr (şehit) Azize Aya Tekla olarak bilinmektedir. Hristiyanlıkta ilk papa sıfatı ise Havarî Petrus'a verilmiştir. Vaftizci Yahya Hristiyanlıkta ilk münzevi hayat tarzını yaşamış kişi olmuştur. İlk aziz unvanı ise İzmir'de şehit edilerek öldürülen Polikarpos almıştır. Şehit olarak kabul edilen ilk Havarî ise Zebedi Oğlu Yakup'tur. Aziz Niketas (Medikion) ilk bilinen ikonodül azizdir. Havariler ilk aziz statüsüne sahip olanlar arasındadır. İsa'nın kendi seçtiği diğer bir ismiyle havarileri ilk öğrencileri Petrus ve Andreas'tır. İlk Hristiyan Süryani Akademisi kurucusu ise Aziz Nusaybinli Mor Yakup'tur.

Eski Ahit'te ve Yeni Ahit'te çok fazla aziz ve azize olmasına rağmen özellikle iz bırakanlar aziz ve azizeler; Havariler, Petrus, Vaftizci Yahya, Meryem, Paul, Nikolaos, Matta, Markos, Yuhanna, Luka, Filipus, Mecdelli Meryem'dir. Bunun olmasının temel sebebi bazılarının İncil yazarı olması, bazılarının iyileştirici gücü ile göstermiş oldukları mucizeler olmuştur.

Meryem Ana Müslümanlıkta önemli olduğu kadar Hristiyanlıkta da önemli bir sembol olmuştur. Hristiyanlıkta İsa'nın annesi olarak ve Tanrı tarafından Kutsal Ruh aracılığı ile İsa'yı dünyaya getiren kadındır. Bu sebeple Hristiyanlık açısından oldukça önemlidir. Müslümanlık için ise de Hristiyanlıkta olduğu kadar ön plandadır. Kutsal Kitaplardan Kuran'da Meryem ismi geçmektedir. Müslümanlık için ise "İffetin Sembolü" olarak saygı duyulmaktadır. Meryem Kuran'da kadınların en ulusu olarak belirtilmektedir. Müslümanlıkta temizlik ve İsa'yı dünyaya getirmesiyle kutsallığı bilinmektedir. Hristiyanlıkta Aziz Panteleimon doktor aziz olarak bilinmektedir. Birçok insana şifa olmuş olan aziz Müslümanlıkta "Lokman Hekim" olarak bilinmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde adına yatırırların olduğu bilinmektedir. Hristiyanlıkta nasıl şifa aranan Panteleimon, Müslümanlıkta Lokman Hekim olarak yine şifa arayanların önemli ismi olmuştur. Hristiyan azizlerden olan Georgios/ Aya Yorgi Hristiyanlıkta olduğu kadar Müslümanlıkta da önemli sayılmaktadır. Asker aziz olarak bilinen Georgios, atıyla halkını kıtlıktan kurtarması ve kralın kızını kurtarmasıyla halkının koruyucusu olmuştur. Zor zamanlarda atıyla yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım ettiğine inanılır. Hristiyanlıkta Aya Yorgi Müslümanlıkta Hızır-İlyas ilişkisi olarak bilinmektedir. Müslümanlıkta Hıdırellez diğer bir adıyla Hızır-İlyas kutlaması vardır. Hızır'ın zor zamanlarda ihtiyacı olanlara yardım ettiğine de inanılmaktadır. Her iki din için bu aziz ve veli bereketli, uğurlu olduğuna

inanılmaktadır. Bir diğere azizler ise 7 Uyurlar (Seven Sleepers) olarak bilinen Hristiyanlıkta önemli olan gençlerdir. Hem Müslümanlıkta hem de Hristiyanlıkta dinlerinden vazgeçmeyerek gösterilen mucize ile Tanrı tarafından uyutulmuşlar ve korunmuşlardır. Bu sebeple her iki din mensupları Yedi Uyurların zor zamanlarda saklandıkları sembol olmuştur. Hristiyanlıkta aziz olarak kabul görmüşlerdir. Müslümanlıkta ise Ashab-ı Kehf olarak bilinmektedir. Kutsal Kitap Kuran (Kehf Suresi 22. Ayet)'da geçmişlerdir. Hristiyanlıkta Aziz Vlas, boğazına kılıç takılmış çocuğu ölmek üzereyken kurtarmıştır. Hristiyanlıkta olduğu kadar Müslümanlıkta önemlidir. Müslümanlıkta “Boğaz Evliyası” olarak bilinmektedir. Mezarı Selçuklu Döneminde türbeye çevrilmiş ve inananlar tarafından şifa bulmak için ziyaret edilmektedir. Hristiyanlıkta önemli azizlerden biri Kapadokyalı Mamas'tır. Hristiyanlıkta göstermiş olduğu mucizeler ile ve dindar bir Hristiyan olması onu önemli kılmıştır. Hristiyanlıkta olduğu kadar Müslümanlıkta da önemlidir. Türklerin Anadolu'ya gelmesi ile Mamas'ın ismi “Pir Şemmoz Baba” olarak değiştirilmiştir. Mamas'ın Kilisesi sonraki zamanlarda “Erenler Tekkesi” olarak geçmektedir. Türkler kadar Ermeni ve Rumlar içinde önemli bir kişi olmuş ve şifa dağıttığına inanılarak ziyaret edilmektedir.

İncil'de isimleri en fazla geçen aziz ve azizeler; Meryem, Yusuf, 3 Münecimler, Vaftizci Yahya, Havariler (Petrus, Andreas, Büyük Yakup, Yuhanna, Filipus, Bartholemeus, Thomas, Matta, Küçük Yakup, Simun, Yudas, Yahuda İşkaryot, Matthias), Paul, Mecdelli Meryem, Yakup ile Yusuf'un annesi Meryem ve Zebedi oğullarının annesi Meryem, Elizabeth, Zekeriya, Barnabas, Nikolaos, Lazarus'tur. Yine İncil'de en çok isimleri geçen isimler çalışmamızla aynı ölçüde örtüşmektedir. Paul'un isminin oldukça fazla geçmesi kendisine ayrılan 13 bölümü olmasındandır. Petrus'un isminin fazla geçmesi havariler arasından İsa'nın en sevdiği öğrencisi olmasındandır. Matta ve Yuhanna'nın ismi ise kendilerine ait İncillerinin olmasından kaynaklanmaktadır.

İncil'de kendisine ayrılan 13 bölüm ile Aziz Paul Hristiyanlık için oldukça önemli bir isimdir. Hristiyanlık teolojisine önemli katkıları bulunmaktadır. Paul'un da Anadolu'da yaptığı misyonerlik faaliyetleriyle ve Hristiyanlığı yaymak için sayısız zorluğun üstünden gelmiştir. Bu sebeple havarilere eş tutulmuştur. Kapadokyalı Babalar olarak bilinen Nyssalı Gregor, Büyük Basil ve Nazianzolu Gregor

Kapadokya için oldukça önemli azizlerdendir. Nyssalı Gregor “Babaların Babası” unvanı verilmiştir. Aziz Büyük Basil ise Hristiyanlığa katkıları ile “Büyük “unvanını almıştır. Aynı zamanda Büyük Basil manastır yaşamı için önemli bir isim olmuştur. Azize Helena ise İsa’nın gerildiği çarmıhın bir parçasını bulduğu için önemli bir azizedir. Aziz Gregor Lusavoriç, Ermenilere Hristiyanlığı getiren kişi sıfatıyla “Aydınlatıcı” lakabını almıştır. Rouphinianaili Aziz Hypatios, “Konstantinapolis’te bulunan tüm keşişlerin babası” olarak bilinmektedir. Aziz Georgios/ Aya Yorgi’ye “Büyük Şehit” unvanı bahşedilmiştir. Aziz Dekapolisli Gregory işkence görmeden ölen azizlerdendir. Bu sebeple kendisine “Kırbaç İzi Olmayan” aziz olarak da bilinmektedir. Antakyalı Aziz İgnatios “Havarisel Baba” unvanını almıştır. Petrus, İsa’nın en sevdiği havarisi olarak “Havarilerin Prensi” olarak bilinmektedir. Büyük Konstantin, Hristiyanlığı kabul eden ilk Roma İmparatoru olmuştur. Ludgunumlu Irenaeus ise “Kilise Doktorini Baş Mimarı” olarak bilinmektedir. İncilci Lukas, “Sözcüklerin Ressamı” olarak bilinmektedir. Aziz Nusaybinli Mor Efrem “Süryanilerin Güneşi” olarak bilinmektedir.

Azizlerin genel olarak ortak özelliklerinden biri de Anadolu’da buldukları ortak şehirlerdir. Bunlar; Antakya, Tarsus, Efes, Konstantinapolis, Caeserea, Amoriun, İkonium, Pisidya Antakyası, Patara ve çevresi, Nikomedia, Bitinya, Nusaybin, Sebastie, Edessa, Pontus’tur.

İsa’nın en fazla 12 havarisinden Petrus’un izlerine Antakya’da, Filipus’un Hierapoliste, Yuhanna’nın Efes’te, Andreas’ın izine Karadeniz ve Rusya’da, Bartholemeus’un Mezootamya, Frigya, İran, Ermenistan ve Karadeniz’de, Thomas’ın Hindistan ve Yunanistan’da, Matta’nın İran ve Eitopya’da, Simon’un Monitanya ve İngiltere’de ve Simon ve Yudas’ın Pers topraklarında izlerine rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra havariye eş tutulan John, Paul, Luka, Filipus, Peter ve Polikarpos Anadolu’da yaşamışlardır. Polikarpos’a İzmir’de, Paul’a Tarsus ve Efes’te, Filipus’a Hierapolis’te, Peter’e Antakya’da, Yuhanna’ya Efes’te ve Luka’ya Antakya’da rastlanmaktadır.

Elde edilen sonuçlardan bir diğeri ise Havari Yuhanna’nın İsa’nın kendine görünmesinden sonra yazmış olduğu yedi mektubudur. Bu yedi mektup Yuhanna tarafından yazılmış ve Anadolu’da bulunan ve Hristiyanlık için önemli olan Hristiyanlığın 7 Kilisesi’ne gönderilmiştir. Bu kiliseler; Efes/Selçuk, İzmir/Smyrna,

Bergama/ Pergamon, Sardes/Salihli, Philadelphia/ Alaşehir, Laodikya/ Denizli, Thyateria/ Akhisar'dır. Bu kiliselerin Anadolu coğrafyasına olması Hristiyanlığın yayılmasında ve toplulukların oluşmasında oldukça önemli olmuştur.

Budak (2012) yılında yapmış olduğu çalışmasında azizlerin hala varlığını sürdürdüğüne, insanları koruyucu ve iyileştirici gücü olduğu sonucuna varmıştır. Hristiyanlığın Filistin'de doğması ve Anadolu'da yayılmasında önemli isimleri barındırmıştır. Bunlar; Paul, Petrus, Meryem, 7 Uyurlar, Polikarpos, Nikolaos, Antakyalı Ignatios, Aya Tekla, Vlas, Büyük Basil, Nyssalı Gregor, Nazianzolu Gregor, Georgios, Mamas, Helena, Barbara, Mor Efrem ve Mor Yakup olmuştur. Bu insanlar gerek şifacı gerek göstermiş olduğu mucizeleri gerekse Hristiyanlık adına önemli işler yapmış insanlar olmuşlardır. Hristiyanlıkta bu önemli kabul gören ve şifa dağıttığına inanılan "aziz ve azizeler" Müslümanlıkta "veli" olarak bilinmektedir. Bu tez çalışmasında elde edilen verilere göre Hristiyanlıkta inanılan ve şifacı olarak bilinen birçok azizin Müslümanlıkta karşılığının olması Budak'ın araştırma sonucu ile örtüşmektedir.

Uysun (2011) çalışmasında Kapadokya'daki Eski ve Yeni Ahit konularını görsellikli bir şekilde incelemiş ve Kapadokya Bölgesi'nde önemli olan aziz ve azizeleri, önemli dini tasvirleri işlemiştir. Uysun'un çalışması, bu tez sonucunda elde edilen verilerle benzerlik göstermiş ve Kapadokya'da eksik olan işlenmemiş azizler çalışmaya dahil edilmiştir.

Kazdhan (1991) yılında yapılan Oxford Bizans Sözlüğü hem tüm dönemler hakkında hem de azizler hakkında oldukça önemli bir kaynak olmuştur. Anadolulu tüm azizlerle ilgili ortaklık göstermiştir. Çalışmamızda ise daha çok görselleri ile aziz ve azizelerin doğumları, hayatları, göstermiş oldukları mucizeleri ve ölüm yılları benzer şekilde örtüşmektedir.

Aziz ve azizelerle ilgili yapılan literatür çalışmalarına bakıldığında özellikle; Akdeniz Bölgesi'nde en fazla "Paul, Polikarpos, Petrus, Meryem Ana, 7 Uyurlar, Nikolaos, Ignatios, İncilci Lukas"a, İç Anadolu ve Kapadokya Bölgesi'nde çoğunlukla "Kapadokyalı Babalar, Vlas, Georgios, Hieron, Mamas, Katherina, Nino, Tekla ve Sivashlı 40 Martyr"e, Marmara Bölgesi'nde en fazla "Panteleimon, Yannis Hrisostomos, Sergios ve Bachos, Euphemia, Barbara, Helena, İrini, Büyük

Konstantin’e, Doğu ve Güney Doğu Bölgesi’nin en fazla “Mor Efrem, Mor Yakup, Gregor Lusavoriç’e, Karadeniz Bölgesi’nde sıklıkla “Asterios (Amaseialı), Phokas, Theodore Teron, George (Amastris), Hypatios, Eugenios, Anthhusa, Gregory (Niksarlı), Azize Büyük Makrina ve Genç Makrina’a, yolu Anadolu’dan geçen azizlerden ise sıklıkla “Vaftizci Yahya, Yusuf, Barnabas, Onouphrios, Mecdelli Meryem, Anna ve Yohakim” ve son olarak Anadolu’da yaşamış sütuncu olarak bilinen azizlerden “Yaşlı Simeon, Genç Simeon, Daniel, Alpius, Lukas ve Lazarus”a ulaşılmıştır.

Çalışmada toplamda 279 aziz ve azizeye yer verilmiştir. Bunlardan 247 tanesi aziz, 32 tanesi ise azizedir. Bu aziz ve azizelerin bölgelere göre dağılımı; Akdeniz Bölgesi ve Ege için 86 aziz ve 9 azize, Kapadokya ve İç Anadolu Bölgesi için 62 aziz ve 6 azize, Marmara Bölgesi için 45 aziz ve 9 azize, Doğu ve Güney Doğu Bölgesi için 7 aziz ve 3 azize, Karadeniz Bölgesi için 14 aziz ve 3 azize, Sütuncu 6 aziz, Yolu Anadolu’dan geçenler için 13 aziz ve 2 azize, 12 havariden ve sonradan eklenen 13. havarinin hepsi aziz ve son olarak 4 İncil yazarından dördünde aziz olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmada aziz ve azizelerin genel olarak yaşadıkları yıl 1 ila 15. yüzyıl arasında dağılım göstermektedir. 21 tanesinin 1. yüzyılda, 12 tanesinin 2. yüzyılda, 19 tanesinin 3. yüzyılda, 76 tanesinin 4. yüzyılda, 26 tanesinin 5. yüzyılda, 7 tanesinin 6. yüzyılda, 5 tanesinin 7. yüzyılda, 7 tanesinin 8. yüzyılda, 24 tanesinin 9. yüzyılda, 9 tanesinin 10. yüzyılda, 4 tanesinin 11. yüzyılda, 1 tanesinin 15. yüzyılda ve son olarak ise 64 tanesinin ise yaşadığı yıl hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. İsa’nın 12 havarisinden sadece 1 tanesi kendi eceli ile ölmüştür. 1 tanesi intihar etmiştir. 5 tanesi çarpmıha gerilmiştir. 6 tanesi ise çeşitli işkencelerle öldürülmüştür. Sütuncu azizler olarak bilinen 6 aziz uzun süre ayakta durmaktan vücutlarında oluşan hasarlar sonucu kendi ecelleriyle ölmüşlerdir. Araştırmada 93 tanesinin efsanesine ulaşılmış bunların 79 tanesi aziz iken 14 tanesi ise azizedir. 96 tanesinin efsanesine ulaşılmıştır. Aziz ve azizelerin 140 tanesinin şehit edildiği bilinmektedir. 139 tanesinin ise kendi eceli ile mi öldüğü veya nasıl öldürüldüğü hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Çalışmada yapılan literatür taraması sonucunda Anadolu’da dini tasvirleri olan ve bahsi geçen 179 aziz ve azizeye ulaşılmıştır. Bunların 13 tanesi havarilerdir.

Meryem’in ismi İncillerde Meryem olarak 12 kez, Mariam olarak 7 kere geçmektedir. Havarilerin ismi Matta, Markos ve Luka İncilleri’nde ve Resullerin İşleri Bölümü’nde

geçmektedir. İsa'nın 12 Havarisinden Petrus; Matta, Markos ve Luka İncillerinde 61 kez, Yuhanna İncilinde ise 20 kez geçmektedir. Andreas ismi ise Luka ve Matta'da 1, Yuhanna ve Markos'ta 3 kere geçmektedir. Büyük Yakup ismi Luka ve Yuhanna'da geçmektedir. Yuhanna'nın kendi İncil'i vardır. Ayrıca Yeni Ahit'te Yuhanna'nın 1., 2., 3. Mektubu ve son bölüm olan Vahiy Bölümünü kendi yazmıştır. Filipus ismi Yuhanna'da geçmektedir. Bartholomeus ismi Matta, Markos, Luka ve Resullerin İşleri'nde bir kere geçmektedir. Thomas ismi Matta, Markos, Luka'da geçmektedir. Matta'nın kendi yazmış olduğu İncil'i vardır. Markos, Matta ve Luka'da ismi geçmektedir. Simun ismi ise Resullerin İşlerinde geçmektedir. Yudas ismi Matta, Markos, Luka'da yer verilmiştir. İsa'ya ihanet eden Yahuda İşkaryot ismi ise Matta, Markos ve Luka'da geçmektedir. Matthias ise havariler tarafından seçilmiştir.

Çalışmada en fazla; İsa, Vaftizci Yahya, Havariler, Paul, Yusuf, Elizabeth, Zekeriya, Anna, Petrus, Meryem, 3 Müneccimler, Polikarpos, 7 Uyurlar, Barnabas, Nikolaos, Ignatios, İncilci Lukas, George, 4 Evangelist, Panteleimon, Konstantin ve Helena, Barbara, Sergios ve Bachos, Kapadokyalı Babalar, Katherina, Mor Efrem ve Mor Yakup, Gregor Lusavoriç, Tekla, Euphemia, Lazarus, Mezdelli Meryem, Mamas, Simeon Stilit, Sivaslı 40 Marytr, Onouphrios, Theodore, Mamas, George (Amasialı) ilgili verilere rastlanmıştır. İsa ve Meryem'in hayatı hemen hemen her kilise fresklerinde görülmektedir. Meryem'in hayatı çok işlenirse de İsa'nın doğumundan ölümüne olan kadar kısımda kendisine de yer verilmiştir. Meryem'in hayatının işlendiği kiliselerde annesi Anna ve babası Yohakim'e yer verilmiştir. Meryem ve nişanlısı Yusuf, İsa'nın doğumunun işlendiği sahnelerde görülmektedir. Meryem'in hayatından daha çok Bebek İsa ile tasvirlerine yer verilmiştir. Vaftizci Yahya genellikle İsa'nın vaftiz sahnesinde resmedilmiştir. Havariler ise İsa'nın yanında resmedilmiştir. Özellikle "Son Akşam Yemeği" tasviri oldukça işlenen bir sahnedir.

Bahsi geçen aziz ve azizelerin görüldüğü yerler ve rehberlerin anlatımlarında yer verdikleri mekanlar bölgelere göre değişiklik gösterse de özellikle; Kariye Müzesi, Ayasofya Müzesi, Trabzon- Ayasofya Müzesi, Sümela Manastırı, Ahtamar Anıt Müzesi, Meryem Ana Evi, Göreme Açık Hava Müzesi, St. Pierre Kilisesi, Meryem Ana Evi, Ihlara Vadisi, Kapadokya Kiliseleri, Ani Harabeleri, St. Paul Kilisesi/ Evi, 7 Uyurlar Mağarası'nda anlatımlara yer verilmektedir. Rehberler özellikle aziz ve

azizelerin ayak bastığı yerlerde, kilise ve şapellerdeki freskler ve ikonalar üzerinden anlatımlarını yapmaktadır.

Öneriler

- Aziz ve azizelerin dini tasvirlerinin dijital ortama aktarılarak bozulmuş fresklerin bile kiliseye girmeden önce anlatımlarının sağlanması için dijital imkanlar oluşturulması,
- Rehber odalarının, bölgelere göre Anadolu aziz ve azizeler için seminerler ya da uzmanlaşma eğitimleri düzenlemesi,
- DÖSİM'in müzelerdeki satış ofislerinde aziz ve azizelerle ilgili farkındalık oluşturabilecek hediyelik eşyalar tasarlayıp üretmesi,
- Aziz ve azizelerin anma günlerine özel program veya etkinlikler yapılması,
- Anadolu aziz ve azizelerin özellikle yabancı turistlere kendi ülkelerinde de tanıtımının yapılması için dijital ya da basılı ortamda reklam ürünlerinin Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde hazırlanması, çalışma kapsamında geliştirilen öneriler arasındadır.

Gelecek Araştırmacılara Öneriler

- Bu çalışma COVID-19 harici bir dönemde karma bir çalışma olarak planlanmış ancak COVID-19 sebebi ile sadece nitel kısmı tamamlanmıştır. Gelecek araştırmacılara bu çalışmanın aynı zamanda nicel olarak turistlere de anket tekniği uygulanarak yapılması önerilmektedir.
- Yapılan çalışmada kısıtlayıcı sebeplerden dolayı sadece rehberlere uygulanmıştır. Bu sebeple araştırmanın örneklemini genişletilerek farklı sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Adıbelli, R. (2002). *Kapadokya Bölgesi'ndeki Hıristiyanlık Tarihi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akgün, D. Y. (2020). Ashab-ı Kehf: Yedi Uyurlar Efsanesi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 30-41). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aksoy, M. (2002). *Türkiye'de İnanç Turizmine Genel Bir Bakış ve Hıristiyanlığın Seyahate Verdiği Önem*. Dinler Tarihi Araştırmaları-III Sempozyumunda yayımlanmış bildiri. Ankara.
- Akyürek, E. (1998). Bizanslılar, Azizleri ve Khalkedon'lu (Kadıköy) Azize Euphemia. *Sanat Dünyamız*, 69-70.
- Albuz, N. (2020). Aya İrini Kilisesi (Hagia Eirene). Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 519-528). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arslan, A. (2019). Yedi Kilise maddesi. Orhan İçöz & Muzaffer Uysal (Ed.) içinde, *Turizm Ansiklopedisi - Türkiye: Turizm ve Ağırlama Endüstrisinin Temel Kavramları* (s. 691). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Arslan, A. (2020). Aziz Philippus Kutsal Alanı ve Mezarı (Hierapolis). Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s.404-411). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arslan, A. (2020). Aziz Polykarpos ve Kilisesi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s.396-402). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arslan, A. (2020). Aziz Simeon Stylites ve Manastırı (Antiokheia). Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 412-418). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Arslan, A. (2020). Meryem Ana Evi: Hristiyanlığın Hac Merkezi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 297-310). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Artun, E. (2012). Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri-Öğreteler-Dinler. Erişim adresi: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_inanc_sistemleri.pdf.
- Ateş, E. (2018). *Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi ve Barındırdığı İkonalar*. Lisans bitirme tezi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Ankara.
- Atille, M. F. (2008). Tarsuslu Aziz Pavlus, Pozitif Ambalaj Basım Mersin.
- Atiya, A. (2005). *Doğu hristiyanlığı tarihi* (N. Hiçyılmaz, çev.). İstanbul: Doz Yayınları. (1968).
- Avican, B. (2009). *Mor Yakup Kilisesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayaz, N. (2020). St. Jean (Aziz Yuhanna) ve Bazilikası. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 342-352). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, F. (2000). *Pavlus' un Din Anlayışının Yansımaları*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı. İstanbul.
- Aydın, F. (2002). *Hız. İsa Sonrası Tartışma Konularından Havarilik ve Pavlus' un Havarilik Anlayışı*. 2000. Yılında Hristiyanlık Dünü, Bugünü ve Geleceği Dinler Tarihi Araştırmaları III. 71-93.
- Aydın, M. (1998). *Hristiyanlık*. Yaşayan Dünya Dinleri, Dib Yay. Ankara 77-203.
- Aydın, M. (2003). Antakya ve Tarsus Eksenli İlk Dönem Hristiyanlığına Bir Bakış. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(15).
- Aydın, S. Y. (2010). Ortaçağda Melekler ve Bizans Resim Sanatında Melek Biçimsel Yahya Peygamber İmgesi. Sercan Yandım Aydın (Ed.) içinde, *İslam ve*

Hıristiyan Sanatında Melekler, Peygamberler ve Azizler (s. 149-169). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Aydın, A. (2009). Hıristiyan Dınındeki Martır-Azız ve Rölük Kültünün Kılıkya-Isaurya Bölgesi Hıristiyanlığına Yansımaları. *Olba*, 17, 63.
- Aykıt, D. A. (2012). Akdenizli Bir Keşiş: Sütuncu Simeon/Simeon the Stylite. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 81-104.
- Aykıt, D. A. (2013). Müslümanların ve Hıristiyanların Ortak Ziyaretgâhlarından Biri Olarak Aya Yorgi (Saint George) Manastırı (SAINT GEORGID~ ASTDU. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 119-134.
- Aziz Paul ile Türkiye Yolculuğu (2008) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara.
- Baldwin, B. (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium Volume I-II-III*, Newyork: Oxford University Press.
- Baser, F., & Başçı, A. (2012). İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Pavlus Evinin Önemi Ve Tanıtım Faaliyetlerine İlişkin Ziyaretçi Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute*, 19(9), 423-443.
- Başçı, A. (2011). *Türkiye’de İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Pavlus’ un Yeri Önemi ve Turistik Ürün Potansiyelinin Değerlendirilmesinde Tanıtım Faaliyetlerinin Rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Berk, F. M. (2011). İnanç ve Doğa Turizminin Kesiştiği Nokta: Aziz Paul Yolu. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 4(1), 11-28.
- Berk, F. M. (2012). Aziz Paul ve Şam Vizyonu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 505-516.
- Berk, M. F. ve Arslan, M. (2013). St. Thecla: a native of iconium. *International Conference on Religious Tourism and Conference*, Konya.
- Bingöl, Z. (2004). Akdeniz bölgesinin kültür ve inanç turizmi potansiyeli açısından değerlendirilmesi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 125-137.

- Bingöl, Z. (2004). Akdeniz Bölgesinin Kültür ve İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 125-137.
- Birinci, A., & Feyzoğlu, T. E. (2015). *Kapadokya Bölgesi Kiliselerindeki Fresklerin Seramik Yüzeylerde Yorumu*. Yüksek lisans sanat çalışması raporu. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Budak, D. (2012). *Anadolu'da Yaşamış Aziz ve Azize Hayatlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Caka, E. (2009). *Pavlus' un Mektupları*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Canavello, S. A. (2004). Iconumlu Azize Thecla Yaşamı ve Mucizeleri. *Olba*, (10), 251-271.
- Candur, H. T. (2015). *Phrygia Bölgesi Azizleri ve Hac Merkezleri* (Lisans Bitirme Tezi). Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi. Denizli
- Condolo, P. L. (1988). *En Samimi Dostlarımız Bazı Azizlerin Hayatı*. (Çev. Özcan Çanlı) İstanbul: Orhan Basımevi.
- Cömert, B. (1980). *Mitoloji ve İkonografi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.
- Çalik, E. (2010). Hristiyan Medeniyetinin Dinî Kaynakları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 57-92.
- Çetinbaş, E. (2019). *‘Réalta an chruinne caitir fhiona’*: the cult of St. Katherine of Alexandria in Late Medieval Scotland (Doctoral dissertation, Bilkent University).
- Çifci, H. (2017). *Kapadokyalı Babalardan Nyssalı Gregory: Hayatı ve Teslis Doktrinine Etkisi*. Yüksek lisans tezi. Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Demir, H. (2013). Modern Zamanlarda Bir Ashâb-I Kehf Yorumu: Ayışığı Sofrası. *Electronic Turkish Studies*, 8(1), 1229-1237.

- Demir, K. (2017). *Aziz Petrus, Antakya ve Roma Kiliseleri*. Seminer Çalışması. Ege Üniversitesi, Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu Turizm Rehberliği Bölümü, İzmir.
- Demus, O. (1960). Two Palaeologan Mosaic Icons in the Dumbarton Oaks Collection. *Dumbarton Oaks Papers*, 14, 87-119.
- Dinç, N. T. (2020). Kapadokya'nın Kilise Babaları: Aziz Basil, Nyssalı Gregor ve Nazianzuslu Gregor. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 354-374). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dirimtekin, F. (1966). Kariye. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Doğan S, (2016). *Likya'da Bir Hac Merkezi: Myra Aziz Nikolaos Kilisesi*, ed. Havva İşkan- Erkan Dünder, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Doğan S., Çorağan N., Bulgurlu V., vd. (2014), *Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Durak, N. (2013). Sinoplu Bir Gnostik: Marcion. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2).
- Durmuş, E. N. İ. (2019). *Unesco Geçici Listesine Alınan Kasaba Köyü Mahmutbey Camii Ve Kastamonu Turizmine Yönelik Değerlendirmeler*. Yüksek lisans tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Ege, İ. (2015). St. Pierre Mağarası- Hatay, *Akdemik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(16), 165-188.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erçolak, G., Tanrısever, C., & Pamukçu, H. (2019). *İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Paulus'un Önemi ve Tarsus Turizmine Etkisi*. VIII. Ulusal IV. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri. Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.

- Erçolak, G. & Tanrısever, C. (2020). Aya Tekla: Hristiyanlığın İlk Kadın Havarisi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 388-395). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Erdem Sürme, A., & Öger, A. (2019). *Nevşehir'deki Hristiyanlık yapıları ve azizleri*. Yüksek lisans tezi. Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Eroğlan, F. (2019). *I. Konstantin'in Hristiyan teolojisine etkileri*. Doktora tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum
- Eroğlu, A. H. (2000). Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 309-325.
- Ertuğrul, Ö. (2018). Hristiyanlık Ve Bizans Sanatında Hagios Nicholaos. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(5), 80-115.
- Eyice, S. (1962). *Aya Thekla Efsanesi ve Sanat Tarihinde Aya Thekla*. (ss 1-18), Ankara, Anıt.
- Eyice, S. (1984). *Ayasofya I*. Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetlerinden.
- Gedikli, Ş. (2018). Bakire Meryem'in Ölümü ve Göğe Yükselmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 1455-1474.
- Genç Ö. (2012). *Kapadokya'nın Önemli Azizlerinden Biri Doğu Manastırcılığının Kurucusu Aziz Basil*, I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, Cilt 6 / 261-271.
- Göregen, M. (2017). Kapadokyalı Bir Hristiyan Teologu: Nazianzolu Gregorios ve Hristiyanlığın Şekillenmesine Etkisi. *Itobiad: Journal Of The Human & Social Science Researches*, 6(1).
- Göymen, N. E. (2019). *Kappadokia Bölgesi Bizans Dönemi Duvar Resimlerinde Anargyroi Hekim Aziz Tasvirleri*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Biimler Enstitüsü, Ankara
- Guiley, R. E. (2001). *The Encyclopedia of Saints*. Newyork: Facts on File Inc.
- Güç, A. (1998). Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı. *Dinler Tarihi Araştırmaları*, 337-353

- Gül, M. (2018). *Ani Tigran Honents Kilisesi Duvar Resimleri*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülten, S. (2017). Hızır-İlyas Zaviyeleri, Aya Yorgi ve Bektaşiler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 81-100.
- Gündüz, Ş. (2002). Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2(4), 1-21.
- Gündüz, Ş. (2017). *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*. Ankara. Ankara Okulu Yayınları.
- Güngör, H., Adam, B., Yitik, A.İ., Katar, M., Aydın, M., Günay, N. & Çoban, B.Z. (2013). *Dinler Tarihi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları. Yayın No: 24
- Güngör, Y. (2018). Kültürel Eksende Aya Yorgi (St. George) Önüli Kültü ve İnanç Turizmi Açısından Nikomedia (İzmit) İçin. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi (IJTEBS)* E-ISSN: 2602-4411 ,2 (1), 72-81.
- Güngör, Y. (2018). Osmanlı Döneminde “Nicomedia” İzmit’te Farklı Dinlerin Birlikte Hoşgörü İçinde Yaşam Kesitine Bir Örnek: Pantaleimon Maanastırı. Kocaeli Tarihi Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri. Koceli.
- Güngör, Y. (2016). *İlk Çağda Nikomedia (İzmit)’ Dan Hristiyanlık Tarihine Yayılan Işık: Santa Barbara*. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III.
- Gür, D., & Gür, F. (2016). Hagios Phokas. *Celal Bayar University Journal of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3).
- Gür, D., & Yılmaz, S. (2016). *Batı Karadeniz’de Saygı Gören Bazı Azizler “Karadeniz Ereğlisi, Filyos, Safranbolu, Amasra, Bartın, Sinop*. XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu. Sakarya.
- Güzel, F. Ö. (2012). Türkiye’deki Hristiyan Pazarı Değerlerinin Analizi ve İnanç Tabanlı Pazarlama Kapsamında Bu Değerlerin İlgili Pazarlara İletilmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2(2), 133-141.
- Güzel, Ö. (2010). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Yeni Bir Dinamik: İnanç Turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(2), 87-100.

- Hackel, S. (1981). The Byzantine Saint: Univ. of Birmingham 14. Spring Symposium of Byzantine Studdies. Fellowship of St. Alban and St. Sergius.
- Hart, M. H. (2008). *Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin "100"*. (Çev. Nurşan Üstüntaş). İstanbul: Neden Kitap Yayınevi.
- Hasdemir, H. K. (2020). Sebasteia'nın Kırk Şehidi. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44(1), 137-150.
- Hasluck, F.W. (1912). The Forty. *The Year of the British School at Athens*, 19, 221-228.
- Holloway, P. A. (2013). Tarsus'un Aziz Theodore'u. *Sewanee Theological Review*, 56 (3), 284.
- Işık, H. (1997). Dini Kökeni Açısından Noel ve Yılbaşı. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (7), 447-468.
- İmamoğlu, N. (2019). *Christian Martyrdom in Ottoman Balkans and Reconstruction of Orthodox Identity (18-19th c.)*. The 2nd Annual Kurultai of the Endangered Cultural Heritage, 121.
- Kaçar, T. (2011). "Doğu Roma Başkentinde Patrik Seçimi: Ioannes Chrysostomus Örneği (M.S. 398). *Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını*, 225-232.
- Karaca, C. (2013). *Göreme Açık Hava Müzesi'nde Bulunan Azize Barbara Kilisesi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaca, C. (2014). Kitabe ve Portreler Işığında Kappadokia Kiliselerinde Baniler. *Journal of Faculty of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31(2).
- Karahan, H. D. (2018). Hıristiyan Mezheplerinde Vahiy Anlayışı. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(13), 287-308.
- Karahan, O. Ü. (2019). Erken Hristiyanlık Döneminde Hierapolis. Türk Araştırmaları Tarihi Analizi.
- Karakaya, N. (2005). The burial chamber wall paintings of Saint Nicholas Church at Demre (Myra) following their restoration.

- Karakaya, N. Ç. (2010). Myra Aziz Nikolaos Kilisesi ve Duvar Resimleri Işığında Aziz Nikolaos' un Yaşamı ve Kişiliği. Arkeolojisinden Doğasına Myra/Demre ve çevresi, 127-135.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Katar, M. (2000). Hıristiyanlık'ta Kilise Takviminin (Kilise İçerisindeki Anma ve Kutlama Devrelerinin) Oluşması. *Dini Araştırmalar*, 3(8), 23-46.
- Katar, M. (2013). “*Hıristiyanlık I*” (Editör: Ali İhsan Yitik) içinden, Dinler Tarihi, Dokuz Eylül Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, İzmir.
- Kaya, M. (2019). Çankırlı Bir Hristiyan Azizi: Hypatius. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 79-94.
- Kazdhan, A. & Talbot A. M. (1998). *Dumbarton Oaks Hagiography Database*. Washington DC Dumbarton Oaks.
- Kazhdan, A. P. (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium Volume I-II-III*, Oxford University Press.
- Keçiş, M. (2015). *Ortaçağ Trabzon'unda Aziz Eugenios Kültü*. I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dinî Hayat Sempozyumu.
- Keskin, E. (2018). Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Anadolu'dan Kudüse Uzanan İnanç Yolculuğu. *Electronic Turkish Studies*, 13(18).
- Kılıç, R. (2006). Misyonerlik ve Türkiye'ye Yönelik Misyoner Faaliyetleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 327-342.
- Kılıç, S. (2008). *Ahtamar Barışın ve Sevdanın Adası Gezi Rehberi*. İstanbul, Günışığı Yayınları.
- Kılıçkaya, A. (2010). *Kariye: Mimari Mozaik ve Freskler*. Silk Road Yayınevi.
- Koç, D. E. & Erdoğan, Y. (2020). Kapadokya Bölgesi Tarihi Kiliseleri. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 485-500). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Korat, G. (2005). *Kapadokya- Taş kapıdan taçkapıya*. Doğan Kitap.

- Köroğlu, Ö. (2020). Sergios Bachos Kilisesi (Küçük Ayasofya). Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 509-517). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Köse, İ. (2009). *4.000 Yıllık Mirasın Kutsal İzleri Trabzon*. Akademi Yayınevi
- Kunt, S. Y., & Güngör, A. İ. T. D. (2014). *Aziz Yuhanna'nın Vahiy Kitabı çerçevesinde Yedi Kiliseler ve bu kiliselerin Hıristiyanlık tarihindeki yeri*. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurnaz, H. A. (2020). Hızır Aleyhisselam ve Hikâyesi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 43-50). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kurt, M. (2010). *Tanrıça kültü ve Hıristiyanlık'taki Meryem figürüne etkileri*. Doktora tezi. Rize Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Kuzgun, Ş. (2015). *Dinler Tarihi*. Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Küçük, M. A. (2017). Mitolojiden İkonografiye Türkiye'nin Turistik Dinî Mekânları: "Mağaralar". *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 34-56.
- Kütük, A. (2013). Nusaybinli Mar Yakub ve Nusaybin Şehrinin Manevi Savunması M 338 350 . *Mukaddime Dergisi*, 1(5), 1-24.
- Lafli, E. (2018). *Azizler Kenti İzmit: Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemleri'nde Nikomedia'nın Önemli Bazı Dini Şahsiyetleri*. International symposium on Çoban Mustafa Paşa and history-culture of Kocaeli. 131-161.
- Leemans, J. (2001). On the date of Gregory of Nyssa's first homilies on the forty martyrs of Sebaste (Ia and Ib). *The Journal of Theological Studies*, Vol. 52, No. 1, 93-97.
- Madrigal, M. (2015). *Anadolu'nun Ekümenik Konsilleri*. Kutsal Kitap ve Arkeoloji. İstanbul
- Madrigal, M. (2015). *Birinci Yüzyıl Anadolu Kiliseleri*. Kutsal Kitap ve Arkeoloji. İstanbul

- Madrigal, M. (2015). *Hristiyan Türkler: Azizleri ve Şehitleri*. Kutsal Kitap ve Arkeoloji.
- Madrigal, M. (2015). *Kilise Babaları*. Kutsal Kitap ve Arkeoloji.
- Malay, H. & Tanrıver, C. (2012). “II. Yüzyılda Sandıklı'da Yaşamış Ünlü Bir Hristiyan Azizi: Aberkios”, şurada: N. Bilgin, M. Mutluer, Ö. Öztekten (ed.), Sandıklı Araştırmaları Sempozyumu, 51-66.
- Malay, H. (2011). “II. Yüzyılda Sandıklı'da Yaşamış Ünlü Bir Hristiyan Azizi: Aberkios” Sandıklı Araştırmaları Sempozyumu, 51, Sandıklı.
- Mamytov, A. (2010). *Rus Ortodoks Kilisesi'nde Azizlerle İlgili İnanış ve Uygulamalar*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mango, C. (1968). The Monastery of St. Abercius at Kurşunlu (Elegmi) in Bithynia. *Dumbarton Oaks Papers*, 169-176.
- Mazlum, M. M., & Atalay Mazlum, A. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönteminin Belirlenmesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(4), 1-21.
- Memiş, E. (2005). Dinlerin Buluştuğu Nokta: Anadolu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VII (2),59-68.
- Mersin İl Özel İdaresi. (2009). *Mersin: Ören Yerleri, Kaleleri, Müzeleri*. İstanbul: Seçil Ofset.
- Metin, A.(2013). Küreselleşme Sürecinde Hristiyanlık ve Hristiyanlığın Küreselleşmesi. *Journal of International Social Research*, 6 (26).
- Mingana, A., & Baş, Ç. M. (2016). Vaftizci Yahya'nın Yeni Bir Hayat Hikâyesi. *Dini Araştırmalar*, 19(48 (20-06-2016)), 235-258.
- Nunn, H. P. (1952). Christian inscriptions.
- Ötüken, S. Y. (2010). Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Güneydoğu Mezar Odası Nikolaos Siklusu: İkonografik Özellikleri ve Tarihi Çerçevende verilen Mesajlar. Sercan

- Yandım Aydın (Ed.) içinde, *İslam ve Hıristiyan Sanatında Melekler, Peygamberler ve Azizler* (185-193). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Özcan, H. Ö. (2008). Tigran Honents (Aydınlatıcı Aziz Gregorios) Kilisesinin Freskoları Ne Kadar Bizans'lı?. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 163-186.
- Öztürk, N. (2012). Hıristiyanlığın İlk Yıllarında Akdeniz Ülkelerini Etkisi Altına Alan Kadın: Tekla. *Fe Journal: Feminist Critique/Fe Dergi: Feminist Elestiri*, 4(1).
- Paşay, K. Y. (2002). Sebaste'nin Kırk Şehidi. *Tokat Kültür Araştırma Dergisi*, 10(17), 58.
- Pekak, M. S. (2008). Mustafapaşa (Sinastos) ve Aziz Nikolaos Manastırı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1).
- Pekak, M. S. (2009). Mustafapaşa (Sinastos), Konstantin ve Helena Kilisesi, Kilise I, Kilise II, Kilise III, Kilise IV. *Journal of Faculty of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 26(1).
- Pekak, M. S. (2014). Ürgüp Kiliseleri. *Journal of Faculty of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31(2).
- Pekak, M. S., & Durmuş, G. Ü. R. (2015). İsa'nın doğumu. *Sanat Tarihi Dergisi*, 24(2), 175-226.
- Polat, A. G. S. A., Polat, A. G. S., & Batman, O. (2013). *İnanç Turizminde Ashâb-I Kehf Mağarası: Doğu Akdeniz Örneği*. II. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu, 193.
- Ramsay, W. M. (1882). The Tale of Saint Abercius. *The Journal of Hellenic Studies*, 3, 339-353.
- Sargın, C. S. & Tanrıseven, C. (2020). St. Pierre (Aziz Petrus) ve Anıt Müzesi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 334-341). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sevcenko, N. P. (1991) *The Oxford Dictionary of Byzantium Volume I-II-III*, Newyork: Oxford University Press.

- Stott, J. R.W. (2013). *Tarihsel Gerçeklere Dayanan Mesih İnancı Tablosu Hristiyanlığın Temelleri*. Haberci Basım Yayın.
- Sümer, F. (1989). Eshabü'l-Kehf. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. Ekitaparsivi
- Şaman, E. (2009). *Mersin İli İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Mersin'de İnanç Turizmine Katılanların Profili Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Şeker, C. (2016). Hıristiyanlıkta Yahudiliğe Tepki Olarak Gelişen Kutsallık Anlayışı. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(1).
- Şimşek, A. (Ed.) (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Talbot, A. M. (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium Volume I-II-III*, Newyork: Oxford University Press.
- Talbot, A. M. (1996). *Holy Women of Byzantium, Ten Saints' Lives in English Translation. Life of St. Mary The Younger*. Translation by Aegelik E. Laiou. Washington DC: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Talbot, A. M. (1996). *Holy Women of Byzantium, Ten Saints' Lives in English Translation. Life of Saint Elizabeth The Wonderworker*. Translation by Aegelik E. Laiou. Washington DC: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Tanrısever, C. ve Koç, D. (2018) Motifler ve Sayıların Rehber Anlatımlarındaki Yeri, Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar, Cilt 1, (s. 295-306), *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Tanrısever, C. (2020). Ayasofya Müzesi: Tarihi, Efsaneleri ve Mimarisi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 530-541). Ankara: Nobel Akademik yayıncılık.

- Tekeli, E. K. (2020). Kırklar Efsanesi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 114-128). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Temiztürk, H. (2016). Kapadokyalı Bir Kilise Babası: Aziz Basil ve Hıristiyanlığın Şekillendirilmesine Etkisi. *KTÜİFD*, Sayı:1, 35-61.
- Thierry, N. & M. (1993). *L'église Saint-Grégoire De Tigran Honenc' À Ani (1215)*, Peeters, Louvain, Paris.
- Tiefenbach, H. (2012). *Anadolu'nun Azizleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tokay, E. (2007). *Anadolulu bir kilise babası: Nazionzuslu Gregory*. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Turan, C. (2020). Hıristiyan Tasvir Sanatında Azız Yusuf İkonografısı Saint Joseph Iconography In Christian Depiction Art. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 13 Sayı: 71, 1182-93.
- Türkaskan, İ. (2019). *Trabzon Aziz Eugenius Kilisesi*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkoğlu, A. E. (2006). *Geçmişte ve Günümüzde Antakya'da Hıristiyanlık*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ulutürk, M. & Uncu C. (2017). *Konya ve Çevresinde Hıristiyanlığın İlk Yılları: Dini Mekânlar, Azizler/Azizeler*. International Congress On Cultural Heritage and Tourism (ICCHT).
- Ulutürk, M. (2005). *Hıristiyanlıkta Havarilik*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ulutürk, M. (2006). Katolik Hıristiyanlığına Göre İsa'nın Halefi ve İlk Papa Havarî Simun Petrus. *Marife* 6 (1), 145-167.
- Ulutürk, M. (2011). *Lystra'da İlk Hıristiyanlar ve Lystra'nın Hıristiyanlıktaki Yeri*. Uluslararası Lystra ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu, Konya.

- Uluoyol, Ö. (2014). *Kapadokya bölgesi duvar resimlerinde yer alan müneccim kralların tapınması sahnesi* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Urgun, O. (2011). *Anadolulu Aziz ve Azizeler*. Yayımlanmış Bitirme Tezi. Ege Üniversitesi, Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu.
- Uygur, H. K. (2015). *Kültürel Doku İçinde Mardin Süryanilerinin Kutsal Mekân Efsaneleri*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uysun, M. (2011). *Kapadokya Kaya Kiliseleri İkonografisi*. Arkeoloji ve Sanat Yayınevi
- Uysun, M. (2014). Aziz George. *Antalya Rehberler Odası Dergisi*, 14(4), 84-100.
- Ünal, C. (2020). Aziz Nikolaos ve Kilisesi: Likya’da Bir Hac Merkezi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu’da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 376-387). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Varış, T. (2000). *Anadolu’daki İlk Yedi Kilise*. Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği.
- Walsh, M. J. K. (2013). A Spectacle to the World, Both to Angels and to Men” Multiculturalism in Medieval Famagusta, Cyprus, as seen through The Forty Martyrs of Sebaste Mural in the Church of Saints Peter and Paul. *Journal of Eastern Mediterranean Archaeology and Heritage Studies*.
- Ward-Perkins, J. B. (1966). Memoria, martyr's tomb and martyr's Church. *The Journal of Theological Studies*, 20-37.
- Weitzmann, K. (1979). Illustrations to the Lives of the Five Martyrs of Sebaste. *Dumbarton Oaks Papers*, 33, 95-112.
- Whitaker, RH (1948). *Tarsus Theodore: Canterbury Başpiskoposu, AD 668-690*.
- Yeni Ahit, İncil (Müjde) İncil’in Çağdaş Türkçe Çevirisi, İstanbul, 2001.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldırım, M. & Dönmez, S. (2018). Elçilerin İşleri Kitabı ve İlk Dönem Hıristiyan Misyon Faaliyetleri. II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi. Adana.
- Yıldız, M. (2019). *Anadolu'da bizans dönemi duvar resimlerinde I. Constantinus ve Helena ile beraber gerçek haç betimlemeleri*. Yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale.
- Yıldız, S. (2020). St. Paul (Aziz Pavlus): Hayatı, Misyoner Yolculukları ve Anıt Müzesi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 313-332). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yörükoğlu, T. (2006). *Batılılaşma Devri Resim Sanatında Edirne Bulgar Kilisesindeki İkonaların Yeri*. Yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Trakya.
- Yumuk, Y. (2020). Büyükada Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi. Özlem Güzel (Ed.) içinde, *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar* (s. 638-647). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yurdakök, M. (2005). Çocukta boğaza takılan kılıçık ve Sivaslı Aziz Vlas (280-316). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 48, 361-362.
- Yüçetürk, O. S. (1983). Katolik, Ortodoks ve Protestan Mezhepleri Arasındaki Farklar. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S1.
- Zaman, M. (2005). Türkiye'nin Önemli İnanç Turizmi Merkezlerinden Biri: Sumela (Meryamana) Manastırı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 1-24.
- Zenbilci, K. İ. (2020). Aziz Demetrios: Selanik'in Koruyucu Azizi, Yaşam Öyküsü ve Mucizeleriyle İlişkili Belgeler, Kültü ve Tasvirleri. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 361-382.
- Zenbilci, K. İ. (2018). Münzevi Yaşam Fikrinin Bizans Tasvirlerindeki Yansımaları: Sütun Üzerinde Yaşayan Azizler. *Sosyal Bilimlerde Güncel Akademik Çalışmalar* 3, 1-36.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL 1. <https://www.ccel.org/ccel/anatolius> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 2. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/12-ekim-kutsal-sehitler-probus-tarahos-ve-andronikos/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 3. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/23-temmuz-ravenna-piskoposu-ruhban-sehit-apollinarius/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 4. <https://www.oclarim.com.mo/en/2019/01/11/church-fathers-39-diodorus-of-tarsus/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 5. https://en.wikipedia.org/wiki/Euthymius_of_Sardis#/media/File:Martyrdom_of_Euthymius_of_Sardeis.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 6. <https://www.biblegateway.com/resources/all-men-bible/Epaphras> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 7. [https://en.wikipedia.org/wiki/Gregory_of_Dekapolis#/media/File:Gregory_Decapolites_the_Righteous_\(Menologion_of_Basil_II\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Gregory_of_Dekapolis#/media/File:Gregory_Decapolites_the_Righteous_(Menologion_of_Basil_II).jpg) Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 8. https://www.newworldencyclopedia.org/entry/File:Saint_Irenaeus.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 9. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Antakyal%C4%B1_Lukianos#/media/Dosya:Lucian_of_Antioch_\(Menologion_of_Basil_II\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Antakyal%C4%B1_Lukianos#/media/Dosya:Lucian_of_Antioch_(Menologion_of_Basil_II).jpg) Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 10. https://en.wikipedia.org/wiki/Methodius_of_Olympus#/media/File:Methodius_of_Olympus.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 11. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/9-subat-kutsal-sehit-nikeforos/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 12. https://en.wikipedia.org/wiki/Theodore_of_Tarsus Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 13. <https://herguneincil.org/TR/display-saint/d6f21b8a-7fb9-4707-be74-23325e8e732d> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 14. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimizin-hayat-hikayeleri/17-temmuz-pisidyanta-antakyasinin-buyuk-sehidi-azize-marina-margaret/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 15. <https://herguneincil.org/TR/display-saint/e680f34c-1032-40b0-a7bc-c57530f1a5b2> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 16. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimizin-hayat-hikayeleri/4-mayis-tarsuslu-bakire-sehit-pelagia/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 17. https://en.wikipedia.org/wiki/Cyricus_and_Julitta#/media/File:QuricusJulietIconLife.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 18. <https://orthochristian.com/107335.html> / Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 19. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimizin-hayat-hikayeleri/31-temmuz-kapadokyali-aziz-evdokimos/> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 20. https://en.wikipedia.org/wiki/Nilus_of_Sinai#/media/File:Nil_Postnik.jpg Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 21. <https://nobility.org/wp-content/uploads/2015/01/Family-of-Saints.jpg> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 22. https://en.wikipedia.org/wiki/Theodore_of_Sykeon#/media/File:St_Theodore_the_Sykeote.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 23. https://tr.wikipedia.org/wiki/Azize_Nino#/media/Dosya:Saint_Nino_Georgian_mosaic.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.

URL 24. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimizin-hayat-hikayeleri/5-agustos-adaletlierdemli-nonna/> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 25. <https://www.oca.org/saints/lives/2020/10/22/103022-saint-abercius-the-wonderworker-bishop-of-hieropolis-equal-of-th> Erişim Tarihi: 16.11.2020.

URL 26. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimizin-hayat-hikayeleri/3-eylul-nikomedia-piskoposu-sehit-ruhban-anthimos-ve-onun-beraberindekiler/> Erişim Tarihi: 16.11.2020.

URL 27. <https://en.wikipedia.org/wiki/Artemius#/media/File:Artemios.jpg> Erişim Tarihi: 16.11.2020.

URL 28. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Eutychius_of_Constantinople.jpg Erişim Tarihi: 16.11.2020.

URL 29. https://en.wikipedia.org/wiki/Flavian_of_Constantinople#/media/File:San_Flaviano_incisione.jpg Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 30. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/wp-content/uploads/2015/05/12-May%C4%B1s-Konstantinopolis-Ba%C5%9Fpiskoposu-Aziz-Germanos-.png> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 31. [https://en.wikipedia.org/wiki/File:Hagia_Sophia_Constantinople_2007_\(28\).JPG](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Hagia_Sophia_Constantinople_2007_(28).JPG) Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 32. https://en.wikipedia.org/wiki/Joannicius_the_Great#/media/File:Saint_Ioannikios.jpg Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 33. https://en.wikipedia.org/wiki/Callinicus_I_of_Constantinople#/media/File:CallinicusI.jpg Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 34. <https://www.johnsanidopoulos.com/2017/04/synaxarion-of-saint-makarios-confessor.html> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 35. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/14-agustos-apameia-piskoposu-sehit-ruhban-markellos/> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 36. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Maksim_\(aziz\)#/media/Dosya:Maximus_Confessor.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Maksim_(aziz)#/media/Dosya:Maximus_Confessor.jpg) Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 37. <https://www.yumuktepe.com/yumuktepe-ve-aziz-menas/> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

URL 38. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/13-mart-konstantinopolis-patrigi-aziz-nikeforosun-degerli-emanetlerinin-tasinmasi/> Erişim Tarihi: 09.05.2020.

- URL 39. [https://en.wikipedia.org/wiki/Nicetas_of_Medikion#/media/File:Nicetas_the_Confessor_\(Menologion_of_Basil_II\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Nicetas_of_Medikion#/media/File:Nicetas_the_Confessor_(Menologion_of_Basil_II).jpg) Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 40. [https://en.wikipedia.org/wiki/Proclus_of_Constantinople#/media/File:Proclus_of_Constantinople_\(Menologion_of_Basil_II\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Proclus_of_Constantinople#/media/File:Proclus_of_Constantinople_(Menologion_of_Basil_II).jpg) Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 41. https://tr.wikipedia.org/wiki/Simeon_Metafrastis#/media/Dosya:SimeonMetaphrastes.jpg Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 42. https://en.wikipedia.org/wiki/Symeon_the_New_Theologian#/media/File:Simeon_novyj.jpg Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 43. <https://www.istanbulburda.com/tarihi-hikayeler/azize-euphemianin-acilarla-dolu-hikayesi-h9780.html> Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 44. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/konstantinopolis-diyakonu-azize-olypmia/> Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 45. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Theodora_\(Theofilos%27un_e%C5%9Fi\)#/media/Dosya:Theodora_\(greek_icon_XIX_c\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Theodora_(Theofilos%27un_e%C5%9Fi)#/media/Dosya:Theodora_(greek_icon_XIX_c).jpg) Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 46. https://en.wikipedia.org/wiki/Domitian_of_Melitene#/media/File:Menologion_of_Basil_032.jpg Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 47. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1lat%C4%B1c%C4%B1_Grigor#/media/Dosya:Gregory_Illuminator.JPG Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 48. <http://www.suryaniler.com/kultur-sanat.asp?id=947> Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 49. <https://akunq.net/tr/?p=46080/> Erişim Tarihi: 09.05.2020.
- URL 50. <https://haber.sat7turk.com/ermeni-apostolik-kilisesi-azize-santuht-yortusunu-kutladi/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

- URL 51. https://orthodoxwiki.org/File:Christodoulos_of_Patmos.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 52. <https://www.akademiktarihtr.com/bizansincileciazizleri/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 53. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Epifanios_\(aziz\)#/media/Dosya:Epiphanius-Kosovo.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Epifanios_(aziz)#/media/Dosya:Epiphanius-Kosovo.jpg) Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 54. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Evstafi_Plakida.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 55. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/9-eylul-tanri-doguran-bakire-meryemin-kutsal-ve-erdemli-ebeveyni-aziz-yohakim-ile-azize-anna/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 56. <https://abraham-art.blogspot.com/2017/05/ikonografi-4-incil.html> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 57. <http://kosmosmacerasi.com/v1/2015/06/beytlehem-yildizi/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 58. <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Rousanu16.jpg> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 59. <https://www.kutsalkitap.org/12-havarinin-sonu-ne-oldu/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 60. https://en.wikipedia.org/wiki/Marcion_of_Sinope#/media/File:Apostle_John_and_Marcion_of_Sinope_from_JPM_Library_MS_748_11th_c.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 61. <http://www.aydanogretmen.com.tr/blogdetay/27/kariye-muzesi-mozaikleri> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 62. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/30-kasim-kutsal-gorkemli-ve-sanli-havari-andreas-ilk-cagrilan-2/> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 63. https://tr.wikipedia.org/wiki/Zebedi_o%C4%9Flu_Yakup#/media/Dosya:Guido_Reni_-_Saint_James_the_Greater_-_Google_Art_Project.jpg Erişim Tarihi: 10.10.2020.

- URL 64. https://tr.wikipedia.org/wiki/Filipus#/media/Dosya:Rubens_apostel_philippus.jpg
Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 65. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bartalmay#/media/Dosya:Sts-john-and-bartholomew-with-donor-dosso-dossi.jpg> Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 66. https://tr.wikipedia.org/wiki/Tomas#/media/Dosya:Gerard_van_Honthorst_003.jpg
Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 67. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yurtsever_Simun#/media/Dosya:Rubens_apostel_simon.jpg
Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 68. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Yahuda_\(havari\)#/media/Dosya:Brooklyn_Museum_-_Judas_Iscaiot_\(Judas_Iscariote\)_-_James_Tissot.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Yahuda_(havari)#/media/Dosya:Brooklyn_Museum_-_Judas_Iscaiot_(Judas_Iscariote)_-_James_Tissot.jpg) Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 69. <https://www.ortodokslartoplulugu.org/wp-content/uploads/2015/08/agmatthiasM.jpg>
Erişim Tarihi: 10.10.2020.
- URL 70. <http://tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/> Erişim Tarihi: 01.06.2020.
- URL 71. <https://mimirbook.com/tr/5168f858554> Erişim Tarihi: 01.06.2020.
- URL 72. <https://tarihibilgi.org/katoliklik-ortodoksluk-ve-protestanlik-nedir/> Erişim Tarihi
29.03.2021.
- URL 73. <https://www.medeniyetufku.com/gunumuz-hiristiyan-mezhepleri-ve-aralarindaki-farklar/> Erişim Tarihi 29.03.2021.

EKLER

EK 1. ETİK KURUL FORMU

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-16498365-050.01.04-2100002109
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

18.01.2021

Sayın Doç. Dr. Canan TANRISEVER YİĞİT

Kastamonu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından Yüksek Lisans Öğrenciniz Gizem ERÇOLAK'ın yapmayı planladığı "*Anadolu'da Yaşamış Aziz ve Azizelerin Rehber Anlatımındaki Yeri*" isimli Yüksek Lisans Tez Çalışması,

Yüksek Lisans Öğrenciniz Fatma Ela ALKUTAY'ın yapmayı planladığı "*İstanbul'da Yahudi Mirası Rotası*" isimli Yüksek Lisans Tez Çalışması,

Yüksek Lisans Öğrenciniz Çoşkun KARA'nın yapmayı planladığı "*Kastamonu İli Doğa Yürüyüşü Rotalarının Belirlenmesi*" isimli Yüksek Lisans Tez Çalışması için yaptığımız başvurularınız 25.12.2020 tarihli Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu toplantısında görüşülmüş olup; ilgili karar ekte sunulmuştur. Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Kurul Başkanı

Ek: Etik Kurul Kararı-79;81

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: U7DHM43

Belge Takip Adresi:
<http://ubys.kastamonu.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü, Kuzeykent Yerleşkesi, Merkez/Kastamonu
Telefon No: (0 366) 2801102
Faks No: (0 366) 2801038
e-Posta:
Keş Adresi: kastamonuuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için : Ali KALKAN
Raporör
Telefon No: (0 366) 2801102

EK 2: GÖRÜŞME SORULARI

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma profesyonel turist rehberlerinin anlatımlarında yer verdikleri aziz ve azizeler ile ilgili görüşlerini derlemek amacı ile hazırlanmıştır. “Anadolu’da Yaşamış Aziz ve Azizlerin Rehber Anlatımındaki Yeri” tezi kapsamında 11/06/2020 tarihinde hazırlanan sorulardan oluşmaktadır. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel veri olarak kullanılacak olup başka hiçbir kurumla paylaşılmayacaktır. Çalışmamızda isim bilgisi sorgulanmamaktadır. Araştırma sonuçlarının güvenilirliği ve doğruluğu nesnel ve yansız cevaplarınıza bağlıdır. Katılımınız, sabrınız ve ilginiz için teşekkür ederiz.

Gizem ERÇOLAK
Yüksek Lisans Öğrencisi

Doç. Dr. Canan TANRISEVER
Turizm Rehberliği Bölüm Başkanı

Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz:

Yaşınız:

Medeni Durumunuz:

Eğitim Durumunuz:

Hangi şehirde yaşıyorsunuz?

Hangi odaya bağlısınız?

Varsa uzmanlık alanınız:

Çalışma lisansınızı nerede aldınız?

Bakanlık kursu ( ) Ön Lisans Turist Rehberliği Bölümü ( ) Lisans Turizm Rehberliği Bölümü ( )

Tezli Yüksek Lisans Turist Rehberliği ( ) Tezsiz Yüksek Lisans Turist Rehberliği ( )
Diğer.....

Rehberlik Lisansınızın Türü:

Ülkesel ( ) Bölgesel ( )

Mesleki Deneyiminiz?

1 yıldan az ( ) 1-3 yıl arası ( ) 4-7 yıl arası ( ) 8-11 yıl arası ( ) 12-15 yıl arası ( ) 15 yıl ve üzeri ( )

Hangi Bölge Rehberisiniz?

Akdeniz Bölgesi ( ) Karadeniz Bölgesi ( ) Marmara Bölgesi ( ) Ege Bölgesi ( )
Güneydoğu Anadolu Bölgesi ( ) İç Anadolu Bölgesi ( ) Doğu Anadolu Bölgesi ( )
Ülkesel ( ) Yurtdışı ( )

En çok hangi bölge turlarına çıkarsanız?

Akdeniz Bölgesi ( ) Karadeniz Bölgesi ( ) Marmara Bölgesi ( ) Ege Bölgesi ( )
Güneydoğu Anadolu Bölgesi ( ) İç Anadolu Bölgesi ( ) Doğu Anadolu Bölgesi ( )
Ülkesel ( ) Yurtdışı ( )

Hangi Dilde/Dillerde Rehberlik Hizmeti Veriyorsunuz?

İngilizce ( ) Fransızca ( ) Rusça ( ) Almanca ( ) Arapça ( ) Diğer ( )

Hangi Bölgeden Gelen Turistlere Hizmet Veriyorsunuz?

Amerika ( ) Asya ( ) Avrupa ( ) Orta Doğu ( ) Diğer ( )

1. Turlarda anlatımlarınızda en çok hangi azizlerin bahsi geçer?
2. Turlarda anlatımlarınızda en çok hangi azizelerin bahsi geçer?
3. Detaylı anlatım yaptığınız aziz ve azizeler hangileridir?
4. Hangi aziz ve azizelerin hayatından nasıl bahseder, en çok hangi bilgileri vurgularsınız?
5. Anlattığınız aziz ve azizelerin hangi efsanelerinden bahsedersiniz?
6. Turistler en çok hangi aziz ve azizeleri merak ediyor?
7. Turistler en az hangi aziz ve azizeleri merak ediyor? Hiç ismi geçmeyen aziz ve azizeler var mıdır?

8. Turlarda çok da sık anlatılmadığı halde mutlaka anlatılmasını önerdiğiniz aziz ve azizeler hangileridir?
9. Turistler tarafından en çok hangi aziz ve azizelerin hangi efsaneleri merakla dinlenmektedir?
10. Anlatımlarınızda önem sırasına koymak isteseniz Hristiyanlık tarihi için en çok önemini vurguladığınız ilk beş aziz ve ilk beş azizenin ismini verebilir misiniz?
11. Anlatımların sırasında aziz ve azizelerin hangi özelliklerinden bahsetmektesiniz? Karakteristik özellikleri mi yoksa yaptığı işlerden mi bahsetmektesiniz?
12. Anlatımlarınızda aziz ve azizelere özellikle yer verilmesi gereken ziyaret yerleri var mıdır? Varsa bu yerler nerelerdir?
13. Bulduğunuz bölgedeki aziz ve azizelerin anlatımını ne tür kıstasları ele alarak seçersiniz? (Daha önceki deneyimleriniz, turist profili, mekânın mutlaka olmazsa olmazı, inanış biçimleri???)
14. Aziz ve azizeler hakkında verdiğiniz bilgiler Türk ve yabancı turistlere göre farklılık göstermekte midir? Cevap evet ise nasıl?

EK 3: ANADOLU'DA YAŞAMIŞ AZİZ VE AZİZELER İLE İLGİLİ LİTERATÜR TABLOSU

Yıl	Araştırmanın Yazarları	Araştırmanın Başlığı ve Türü	Elde Edilen Veriler
1882	William Mithchell Ramsay	The Tale of Saint Abercius (Makale)	Aziz Abercius'un hayatı, nereli olduğu, yaptıkları ve adına yaptırılan kilisesi hakkında bilgi veren bir çalışmadır.
1912	F. W. Hasluck	The Forty (Makale)	Kırk sayısının anlamaları ve nerelerde ne ile bağdaştırıldığı hakkında bir araştırma olmuştur.
1960	Otto Demus	Two Palaeologan Mosaic Icons in the Dumbarton Oaks Collection (Makale)	Sivaslı kırk aziz şehidin ikonlarından bahsedilmiştir. Bu ikonların hangi kiliselerde bulunduğu ve ikonografik açıdan ise çözümlenmesi yapılmıştır.
1962	Semavi Eyice	Aya Thekla Efsanesi ve Sanat Tarihinde Aya Thekla (Kitap Bölümü)	Konya'da ortaya çıkan ve ilk Hristiyanlık döneminde Tekla'nın hayatı, efsanesini ve sanat tarihinde yeri incelenmiştir.
1966	J. B. Ward-Perkins	Memoria, Martyr's Tomb and Martyr's Church (Makale)	
1979	Kurt Weitzmann	Illustrations to the Lives of the Five Martyrs of Sebaste (Makale)	Sivaslı beş şehit azizin hayatları ve resmedildikleri yer.

1980	Bedrettin Cömert	Mitoloji ve İkonografi (Kitap)	Yahya, Meryem ve İsa'dan detaylı bir şekilde bahsedilmiştir. Bunun yanında ele almış olduğu bazı aziz ve azizelerin hayatlarını da kaleme almıştır.
1981	Sergei Hackel	The Byzantine Saint (Kitap)	
1988	Çeviren: Özcan Çanlı	En Samimi Dostlarımız Bazı Azizlerin Hayatı (Kitap)	Ele alınan azizlerin hayatları da detaylı bir şekilde okuyucuya sunulmuştur.
1991	Alexander P. Kazhdan	Oxford Dictionary of Byzantium Volume I-II-III (Tarih Sözlüğü)	Ana hatlarıyla Bizans ve tarihi hakkında bilgi vermiş, dini, siyasi ve tarihi olaylara da değinilmiştir. Yanı sıra önemli kişileri, azizleri ve azizeleri incelemiştir.
1991	Barry Baldwin	Oxford Dictionary of Byzantium Volume I-II	
1991	Nancy Patterson Sevcenko	Oxford Dictionary of Byzantium Volume I-II-III	
1991	Alice Mary Talbot	Oxford Dictionary of Byzantium Volume I-II-III	
1993	N. & M. Thierry	L'église Saint-Grégoire De Tigran Honenc' A Ani (1215)	
1996	Alice Mary Talbot	Holy Women of Byzantium, Ten Saints' Lives in English Translation. Life of St. Mary The Younger. & Holy Women of Byzantium, Ten Saints'	

Lives in English Translation. Life of Saint Elizabeth The Wonderworker			
1998	Engin Akyürek	Bizanslılar, Azizleri ve Khalkedon'lu (Kadıköy) Azize Euphemia (Makale)	Bizans'ta aziz kültü ve Azize Euphemia'nın kültürünün ve kilisesinin
1998	Alexander Kazdhan & Alice Mary Talbot	Dumbarton Oaks Hagiography Database	
2000	Tunca Varış	The seven Churches of Asia Minor Anadolu'daki İlk Yedi Kilise	Hristiyanların Anadolu'da ki yedi kilisesinden bahsederken nasıl kuruldukları, kim tarafından kuruldukları ve önemini de anlatmıştır.
2000	Fuat Aydın	Pavlus' un Din Anlayışının Yansımaları (Doktora Tezi)	Pavlus'un hayatı, yapmış olduğu işler, yazdığı mektuplar ve görüşü hakkında detaylı araştırma yapılan bu çalışma Pavlus hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler için çok yeterli bir kaynak olmuştur.
2001	Kitabı Mukaddes Şirketi	İncil (Müjde) İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi	Kutsal Kitap (Bible) İsa, Meryem, Havariler ve azizler hakkında bilgiler edinilmiştir.
2001	Johan Leemans	On the date of Gregory of Nyssa's first homilies on the forty martyrs of Sebaste (Ia and Ib) (Makale)	
2002	Şinasi Gündüz	Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler (Makale)	Misyon ve misyonerlik kavramından, Hristiyanlık ve diğer dinlerde misyonerlik tanımını açmıştır.

2004	Sevim Ayteş Canavello	Iconumlu Azize Thecla Yaşamı ve Mucizeleri (Makale)	Azize Thecla'nın yaşamını ele alan çalışmada göstermiş olduğu çeşitli mucizeleri ile de okuyucuya bir kaynak oluşturmuştur.
2004	Zekeriya Bingöl	Akdeniz Bölgesinin Kültür ve İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi (Makale)	Akdeniz Bölgesi'ndeki oluşturulan turizm değerlerinin inanç ve kültür turizmi amaçlı yerleri araştırmasıyla oluşturulmuş bir çalışmadır.
2005	Gürsel Korat	Taş Kapıdan Taçkapıya Kapadokya (Kitap)	Kapadokya ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermiş, aynı zamanda da Kapadokyalı azizler hakkında da bilgiler okuyucuya iletmiştir. Kapadokya'nın tarihi ile başlayan kitap, turistik, dini ve tarihi yerleri ile devam etmektedir. Kapadokya'da ki Hristiyan ve Roma yapıları üzerine bilgiler vermiş ve azizler ile ilgili mekânlardan da bahsedilmiştir.
2005	Muammer Ulutürk	Hristiyanlık'ta Havarilik (Doktora Tezi)	Hristiyanlığın tarihçesinden başlayarak İsa ve havarilerinden bahsetmiştir. Devamında havarilik tanımını açmış ve İsa'nın on iki havarisi hakkındaki bilgileri okuyucuya aktarmıştır.
2005	Ekrem Memiş	Dinlerin Buluştuğu Nokta: Anadolu. (Makale)	Anadolu en eski medeniyetlerden birisi olmakla birlikte birçok medeniyete de ev sahipliği yapmaktadır. Bu çalışmada Anadolu çerçevesinde Hristiyanlık, Musevilik ve İslamiyet'i ele almıştır.
2005	Murat Yurdakök	Çocukta boğaza takılan kılçık ve Sivaslı Aziz Vlas (Makale)	Aziz Vlas efsanesi ve kültürü anlatılmıştır.

2006	Ali Ekber Türkoğlu	Geçmişte ve Günümüzde Antakya'da Hıristiyanlık (Yüksek Lisans Tezi)	Anadolu'da Hristiyanlık ilk kez Antakya'da yayılım göstermiştir. Hatta ilk Hristiyan adı burada verilmiştir. Havariler Antakya'ya gelmiş ve Petrus Antakya Kilisesi'ni burada kurmuştur.
2007	Elif Tokay	Anadolulu Bir Kilise Babası: Nazianzuslu Gregory (Yüksek Lisans Tezi)	Kapadokya Bölgesi'nde yayılış gösteren Hristiyanlık Dinini anlatılmıştır. Aynı zamanda Kapadokyalı Babalar'dan biri olan Gregory'un hayatı, yapmış olduğu işler ve Hristiyanlıktaki önemi üzerine yapılmış bir kaynak olmuştur.
2008	M. Sacit Pekak	Mustafapaşa (Sinassos) ve Aziz Nikolaos Manastırı (Makale)	Kapadokya Mustafapaşa (Sinassos) birçok Hristiyan insana ev sahipliği yapmıştır. Mustafapaşa'da bulunan Aziz Nikolaos Manastırı 19. Yüzyılda hem Hristiyanlarca hem de Müslümanlarca kutsal kabul edilmiştir.
2009	Eduart Caka	Pavlus'un Mektupları (Yüksek Lisans Tezi)	Hristiyanlık dini için İsa ne kadar kurucu sayılmış olsa da Pavlus, İsa'dan sonra gelen en önemli kişi görülmektedir. Yeni Ahit'te kendisine ayrılan 13 bölüm ise onun hayatı, misyonerlik faaliyetleri ve yazdığı mektuplardan metodolojisi anlaşılmaktadır.
2009	Ayşe Aydın	Hristiyan Dinindeki Martir-Aziz ve Rölik Kültürünün Kılıkya- Isaurya Bölgesi Hristiyanlığına Yansımaları (Makale)	Yaşadıkları dönemde veya öldükten sonra kutsal kabul edilen şehit-aziz ve azizeler için rölikerler oluşturulmuştur. Bu rölikerler kiliselerde aziz ve azizeler için ayrılmış bölümlerde bulunmaktadır. Bu çalışmada Kilikya olarak biinen Çukurova Bölgesindeki aziz ve rölik kültürü ele alınmıştır.
2009	Ebru Şaman	Mersin İli İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Mersin'de İnanç Turizmine Katılanların Profili Üzerine Bir Araştırma	Mersin'in inanç turizi bakımından ele alan çalışmada Mersin'de önemli sayılan Aziz Pavlus ve Aya Tekla'yı da ele almıştır.

(Yüksek Lisans Tezi)			
2009	M. Sacit Pekak	Mustafapaşa (Sinason), Konstantin ve Helena Kilisesi, Kilise I, Kilise II, Kilise III, Kilise IV	Konstantin ve Helena Kiliselerini ele alan bir çalışmadır.
2010	Maksude Kurt	Tanrıça Kültü ve Hıristiyanlık'taki Meryem Figürüne Etkileri (Yüksek Lisans Tezi)	Hristiyanlık öncesi Tanrıçalar ele alan çalışmada Meryem'in hayatı, Hristiyanlıktaki yeri ve önemi ve Meryem Kültü detaylı bir şekilde incelenmiştir.
2010	Abdimuhamet Mamytov	Rus Ortodoks Kilisesi'nde Azizlerle İlgili İnanış Uygulamalar (Doktora Tezi)	Hristiyanlıkta ayrılmaz bir kavram olan azizlik kavramı Rus-Ortodoks kiliseleri de için de geçerli olmuştur. Rus topraklarında yaşamış olan azizler Rusların dinsel tarihinde de öncüleri olmuşlardır.
2010	Sercan Yandım Aydın	İslam ve Hıristiyan Sanatında Melekler, Peygamberler ve Azizler (Kitap) Angels, Proohets and Saints In Islamic and Christian Art	İçerisinde birçok makaleyi barındıran oldukça verimli bir kaynak olmuştur.
2010	N.Ç. Karakaya	Myra Aziz Nikolaos Kilisesi ve Duvar Resimleri Işığında Aziz Nikolaos' un Yaşamı ve Kişiliği (Makale)	Aziz Nicholas'ın yaşamı, mucizeleri ve kültü Demre'de kendisine atfedilen kilisedeki resimler doğrultusunda incelenmiştir.
2011	Mustafa Uysun	Kapadokya Kaya Kiliseleri İkonografisi (Kitap)	Kapadokya'da bulunan kaya kiliselerinde en çok resimlenmiş olan Eski Ahit ve Yeni Ahit konuları araştırılmıştır. Dini konuların yanında ise azizler ve azizeler, peygamberler ve melekler hakkında da bilgiler verilmiştir.

2011	Orçun Urgan	Anadolulu Aziz ve Azizeler (Bitirme Tezi)	Aziz ve azize hayatlarını kaleme almıştır. Ele alınan aziz ve azizelerin yaşadıkları yüzyıllardan, yaşayış biçimlerinden, Hristiyanlıkla nasıl tanıştıklarından, efsane ve mucizeleriyle ilgili bir çalışma ortaya çıkarmıştır.
2011	Ayhan Başçı	Türkiye’de İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Pavlus’un Kapsamında Aziz Pavlus’un Yeri Önemi ve Turistik Ürün Potansiyelinin Değerlendirilmesinde Tanıtım Faaliyetlerinin Rolü (Yüksek Lisans Tezi)	Aziz Pavlus’un Evinin tanıtım faaliyetlerini yönetmekte olan kamu kuruluşlarının bu tanıtımlarda kullanmış oldukları faaliyetlerin gelen yabancı turistlerin görüşlerini elde etmek istenmiştir. Bu çalışma 2008 yılından itibaren Aziz Pavlus Evini ziyarete gelen 396 ziyaretçi ile yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda Katolik mezhepli kişilerin daha çok ziyaret ettikleri sonucuna varılmıştır.
2011	Muammer Ulutürk	Lystra’da İlk Hıristiyanlar ve Lystra’nın Hıristiyanlıktaki Yeri (Makale)	Havari olmayan ama havariliğe eş tutulan Paulus’un Anadolu’da yaptığı misyon yolculukları ve Lystra’ya gelişi ve burada Hristiyan topluluklarını oluşturduğu incelenmiştir. Ayrıca Tekle ve Timoteos hakkında da araştırmalar yapılmıştır.
2012	Hasan Malay & Cumhuriyet Tanrıver	II. Yüzyılda Sandıklı’da Yaşamış Ünlü Bir Hristiyan Azizi: Aberkios (Makale)	Aziz Aberkios, pagan tanrıları yok sayıp Artemis Tapınağı’nı ateşe vermesiyle bilinmektedir. Hieropolis’li Aberkios aynı zamanda Hristiyanlık için oldukça önemli olmuştur.
2012	Hanspeter Tiefenbach	Anadolu’nun Azizleri (Kitap)	Bu kitapta ele almış olduğu aziz ve azizelerin hayatlarından bahsetmek için bir gezi düzenlemiş ve bu yerlerde notlar alarak bunları yazıya geçirmiştir.
2012	Dursun Budak	Anadolu’da Yaşamış Aziz ve Azize Hayatlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi)	Hristiyanlıktaki aziz kültü ve bölgelere göre ayrılmış aziz ve azizelerini incelemiştir.

2012	Dursun Ali Aykıt	Akdenizli Bir Keşiş: Sütuncu Simeon (Makale)	Hristiyanlıkta çileci yaşam tarzı vardır. Aziz Simeon bir sütun üzerinde hayatının kırk yıl kadarını geçirmiştir. Aziz Simeon'un hayatı, neden bu yolu seçtiği ve yapmış oldukları anlatılmıştır.
2012	Nermin Öztürk	Hristiyanlığın İlk Yıllarında Akdeniz Ülkelerini Etkisi Altına Alan Kadın, Tekla (Makale)	Tekla'nın yaşamını, bakireliğini, dindarlığını, mucizelerini ve ilk kadın şehit azizelerden biri olması ele alınmıştır.
2012	Fatih Mehmet Berk	Aziz Paul ve Şam Vizyonu (Makale)	Aziz Paul'un ilk başlarda İsa karşıtı olup sonra Şam'da ona görünmesiyle düşüncesi değişmiş ve bu durum milyonları da etkilemiştir.
2012	F. Özlem Güzel	Türkiye'de Hristiyan Pazarı Değerlerinin Analizi ve İnanç Tabanlı Pazarlama Kapsamında Bu Değerlerin İlgili Pazarlara İletilmesi (Makale)	Hristiyanlık, Müslümanlık ve Yahudilik dinlerinin Anadolu'daki ziyaret yerleri olduğu sonucuna varılmıştır. Anadolu'da yer almakta olan Hristiyan ibadet yerleri ve bu yerlerle bağlantılı kişiler ele alınmıştır. Makalenin sonunda Hristiyan merkezli bu yerlere turist sayısı artışının nasıl yapılacağı hakkında fikirler verilmiştir.
2012	Furkan Başer & Ayhan Başçı	İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Pavlus Evinin Önemi Ve Tanıtım Faaliyetlerine İlişkin Ziyaretçi Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Makale)	Aziz Pavlus'un yaşadığına inanılan evi 2008 yılında hac merkezi olarak kabul görmüştür. Bu açılışmada amaç tanıtım faaliyetlerinin yeterli olup olmadığını incelemek ve tanıtım için neler yapılabileceği hakkında bir araştırma olmuştur.
2012	Özlem Genç	Kapadokya'nın Önemli Azizlerinden Biri Doğu Manastırcılığının Kurucusu Aziz Basil (Makale)	Kapadokyalı Babalardan bir diğeri olan Basil, hem Hristiyanlık için Doğu'da manastır yaşantısına yapmış olduğu faaliyetlerden dolayı Büyük unvanı almış ve oldukça saygı gören bir azizdir

2013	Fatih Mehmet Berk & Mustafa Arslan	St. Thecla: a Native of Iconium. International Conference on Religious Tourism and Conference (Makale)	Aziz Paul'un çıktığı misyon yolculuklarında Konya'da Hristiyanlıkla tanışan Tekla'nın hayatı ve Hristiyanlığa katkılarından bahsedilmiştir.
2013	Michael J. K. Walsh	"A Spectacle to the World, Both to Angels and to Men" Multiculturalism in Medieval Famagusta, Cyprus, as seen through The Forty Martyrs of Sebaste Mural in the Church of Saints Peter and Paul	Kıbrıs'ta bulunan Paul ve Peter Kilisesi duvar resimlerinden olan Kırk şehitler 15. Yüzyılda restorasyona uğramıştır. Harabiyetinden ziyade bilgi açısından zengin olması en önemli etkenlerden biridir. Ve bu sebeple resmin nasıl yorumlanacağı hakkında öneriler vermiştir.
2013	H. Ceylan Karaca	Göreme Açık Hava Müzesi'nde Bulunan Azize Barbara Kilisesi (Yüksek Lisans Tezi)	Bu çalışmada Kapadokya Bölgesi tarihi ve yine Kapadokya'da açık hava müzesindeki Azize Barbara Kilise yapısı detaylıca ele alınmıştır.
2013	Ahmet Kütük	Nusaybinli Aziz Yakub ve Nusaybin Şehrinin Manevi Savunması (M.S. 338-350) (Makale)	Nusaybin'in önemli din adamlarından biri olan Yakub İznik Konsili'nde Doğu'yu temsil etmiş ve Nusaybin'in manevi bir biçimde koruyucusu olmuştur.
2013	Monica White	Military Saints in Byzantium and Rus, 900-1200 (Kitap)	Bizans İmparatorluğunda önemli bir yerde olan askeri azizler. Bu çalışma kapsamlı bir askeri çalışma olup, azizlik, erken kilise şehitleri ve kökeninden bahsetmektedir.
2013	Dursun Ali Aykıt	Müslümanların Ve Hristiyanların Ortak Ziyaretgahlarından Biri Olarak Aya Yorgi (Saint George) Manastırı (Makale)	Hristiyanlıktaki Yorgi kültü Müslümanlıkta ise Hızır olarak bilinen Yorgi'nin adına yapılmış kilise yapısı incelenmiştir.
2014	Mustafa Uysun	Aziz George/ St. George (Dergi)	Aziz George hayatı, altın efsanesi Kapadokya kaya kiliselerinde görüldüğü yerler hakkında bilgiler verilmiştir.

2015	Fuat Aydın	Hristiyanlık (Kitap Bölümü)	Hristiyanlığın doğuşu ve İsa Mesih'i ele almıştır. Yanı sıra Kutsal Kitapları ele alırken Hristiyanlık inanç esasların ve ibadet şekillerini, mezhepleri içinde ayrı bir bölümde konu edinmiştir.
2015	Murat Keçiş	Ortaçağ Trabzon'unda Aziz Eugenios Kültü (Makale)	Trabzon'da Hristiyanlığın yayılışı ile bilgi oldukça azdır. Trabzon'da önemli olan Aziz Eugenios'un hayatı ve kültü ele alınmıştır.
2015	Marc Madrigal	Kilise Babaları (Kitap)	Hristiyanlık Dini için önemli kilise babaları hakkında bilgiler verilmiştir.
2015	Marc Madrigal	Birinci Yüzyıl Anadolu Kiliseleri (Kitap)	
2015	Marc Madrigal	Ekümenik Konsiller (Kitap)	Hristiyanlıkta dinsel ve ahlaki konular sinod ve konsillerde toplantılar mecliste çözülmüştür. Konsiller bütün kiliseleri etkilerken sinodlar yerel yerleri etkilemektedir.
2015	Hüseyin Tolga Candur	Phrygia Bölgesi Azizleri ve Hac Merkezleri (Lisans Bitirme Tezi)	Hristiyanlığın yayıldığı Phrygia bölgesinde önemli kabul görmüş azizlerin tanıtılması ve yine Hristiyanlık dini için önemli hac merkezleri belirtilmiştir.
2016	Halil Temiztürk	Kapadokyalı Bir Kilise Babası: Aziz Basil ve Hristiyanlığın Şekillendirilmesine Etkisi (Makale)	Kapadokyalı Babalar'dan biri olarak tanınan Aziz Basil Hristiyanlığın şekillenmesinde önemli rollerde bulunmuştur.
2016	Durmuş Gür & Fatma Gür	Hagıos Phokas (Makale)	Karadeniz'de Phokas kült oldukça saygı gören kültlerden biri olmuştur ve Sinop'ta öldürülmesi ile birçok yerde adına kilise yapıları inşa edilmiştir.
2016	Durmuş Gür & Sinan Yılmaz	Batı Karadeniz'de Saygı Gören Bazı Azizler "Karadeniz Ereğlisi, Filyos, Safranbolu, Amasra, Bartın, Sinop" (Makale)	Karadeniz Bölgesi'ndeki aziz kültü ve bu bölgelerde yaşamış önemli kişilerin hayatları hakkında bilgiler verilmiştir.

2016	Yüksel Güngör	İlk Çağda Nikomedia (İzmit)' Dan Hıristiyanlık Tarihine Yayılan Işık: Santa Barbara (Makale)	İzmitli şehit olarak bilinen Aziz Barbara Hıristiyanlığı kabul etmesi uğruna işkenceler görmüş ve dini uğruna şehit edilmiştir. Bu sebeple Hıristiyanlıkta kutsal kabul edilmektedir.
2017	Şinasi Gündüz	Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı (Kitap)	Aziz Paul hakkında yaşamı, öğretisi, etkilerinin nasıl sürdüğünü ve İsa anlayışı detaylı bir şekilde ele alınmıştır.
2017	Mustafa Göregen	Kapadokyalı Bir Hıristiyan Teologu: Nazianzolu Gregorios ve Hıristiyanlığın Şekillenmesine Etkisi (Makale)	Kapadokyalı Babalar olarak biline üç azizden biri olan Gregorios, Hıristiyanlığın yayılması ve bugün en çok mensuba sahip olmasında önemli rol sahibi olmuştur.
2017	Muammer Ulutürk & Cem Uncu	Konya Ve Çevresinde Hıristiyanlığın İlk Yılları: Dini Mekânlar, Azizler/Azizeler (Makale)	Hıristiyanlığın ilk yıllarında önemli bir dini merkez olan Konya ve çevre illerin bu süreci ve bu bölgelerde yaşamış veya bir şekilde yolu düşmüş Hıristiyanlık için önemli aziz ve azizeler ele alınmıştır.
2017	Sadullah Gülten	Hızır-İlyas Zaviyeleri, Aya Yorgi Ve Bektaşiler (Makale)	Kapadokya doğumlu Aya Yorgi, Hıristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte İzmit'te şehit edilmiştir. Aya Yorgi İslamiyet'teki Hızır kültü ile aynıdır.
2017	Hilal Çifci	Kapadokyalı Babalardan Nyssalı Gregory: Hayatı ve Teslis Doktrinine Etkisi (Yüksek Lisans Tezi)	Kapadokya Bölgesi için önemli azizlerden olan Nyssalı Gregor diğer Kapadokyalı Babalar gibi Baba-Oğul ve Kutsal Ruh inancını savunmuştur.
2018	Ergün Laflı	Azizler Kenti İzmit: Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemleri'nde Nikomedia'nın Önemli Bazı Dini Şahsiyetleri (Makale)	Genç Antik ve Bizans Döneminde İzmit şehri önemli Hıristiyan azizleri ve şehitleri ele alınmıştır.

2018	Özkan Ertuğrul	Hıristiyanlık Ve Bizans Sanatında Hagios Nicholaos (Makale)	Anadolu'da Aziz Nicholas adına yapılan kilise yapıları incelenmiş ve Nicholas kültürünün sadece Anadolu'da var olmayan bir kültür olduğu konusuna da değinilmiştir.
2018	Şule Gedikli	Bakire Meryem'in Ölümü Ve Göğe Yükselmesi (Makale)	Hristiyanlık inancında en önemli figürlerden biri olan Meryem'in ölümünü ve öldükten sonra göğe alınmasını ikonografiksel şekilde anlatılmıştır.
2018	Yüksel Güngör	Kültürel Eksende Aya Yorgi (St. George) Kültü Ve İnanç Turizmi Açısından Nikomedia (İzmit) İçin Önemi (Makale)	Hristiyanlık için önemli isimlerden Aya Yorgi, adına yapılmış dini yapılar, efsanesi, İslam dininde Hızır kültürü ile ilişkisi, aziz kabul edilmesi ve İzmit'e inanç turizmi bakımından etkileri incelenmiştir.
2018	Yüksel Güngör	Osmanlı Döneminde "Nicomedia" İzmit'te Farklı Dinlerin Birlikte Hoşgörüsü İçinde Yaşam Kesitine Bir Örnek: Pantaleimon Manastırı	Hristiyanlık dininde Pantaleimon, Müslümanlıkta ise Lokman Hekim olarak bilinen azizin adına yapılmış kilise yapısı da ele alınmıştır.
2018	Enver Ateş	Yeniköy Hagios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi ve Barındırdığı İkonalar (Lisans Bitirme Tezi)	Hagios Nikolaos kilisesi hakkında bilgiler veren çalışmada ayrıca azizlerin yaşamlarını, ikonalarını ve tasvirleri ikonografiksel şekilde ele alınmıştır.
2018	İlkgül Kaya Zenbilci	Münzevi Yaşam Fikrinin Bizans Tasvirlerindeki Yansımaları: Sütun Üzerinde Yaşayan Azizler (Makale)	Bu çalışmada sütun azizlerinin hayatları ve kendinden sonra kimleri etkiledikleri ele alınmıştır. Anadolu'da sadece altı tanesi bu çalışma da ele alınmıştır
2019	Gizem Erçolak & Canan Tanrısever & Hüseyin Pamukçu	İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Paulus'un Önemi ve Tarsus Turizmine Etkisi (Makale)	Hristiyanlık dini kurucularından biri sayılan Aziz Paulus'un hayatı, yaşadığı varsayılan evi ve kilisesi hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bunun yanı sıra ise Tarsus'ta Aziz Paul'un inanç turizmi çerçevesinde etkileri de araştırılmıştır.

2019	Eylül Çetinbaş	“Réalta an chruinne caitir fhíona”: the cult of St. Katherine of Alexandria in Late Medieval Scotland (Yüksek Lisans Tezi)	Azize Katherina kültürünü detaylı bir şekilde anlatmış olan bu çalışmada Katherina'nın bu denli popüler olan kültürün İskoç halkı tarafından da nasıl kabul edildiğine de değinilmiştir.
2019	Murat Kaya	Çankırılı Bir Hristiyan Azizi: Hypatius (Makale)	Çankırı Kilisesi metropoliti olan Hypatius aynı zamanda ilk ekümenik konsil olan İznik Konsili'ne de katılan azizlerden biridir.
2019	Fatih Eroğlan	I.Konstantin'in Hristiyan Teolojisine Etkileri (Doktora Tezi)	Konstantin'in Hristiyanlığı kabul eden ilk imparator olmasının yanında bu kararı almasında ise Milvian Savaşı'nda rüyasında görmüş olduğu bir olaydan etkilenmiş ve o savaştan zaferle ayrılmıştır.
2019	Ayşegül Erdem Sürme	Nevşehir'deki Hristiyanlık Yapıları ve Azizleri (Yüksek Lisans Tezi)	Hristiyanlığın ilk yayılım yerlerinden biri olan Nevşehir'de Hristiyanlık yapıları oldukça fazla olduğu gibi burada yaşayan aziz ve azizler de oldukça çoktur. Bu çalışmada Kapadokya Bölgesi'ndeki yapıların yanı sıra aziz ve azize isimleriyle yapılmış kilise yapıları da incelenmiştir.
2019	Meryem Yıldız	Anadolu'da Bizans Dönemi Duvar Resimlerinde I. Constantinus ve Helena İle Beraber Gerçek Haç Betimlemeleri (Yüksek Lisans Tezi)	Konstantin Hristiyanlığı ilk kabul eden bir imparator olmasıyla Hristiyanlıkta aziz olarak kabul görmektedir. Helena ise İsa'nın çarmıha gerilme sahnesinde olaya şahit olan ve sonrasında gerçek haç bulan kişi olmuştur. Bu çalışmada Anadolu'da Helena ve Konstantin'in gerçek haç ile görüldüğü yerler araştırılmıştır.

2019	Ümran Ozan Karahan	Erken Hristiyanlık Döneminde Hierapolis (Makale)	Hristiyanlığın ilk dönemlerinde Hierapolis'te yayılan dinin durumu ve o dönemde Hierapolisli azizler olan Papias ve Apollinaris Claudius, hakkında bilgiler vermektedir.
2019	Nazlı Ece Göymen	Kappadokia Bölgesi Bizans Dönemi Duvar Resimlerinde Anargyroi Hekim Aziz Tasvirleri (Yüksek Lisans Tezi)	Bizanslı hekim azizlerin hayatı ve hangi kiliselerde ne şekilde tasvir edilmesi üzerine bir araştırmadır.
2020	Hülya Kaya Hasdemir	Sebasteia'nın Kırk Şehidi (Makale)	Günümüz Sivas şehrinde yaşamakta olan Roma asıllı 40 askerin inançları uğruna gördüğü işkenceleri ve aziz oluşları anlatılmaktadır.
2020	Duygu Yetgin Akgün	Ashab-ı Kehf: Yedi Uyurlar (Kitap Bölümü)	Hristiyanlıkta aziz kabul gören Yedi Uyurlar efsanesi ve Anadolu'da görüldüğü yerler okuyucuya iletilmiştir. Ayrıca Yedi Uyurlar Müslümanlık içinde önemlidir.
2020	Savaş Yıldız	St. Paul (Aziz Pavlus): Hayatı, Misyonerlik Yolculukları ve Anıt Müzesi (Kitap Bölümü)	Aziz Paul'un hayatı ve yapmış olduğu işlerden ölümü ve sonrasında Hristiyanlığı şekillendiren bir isim olarak çok önemlidir. Bugün hala Hristiyanlıkta Havarilere eş değerde tutulmuştur.
2020	Ezgi Kırıcı Tekeli	Kırklar Efsanesi (Kitap Bölümü)	Hristiyanlık için önemli kabul gören kırk asker şehit efsanesi anlatılmış ve bulunduğu kiliseler gösterilmiştir.
2020	Ceyda Sevcan Sargın & Canan Tanrısever	St. Pierre (Aziz Petrus) ve Anıt Müzesi (Kitap Bölümü)	İsa'nın havarilerinden biri olan ve onun ayrı tutulması hayatı ve yapmış olduğu işler, Antakya Kilisesi'nin Hristiyanlıkta yeri anlatılmıştır. Kendisine atfedilen St. Pierre Kilisesi bugün en çok ziyaret edilen hac merkezlerinden biridir.

2020	Ayşe Arslan	Meryem Ana Evi: Hristiyanlığın Hac Merkezi (Kitap Bölümü)	Hirstiyanlıkta İsa ile aynı derecede önemli olan Meryem Kültü ve bu kültle birlikte bulunduğu Meryem Ana Evi'nin hac merkezi oluşumuna etkileri anlatılmıştır.
2020	Nermin Ayaz	St. Jean (Aziz Yuhanna) ve Bazilikası (Kitap Bölümü)	Aziz Jean, İsa çarmıha gerildiği zaman bu olaya tanık olan kişilerden biridir. Yine İsa tarafından annesi Meryem'in Jean'a emanet ettiği bilinmektedir.
2020	Nuray Tetik Dinç	Kapadokya'nın Kilise Babaları: Aziz Basil, Nyssalı Gregor ve Nazianzuslu Gregor (Kitap Bölümü)	Kapadokya Bölgesi ve Hristiyanlık için önemli olan üç kilise babasının hayatları ve yapmış olduğu işler anlatılmaktadır.
2020	Caner Ünal	Aziz Nikolaos ve Kilisesi: Likya'da Bir Hac Merkezi (Kitap Bölümü)	Noel Baba ile özleştirilen Aziz Nikolaos göstermiş olduğu mucizeleri ile ve ölümünden sonra şifasal özelliği ile Hristiyanlık için önemli kabul görmüştür.
2020	Gizem Erçolak & Canan Tanrısever	Aya Tekla: Hristiyanlığın İlk Kadın Havarisi (Kitap Bölümü)	Hristiyanlığın ilk kadın şehidi olarak bilinen Tekla,
2020	Aytuğ Arslan	Aziz Polykarpos ve Kilisesi (Kitap Bölümü)	İzmirli şehit olarak bilinen Aziz Polykarpos, Hristiyanlıkta önemli bir yer edinmiştir. Onun hayatında Yuhanna'nın önemli etkileri bulunmaktadır.
2020	Aytuğ Arslan	Aziz Philippus Kutsal Alanı ve Mezarı (Hierapolis) (Kitap Bölümü)	İsa'nın 12 havarisinden olan Philippus'un hayatı, şehit edilişi ve kendisine adanan kutsal mekânı hakkında bilgiler verilmiştir.
2020	Aytuğ Arslan	Aziz Simeon Stylites ve Manastırı (Antiokheia) (Kitap Bölümü)	Sütun azizlerinin öncüsü olarak bilinen Yaşlı ve Genç Simon ele alınmıştır. Yine kendisinin yaşadığı sütun ve çevresindeki manastırı kutsal olmuş ve hac güzergâhında bir nokta olmuştur.

2020	Özlem Köroğlu	Sergios Bachos Kilisesi (Küçük Ayasofya) (Kitap Bölümü)	Konstantinopolisli olarak bilinen Segios ve Bachos azizler dinleri uğruna şehit olmuşlardır. Küçük Ayasofya olarak bilinen bu kilise Ayasofya'ya oldukça benzemektedir.
2020	Nalan Albuz	Aya İrini (Hagia Eirene) (Kitap Bölümü)	Yaşadığı dönemde Hristiyanlığı yaymaya çalışmış azize çeşitli işkencelere maruz kalmış ve bunca şeye rağmen ölmemiştir. Bu sebeple kutsal kabul edilmiştir.
2020	Yurdanur Yumuk	Büyükada Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi (Kitap Bölümü)	İslamiyette Hızır, Hristiyanlıkta Aya Yorgi kültü benzetilmektedir. İkisinde de inanç darda veya sıkıntıda olanların bir dilek kapısı olarak inanç gösterdiği kültür.

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Çalışmalar Kronolojik Sırayla Verilmiştir.

EK 4: SÖZLÜK

Confessor	: İman şehidi
İkonodül veya İkonofil	: İkonlara saygı gösterenler
Kutsal Üçleme (Trinity)	: Baba, Oğul, Kutsal Ruh
Marytr	: Din şehidi
Neomartyr	: Yeni Din Şehidi
Paschal Kanonu	: Paskalya'nın tarihlenmesi
Rölik	: Aziz ve azizelerden geriye kalan kutsal eşya
Apologie	: İnanç savunucusu
Hieromartos	: Kutsal Şehit
Sikeolfiaksis	Memur
Septuagint	: İbraniceden Yunancaya çevrilen ilk İncil
Filioque	: Oğul
Purgatory	: Araf
Quartadecumanus	: 14 Nisan'da pasah kutlayan kesim
Ampula	: Antik Roma döneminde kullanılan çift kulplu, içine sirke, yağ veya içecek muhafaza etmek için topraktan yapılmış şişe.
Khilias	: Binyılcı
Himation	: Tek omuzlu şal
Khiton	: Tunik
Chlamys	: Tunik ve pelerin
Arşhimandrit	: En yüksek manastır rütbesi
Pasio	: Yaşam öyküsü
Tria Kephalaia	: Üç Bab Olayı
Koimesis	: Meryem'in ölümü sahnesi
Deisis	: Son yakarış sahnesi
Pentekost Günü	: Meryem ve Havarilerin üzerine Kutsal Ruh inmesi

Theotokos	: Tanrı doğuran
Lahit	: Antik Çağ'da mezar
Heretik	: Sapkın
Thaumaturgus	: Mucizeci
Tribunus	: Binbaşı
Atribü	: Simge
Hypsistarn	: Yahudi ile pagan karışımı inanç biçimi
Scholastikos	: Konuşma becerisi
Hermit	: Keşiş
Evharistiya	: Son Akşam Yemeği
Apostolos	: Elçi
Nestoriyanlık	: Tanrı annesine karşı gelen kesim
Megolomartyr	: Büyük martyr (şehit)
Koukoullion	: Kapüşon
Studi	: Manastır sakini
Homilye	: İncil'de bazı bölümlerin bir araya getirilmesi
Phre	: Ahşap taht
Episkopos	: Hristiyan kiliselerinde birden çok cemaatin bir arada bulunduğu bölgenin başpapazıdır. Fetva verme yetkisi olan Hristiyan din adamıdır.
Papaz	: Hristiyanlıkta din adamı.
Diyakoz	: Ortodoks, Anglikan ve Katolik kiliselerinde üç yüksek ruhban derecesinin ilkidir. Hristiyanlık dininde papaz yardımcısı olarakta bilinir.
Gnostik	: Hristiyanlık dışı bütün dinleri reddeden felsefi bilim.
Mani Dini veya Maniheizm	: 3. yüzyılda Mani tarafından Pers İmparatorluğu (Eski İran) 'nda oluşan bir gnostik dindir. Kutsal Kitap'ları Arzhang'tır. Numerian Dönemi (283-284): Gerçek adı Marcus Aerelius Numerianus olan hükümdarın 283-284 arasında hüküm sürdüğü dönemdir.

Aristoculuk	: M.Ö. 384- 322 Yunan filozof Aristoteles'in öğretisine dayalı deneysel ve gerçekçi yanıyla bilinen bir düşüncedir.
Presbiteryen	: Piskoposluğu kabul etmeyen ihtiyar meclis ile yönetilmeyi kabul eden sistemdir. Protestanların olduğu reforme kilise üyelerine verilen addır.
Anargyroi	: Bedava
Tetraarşik	: Dörtlü yönetim şekli
Monotelitizm	: Sadece İsa'nın olduğunu savunan düşünce biçimi
Siklus	: Döngü
Vita	: Hayat
Maniakien	: Kolye
Mophorion	: Bir çeşit peçe
Tritheizm	: Üç İlahçılık
Apologetik	: Hristiyan inancını akla dayalı açıklayan bir teoloji
Lijürti	: Ortodoks inançta Efkariya (ekmek-şarap ayini)
Hagiografi	: Kendini dine adanmış, kilise büyüklerinin veya ermiş olduğuna inanılan kişilerin anlatıldığı edebi tarzdaki eserleridir.
Dokoetist	: İsa'nın yaşamı boyunca gerçek bir bedeni olmadığına inananların savunduğu inanç biçimi
Vakainame	: Günlük olayları anlatan
Ekphraseis	: Görsel sanat eserlerinin dramatik bir şekilde heykel ve yazı gibi sanat eserlerine uyarlanmasıdır.

